

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANASANAT DALI**

**TÜRK HAT SANATININ MÜMTAZ HAFIZASI:
M. UĞUR DERMAN**

Öznur İSEN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Prof. Dr. Mehmet MEMİŞ

MAYIS - 2024

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK HAT SANATININ MÜMTAZ HAFIZASI:
M. UĞUR DERMAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Öznur İSEN

Enstitü Anasanat Dalı: Geleneksel Türk Sanatları

“Bu tez 20/05/2024 tarihinde yüz yüze olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan jüri üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ
Prof. Dr. Mehmet MEMİŞ	Başarılı
Prof. Dr. Ayşe ÜSTÜN	Başarılı
Prof. Dr. Tuba Işinsu DURMUŞ	Başarılı

ETİK BEYAN FORMU

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet ☐

Hayır ☒

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.)

Öznur İSEN

20/05/2024

ÖN SÖZ

Gelenekli Türk sanatlarının itibar kaybettiği bir dönemde önce hat sanatı, daha sonra diğer kitap sanatlarına ilgi duyarak bu alanda kendini geliştiren ve günümüzde de tanınmalarına vesile olan Sayın Uğur Derman'ın hayat hikâyesi üzerinden alana katkısı bu araştırmanın konusunu teşkil etmektedir. Alanda saygın bir yere sahip Derman'ın üstlendiği vazife ile yeni nesil geçmişle bağ kurabilmiş, vaktiyle yaşanmış hâtıralara erişebilme imkânı bulmuştur. Özellikle hüsn-i hat sanatı alanında yaptığı çalışmalar büyük bir açığı kapatmış ve bu sanatın yurtiçi ve yurtdışında tanınmasına olanak sağlamıştır. Eser verme hususunda hat sanatının seyrini değiştirecek evsafa uygulamaları olmamakla beraber, teorik anlamda fikrî katkısı bir hayli fazladır. Dolayısıyla bu donanımdaki bir mütefekkirin yaşamı ve düşünceleri alanın ilgililerinin her daim merakını celbetmektedir. Bu araştırma, Türk İslâm sanatlarının en yetkin kişisi olan Uğur Derman'ı konu edinen ilk biyografik çalışma olma özelliğini taşımaktadır.

Bu bağlamda, evvelemirde akademik ortamda araştırmanın yapılmasına onay veren ve mütevacılığıyla muhatabının gönlünde taht kuran Sayın Prof (hc) Uğur Derman'a şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca yüksek lisans sürecimde verdiği eğitim, araştırmam boyunca gösterdiği anlayış ve yönlendirmelerinden dolayı danışman hocam Prof. Dr. Mehmet Memiş'e, kendisiyle irtibata geçtiğim ilk andan itibaren kolaylık gösterip, çalışma mekânında ağırlayarak arşivini açan ve kıymetli görüşlerini paylaşan günümüzün önemli sanatkârlarından Hattat Hüseyin Kutlu'ya, teşvik ve destekleriyle yolumu aydınlatan Sayın Prof. Dr. Mustafa İsen'e, tecrübe ve birikimlerinden istifade ettiğim Prof. Dr. Ayşe Üstün'e, katkılarıyla araştırmaya yön veren Prof. Dr. Tuba Işınsoy Durmuş'a, yeteri kadar alâkadar olamasam da anlayış gösteren biricik anneme ve sevgili aileme teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Bu çalışma, tez öneri formunu hazırladığım sırada beklenmedik bir şekilde kaybettiğim canım babam İbrahim Tok'a ithafımdır...

Öznur İSEN

20/05/2024

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	iii
FOTOĞRAF LİSTESİ.....	v
ÖZET	xii
ABSTRACT	xiii

GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM: UĞUR DERMAN'IN HAYATI	8
1.1. Çocukluk Dönemi ve Yetiştigi Çevre (Üsküdar Semti)	8
1.2. Eğitim Süreci ve Askerlik Dönemi.....	18
1.3. Aile Hayatı ve Eşi Çiçek Derman	24
1.4. Uğur Derman'ın Çalışma Hayatı.....	29
1.4.1. Eczâcî, Yönetici ve Eğitimci Uğur Derman	30
1.4.2. Yazar Olarak Uğur Derman.....	41
1.4.3. Koleksiyoner Uğur Derman.....	50
1.4.4. Yurt İçi ve Yurt Dışında Resmi ve Özel Koleksiyonlarda Editörlük ve Danışmanlık Görevleri	54
2. BÖLÜM: SANATKÂR OLARAK UĞUR DERMAN.....	56
2.1. Uğur Derman ve Hat Sanatı.....	56
2.1.1. Hat Sanatına Nasıl Başladı?	56
2.1.2. Uğur Derman'ın Hocaları	66
2.1.2.1. Mahir İz	67
2.1.2.2. Necmeddin Okyay	75
2.1.2.3. Süheyl Ünver	87
2.1.3. Uğur Derman'a Ait Sanat Eserleri.....	97
2.1.4. Uğur Derman'ın Talebeleri	114
2.1.4.1. Hüseyin Öksüz.....	114
2.1.4.2. Hüseyin Kutlu.....	119
2.1.5. Uğur Derman'ın Aldığı Ödüller	123
2.2. Uğur Derman'ın Sanat Anlayışı	126
2.2.1. Gelenekli Sanatlar Hakkındaki Fikirleri.....	127
2.2.2. Hat Sanatı ve Eğitimi Hakkındaki Görüşleri.....	132

2.2.2.1. Resmi ve Özel Kurumlar (Belediyeler, Kurslar vd.)	136
2.2.2.2. Akademik Kurumlar (Güzel Sanatlar Liseleri, Üniversiteler).....	137
2.2.3. Hat Sanatının Geleceği Hakkında Endişeleri / Öngörüler.....	138
3. BÖLÜM: PROF. (HC) UĞUR DERMAN'IN ARAŞTIRMA VE YAYINLARI	143
3.1. Uğur Derman'ın Yayın Hayatı	143
3.2. Uğur Derman'ın Neşriyat Hayatında Teşvik ve Desteklerini Gördüğü Şahıslar ..	154
3.3. Uğur Derman'ın Aktarımıyla Cumhuriyet Döneminde Hat Sanatı.....	161
3.4. Uğur Derman'ın Cumhuriyetin İlk Dönemlerinde Yaşayan Sanatkârlarla Hâtırâları	174
3.5. Uğur Derman'ın Yayınladığı Neşriyatın Türleri ve Kronolojisi	183
3.5.1. Kitapları	184
3.5.2. Kitap Bölümleri	187
3.5.3. Makaleleri	192
3.5.4. Bildirileri	201
3.5.5. Yayımlanmamış Bildiriler	205
3.5.6. Ansiklopedi Maddeleri	209
SONUÇ	219
KAYNAKÇA.....	222
EK	231
ÖZ GEÇMİŞ	238

KISALTMALAR

A. Ü.	: Ankara Üniversitesi
A.Ş.	: Anonim Şirketi
bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
Dan.	: Danışman
Der.	: Derleyen
DİA	: TDV İslâm Ansiklopedisi
D.İ.B.	: Diyânet İşleri Başkanlığı
edit.	: Editör
E.T.	: Erişim Tarihi
Gör. Yön.	: Görüntü Yönetmeni
H.	: Hicrî
IRCICA	: İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi
İBB	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi
İSAM.	: Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi
İ. Ü.	: İstanbul Üniversitesi
İ.T.Ü.	: İstanbul Teknik Üniversitesi
M.	: Miladî
neş. haz.	: Neşre hazırlayan
ODTÜ	: Orta Doğu Teknik Üniversitesi
ö.	: Ölüm tarihi
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
S.s.	: Sayfa Sayısı
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TDV.	: Türkiye Diyânet Vakfı
TpV.	: Türkipetrol Vakfı
T.	: Tarih
T. Y.	: Tarih yok
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri

yay. haz. : Yayına hazırlayan
y.y : Yayınevi yok
yaz. : Yazar
Y. : Yıl
YÖK : Yükseköğretim Kurulu

FOTOĞRAF LİSTESİ

Fotoğraf 1: Derman'ın, Babası Mehmed Celaleddin Bey (1896-1934), Annesi Nâzıme Hanım (1897-1966)	9
Fotoğraf 2: Uğur Derman'ın, 2 Yaşında Çekilmiş Bir Fotoğrafı. (T. Y.).....	10
Fotoğraf 3: Şirket-i Hayriye'nin 54 Numaralı İnbisat Vapuru. (T. Y.).....	11
Fotoğraf 4: Üsküdar ve Rumeli Yakasının Manzarası (Toygartepesi'nden). (T. Y.) ...	12
Fotoğraf 5: Uğur Derman'ın, Bursa Gezisinden Hâtırâ Fotoğrafı. (T. 1945)	15
Fotoğraf 6: Derman'ın, 13 Yaşında Çekilmiş Bir Fotoğraf. (T. Y.)	16
Fotoğraf 7: Uğur Derman'ın, Gençlik Yıllarından Bir Fotoğrafı. (T. Y.).....	19
Fotoğraf 8: Derman 17 Yaşında, Edirne Selimiye Câmii Önünde. (T. 18 Mayıs 1952).	20
Fotoğraf 9: Uğur Derman'ın, Eczâcı Olduğu Günün Ertesi, İ. Ü. Tıp Tarihi Enstitüsü'nden Süleymaniye Câmii'ne Bakışı. (T. 12 Temmuz 1960).....	21
Fotoğraf 10: Derman'ın, Üniformalı Fotoğrafı. “Müellif ve Mürettibi: Uğur Derman (Mustafa El-İспенçiyârî) Teğmen Eczâcı- Diyarbekir Askerî Hastahânesi”. (T. 1961).....	23
Fotoğraf 11: Uğur Derman'ın, Askerlik Döneminden Bir Fotoğraf. (T. 1962).....	24
Fotoğraf 12: Çiçek Derman, Uğur Derman ve Süheyl Ünver'in Aralarında Bulunduğu Kültür Gezilerinden Biri. (T. 1965)	28
Fotoğraf 13: Çiçek Derman, 2012'de Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'den Ödülünü Alırken. (T. 2012).....	29
Fotoğraf 14: Vatanî Hizmeti Sırasında Derman'ın, Ünver'e Yazdığı Mektupla Gönderdiği Fotoğrafı. (T. 1961).....	30
Fotoğraf 15: Uğur Derman'ın, Ayazpaşa'daki Eczâhânesi. (T. Y.).....	31
Fotoğraf 16: Uğur Derman'ın, Eczâcılık Yaptığı Dönemde Çekilmiş Bir Fotoğraf. (T. Y.).....	32
Fotoğraf 17: Karlı Bir Kış Günü Ankara'dan Dönen Bolak'lar, Uğur Derman ve Hasan Âli Göksoy. (T. Y.)	34
Fotoğraf 18: Uğur Derman'ın, Türkp petrol Vakfı'nda Yöneticilik Yaptığı Dönemde Kullandığı Kartvizit. (T. Y.).....	39
Fotoğraf 19: Mimar Sinan Üniversitesi Tarafından, Uğur Derman'a Verilen Fahrî Profesörlük Unvânı Berâtı. (T. 1997).....	40

Fotoğraf 20: Uğur Derman, Fahrî Profesörlük Cübbesini Giyerken. (T. 1997).....	41
Fotoğraf 21: Uğur Derman'ın, Eczâcî Yıllığı'nda "Farmasotik Edebiyatımız" Başlığıyla Makalesinin Yayınlandığı Sene Çekilen Bir Fotoğrafı. (T. 1957).....	42
Fotoğraf 22: Süheyl Ünver'in, Amerika'dan Yazdığı Mektuplardan Biri ve Zarfı. (T. 1959).....	43
Fotoğraf 23: Süheyl Ünver'in, Talebesi Uğur Derman'a, Atlantik Okyanusu'nda Yazıp Gönderdiği Posta Kartı. (T. 1959)	44
Fotoğraf 24: Derman ve Ünver'in, Diyarbekirname İsmini de Yakıştırdıkları Askerlik Dönemi Mektupları. (T. 1961-1963).....	45
Fotoğraf 25: Uğur Derman'ın Yazdığı, Diyarbakır Defterlerinden Birinin Kapağı. (T. 1962).....	46
Fotoğraf 26: Uğur Derman'ın, Ciltlediği Defternâme. (T. 1963)	47
Fotoğraf 27: Uğur Derman, Turhan Baytop, Ekrem Hakkı Ayverdi ve Semavi Eyice İstanbul Tıp Tarihi Enstitüsü'nde. (T. 1969).....	51
Fotoğraf 28: Süheyl Ünver'in Kadrajından, Araştırmacı Uğur Derman. (T. 1961).....	55
Fotoğraf 29: Uğur Derman'ın, Lise Diploması. (T. 1953).....	58
Fotoğraf 30: Mahir İz, Necmeddin Okyay, Süheyl Ünver ve Uğur Derman. (T. 31 Temmuz 1963)	59
Fotoğraf 31: Uğur Derman, Yesarizâde Mustafa İzzet Efendi'nin Yazdığı Sultan II. Mahmud'un Hazîre Kapılarındaki Celî Ta'lîk Kitâbenin Kalıplarını İncelerken. (T. 1960).....	60
Fotoğraf 32: Necmeddin Okyay'ın, Oftalmin Göz İlacı Reklamı Broşüründe Kullanılan Celî Ta'lîk Levhası. (T. M. 1955- H. 1374).....	61
Fotoğraf 33: Cevad Akıska'nın İlaç Reklamı Olarak Bastırdığı Baskı Levha ve Arkasındaki Belge. (T. 1955).....	62
Fotoğraf 34: Necmeddin Okyay, Talebesi Uğur Derman'a Bir Harfî Tarif Ederken. (T. 1964).....	63
Fotoğraf 35: Necmeddin Okyay'ın Toygartepesi'nden, Koşuyolu'ndaki Apartman Katına Taşındığı Gün. Evin Yeni Sahibi, Uğur Derman, Necmeddin Okyay ve Ali Alparslan. (T. 26 Temmuz 1961)	64
Fotoğraf 36: Necmeddin Okyay, Derman'ın Yazısını İncelerken. (T. Y.)	65
Fotoğraf 37: Mahir İz'in 70 Yaşındayken Çekilmiş Bir Fotoğrafı. (T. 1965)	67

Fotoğraf 38: Necmeddin Okyay'ı, Koşuyolu'nda Bulunan Yeni Hânesinde Ziyaret Eden Muhterem Zevat. (T. 31 Temmuz 1963).....	68
Fotoğraf 39: Mâhir İz'in, Uğur Derman'a Askerlik Yaptığı Sırada Peyâmi Safâ'nın Vefatını Haber Verdiği Mektup. (T. 16 Haziran 1961).....	73
Fotoğraf 40: Necmeddin Efendi'nin, Mâhir Hoca'ya Armağan Ettiği Celî Ta'lik Levha. (T. 1956).....	71
Fotoğraf 41: Uğur Derman'ın, Hocası Mahir İz'in Kitabında Yer Alan Ta'lik Yazılarından Örnekler (T. 1981).....	74
Fotoğraf 42: Mahir İz'in, Uğur Derman Tarafından Hazırlanan Mezar Kitâbesi. (T. 1974)	75
Fotoğraf 43: Necmeddin Okyay, Ok Atarken. Yaros Kalesi Önü. (T. Y.)	76
Fotoğraf 44: Necmeddin Okyay'ın, Ta'lik Hattı İcâzetnâmesi (Derman Koleksiyonu). (T. 1905).....	77
Fotoğraf 45: Alttaki Piyer Loti Kitâbesi, Üstteki Önceden Yazılan Kitâbe Taslağı. (T. 1910).....	78
Fotoğraf 46: Necmeddin Okyay'ın, Buket Karanfil Ebrûsu (Mehmet Çebi Koleksiyonu). (T. Y.).....	79
Fotoğraf 47: Necmeddin Okyay, “Lafza-i Celâl” Ebrûsunun Tekneden Çıkış Hadisesini Talebesi Uğur'a Anlatırken. (T. 1968).....	80
Fotoğraf 48: Necmeddin Hoca'nın Gül Bahçesinde, Okyay ve Uğur Derman. (T. 20 Mayıs 1961).....	81
Fotoğraf 49: Hat ve Tezhip Sanatkârları Okyayların Bahçesinde. (T. Mayıs 1947)	83
Fotoğraf 50: Necmeddin Okyay'ın, Celi Ta'lik “Akkâse Ebrûsu”. Haza Min Fadlı Rabbi (Bu Rabbimin Fazlındadır). Derman Koleksiyonu. (T. 1933)	84
Fotoğraf 51: Necmeddin Hoca'nın, Literâtüre Geçen “Şiş Kebap Ebrûsu”. (T. 1962)	86
Fotoğraf 52: Süheyl Ünver'in, Necmeddin Okyay'dan Aldığı Ebrû İcâzetnâmesi. (Gülbün Mesera Koleksiyonu). (T. 1923).....	88
Fotoğraf 53: Süheyl Ünver'in, Tahirzade Hüseyin, Müzehhib Bahaeddin, Tuğrakeş İsmail Hakkı Bey'in Tasdikiyle Aldığı Tezhip İcâzetnâmesi. (T. 1293)	89

Fotoğraf 54: Uğur Derman ve Süheyl Ünver, Neyzen Niyazi Sayın'ı Dinlerken. (T. Y.)	90
Fotoğraf 55: Çiçek-Uğur Derman Çifti, Hocaları Süheyl Ünver İle Birlikte. (T. Y)	91
Fotoğraf 56: Yol Genişletme Çalışmaları Sebebiyle Karacaahmet'te Kaldırılan Hekimbaşı Said Efendi'ye Ait Kabir Taşına, Süheyl Ünver'in Müdâhalesi. (T. 1957).....	92
Fotoğraf 57: Ünver ile Derman, Bahâriye Medresesi Son Şeyhi Bahâeddin Efendi'nin Hanımından Hamûşânın Sıralaması Hakkında Malûmat Alırken. Ünver Bu Fotoğrafı Askerlik Yapan Derman'a Göndermiştir. (T. 25 Kasım1961)	93
Fotoğraf 58: A. Süheyl Ünver'in, 1925 Yılında Aldığı Kodak Marka Fotoğraf Makinesi (Gülbün Mesara Koleksiyonu). (T. 1925).....	94
Fotoğraf 59: Süheyl Ünver, Uğur Derman ve Çiçek Derman'ın Bulunduğu Sohbet ve İlim Meclisi.(T. Y.)	95
Fotoğraf 60: Ünver'in, Göztepe'deki Evinde Gerçekleşen İlim Toplantılarından Hâtırâ. Fotoğrafta Görüldüğü Üzere Uğur Derman, Bu Tür Meclislerin Her Daim En Genç Katılımcısı Olmuştur. (T. 20 Ağustos 1960).....	96
Fotoğraf 61: Uğur Derman'ın Ketebesi. (T. Y.)	98
Fotoğraf 62: Derman'ın, H.1378 / M. 1958 Tarihli Levhası.....	98
Fotoğraf 63: Derman'ın, H. 1380 / M. 1960 Tarihli İcâzetnamesi. 36 x 24 cm. (Uğur Derman Koleksiyonu).	99
Fotoğraf 64: Derman'ın, H. 1380 / M. 1960-1961 Tarihli Levhası. (İnci A. Birol Koleksiyonu)	100
Fotoğraf 65: Derman'ın, H. 1381 / M. 1961 Tarihli Levhası	101
Fotoğraf 66: Derman'ın, H. 1383 / M. 1963 Tarihli Levhası. (İnci A. Birol Koleksiyonu)	101
Fotoğraf 67: Derman'ın, H. 1387 / M. 1967 Tarihli Levhası. (Mustafa Düzgünman Koleksiyonu)	102
Fotoğraf 68: Derman'ın, H. 1387 / M. 1967 Tarihli Levhası.	103
Fotoğraf 69: Derman'ın, H. 1388 / M. 1968 Tarihli Levhası. (İstanbul Vakıf Hat Sanatları Müzesi).....	103

Fotoğraf 70: Derman'ın, H. 1391 / M. 1971 Tarihli Levhası	104
Fotoğraf 71: Derman'ın, H. 1391 / M. 1971-1972 Tarihli Levhası. (Klasik Türk Sanatları Vakfı)	105
Fotoğraf 72: Derman'ın, M.1973 Tarihli Levhası. (Gülbün Mesera Koleksiyonu)....	106
Fotoğraf 73: Uğur Derman'ın, Hânesinde Bulunan Levha. (T. Y.). (Uğur Derman Koleksiyonu).	106
Fotoğraf 74: Derman'ın, H. 1406 / M. 1985 Tarihli Levhası. (Gülbaba Türbesi).	107
Fotoğraf 75: Derman'ın, 1958 Tarihli Hatib ve Çiçekli Ebrû Çalışması.....	107
Fotoğraf 76: Derman'ın, H. 1383 / M. 1963-1964 Tarihli Levhası	108
Fotoğraf 77: Derman'ın, H. 1395 / M. 1975 Tarihli Levhası. (Özel Koleksiyon).....	108
Fotoğraf 78: Kitâbe Köşkü, Alınlık ve Uğur Derman'ın Ta'lik Hatlı Kitâbesi. (T. 1966)	109
Fotoğraf 79: Ta'lik Hatlı Kitâbenin Yakından Görünüşü. (T. 1966).....	110
Fotoğraf 80: Galatasaray Lisesi Kapısı Üzerindeki Derman'ın Hazırladığı Kitâbe ve Tuğra. (T. 1989)	111
Fotoğraf 81: Mahir İz'in, Yüksek İslâm Enstitüsünün Talebelerine İthaf Ettiği “Tasavvuf “Kitabındaki Uğur Derman'ın Ta'lik Yazıları. (T. 1981).....	113
Fotoğraf 82: Uğur Derman'ın, Yakasında Taşıdığı Halim Özyazıcı Tarafından Tasarlanmış İmzası (T. Y.).....	114
Fotoğraf 83: Konevî Mahlasını Kullanan Hüseyin Öksüz'ün İmzası. (T. Y.).....	115
Fotoğraf 84: Hüseyin Öksüz'ün, Uğur Derman Tarafından Çıkartma Yapılan Ta'lik Meşkleri.(T. 1989, 1990).....	116
Fotoğraf 85: Hattat Hüseyin Öksüz'ün, Uğur Derman'dan Aldığı Ta'lik Yazı İcâzetnâmesi. (T. Hicrî 1425).....	117
Fotoğraf 86: Hüseyin Kutlu'nun İmzası. (T. Y.).....	119
Fotoğraf 87: Kutlu'nun, Neşrettiği Hülâsatül-Hakâyık Adlı Kitabın Kapak Yazısı Denemesi. (T. 1973).....	120
Fotoğraf 88: Hüseyin Kutlu'nun, Uğur Derman'dan Aldığı Ta'lik Dersi Meşkleri.(T. 1971, 1972).....	121
Fotoğraf 89: Bir Mektup Zarfı Üzerine Derman Tarafından Yazılmış “Mim” Harfi Tarifi. (T. 1974).....	122

Fotoğraf 90: Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Tarafından Verilen “Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülü”. (T. 2009).....	124
Fotoğraf 91: Uğur Derman, Dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül’den Ödülünü Alırken. (T. 2009).....	125
Fotoğraf 92: Uğur Derman, Necmeddin Okyay, Neyzen Niyazi Sayın. (T. 1966)	131
Fotoğraf 93: Hâmid Aytaç’a, Hafız Osman Murakkası Gösteren Necmeddin Okyay ve Uğur Derman. (T. 1964).....	134
Fotoğraf 94: Hattat Mâcid Ayrıl’ın, Defnedildiği Gün. Sağdan, Uğur Derman, Necmeddin Okyay, Süheyl Ünver, Bekir Pekten ve Rauf Tuncay. (T. 1961)	143
Fotoğraf 95: Uğur Derman’ın, 50 Sanatsever Serisi Çalışmalarından İki Örnek. (T. 1962- 1963).....	145
Fotoğraf 96: Edirne Sokullu Mehmed Paşa Hamamı Önündeki Seyyar Fotoğrafçıda Süheyl Ünver, Rakım Ertür ve Uğur Derman’ın Çekildiği Hâtırâ Fotoğrafı. (T. 27 Temmuz 1960).....	146
Fotoğraf 97: Süheyl Ünver’in Anlattığı Bir Hadiseye, Uğur Derman’ın Gülümserken Çekilmiş Bir Fotoğrafı. (T. 1969)	147
Fotoğraf 98: Tertib-i Risale-i Ebri Adlı Risalenin İlk Sayfası (T. 1608).....	151
Fotoğraf 99: Meşhur Ressam Hikmet Onat’ın, Akbank Osmanbey Galerisi’nde Açtığı Sergiden Bir Hâtırâ Fotoğrafı. (Soldan Sağa) Taha Toros (1910-2012), Hikmet Onat (1882-1977), Uğur Derman, Şevket Rado (1913-1988). (T. 2 Şubat 1977)	155
Fotoğraf 100: Toygartepesi’ndeki Bahçesinde Necmeddin Okyay ve Mustafa Düzgünman. (T. Y.)	156
Fotoğraf 101: İbnülemin Mahmud Kemal İnal, Jübilesinde Teşekkür Konuşması Yaparken.(T. 5 Mart 1953)	158
Fotoğraf 102: Uğur Derman İle Hasan Âli Göksoy Bir Makale İçin Çalışırken. (T. Y.)	160
Fotoğraf 103: Necmeddin Okyay’ın, İran Şahı’nı Karşılama İçin Kurulan Tâk Üzerindeki Celî Ta’lik Hattı. (T. 1934).....	164

Fotoğraf 104: Ayasofya Câmii’ndeki Celî Sülûs Levhalardan “Hz. Hüseyin” Levhasının Yerde Sütunlar Arasında Görüntüsü. (T. 1934 sonrası).....	165
Fotoğraf 105: Uğur Derman, Necmeddin Okyay ve Halim Özyazıcı. (T. 1962).....	168
Fotoğraf 106: İstanbul Üniversitesi Bahçesinde Halim Özyazıcı ve Uğur Derman. (T. 1960).....	169
Fotoğraf 107: Üsküdar Bülbülderesi’ndeki Yusuf Küçükçavuş’un Taş Atölyesi Önünde, Halim Özyazıcı, Uğur Derman, Yusuf Küçükçavuş ve Çırakları. (T. 1958)	172
Fotoğraf 108: Dermanların Evinde Toplanan Devrin Sanatkârları. Sağdan İtibaren, (Öndekiler) Niyazi Sayın, Necmeddin Okyay, Selim Derman; (Arkadakiler) Kemal Batanay, Emin Barın, Şevket Rado, Gıyaseddin Akgül, Uğur ve Çiçek Derman. (T. 12 Temmuz 1971)	175
Fotoğraf 109: Batanayların, Derman Ailesini Ziyaret Ettikleri Günün Anısına Çekildikleri Fotoğraf. (T. 6 Mayıs 1973).....	178
Fotoğraf 110: Çarşanbalı Ârif Bey’in, Mîr İmâd’ı Taklîden Yazdığı Mâil Kıt’ası. (T. 1863).....	180
Fotoğraf 111: Hulûsi Yazgan’ın, Ta’lik Hatlı “Maşallah” Levhası. 18x16 cm. (T. 1928)	181
Fotoğraf 112: Necmeddin Okyay’ın, Dermanlara Misafir Olduğu Dönemde Kendisini Ziyarete Gelen Süheyl Ünver. (T. Mayıs 1968).....	182

ÖZET	
Başlık: Türk Hat Sanatının Mümtaz Hafızası: M. Uğur Derman	
Yazar: Öznur İSEN	
Danışman: Prof. Dr. Mehmet MEMİŞ	
Kabul Tarihi: 20/05/2024	Sayfa Sayısı: xiii (ön kısım) + 231 (ana kısım) + 7 (ek)
Osmanlı Devleti'nin hüküm sürdüğü altı asır süresince gün geçtikçe tekâmül seviyesi artan hat sanatının en iyi örnekleri İmparatorluğun son dönemlerine aittir. Bu devlet devrini tamamlayıp Cumhuriyet ilan edildikten sonra, Osmanlı döneminde başlayan Batılılaşma hız kazanmış, yapılan inkılâplarla birçok yeniliğe kapı açılırken geleneksel kültürden de günbegün uzaklaşmıştır. Özellikle önceleri bizzat padişahların hâmilik ettiği hüsn-i hat sanatı yıllar içinde gözden düşerek, eski şâhasını yitirmiştir. Bu süreçte birçok kabiliyetli hattat işsiz kalmış ya da geçimlerini sağlamak adına farklı meslek dallarına yönelmişlerdir. Osmanlı bakiyesi meşhur Hattat Necmeddin Okyay'ın, 1930'lu yıllar için sıklıkla dile getirdiği "Hattatız demeye korktuğumuz yıllar" ifadesi vaziyetin ciddiyetini göstermektedir. 1955 yılında Necmeddin Okyay'a talebe olan genç üniversite öğrencisi Uğur Derman, zaman içinde kendini gelenekli sanatlar câmiasının içinde bulmuş ve sıkı sıkıya bağlanmıştır. Necmeddin Hoca'dan ta'lik hattının yanı sıra diğer kitap sanatları hakkında da birçok bilgi edinmiştir. Son dönem Osmanlı hat sanatını ve bir dönemin bu alana bakışını birebir ilk ağızlardan dinleyen Derman, yıllar sonra bu zor günleri neşrettiği makalelerle yeni nesle aktarmıştır. Bununla beraber, hüsn-i hat ve ebrû sanatlarını, Osmanlı mimarisini, dönemin aydınlarını ve farklı birçok konuyu ele alan 40'ı kitap olmak üzere 500'ü aşkın yayınıyla ulaşılması güç bir başarıya imza atmıştır. Makale, söyleşi, bildiri ve konferanslarıyla hat sanatının geçmiş ve bugününe köprü vazifesi gören Prof. Uğur Derman'ın genelinde Türk kültürüne, özelinde ise hat sanatına katkıları bu çalışmanın temelini oluşturmaktadır. Bu araştırmada, Derman'ın çalışmaları hakkında bilgi verilerek her yerde ulaşamayacak sanat eserleri, talebeleri ve hocaları konu edilmiştir. Ayrıca alan hakkındaki görüşleri ve bir zamanların usta sanatkarlarıyla yaşanan hâtırâlarına yer verilmiştir.	
Anahtar Kelimeler: Uğur Derman, Türk Hat Sanatı, Gelenekli Sanatlar, Türkp petrol Vakfı, Hat Koleksiyonu	

ABSTRACT	
Title of Thesis: The Distinguished Memory of Turkish Calligraphy: M. Uğur Derman	
Author of Thesis: Öznur İSEN	
Supervisor: Prof. Dr. Mehmet MEMİŞ	
Accepted Date: 20/05/2024	Number of Pages: xiii (pre text) + 231 (main body) + 7 (add)
The best examples of calligraphy, whose level of evolution increased day by day during the six centuries that the Ottoman Empire ruled, belong to the last periods of the Empire. After this state period was completed and the Republic was declared, the Westernization that started during the Ottoman period gained momentum, and while the reforms opened the door to many innovations, traditional culture was also moved away day by day. Especially the art of calligraphy, which was previously patronized by the sultans themselves, fell out of favor over the years and lost its former glory. During this period, many talented calligraphers became unemployed or turned to different professions to make a living. The statement of the famous Ottoman calligrapher Necmeddin Okyay about the 1930s, "The years when we were afraid to call ourselves calligraphers", shows the seriousness of the situation. Young university student Uğur Derman, who was a student of Necmeddin Okyay in 1955, found himself in the traditional arts community over time and became closely affiliated with it. He learned a lot about ta'lik calligraphy as well as other book arts from Necmeddin Hodja. Derman, who heard firsthand the late Ottoman calligraphy and the perspective of a period on this field, conveyed these difficult days to the new generation with the articles he published years later. However, he has achieved an unattainable success with more than 500 publications, including 40 books, dealing with the arts of calligraphy and marbling, Ottoman architecture, the intellectuals of the period and many different subjects. Prof., who serves as a bridge to the past and present of calligraphy with his articles, interviews, papers and conferences. Uğur Derman's contributions to Turkish culture in general and to calligraphy in particular form the basis of this study. In this research, information is given about Derman's works and his works of art, his students and his teachers, which cannot be accessed everywhere, are discussed. In addition, his views on the field and his memories with the master craftsmen of the past are included.	
Keywords: Uğur Derman, Turkish Calligraphy, Traditional Arts, Türkpetrol Foundation, Calligraphy Collection	

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu

İnsanlık tarihinin en büyük keşiflerden biri olan yazı, aslında teknolojik bir gelişmedir. Asırlar boyunca yazıya duyulan ihtiyaç neticesinde çok farklı yazı tipleri ortaya konulmuş fakat bunların çok azı günümüze kadar gelebilmiştir. Türk tarihi bu açıdan değerlendirildiğinde, birçok alfabenin kullanıldığı, içlerinde en uzun süre kullanılan yazı çeşidinin ise Arap alfabesi olduğu görülmektedir. Orta Asya'ya kadar uzanan İslâm fetihleri neticesinde, Türkler İslâm diniyle tanışmış ve hayatlarında yeni bir süreç başlamıştır.¹ Bu sürecin bir getirisi olan Arap alfabesi, onuncu asrın ortalarından yirminci asrın ilk çeyreğine kadar yaklaşık bin yıl kullanılan tek alfabe olmuştur.² XIII. ve XX. yüzyıllar arasında Osmanlı İmparatorluğu sınırları içindeki tüm ülkelerde resmî yazışmalarda kullanılan bu alfabede toplam 31 harf olup, 28'i Arap, 3'ü Fars alfabesinden alınmıştır.³ Zamanla, mevcut Arap harflerinin öğrenilmesinin güç olduğu ve Türkçe ifade açısından da yetersiz kaldığı düşüncesi hâkim olmuştur. Ülke genelinde okuma-yazma oranının düştüğü ifade edilerek kolaylaştırılması hattâ değiştirilmesi fikri gündeme gelmiştir. Osmanlı döneminde ortaya atılan bu düşünce Cumhuriyet'in ilanıyla ağırlık kazanmış, modernleşme süreciyle başlayan devrimlerden biri olan harf inkılâbının yapılması uygun görülerek, 1928 yılında Arap alfabesi kaldırılmış yerine Latin alfabesi getirilmiştir.⁴ Bu değişimin getirisi olduğu kadar sekteye uğrattığı alanlar da olmuştur. Şüphesiz bu karar neticesinde en büyük etkiyi hüsn-i hat sanatı görmüştür. Bu tarihten sonra, geçmişte sürekli gelişim gösteren hat sanatı duraksama devrine girmiş ve zamanın meşhur hattatları geçimlerini sağlamak adına farklı meslek dallarına yönelmişlerdir. Bu sanat, sözü edilen tarihten itibaren uzunca bir müddet ilgi görmemiştir. Zaten devrin politikaları da bu alanın tekrardan ihya olmasına imkân sağlamamaktadır. Böyle bir ümitsizlik ortamında (1950'li yıllar), o dönem genç bir lise talebesi olan Uğur Derman,

¹ Türklerin İslâm diniyle ilk tanışmalarının, sekizinci asırda dönemin siyasi konjonktürü gereği, Türkler ve Arapların birlik olarak, zamanın egemen güçlerinden biri olan Çin'e karşı düzenledikleri Talas Savaşı'ndaki müttefiklikleri neticesinde olduğu düşünülmektedir. Bkz. Cüneyt Güneş, (2014). *Türklerin İslâmlaşma Süreci Kaynaklarına Genel Bir Bakış*. Gümüşhane: Mavi Atlas Gümüşhane Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi. S. 2. s. 114.

² Talat Tekin, (1997). *Tarih Boyunca Türkçenin Yazımı*. Ankara: Simurg Yayınları. s. 72.

³ Ayşegül Tosun, (2021). *Osmanlı Türkçesi Hakkında*. Ankara: Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi Genç Atebe Dergisi. S. 2. s. 13.

⁴ Selahaddin Bakan, Hakan Özdemir, Yahya Demirkanoğlu, (2013). *Türk Modernleşmesinin Bir Aracı Olarak Harf İnkılâbı*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. S. 9. s. 51.

bir vesileyle eski yazıya ilgi duymuş, Mahir İz'den okumayı, daha sonra Necmeddin Okyay'dan da yazmayı öğrenmiştir. Yazı hocası Necmeddin Efendi, öğrencisini arkadaşlarına takdim ederken “Ben bu evladımın yetişmesini, virâne de incir ağacı kendiliğinden nasıl biterse, ona benzetiyorum” diyerek dönemin kitap sanatlarına olan bakışını ortaya koymaktadır. Uğur Derman, bir neslin kendi öz hazinesine sırtını döndüğü bir sırada hat sanatını benimseyerek tanıtma vazifesini üstlenmiştir. Onu diğerlerinden ayıran tek özellik bu sanatla olan münasebeti değil, hocasından edindiği her bilgiyi (eski yazıyla) defterlerine not etmesidir. Necmeddin Hoca'dan, diğer kitap sanatlarının da inceliklerini öğrenen Uğur Derman, seneler sonra yazdığı kitap, makale vb. yayınlarla bu birikimin gün yüzüne çıkmasına vesile olmuştur. Merakı, çalışkanlığı, kararlılığı ve sabrı sayesinde alanında yetkin bir kişi haline gelen bu mümtaz şahsiyetin derin sanat bilgisi ve hayat tecrübesi kitap sanatlarına gönül verenler için oldukça önemlidir. Bu çalışmanın amacı, kadim hat sanatını itibar kaybettiği bir dönemde tanıyıp benimseyen Uğur Derman'ın, Osmanlı bakiyesi zevattan naklettiği bilgiler, belgeler, eserler ve hâtırâlarla gelenekli Türk sanatları alanına yaptığı katkıları gözler önüne sermektir.

Araştırmanın Önemi

Kaybolmaya yüz tutmuş gelenekli Türk sanatlarını bugüne taşımada önemli bir misyonu yerine getiren, eğitimini aldığı eczâcılık mesleğini bir kenara bırakacak derecede bu kültür mirasını aktarmayı kendine ilke edinen Uğur Derman'ın hayat tecrübesinden yararlanmak alana ilgisi olan herkesin dileğidir. Klasik Türk kitap sanatlarını tanıtmak ve geleceğe aktarmak için, altmış yıldan fazla süredir beş yüzü aşkın neşriyat, kırkı aşkın kitap, bildiri ve konferansla günümüzde de çalışmalarına aralıksız devam eden bir Türk aydınının hayat hikâyesi elbette ki merak konusudur. Bu bağlamda, yapılan bu araştırma, Türk kültürünün önemli bir neferinin gayretinin gün ışığına çıkmasına hizmet etmektedir. Ayrıca, Uğur Derman'ı konu edinen ilk biyografi çalışması olmakla beraber, kendisiyle ilgili birçok konunun tek çatı altında değerlendirildiği yegâne çalışmadır.

Araştırmanın Amacı

Türk kitap sanatları için önemli bir yeri olan Sayın Uğur Derman'ın, birikimlerini bizzat kendisinden öğrenmek, medeniyetimizin sosyal ve kültürel örüntülerini ortaya çıkararak sahanın ilgililerine sunmak ve bu müstesna hayat tecrübesinden her kesimin faydalanmasını sağlamak çalışmanın başlıca amacıdır. Araştırmanın diğer bir hedefi ise,

Türk kültürünün mühim şahsiyetleriyle bir arada bulunmuş ve bu şansını son derece verimli kullanmış Derman'ın, yayın hayatı ve entelektüel kişiliğine mercek tutmaktır. Özellikle de gelenekli sanatlara ilginin oldukça az olduğu bir dönemde (1930-1980 arası), yaşadığı semtin kültürel zenginliğinin de etkisiyle, o devre ait aktarımları, araştırmayı önemli kılmaktadır. Uğur Derman, şartların tüm olumsuzluklarına rağmen azmiyle büyük bir başarı elde etmiştir. O, köklü bir medeniyetin ayak izlerini takip ederek Türk kitap sanatlarının yeniden tanınmasına vesile olmuştur. Şüphesiz Derman'ın hayat tecrübesi herkes için bir kılavuz niteliğindedir.

Araştırmanın Kapsamı

Bu çalışmada, gelenekli Türk sanatları alanında saygın bir yeri olan ve alanda sayısız hizmetlerde bulunmuş M. Uğur Derman'ın hayat hikâyesi konu edilmiştir. Bir geleneğin aktarıcısı, beyefendi kişiliğiyle gönüllerde yer etmiş, eğitimci ve yazar kimliğiyle öne çıkan Derman'ın, Prof. Dr. İskender Pala'nın deyişiyle “Ruhuna uyan, seciyesine mutâbık” hat sanatına katkısı araştırma kapsamında ele alınacak en önemli konudur. Bu bağlamda, kendisinin de ifade buyurduğu gibi “ömrünün bereketi” olan, kitap sanatları alanında yapmış olduğu tüm çalışmaları (makale, kitap, tebliğ, ansiklopedi maddesi vb.) ve sanat eserleri ele alınmıştır. Ayrıca “Gençliğimde bu sanatların esamesi okunmuyordu” (Bala, 2018, s. 6) diyerek dönemin sosyolojik durumunu ortaya koyan Uğur Derman'ı, hat sanatına yönlendiren sebepler araştırılmıştır. Bu tez, varolan verilerin analiz edildiği, biyografik bir çalışmadır. Araştırma, Sayın Uğur Derman tarafından değerlendirilerek gerekli eklemeler yapılmıştır.

Araştırmanın Yöntemi

“Türk Hat Sanatının Mümtaz Hafızası: M. Uğur Derman” başlıklı bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerine uygun bir biçimde, bölümler bütüncül bir bakış açısıyla ele alınmış ve araştırma problemini yorumlayıcı bir yaklaşımla değerlendirme yapılması planlanmıştır. Bu çalışmada öngörülen adımlar; araştırmanın teorik çerçevesini oluşturmak, sınırlarını çizmek, analiz birimine karar vermek, kuramsal yaklaşım ve araştırma sorularını belirlemek şeklinde özetlenebilir.

Çalışmada, nitel araştırmada veri toplama yöntemlerinden doküman ve görüşme analizi yapılması uygun görülmüştür. Bu bağlamda, öncelikle konunun ana hatları üzerinde durularak çalışmanın amacı izah edilmiştir. Öte yandan, Uğur Derman'ın biyografisini

sağlıklı bir şekilde aktarabilmek adına bilimsel kurallara uygun bir şekilde literatür (yazın) taraması yapılmış, yazılı ve görsel kaynaklardan veri toplanmıştır. Araştırma konusu olan Uğur Derman'ın, Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver'le, kopmamış bir bağın ve vefanın nişanesi mektuplarının incelenmesi ve Ömrümün Bereketi serisinin tamamının okunması da diğer bir aşamadır. Tüm bunlara paralel olarak Derman'ın neşredilmiş yayınlarının tespiti için bibliyografya hazırlanması ardından da sanat eserlerinin bir araya getirilmesi hedeflenmiştir. Son olarak talebelerinden Hattat Hüseyin Kutlu'yla bir görüşme tertip edilmiştir. Elde edilen veriler titizlikle derlenerek araştırmanın bölümleri ve başlıkları belirlenmiştir. Tespit edilen eserler kronolojik bir sıralamayla çalışmaya eklenmiştir. Araştırmadaki atıf veya alıntılarda, yazarların aynı yıl birden fazla çalışmasından yararlanıldıysa, kaynak gösterirken senenin yanına harf konulmuş ayrıca kaynakçada da belirtilmiştir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma sonuçlarının yorumu ve genellenebilirliği bağlamında, baştan kabul edilen sınırlılıklar şunlardır:

1. Araştırmada gelenekli sanatlar alanında etkin bir rol oynayan Uğur Derman'ın hayat hikâyesi ve çalışmalarına hüsn-i hat sanatı perspektifinden bakılarak, okumalar bu kapsamda yapılmıştır.
2. Araştırma spesifik açıdan değerlendirilerek, Derman'ın genelinde kitap sanatları, özelinde hat sanatına katkıları ele alınmıştır.
3. Cumhuriyet'in ilk döneminde yaşamış hattatlar konu edilerek, Hz. Peygamber evrinde kadar uzanan silsileye değinilmemiştir.
4. Bu araştırmada, Uğur Derman'ın yayınlarından tezde önemli görülenler değerlendirilerek diğerlerinin sadece künyelerine yer verilmiştir.

Araştırmanın Tanımları

Bu alanda araştırmayla ilgisi bulunan tanımlamalara yer verilmiştir.

Medeniyet: Toplumların, amaçlarına ulaşmak için birer bağ olarak kullandıkları sosyal kurallar, hukukî normlar ve ticarî kurallarla toplumun yaşam seviyesinin yükseltilmesidir (İmamoğlu, 2010, s. 166).

İslâm'ın Kültürel Çehresi: İslâm'ın insanlığa ve medeniyete getirdiği kuşatıcı mesajı, sadece çevre ile tabiata bakışta ve bu bakışın mekân düzeyindeki hâli olan mimari

alanında değil, bilim ve sanat alanlarında da devrimci bir etkiyle kendisinden önceki birikimi özümseyerek kendisinden sonraki nesilde kültürel filizlenmelere yol açan tüm uygulamalardır (Armağan, 2023, s. 71).

Sanat: Sözlükte “el alışkanlığı ile yapılan iş, ustalık; hünerle yapmak, eser yaratmak” anlamına gelen sanat, insan ruhuna hitap eden, gören ve dinleyende derin bir zevk ve hayranlık uyandıran hayal gücü, çaba ve yaratıcılığının ifadesi olarak açıklanmıştır (Serin, 1999, s.17).

Meşk Usûlü: Hat sanatı öğreniminde talebe, klasik hat malzemelerini kullanarak meşk örneğindeki yazıyı klavuz edinip aynısını yazmak için karalamalar yaptıktan sonra dersini yazıp hocasına gösterir. Bu öğretim şekline meşk usûlü öğrenim denir (Özkafa, 2023, s. 306).

İcâzet Müessesesi: Nihayet talebenin güzel yazdığına kanaat getiren hoca, bu yazının altına hatt-ı icâze denilen yazı çeşidiyle icâzetname metnini yazar. Bu çalışma kişinin hattat olduğunun delilidir ve bu müessese gelenek olarak günümüzde de devam etmektedir (Özkafa, 2023, s. 307).

Medresetü'l-Hattâtîn: Türk ve İslâm kültüründe mühim bir yeri ve değeri olan hat sanatının XIX. yüzyıldaki sönüşü ile kaybının telâfi edilmesi gayesiyle Şeyhülislâm ve Evkaf Nâzırı Ürgüplü Hayri Efendi'nin teşebbüsüyle İstanbul'da kurulmuş bir vakıf ve eğitim müessesesidir (Derman, 2015, s. 11).

Koleksiyoner: Koleksiyon “sanat eserlerinin bir arada toplanması” anlamına gelirken, koleksiyoner, “koleksiyon yapan koleksiyon meraklısı. Toplama merakı olan toplayıcı” olarak tanımlanmaktadır (Kemikli, 2022, s. 442).

Literatür Taraması

Gelenekli sanatlar denilince akla ilk gelen isim olan Prof. (h.c) Uğur Derman, klasik sanatların tanıtılması ve yaşatılması adına yarım asırdan fazla bir zaman emek harcamış, sağlığı el verdiği sürece de bu uğurda çalışmaya azmetmiş önemli bir ilim insanıdır. Eski yazıya gönül vermesiyle başlayan serüven hâlâ ilk günkü azmiyle devam etmektedir.

Yapılan değerlendirmede, Uğur Derman'ın Türk kültürüne yaptığı mühim katkılara mukabil, kendisini kapsamlı bir şekilde ele alan müstakil bir çalışma ya da yaşamı ve eserleriyle alâkalı akademik bir araştırma yapılmadığı görülmüştür. Alandaki bu eksiklik Türk kültürünün bir değeri olan Derman'ın daha iyi tanınmasına mani olmakla beraber özellikle hat sanatına olan büyük katkılarının anlaşılmasına engel teşkil etmektedir. Bu

çalışmada, Türk hat sanatının, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş dönemindeki kopuk devrin anlaşılması ve aktarılmasında önemli bir rolü olan Derman'ın hayatı, sanat eserleri, yayınları ve görüşleri (matbu olanlar ve şahsen görüşmeler) ele alınmıştır.

Konuyla ilgili ilk etapta Uğur Derman'ın yayınladığı makalelerden ve görsel yayın organlarında kendisiyle yapılan mülâkatlardan faydalanılmıştır. Bu hususta, “Ömrümün Bereketi” serisi ile “Gurbetnâme” ve “Defternâme” isimli Süheyl Ünver-Uğur Derman mektuplaşmalarının konu edildiği kitaplardan büyük ölçüde yararlanılmıştır. Dört ciltten oluşan Ömrümün Bereketi'nde yayınlanan makaleler, Uğur Derman'ın çocukluğu, gençliği, yaşadığı muhît, hocaları, sanat hayatı ve karakteriyle ilgili önemli ipuçları vermektedir. Samiha Uluant'ın kaleme aldığı “Gurbetnâme: Süheyl Ünver - Uğur Derman Mektuplaşmaları” adlı çalışmadan, İstanbul kültürüyle yetişmiş genç Uğur Derman'ın kendisinden yaşça bir hayli büyük olan hocasının seviyesine ayak uyduracak derecede kalemi güçlü bir birey olduğu anlaşılmaktadır. Mahmud Sami Kanbaş'ın yayına hazırladığı “Defternâme: Süheyl Ünver - Uğur Derman” isimli çalışmada ise, askerlik vazifesi sebebiyle Diyarbakır Askerî Hastanesi'nde görev yapan Uğur Derman'ın, burada kaldığı süre boyunca hem bulunduğu mevkide faydalı işler yaptığı hem de fırsat buldukça kültür faaliyetlerine devam ettiği görülmektedir. Vatanî hizmeti sırasında yazdığı makaleler de bir yandan neşredilmiş, bu süre zarfında çalışmalarında bir aksaklık olmamıştır. Derman'ın her mânâda yazmaya ne kadar muhabbet duyduğunu şu satırlarla anlamak mümkündür: “Oldum olası mektup okumasını ve yazmasını severim. Hele sizlere sunulan bu sürekli mektuplar gibi okunma ve yazılma cihetinden işin içinde bulunduğum durumlarda sevgim daha da kesifleşir” (Uluant, 2018: 21).

Uğur Derman ile alâkalı ulaşılabilen kaynaklar kısıtlı olup ayrıca akademik nitelikte de değildir. Derman'ı konu edinen “M. Uğur Derman 65. Yaş Armağanı” adlı çalışmada kendisi hakkında tafsilatlı bilgi edinme imkânı bulunmamaktadır. Çünkü bu tür “armağan” kitapları genellikle biyografi çalışması olmayıp, kişinin ilgisi dâhilindeki konuları ele almaktadır. Nitekim bu kitabın içeriğine bakıldığında Irvin Cemil Schick'in kaleme aldığı Önsöz ve Carol and Alan Fisher röportajı dışındaki makalelerin Derman'a ithaf edilmiş makaleler olduğu görülmektedir.

Uğur Derman, hat sanatıyla bir müddet fiilen meşgul olduysa da bu durum kısa sürmüştür. Onun alana en büyük katkısı yayınladığı kitaplar, makaleler, bildiriler ve ansiklopedi maddeleridir. Tüm bunlara erişmek için başvurulacak ilk kaynak hiç şüphesiz Medine

Akgül'ün hazırladığı “Uğur Derman Bibliyografyası” isimli çalışmadır. Bibliyografya hazırlanırken Ömrümün Bereketi serisi ve İSAM Araştırma Merkezi faydalanılan diğer kaynaklar olmuştur. Bunlarla yetinilmeyerek Türk hat sanatı alanında neşredilmiş tüm kitaplar taranarak Uğur Derman'ın yazdığı kitap bölümlerine ulaşılmıştır.

Araştırmaya hazırlık safhasında, Derman'ın yayınladığı bütün kitaplar titizlikle incelenerek ne tür çalışmalar yaptığı konusunda önemli bilgilere ulaşılmıştır. Ayrıca kendisini konu edinen bütün çalışmalar tek tek okunarak notlar alınmıştır. Derman'ın biyografisi ve yaşadığı muhitle ilgili bilgilere Ömrümün Bereketi 1-2-3-4, Beşir Ayvazoğlu'nun kalem aldığı “Sîretler ve Sûretler” ve Ahmet Yüksel Özemre'nin yazdığı “Üsküdar'da Bir Attar Dükkânı”, “Hasretini Çektiğim Üsküdar”, “Üsküdar Ah Üsküdar” isimli kitaplardan erişilmiştir. Ayrıca görsel yayın organları da taranarak bugüne kadar Uğur Derman'la yapılmış tüm mülâkatlar ele alınmış, veriler titizlikle incelenmiş akademik bir çalışma ortaya koymak adına çaba sarf edilmiştir.

Uğur Derman'ın gelenekli Türk sanatları ve özellikle de hat sanatıyla alâkalı görüşlerini öğrenmek maksadıyla Muhammet Altıntaş'ın hazırladığı “Türkiye'de Hat Sanatının Toplumsal Yansımaları (Cumhuriyet'in Kuruluşundan Günümüze)” adlı çalışmadan, İSMEK El Sanatları Dergisi'nde yayınlanan “Gelenek ve Gelecek M. Uğur Derman” isimli mülâkattan ve Serdivan Ajans'da neşredilen “Hattat İle Hattan Anlayan Apayrı Şeylerdir” başlıklı yazıdan faydalanılmıştır. Bu çalışma, Uğur Derman'ın araştırmaları, yayınları ve kişiliğini akademik câmiada tanıtmanın yanı sıra, hat sanatının zor döneminde yaşanan sıkıntılı süreci de bilimsel olarak ele almaktır.

1. BÖLÜM: UĞUR DERMAN'IN HAYATI

Uğur Derman, eşsiz hafızası, beyefendi kişiliği, öğrenme merakı, yok olma tehlikesi altındaki kültürel mirası geleceğe aktarımı, koleksiyonerliği, yönetici kimliği, hocalığı, kitapları, makaleleri, söyleşileri, bildirileri ve aile hayatıyla mümtaz bir örnektir. Başta büyüüp yetiştiği semtin etkisi olmak üzere, kendi merak ve çabasıyla edindiği muazzam birikimiyle Türk kültürünün en önemli isimlerinden biri olmuştur.

Dolu dolu yaşanmış güzide bir ömrün sahibi Derman'ın, yaşam felsefesi ve dünya görüşünün oluşmasında en birincil etken şüphesiz ki ailesi ve çocukluk yıllarının geçtiği Üsküdar'dır. İslâm sanatlarının en güzel numûnelerini görerek büyüyen ve aileden de bu millî şuur ile yetişen Derman'ın kadim sanatlara ilgi duyması, büyük oranda yaşadığı ortamla ilintilidir. İkinci faktör ise, feyz aldığı hocaları ve Türk kültürünün önemli isimleriyle kurduğu samimi ilişkilerdir. Arkadaş çevresinin de kendisi gibi toparlayıcı ve girişken hizmet adamları olması, ülkenin kültür alanındaki boşlukların giderilmesinde büyük rol oynamıştır.

Genç yaşlarda yöneldiği hat sanatından sonra yelpaze genişlemiş, klasik kitap sanatları hakkındaki ilmi bilgisi gün geçtikçe artmıştır. Osmanlı bakiyesi son büyük üstadlarla geçirdiği kıymetli zamanlar neticesinde yaşından büyük deneyimler kazanmış ve zamanla bildiklerini aktarma yolunu seçmiştir. Severek üstlendiği bu vazifeyi lâyıkıyla gerçekleştirerek alana büyük katkıları olmuştur.

1.1. Çocukluk Dönemi ve Yetiştigi Çevre (Üsküdar Semti)

Gelenekli sanatlara ilgisi olan herkesin tanıdığı, bildiği, muhabbet ve hürmet gösterdiği Uğur Derman, 5 Şubat 1935 tarihinde Bandırma'da dünyaya gelmiştir. Annesi ev hanımı (Bayezidli) Nâzime Hanım (My Mecra, 2021), babası Maliye Vekâleti Merkez Teşkilatı (Ankara) memurlarından, Bergamalı⁵ Müderris Ahmet Kâmil Efendi'nin oğlu Mehmed Celâleddin (1896-1934) Bey'dir. Mehmed Celâleddin Bey, (babası Mevlevî muhibbi olduğundan oğluna bu ismi vermiştir) 1934 yılının ikinci yarısında zatürreye yakalanmış (My Mecra, 2021), Derman'ın doğumundan birkaç ay evvel Eylül ayının sonlarında 38 yaşında vefat etmiştir (Berk, 2006: 86). Hastalığı sırasında vaziyetinin farkında olan Mehmed Celâleddin Bey, vefatından bir müddet evvel eşine, “Çocuğumuz ister kız ister

⁵ Beşir Ayvazoğlu, (1999). *Sîretler ve Sûretler*. İstanbul: Ötüken Neşriyatları. s. 133.

oğlan olsun adını Uğur koyacaksınız” diyerek evladının ismini daha dünyaya gelmeden vermiştir.

Fotoğraf 1: Derman’ın, Babası Mehmed Celaledin Bey (1896-1934), Annesi Nâzime Hanım (1897-1966)

Kaynak: Uğur Derman’ın husûsî arşivi.

Eşinin vefatıyla sarsılan Nâzime Hanım, üç yaşındaki kızıyla Bandırma’ya giderek ailesinin yanına yerleşmiş, Mustafa Uğur Derman Bandırma’da dünyaya gelmiştir (Ayvazoğlu, 1999: 133). Nâzime Hanım, eşinin hastalığı sırasında da, vefatından sonra da çocuğuna Uğur ismini verme konusunda tereddütler yaşamıştır. Bu sebeple yeni doğan bebeğe on beş gün kadar kimlik çıkarılmamış, bu dönemde minik yavruya “Mustafa” ismiyle seslenilmiştir. Nihayetinde bir babanın vasiyeti olarak görülüp, bebeğe Mustafa Uğur ismi verilmiştir. Fakat Mustafa ismi kimliğe kaydedilmemiştir (My Mecra, 2021). Mustafa Uğur ve ablası, dede yerine koydukları Eczâcî Osman Derman’ın (1876- 1952) himâyesinde büyümüşlerdir. Dedelerinin (Nâzime Hanım’ın eniştesi ve amcazâdesi) ayrıca başka bir çocuğu olmaması sebebiyle bu iki kardeşin üzerine titremiş ve çocuklukları pek rahat geçmiştir (Ayvazoğlu, 1999: 133). Dede Osman Derman’ın hem Üsküdar’da hem de Bandırma’da iki evi bulunduğundan Uğur Derman’ın çocukluğu kısmen Bandırma’da, kısmen de Üsküdar’da geçmiştir (My Mecra, 2021). Derman, ilk ve ortaokul tahsilini Bandırma’da yapmıştır. Yazları okul kapanır kapanmaz gittikleri Üsküdar’a, 1948 senesinde tamamen yerleşmişlerdir (Ayvazoğlu, 1999: 134). Derman’a göre Üsküdar, İstanbul’un geçmişle bağıını en son koparan semtidir ve onun hayatına

büyük etkileri olmuştur. Yahya Kemal'in "Hayal Şehir" diye tasvir ettiği Üsküdar, velî tabiatlı insanların yaşadığı, cazibesıyla büyüleyen bir semttir. Câmileri, hamamları, medreseleri bol olan bu beldede, o vakitler Üsküdar'da yaşayan kişi adedince mezar taşı kitâbesi bulunmaktadır. İslâm'ın kültürel çehresini özünde barındıran yapısı Üsküdar'ı diğerlerinden farklı kılmaktadır. Derman, bu zengin tarihi birikimin ruhunda daha küçük yaşlarda klasik sanatlara karşı bir eğilim uyandırdığını düşünmekte ve etkilerini yıllar geçtikçe fark etmektedir (Geleneksel Sanatlar Derneği, 2021).

Vaktiyle Üsküdar, tarihi yapılarıyla göz dolduran, ehl-i irfan ve ehl-i sanatın bir arada yaşadığı kutlu bir beldedir. Bu semtin sakinleri ulemasından meczubuna, sanatçısından esnafına kendi kendine yetebilen, hüsn-ü hâl sahibi insanlardan müteşekkildir (Özemre, 1996: 7). Kabalığa yer vermeyen, oturmasını kalkmasını konuşmasını bilen, naif, kibar, nazik, edep sahibi, etrafına karşı duyarlı, aileden görgülü insanların bir arada huzurla yaşadıkları, gürültüsüz ve âsûde Üsküdar'da ömrünün ilk yıllarını geçiren Uğur Derman'ın mayası bu kültürle yoğrulmuştur.

Fotoğraf 2: Uğur Derman'ın, 2 Yaşında Çekilmiş Bir Fotoğrafı. (T. Y.)

Kaynak: Uğur Derman'ın husûsî arşivi.

Kendi anlatımıyla evleri Nurbânû Sultan'ın vakfı olan, Çifte Hamamlar'ın hemen sağındaki Boyacı sokağıyla Bulgurlu Mescid Sokağı'nın bulunduğu yerdeki 2 numaralı hânedir. Burası, bugünkü Üsküdar Belediyesi'nin arkasında yer alan Antikacılar Çarşısı'na tesadüf eden (Derman, 2019a: 461) büyükbabadan kalma, tarihi III. Selim devrine kadar uzanan ahşap bir yapıdır (Ayvazoğlu, 1999: 134). Bahçe içindeki evin üst katında bir revzen (tepe penceresi) bulunmaktadır. Bunun alçı tersimâtının (çizimlerinin) Sultan III. Selim devrine ait olduğunu gelenekli sanatlarla meşguliyetinden sonra

anlamıştır. Aile, 1937 yılında hemen yanında bulunan ve Nâil Paşa konağı olarak bilinen binayı da alıp, kapısı ayrı olan harem dairesini de kiraya vermiştir (Derman, 2019a: 462).

Uğur Derman, 4-5 yaşlarında iken yaz geceleri bazen Şemsipaşa (Kuşkonmaz) Câmii'nin yanındaki büyük yuvarlak havuzun önüne gidip, projektörlerden çıkan renkli ışıklar ile fiskiyelerden fişkıran suları hayranlıkla seyrettiğini aktarmaktadır. İşin sırrını ancak ilerleyen zamanlarda anlayacaktır. Sonraki yıllarda ise, Üsküdar sahilini ve meydanını seyretmek için akşamüzerleri Mihrümah Câmii'nin ön avlusuna gidip, vapurların seyr ü seferini izlediğini anlatmaktadır.

O yıllarda, Üsküdar'dan diğer yakaya, oradan da Üsküdar'a gelip gitmek için deniz yolu kullanılmaktadır. On dokuzuncu asrın sonlarında kurulan ve Boğaz'dan geçişi sağlayan Şirket-i Hayriye vapurlarının sarı bacalarının iki yanağında o vapura mahsus numaralar bulunmaktadır. Bu şirket daha sonra Devlet Deniz Yolları'na devredilmiştir. (Derman, 2019a: 462- 469). Uğur Derman, okumayı öğrendiği 1941 yılından itibaren Üsküdar'dan veya Köprü'den bindiği tüm Boğaz vapurlarına, ismine ve numarasına bakmadan binmediğini anlatmaktadır. Müthiş hafızasına nakşettiği vapurların isim ve numaralarını yıllar sonra “Fethin Beşyüzellinci Yılında İstanbul Şiirleri-Yazıları” kitabında tek tek sıralamıştır (Derman, 2011a: 372). Esasen hafızasının eşsizliği daha o yıllardan bellidir.

Fotoğraf 3: Şirket-i Hayriye'nin 54 Numaralı İnbişat Vapuru. (T. Y.)

Kaynak: Derman, (2011). Ömrümün Bereketi:1. s.370.

Uğur Derman'ın çocukluk dönemi, İkinci Cihan Harbi (1939-1945)'ne rastlamaktadır. Harp yıllarında Üsküdar'da İstanbul'a hücum harekâtı yapılmasını önlemek amacıyla geceleri karartma uygulanmıştır. En yaygın nakil vasıtası olan tramvayların camları da

maviye boyanarak dışarı ışık sızması önlenmiştir. Derman, bu dönemde evlerin pencerelerinde kalın örtü veya battaniye gibi çarelerle “pasif korunma” uygulandığını dile getirmektedir. Ayrıca 1942-43 yıllarında ordu tarafından Çamlıca tepesine yerleştirilen büyük ışıldakların havada büyük huzmeler bırakarak gökyüzünde düşman uçağı aradığından da bahsetmiştir. Bu dönemde resmî emirle evlerin bahçesine de 1.5 x 3 m. ebadında 1.5 m. derinliğinde, üstü ahşap, giriş-çıkış menfezleri ve bacaları çinkodan sığınaklar yapıldığını söylemektedir. Savaş zamanı Üsküdar’ın nüfusu oldukça azalmıştır (Derman, 2019a: 466-468). Derman, harp döneminde Topkapı Sarayı’ndaki bir takım eserlerin Niğde’ye taşındığını aktarmaktadır (AKM Kütüphâne Buluşmaları, 2022).

Fotoğraf 4: Üsküdar ve Rumeli Yakasının Manzarası (Toygartepesi’nden).⁶ (T. Y.)

Kaynak: Derman, (2019). Ömrümün Bereketi:2. s. 476.

Uğur Derman, çocukluğuna dair hâtırâlarında Üsküdar İskelesi’nde oturup dinlenebilecek bir mahal bulunmadığından dedesiyle bazı günler tramvaya binip Kadıköy İskelesi üstündeki gazinoya giderek dedesinin kahve, ablasıyla kendisinin de gazoz içtiklerini, vapurların yarım daire çizerek iskeleye yanaşırken denize yaydığı dalgaların şeklinin pek hoşuna gittiğini anlatmaktadır. Ayrıca Fenerbahçe gazinosu, Kısıklı gazinosu, Büyük Çamlıca eteklerindeki Tomruk suyu, Beykoz’daki Karakulak suyu, Sarıyer’deki Hünkâr suyu ziyaret ettikleri mekânlar arasındadır. Bazen Küçükusu’ya mısır yemeye gitmenin yaz mevsimi eğlenceleri arasında yer aldığını da dile getirmektedir (Derman, 2019a: 469, 470). O yıllarda çayırda bir mevsim boyunca, sayılamayacak miktarda mısır

⁶ O yıllarda Derman’ın çocukluğunun geçtiği ev Yeni Valide ve Davutpaşa Câmii arasında yer almaktadır.

kaynatılmaktadır. Pazar günleri vapurdan sonra faytona binerek Sarıyer'in üstünde Hünkâr, Çırçır ve Beykoz'un ilerisindeki Karakulak gibi su kaynaklarına ve ayrıca daha yakın olan Küçük Çamlıca, Tomruk gibi yerlere tramvayla Kısıklı'ya çıkıp, sonrasında yürünerek gidilmektedir (Berk, 2006: 82).

Dermanlar, 1940'lı yıllardan sonra Beyoğlu'na da alışverişe gitmeye başlamışlardır (AKM Başkanlığı, 2022). Özellikle hatırında kalan ise, Galatasaray Taksim arasındaki Japon Mağazası olmuştur. Bu mağazada tahtadan yapılmış çocuk oyuncakları bulunmaktadır. En sevdikleri arasında tahta tren ve vagonlar sayılabilir. O dönemde İstiklal Caddesi ve Cadde'nin bir arka sokağında, Amerika büyükelçiliği ve Tünel'e yakın kısımlarında Avrupa ülkelerinin büyükelçilikleri bulunmaktadır. Bu yıllarda Taksim meydanında tarihi bina olarak ilk göze çarpan Maksem'dir. Bina bir zamanlar su sıkıntısı çeken Beyoğlu'na Bahçeköy'den gelen suyu taksim eden tesistir (Beyoğlu Kültür Sanat, 2020).

Derman'ın aktarımıyla 1950'ye yakın İstanbul ulaşımına giren “dolmuş” hattından önce kullanımda olan tramvaylar, Üsküdar'dan Kadıköy ve Kısıklı istikametlerine doğru gitmektedirler. Bunlar biçim itibarıyla iki çeşit olup, deri koltuklu tramvaylar birinci, ahşap koltuklu olanlar ise ikinci mevkidir. Dış renklerinden mevkileri anlaşılmaktadır. Dışı sarı renk olanlar birinci, kırmızı boyalıları ise ikinci mevki tramvaylardır. Uğur Derman, tramvay duraklarındaki “mecburî” ve “ihtiyârî” tabelalarını o yaşta pek anlayamamış ancak daha sonra lügate bakarak ihtiyârî'nin “mecburî olmayan” manasına geldiğini öğrenmiştir. Derman, o günün vapur ve tramvay ücretlerini aradan geçen onca yıla rağmen dün gibi hatırlamaktadır (Derman, 2019a: 470).

Derman, çocukluk dönemlerinde ablasıyla, Üsküdar'daki Şeyh Câmîi, Gülfem ve Selmanağa gibi mahalle câmilerine anneleriyle birlikte gittiklerini ve burada soluk da olsa dinî manada bilgiler edindiklerini söylemektedir. Ayrıca küçük yaşlardan itibaren Aziz Mahmud Hüdâyî ve Nasûhî Hazretlerinin manevî mertebesini işiterek büyümüşlerdir (Derman, 2019a: 475). Süleymaniye, Eyüp ve Hırka-i Şerif gibi Selâtin câmilerine de çocuk yaşlarda gitmiştir. Dokuz yaşındayken dedesi, ablasıyla ikisini Ayasofya Câmîi'ne götürmüştür. Derman, çocukluktan itibaren İstanbul'un dinî kültürünü teneffüs etmiş ve bu terbiyeyle büyümüştür (Berk, 2006: 82).

1956 yılı Nisan ayına kadar ikamet ettiği Üsküdar'ın tarihi birikimi ve güzide insanları Derman'ın hayalinde büyük tesirler uyandırmıştır. O'nun Üsküdar'da yaşadığı dönemde

Osmanlı bakiyesi İstanbullular henüz hayattadırlar. 1915 ve öncesinde dünyaya gelenler zamanında eski harfleri okuma ve yazmayı öğrenmiş kimselerdir ve 1940'lı yıllarda hepsi gençtir. Doğal olarak bu zevât İstanbul Türkçesine de vâkıftır. 1960 yılından sonra bu kişiler vefat edince Osmanlı Türkçesi kullanan kimse kalmamıştır. Uğur Derman, lise yıllarında (1940 sonları ve 1950'li yılların başları) müzik ve beden hocaları dışındaki tüm hocaların eski harfleri bildiğini ve notlarını öyle tuttuklarını dile getirmektedir (Çakkal, 2017: 268).

Uğur Derman'ın, anılarında anneannesinin de ayrı bir yeri vardır. 1900'lerin başında Bayezid'den Üsküdar'a yerleşen anneannesinin geniş bir çevresi olup, geleni-gideni de bir hayli fazladır. Dolayısıyla bu ziyaretler küçük torununun belleğinde yer etmiştir. Özellikle de İstanbul folklorunda yeri olan meyve vermeyen ağaçları korkutma teamülünü beraber uygulamaları ve bunun neticesinde ağacın ertesi sene meyve vermesi onun hâtıralarının bir parçasıdır.

Derman'ın çocukluğunda Üsküdar'da iki sinema salonu bulunmaktadır. Bunlardan "Hâle Sineması"nın salonu daha büyük, "Bizim Sinema" ise, daha küçük ve kalitesizdir. Ayrıca o dönemde, Cuma akşamları İsmail Dümbüllü ve ekibinin tiyatro programı olmaktadır. 1946 senesinde, Doğancılar yokuşunda açılan "Sunar" isimli sinema salonu, rahat bir salon ve seçkin filmlerle bu hususta kaliteyi getirmiştir. Bunlar dışında, "İnkılâb Bahçesi" ve "Aypak" isminde yazlık sinema bahçeleri bulunmaktadır. "İnkılâb Bahçesi"nde konser ve oyunlar da seyredilmektedir (Derman, 2019a: 474, 476, 477).

1945 senesinde Üsküdar'daki kiracılarının Bursa'da ikâmet eden komiser babasına ziyarete giden Dermanlar, Tophane sırtında, içinde avlusu olan eski ahşap Bursa evinde bir hafta konaklamışlardır. Komiser İbrahim Bey sayesinde, o dönem kapalı olan, Yeşil Türbe, Osman ve Orhan gaziler ve Üftâde Hz.'lerinin türbelerini ziyaret etme fırsatı doğmuştur. Gittikleri Ulucâmi'den Derman'ın hatırında kalan ortasındaki havuz olmuştur (Berk, 2006: 83).

Uğur Derman'ın çok küçük yaşlarda çıktığı Bursa yolculuğundan aklında kalanları tasvir ettiği güzel manzara günümüzde yaşanmamaktadır. Derman, Bursa'ya ilk ziyaretinde Bursa-Mudanya arasında 25 km.'lik dar raylı bir tren hattı olduğunu ve bu trenin kışın işlemediğini, yazın çalıştığını söylemektedir. Çünkü vagonların iki tarafı da açıktır ve bu sebeple yirmi beş kilometreyi iki buçuk saatte almaktadır. O yolun kenarlarında sular akmakta, isteyen inip, suyunu içip, üç beş adımda trene yetişmektedir. Maalesef 1960

yılında bu tren işlevini yitirmiştir. Derman, bu sevimli tren seferinin kaldırılmasına bir hayli üzölmüştür (Berk, 2006: 83).

Fotoğraf 5: Uğur Derman'ın, Bursa Gezisinden Hâtırâ Fotoğrafı. (T. 1945)

Kaynak: Derman, (2021). Ömrümün Bereketi:4. s. 476.

Derman'ın hayatına tesir eden Üsküdar, Osmanlı dönemi Saray mensuplarının adeta bir sayfiyesi olduğı için, buraya yerleşen Enderunlular, kâtipler, musâhibler, vezirler, müşirler, paşalar, kaptan-ı deryalar vb. Saray erkânının edebinin, zarafetinin, cömertliğinin, görgüsünün ve zevklerinin XVI. asırdan itibaren şekillendiğı yer olmuştur. Üsküdar halkının büyük bir özveriyle koruduğı “Üsküdarlılık” kendini evvela insan ilişkilerinde belli etmektedir. Eski Üsküdarlıların belirgin özellikleri şunlardır:

- Güler yüzle samimi bir selam vermek
- Nazik bir şekilde hâl hatır sormak
- Hasta ziyaretini ihmal etmemek
- Fakiri kollayıp gözetmek
- Ticarete karşı tarafın hakkını cömertçe korumak
- Muhatabının sevincini ve kederini samimiyetle paylaşmak
- Komşu hakkını kendi ailesininkiyle aynı seviyede tutmak

- Hizmette ve yardımda cömertlikle, tevâzuyla ve gönüllü olarak öne çıkmak
- Mahallenin namusunu, ahlâkını, edebini, düzenini ve emniyetini gözetmek
- Mahallesinin, komşularının ve beldenin bütün sakinlerinin sağlık ve huzuru için, semtinin her türlü (tabii ve toplumsal) afetten korunması için her gün içtenlikle Hakk’a yakarıшта bulunmak
- Üsküdarlı olabilmek için beldenin geçmişini, eski eşrafını ve evliyalarını bilmek, asırların meydana getirdiği örf ve âdetlerine sahip çıkarak, bunları koruyarak bizzat yaşamak
- Üsküdarlılık aynı zamanda bulunduğu semtten keyif almak ve övünçle bunu ifade edebilmektir (Özemre, 2007: 218-220).

Fotoğraf 6: Derman’ın, 13 Yaşında Çekilmiş Bir Fotoğraf. (T. Y.)

Kaynak: Uğur Derman’ın husûsî arşivi.

İşte tüm bu güzel hasletlere ve bu muhîtte yaşayan irfan ve kültür ehli zevata bakıldığında, Üsküdar’ın İslâm’ın kültürel çehresi olduğunu söylemek mümkündür. Buna mukabil, gayrimüslim halkla da Müslüman halk içiçe, büyük bir hoşgörüyü birlikte yaşamayı bilmişlerdir. Derman, Türk’ün kültürel özelliklerini şu şekilde açıklamaktadır:

“Türklüğünün yanı sıra İslâmiyeti de kabul etmiş kimselerin bir araya gelmesiyle vücût bulan millettir. Hattâ öyle ki, gayrimüslim olanlar için bile, kendi milletini de belirterek kullanır. Mesela Türk Ermenisi deriz... Ermeniler, Rumlar, Yahudiler

içinde Osmanlı kültürünü öylesine benimsemiş kimseler var ki... Mesela İsteban Hilmi isimli Ermeni şairin klasik tarzda çok güzel şiirlerine rastlanır. Ermenilerin, Rumların, Yahudilerin içinden büyük bestekârlar çıkmış, bu yolda Türklüğe hizmet etmişlerdir. Onları da kendimizden ayırt etmemişiz” (Çakkal, 2017: 268-269).

Uğur Derman’ın, ileride gelenekli sanatlara yönelmesinin başlıca sebeplerinden birinin, ömrünün ilk evresinin geçtiği, yirmi bir yaşına kadar ikamet ettiği Üsküdar semti olduğunu söylemek mümkündür. Derman’ın çocukluk ve gençlik yıllarında bu belde tarihi dokusu ve insan ilişkileriyle, üstâd Yahya Kemal’in ifade ettiği gibi “Bir ulu rüyayı görenler şehri”dir. Uğur Derman’la etkileşim halinde olan birçok zevat da hayatlarının bir döneminde bu semtte yaşamışlardır. Mahir İz, Necmeddin Okyay, Ali Alparslan, Mustafa Düzgünman, Niyazi Sayın vd. Üsküdar’ın mânevî havasından nasiplenmiş önemli kültür adamlarıdır.

Üsküdar’ın mânevî ve kültürel hayatına yön veren, Derman’ın da gençlik yıllarında müdavimi olduğu aktar dükkânından da söz etmek gerekir. Zamanın meşhur sanatkârları, sırlı sofileri ve âriflerinin sohbet etmek üzere sık sık uğradıkları bu mekânın o dönemde adeta bir akademi olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Bilhassa cumartesi öğleden sonraları birkaç metrekairelik yere 7-8 kişinin toplanıp sohbet ettikleri bu dükkândan kimler geçmemiştir ki! Tekke şeyhi, doktor, kaymakam, imam, sanatkâr, müellif gibi birbirinden bağımsız bir takım muhterem zevatın uğrak yeri olmuştur. Bunlar arasında Ressam Üsküdarlı Ali Rıza Hoca da bulunmaktadır. “Attar (Aktor) Hocalar” diye anılan dükkânın kurucuları Sâim ve Bekir Düzgünman kardeşler, adaletli, ihsan sahibi ve ehl-i hizmet kimselerdir. Daha sonraları bu dükkânının işletmesini Sâim Bey’in oğulları Ahmet ve Mustafa Esat Beyler devralmıştır. Aktar dükkânının bu tarihten sonraki müdavimleri, Necmeddin Hoca’nın son talebelerinden Ali Alparslan ve Uğur Derman, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Histoloji Ana Bilim Dalı Başkanlığı yapmış Prof. Dr. Güngör Şatıroğlu, gazeteci yazar mûsikîşinas Nezih Uzel (1938-2012)⁷, Neyzen Niyazi Sayın, ülkenin ilk atom mühendisi Ahmed Yüksel Özemre (1935-2008)⁸ olmuştur.

⁷ Nezih Uzel 1938 yılında Mudanya’da dünyaya geldi. 1957’de Galatasaray Lisesi’nden mezun olan Uzel, İstanbul’da Süheyl Ünver, Sadettin Heper, Halil Can, Necmeddin Okyay ve Bekir Pekten gibi İstanbul’un kültür ve tasavvuf hayatında dönemin değerli üstâdlarından eğitim aldı. Mevlevî kültürü ile ilgilenen Uzel, çevirmenlik ve gazetecilik yaptı. Çeşitli konularda 25 kitabı basılan ve tasavvuf müziği eserlerinden oluşan toplam 28 plak, CD ve kaseti yayınladı. İstanbul Radyosu’nda kudümzen olarak çalıştı (10 Ekim 2023). Detaylı bilgi için, bkz. https://tr.wikipedia.org/wiki/Nezih_Uzel. E.T. 22/10/2023.

⁸ Ahmed Yüksel Özemre, 25 Mayıs 1935 tarihinde Üsküdar’da dünyaya geldi. 1954’de Galatasaray Lisesi’nden, 1957’de İ. Ü. Fen Fakültesi Matematik-Fizik Bölümü’nden ve 1958 senesinde de Fransa Nükleer Bilimler ve Teknoloji Milli Enstitüsü’nden mezun oldu. 1969 yılında Profesör olan Özemre,

Yalnız Üsküdar'ın değil Türkiye'nin kültür hayatına da kendi çapında tesir etmiş bu irfan yuvası 75 yıl hizmet verdikten sonra 1991 senesinde kapanmıştır. Neyzen Niyazi Sayın,⁹ nice manevî tohumların, nice tefekküre şayan ibretlerin ve nice irşatların sebebi olan bu mekân için; “Biz bu dükkândan geçmemiş olsaydık şimdi yedi dükkân süprüntüsünden beter olurduk” sözlerini sarf etmiştir (Özemre, 2002: 48, 49, 50, 52, 53). O zamanın gençleri olan Türk kültürünün bu mühim şahsiyetlerinin, bir dönem sıklıkla uğradıkları hayat okulu sayılabilecek bu mekânın kişiliklerine önemli katkıları olmuştur.

1.2. Eğitim Süreci ve Askerlik Dönemi

Uğur Derman, lise çağlarına geldiğinde, ailesi Galatasaray Lisesine gitmesini istediye de o, yatılı kalamayacağını söyleyerek, yürüme mesafesindeki Haydarpaşa Lisesi'ni tercih etmiştir (Ayvazoglu, 1999: 134). Sonraları bu kararı için; “Eğer Galatasaray'da okusaydım, bu meşrepte, bu tiynette olamazdım. Daha Batı'ya açık biri olurum. O da benden uzak olurdu” (My Mecra, 2021) diyerek, insan hayatındaki bazı kararların karakterin şekillenmesindeki önemini vurgulamaktadır.

Orta halli bir öğrenci olarak eğitimine devam ederken, 1949 yılında lise eğitimi dört yıla çıkarılmıştır. O yıllarda üç yılda okulu bitirmek varken eğitimin dört yıla çıkması her ne kadar can sıkıcı olsa da, daha sonra bu durum için Derman, şu ifadeleri kullanmıştır: “İyi ki öyle olmuş. Benim hayatım lisenin dört yıla çıkışıyla çok mânâ kazandı” (Fikriyat, 2019).

1950'li yıllarda lise eğitiminde yapılan bu değişiklik üzerine, o dönemde Cumartesi günü öğlene kadar süren beş buçuk günlük eğitimde doğal olarak boşluklar oluşmuştur. Bunun üzerine Haydarpaşa Lisesi'nde öğrencilere boş kalan zamanlarını değerlendirmeleri için “serbest seminer dersleri” verilmeye başlanmıştır (Esenler Kültür Sanat, 2024). Diğer

Türkiye'nin ilk Atom Mühendisidir. İstanbul Üniversitesi'nde Dekanlık ve Bölüm Başkanlığı, TÜBİTAK Bilim Kurulu Üyeliği, TAEK Başkanlığı gibi birçok görevde bulunan Özemre Türkiye'yi yıllarca NATO Bilim Komitesi, OECD Nükleer Enerji Ajansı Yönetim Kurulu'nda ve CERN Konseyi'nde temsil etti. Özemre'nin Üsküdar'ı konu alan kitapları bulunmaktadır. Detaylı bilgi için; bkz. Ahmed Yüksel Özemre, (1996). *Üsküdar'da Bir Attar Dükkânı*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı. s. 113.

⁹ Niyazi Sayın, 12 Şubat 1927 tarihinde Üsküdar'da dünyaya geldi. Liseyi Haydarpaşa ve Beyoğlu'nda okudu. Uzel, Türk sanat müziksinin ney üstadlarından Mesut Cemil Bey'in ekolünün temsilcisi, ebrû sanatçısı ve fotoğrafçıdır. Mevlevî kültürünü de alan Uzel, Necmeddin Okyay'ın yönlendirmesiyle İstanbul Güzel Sanatlar Atölyesi'ne gitti. İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Müsîkîsi Devlet Konservatuvarı'nda Öğretim Görevlisi olarak çalıştı. Nefesli Sazlar Ana Bilim Dalı Başkanlığı yaptı. 1980'de gittiği ABD'nin Seattle Üniversitesinde bir yıl arkadaşı Tamburi Necdet Yaşar ile birlikte Türk Müsîkîsi derslerine girdi (16 Haziran 2023). Detaylı bilgi için; bkz. https://tr.wikipedia.org/wiki/Niyazi_Say%C4%B1n. E.T. 22/10/2023.

derslerin sonunda imtihan varken seminer derslerinde sınav uygulanmamıştır. Bu derslerde, sevilen, sayılan, sözü sohbeti dinlenen mektebin tanınmış hocaları, çeşitli konularda öğrencilerle sohbet etmekte ve kendilerine sorulan soruları cevaplandırmaktadırlar. Haydarpasa Lisesinde o senelerde bu vasıfları taşıyan iki önemli isim vardır: Mahir İz (1895-1974)¹⁰, Nihal Atsız (1905-1975)¹¹.

Uğur Derman, hâtıratlarında bu iki hocayı da takip ettiğini sonrasında Nihal Bey'den ziyade Mahir Hoca'nın derslerini daha cazip bulduğunu anlatmaktadır (Uluant Ataman, 2018: 10).

Fotoğraf 7: Uğur Derman'ın, Gençlik Yıllarından Bir Fotoğrafı. (T. Y.)

Kaynak: Uğur Derman'ın husûsî arşivi

Nihal Atsız, ırk ve milliyet kavramları üzerinde duran bir hocadır. Mahir Hoca ise, epey sevilen bir sohbet adamı ve çok iyi bir hatiptir. Edebiyât hocası olan Mahir İz, derslerinde Türk dîvan edebiyâtının yanı sıra Arap ve Fars edebiyâtına hâkimiyeti sebebiyle bu

¹⁰ Abdullah Mahir İz, şair, yazar ve mesleğine tutkuyla bağlı bir eğitimcidir. Birçok cemiyet ve vakfın kuruluşuna katılmış, bu kuruluşlarda aktif olarak çalışmıştır. Detaylı bilgi için; bkz. Mustafa İsmet Uzun, (2001). *İz, Abdullah Mahir*. TDV. İslâm Ansiklopedisi, C. 23, İstanbul. s. 501-503.

¹¹ Hüseyin Nihal Atsız, Türkolog, şair, roman yazarı, tarihçi ve milliyetçi bir fikir adamıdır. Uzun yıllar Türkçü düşünceye hizmet etmiştir. Atsız'ın farklı sahalarda irili ufaklı birçok neşriyatı bulunmaktadır. Detaylı bilgi için; bkz. Ömer Faruk Akün, (1991). *Atsız, Hüseyin Nihal*. TDV. İslâm Ansiklopedisi, C. 4, İstanbul. s. 87-91.

dillerdeki beyitleri de okumaktadır. Doğal olarak 1951 senesinde, herhangi bir lisede, Arapça-Farsça beyit okunması akla gelebilecek bir şey değildir. O yıllarda yalnızca İstanbul Edebiyat Fakültesi'nde ve Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'nin şarkiyat bölümlerinde yirmi öğrenci bu dilleri görmekte, bunun dışında bu iki dille hiçbir şekilde, günlük hayatta ya da başka bir yerde karşılaşmamaktadır. Derman ve arkadaşları o yıllarda bu durumun tuhaflığının farkında değildirler. Halbûki bu öğrenciler Mahir İz sayesinde istisnâî bir edebiyât eğitimi almaktadırlar. Mahir Hoca, talebelerine, Hâfız'dan, Sâdi'den, Arapça, Farsça beyit okumakta ve tercüme etmektedir. Talebeler, bu beyitleri dinlemekten çok hoşlanmaktadırlar (Fikriyat, 2019).

Haydarpaşa Lisesi'ndeki seminerlerde öğrencilerin Mahir Hoca'ya sorduğu sorular karşısında, hocanın kendi seviyesine çekerek verdiği cevaplar gençlerin ufkunu açmıştır. Hocadan fazlasıyla etkilenen gençlerden biri de Uğur Derman'dır.

Fotoğraf 8: Derman 17 Yaşında, Edirne Selimiye Câmii Önünde. (T. 18 Mayıs 1952)

Kaynak: Derman, (2021). Ömrümün Bereketi: 4. s. 2.

Derman, Mahir İz'in seminer saatlerinin sıkı takipçisidir artık. Hocadan aldığı edebiyât zevki onda eski yazıyı öğrenme isteği uyandırmıştır (Hayat Sanat, 2019). Mahir Hoca da zaman içinde genç talebesinin ilgisine kayıtsız kalmayarak ona yakınlık göstermiştir. O

sıralar Derman'ın hiç aklından geçmese de 1953 yılından Mahir İz'in vefatına kadar birliktelikleri devam etmiştir. O devirde böyle bir şahsiyet, bulunmaz bir nimettir. (Derman, 2011: 157).

Uğur Derman, lise çağlarında çeşitli kültür gezilerine katılarak mimarî alanda da kendini geliştirmiştir. 1952 baharında gazetede “İstanbul gezileri” ilanını görünce gezilere katılmayı uygun görmüştür. İlanı, Lütüfî Kırdar'ın başında bulunduğu Türkiye Turizm Kurumu vermiştir. Geziler saat ikiden akşam beş-altıya kadar 2,5 lira karşılığında, devrin tanınmış mimar ve sanat tarihçileri rehberliğinde yapılmaktadır. Derman, Turizm Kurumu'nun Galatasaray'daki bürosuna giderek kaydını yaptırmıştır. Karaköy'den taşıtlara binilip, sur içindeki bütün câmî, türbe (Mesih Paşa, Bâli Paşa, İskender Paşa) ve abideler ehil kişilerin rehberliğinde gezilmektedir. Örneğin, Dolmabahçe Sarayı'nı Salih Fuad Keçeci, Beylerbeyi Sarayı'nı Fahrettin Kiper, Süleymaniye Câmîi'ni Mimar Sedat Çetintaş, bazı câmîleri Ertuğrul Eğilmez Beyler anlatarak gezdirmişlerdir. Ayasofya türbelerinin kapıları da ilk kez bu grup için açılmıştır (Ayvazoğlu, 1999: 134).

Fotoğraf 9: Uğur Derman'ın, Eczâcî Olduğu Günün Ertesi, İ. Ü. Tıp Tarihi Enstitüsü'nden Süleymaniye Câmîi'ne Bakışı. (T. 12 Temmuz 1960)

Kaynak: Derman, (2019). Ömrümün Bereketi: 2. s. 2.

Bu gezi neticesinde, bir zamanlar Süleymaniye Câmîi'nin kubbesinin tam altında cep saatinin tıkırtısının kubbede aks-i savt yaptığını, sonradan yapılan onarım sırasında duvarlardaki gizli küpler zedelendiği için buranın eski hassasiyetinin kalmadığını öğrenmiştir. Ayrıca ilk olarak bir önceki sene (1951) gittiği Topkapı Sarayı'nı o yıl

Harem Dairesi'ne varana kadar gezmiştir. Bu geziler onda bütün hayatını kuşatacak İstanbul sevdasına dönüşmüştür. Yine 1952 yılı Mayıs ayında 30-35 kişilik bir grupla Edirne'ye gidilmiş (Fotoğraf: 8) gece geç saatte (saat 1.00 civarı) İstanbul'a dönülmüştür. Bu geziye katılanlar arasında meşhur gazeteci yazar Ercüment Ekrem Talû ve İstanbul üzerine araştırmalar yapan Ernest Mamboury de bulunmaktadır. Derman, henüz bozulmamış olan Edirne'nin sivil mimarisine hayran kalmıştır. Aynı grup daha sonra Bursa'ya giderek Dr. Osman Şevki Uludağ rehberliğinde gezmişlerdir (Berk, 2006: 83). Uğur Derman, lisans eğitimine 1953 senesinde İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde başlamıştır lakin aklı Eczâcılık Fakültesi'ndedir. Nitekim bir yıl sonra Eczâcılık Mektebi'ne geçiş yapmıştır. Genç talebe, üniversiteye daha rahat gidebilsin diye 1956 senesine kadar ailesiyle beraber ikamet ettikleri Üsküdar'dan, Laleli'ye Harikzedegân apartmanlarının hemen arkasındaki Bayezid Kurultay sokağındaki küçük evlerine taşınmışlardır (Ayvazoğlu, 1999: 135, 136). Derman, üniversiteden 1960 yılında mezun olmuştur. 1957 senesinde bir vesileyle tanıştığı Süheyl Ünver'in deyimiyle ispençiyar (İtalyanca'da eczacı anlamında kullanılan kelime)'dır artık. Dört yıllık eczacılık fakültesini altı yılda bitirmiştir. Bunun sebebi, o yıllarda okul haricinde üstlendiği uğraşlarıdır. Bir diğer sebebi ise, okul bittiği gibi askere alınacak olmasıdır. Derman, hemen askere gitmek istememektedir. Çünkü o dönemde talebesi olduğu yaşı bir hayli ilerlemiş Necmeddin Okyay'dan (hüsn-i hat hocası) ayrı kalacaktır. Oysaki daha hocasından öğreneceği bir hayli hüner vardır.

Uğur Derman, Eczâcılık Fakültesi'nden mezun olur olmaz askere alınmıştır (20 Ağustos 1961). İki yıl süren vatanî görevinin ilk altı ayını İzmir Sıhhiye Yedek Subay Mektebi'nde (Derman, 2019a: 169), kalan kısmını ise, Diyarbakır Askerî Hastanesi'nde (Kanbaş, 2024: 13) yedek subay olarak yapmıştır. Vatanî hizmeti sırasında, resmî ya da gayri resmî izinlerle sık sık İstanbul'a gitme fırsatı bulmuştur. Özellikle yaz aylarında bir müddet İstanbul'da kalmıştır.¹² Bu izinlerde, Süheyl Ünver vasıtasıyla o devrin tanınmış birçok ismiyle tanışmış ve bu ahbablıklar sonrasında da devam etmiştir. Bunlardan biri Mehmet Âkif Ersoy'un en yakın dostu Fuat Şemsi İnan (1883-1974)'dır (My Mecra, 2021). Derman ile İnan sonraları daha sıkı dost olmuşlar, hattâ Uğur Derman, İnan hakkında

¹² Derman'ın, Süheyl Ünver'e yazdığı son mektupta 506 gün süren vatanî görevinin 119 gününü İstanbul'da 43 gününü ise, Ankara, Konya ve civarına yaptığı seyahatlerle geçtiğini beyan etmiştir. Detaylı bilgi için; bkz. (yay. haz.) Mahmud Sâmî Kanbaş, (2024). *Süheyl Ünver-Uğur Derman / Defternâme*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı. s. 606.

küçük çapta bir de kitap yazmıştır.¹³ O dönemde tanıştığı mühim şahsiyetlerden biri diğeri, dönemin büyük Şairi Faruk Nafiz Çamlıbel olmuştur. Ömrünün son sekiz yılında yakınlık kurmuşlardır (AKM Başkanlığı, 2022).

Fotoğraf 10: Derman'ın, Üniformalı Fotoğrafı. “Müellif ve Mürettibi: Uğur Derman (Mustafa El-İспенçiyârî) Teğmen Eczâcî- Diyarbekir Askerî Hastahânesi”. (T. 1961)

Kaynak: (yay. haz.) Kanbaş, (2024). Defternâme. s. 22.

Mahir İz'in vesilesiyle öğrendiği eski yazıyı el alışkanlığını kaybetmemek adına günlük notlarını yazarken kullanan Derman, asker mektuplarını da bu harflerle yazmıştır. Kendisi de eski nesilden olan annesine, Necmeddin Okyay, Mahir İz ve Süheyl Ünver hocalarına da eski yazıyla mektuplar göndermiştir. O devirde bu yazıyı çok daha süratli yazmaktadır. Süheyl Ünver'e yazdığı mektuplar, hocanın isteği üzerine defter halindedir (Uluant, 2018: 17). Ünver, askere gideceği sırada Derman'a: “Kardeşim, artık sen de mektuba muhtaç oluyorsun. Lakin mûtaḍ üzere zerf-kâğıt usûlüyle değil de, Defternâme adını vereceğimiz 16'şar sahifelik defterlerle mektuplaşalım. Sen de orada yalnızlık çekmezsin” demiş ve 20 Ağustos 1961 tarihinden 15 Ocak 1963 tarihine kadar süren askerlik süresince bu şekilde mektuplaşmışlardır. Bu mektuplar için Defternâme dışında Hercainâme, Diyârbekirnâme, Şifânâme, Saâdetnâme gibi isimler kullandıkları da olmuştur (Kanbaş, 2024: 13).

¹³ Uğur Derman, (2017). *Ummana Dökülen Irmaklar - Mehmet Akif Ersoy'un Dost Çevresi - Fuad Şemsi İnan*. İstanbul: Pendik Belediyesi Yayınları.

Fotoğraf 11: Uğur Derman'ın, Askerlik Döneminden Bir Fotoğraf. (T. 1962)

Kaynak: (yay. haz.) Kanbaş, (2024). Defternâme. s. 523.

Bu defter mektuplar yalnız yazı değil çizimler, hat eserleri, suluboya resimler ve fotoğraflarla da zenginleştirilmiştir. Süheyl Ünver talebisine, yaptığı çalışmaları, o gün için gittiği yerleri, dostlardan havadisleri ve bildiği fıkraları bir bir anlatmıştır. Suluboya resimleriyle de süslemiştir. Mektup yazarken bir tanıdık ziyaret ederse mutlaka ona da birkaç satır yazdırarak ilave etmiştir. Derman da seyahat maksatlı yahut çalıştığı hastanenin ilaç tedariki için gittiği şehirleri taferruatlı bir biçimde tasvir etmiş ve fotoğraflarını göndermiştir. Uğur Derman, Diyarbakır'da kaldığı süre boyunca da kültür araştırmaları yapmış, edindiği her bilgiyi hocasıyla paylaşmıştır. Mektuplaşmaları 1962 yılı sonuna kadar sürmüştür, askerliği biten Derman, İstanbul'a dönmüştür. Bu süre zarfında Ünver on beş, Derman ise on dört Defternâme yazmıştır.¹⁴

1.3. Aile Hayatı ve Eşi Çiçek Derman

Uğur Derman, 1963 senesinde eczacılık mesleğini icrâ etmeye başlamıştır. Ertesi yıl daha önceden ailesini tanıdığı, Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver'in asistanlığını yapan (Hayat Sanat, 2019) Fatma Çiçek Ayan'la bir yakınlık doğmuştur ve 3 Eylül 1964 tarihinde nişanlanmışlardır. Nişan yüzükleri Mahir İz tarafından takılmıştır. Yüzüklerin

¹⁴ Kanbaş. *Süheyl Ünver-Uğur Derman / Defternâme*.

takılmasından hemen önce Mahir Hoca, Çiçek Ayan’a dönüp “Kızım senin soyadın neydi?” diye sormuş, Çiçek Hanım’ın “Ayan” cevabı üzerine, yüzükleri takarken kendisinden şu mısralar dökülmüştür:

“Gülsitan-ı feyz-i Haktan bir Çiçek oldu Ayan

O çiçek bir ömr için her derde dermandır Uğur...” (My Mecra, 2021).

Çiçek Ayan, henüz on dokuz yaşında iken Uğur Derman’la nişanlanmış ve ertesi yıl evlilik tarihi gelip çatmıştır. Süheyl Ünver, bu izdivac kararına çok memnun olmuştur. Hem iki sevdiği gencin bir araya gelmesine hem de kızı gibi sevdiği Ayan’ın bu sanattan kopmayacağına sevinmiştir. Evlilik arifesi asistanı atölye anahtarını getirdiğinde almamıştır. “Sen buranın esas sahiplerinden oldun. Atölyeye geleceksin, burada çalışacaksın” demiş ve eklemiştir: “Kızım ben sizin saadetinizin şahidi olmak istiyorum”. Esâsen çiftin nikâh şahidi olarak düşündüğü isimlerden biri Süheyl Ünver, diğeri de Necmeddin Okyay’dır. Bu sebeple iki genç bu teklife pek memnun olmuştur. Muhtemelen o günlerde, ileride her kesim tarafından sembol bir çift olarak görülecekleri akıllarından geçmemiştir.

1965 yılı Şubat ayında genç çift dünya evine girmiş, nikâha gelen şair Ali Nihad Tarlan (1898-1978) çıkışta talebesi Mehmet Çavuşoğlu (1935-1987)’na şu tarih kıt’asını yazdırmıştır:

“Ravhı aşkın ne nurludur ey dost

Ne çiçekli sururludur ey dost

Düştü hey pek yerinde bir tarih

İzdivacın Uğur’u” mısralarıyla tarih düşürülmüştür (AKM Başkanlığı, 2022).

Nikâh günü merasim yapılacak salon rengârenk çiçeklerle dolmuştur. Süheyl Ünver, “Bu salondaki çiçeklerin hepsi solacak ama benimki hiç solmayacak” diyerek elindeki hediyesini uzatmıştır. Gerçekten de Ünver’in hediye ettiği çiçek demeti aradan geçen onca zamana meydan okuyarak ilk günkü güzelliğiyle Derman ailesinin duvarını süslemekte ve rahmete vesile olmaktadır.

Şair Mes’ud Kacaralp (1909-1970) da Dermanların izdivac münasebetiyle şu tarih kıt’asını yazmıştır:

“Aksetti de bir zühre-i ak üstüne nurun

Gönlünde bahar oldu hemân geldi sürurun

Evlenmene yazdı bu tam târihini Mes’ud

Bir nazlı çiçek açtı da ömründe Uğur'un.¹⁵

Bu sembol çiftin mutluluğu üç erkek evlatla perçinlenir. İki sanat aşığının evlilikleri de şiir gibi devam etmiştir. Uğur Derman, beraberliklerini en güzel, Cenap Şahabettin'in şu beytinin anlattığını söylemektedir:

Hem-his olarak çarpması bir an iki kalbin:

Arzın budur ancak bize va'dettiği lezzet!

Yek-diğerinin her iki dil abd ü esîri,

Sultan ü perestârı olur: İşte saadet!

“İki kalbin bir an aynı hislerle çarpması: Yerkürenin bize vaad ettiği lezzet budur ancak!

Her iki gönül bir diğerinin kölesi ve esiri, Sultanı ve hizmetçisi olur: İşte mutluluk!”
(İnsanlık Hali, 2019).

Uğur Derman'ın hoş hitabıyla “Çiçek Hâtun” eşinin isteği üzerine hem tahsil hem de çalışma hayatını bırakmış, yirmi yaşında ilk evladı Mehmed Selim'i kucağına almıştır. Çiftin sonrasında iki erkek çocuğu daha olmuştur.

Çiçek Derman, çalışma ve okul hayatını bıraksa da Süheyl Ünver ile başladığı tezhip yolculuğuna devam etmiş fakat annelik vazifesi dolayısıyla biraz aksatmıştır. Mehmed Selim'den sonra Ahmed Siret dünyaya gelmiş, genç hanımın yükü artmıştır ancak 1971 senesinde Süheyl Ünver Kubbealtı'nda ders vermeye başlayınca, tezhip talebeliğine devam etmiştir. Tezhipte ikinci hocası ise, Muhsin Demironat (1907-1983)¹⁶ olmuştur. Fakat 1975 yılında Demironat'ın kalbine pil takılması sonucu doktor istirahat etmesini tavsiye edince dersleri kesilmiştir.

¹⁵ Uğur Derman'ın beyânıdır.

¹⁶ Tezhip sanatkarı ve tezhip hocası Muhsin Demironat İnebolu'da doğdu. Yüzbaşı Hüseyin Hikmet Bey'in oğludur. İlk eğitimini Üsküdar Sultânisi'nin ibtidâî kısmında tamamladı. 1929 yılında İstanbul Erkek Muallim Mektebi'nden mezun oldu. Burada resim hocası Şevket Dağ, elîşi hocası Celâl, tahnîçî Kenan Bey ve Tuğrakeş İsmail Hakkı Altunbezer faydalandı. Mektebin son sınıfında okurken hocası İsmail Hakkı Bey'in tavsiyesi üzerine Medresetü'l-hattâtîn'e devam etti. Galatasaray Lisesi'nin ilk kısmına resim hocası olan Demironat, 1936'da Güzel Sanatlar Akademisi Türk Tezyîni Sanatları Bölümü'ne kaydoldu. Burada Altunbezer'in fahrî asistanlığını yapan Muhsin Bey, 1941'de mezun olunca ek görevle 1945'te Türk Tezyinatı Bölümü öğretmenliği vazifesiyle Akademi'ye geçti. Demironat müzehhiplik dışında çakmacılık, kâti'lık, savatçılık, porselencilik, minecilik ve ağaç oymacılığı dallarıyla da ilgilenmiş, ayrıca hocası Kenan Bey'den kuş-hayvan tahnîtinin öğrenmiştir. 1982 yılında İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA) tarafından meslektaşı Rikkat Kunt'la birlikte Demironat ve Kunt için bir belgesel film hazırlanmıştır. Detaylı bilgi için; bkz. Fatma Çiçek Derman, (2020). *Demironat, Muhsin*. TDV. İslâm Ansiklopedisi, (gözden geçirilmiş 2. basım) EK-C. 1. Ankara. s. 317-318

Çiçek Derman'ın son hocası Fatma Rikkat Kunt (1903-1986)¹⁷'tur. 5 Ocak 1976 yılında karlı bir kış günü Necmeddin Okyay'ın cenazesi Üsküdar Yeni Valide Câmii'nden son yolculuğuna uğurlanmıştır. Eşiyle birlikte çok sevdiği hocasının cenazesine katılan Uğur Derman, cenazede Kunt'u görerek "Aman Rikkat Abla nedir bu halin, neden çıktın bu soğukta. Sen hemen eve git, biz de Çiçek ile sana başsağlığına geleceğiz" demiştir. Dermanlar o gün birlikte Kunt'u ziyaret ederler. Çiçek Derman, o güne kadar Rikkat Hanım'la tanışmamıştır ancak Uğur Derman, 1957 senesinden bu yana kendisini tanımaktadır. Çiçek Derman'ın Rikkat Kunt'un Beylerbeyi'ndeki evine ilk gidişi bu vesileyle olmuştur. Ziyaret esnasında Uğur Bey, eşinin de tezhip sanatıyla ilgilendiğini, hem çalışmalarını göstermek hem de fikirlerini almak istediğini dile getirmiştir. Bu konuşmanın üzerine Kunt, gelecek Pazar ziyaret edebileceklerini söylemiştir. Çiçek Derman, hocası için "Tam bir Osmanlı hanımefendisi, iki yüz yıllık Beylerbey'li, Büyük Türk Lugatı'nın yazarı Hüseyin Kazım Kadri Bey'in kızı. Üç lisanı anadili gibi biliyordu" (babası Kazım Bey 9 lisan bilmektedir) ifadelerini kullanmaktadır.

Rikkat Hanım, 1968 senesinde Akademi'den emekli olduktan sonra tezhip sanatını öğrenmek isteyenlere evini açıp, hiçbir bedel talep etmeden bu sanatın eğitimini vermiştir. Çiçek Derman, tanıştıklarının ertesi haftası elinde dosyasıyla Kunt'un evine gitmiş, ders bitiminde Rikkat Hanım, bir sonraki hafta yine aynı gün ve saatte gelmesini söylemiştir. İlk iki ders, diğer öğrencilerle beraber çalışmışlar, üçüncü haftada ise, Rikkat Hanım, "Siz Pazartesi sabahı gelin" diyerek talebesini yolcu etmiştir. Bunun nedeni, Hoca'nın onunla hususî olarak ilgilenmeye karar vermesidir. Böylece her Pazartesi 10.30'da Beylerbeyi'ndeki evde başlayan dersler Beylerbeyi Câmii'nden okunan öğle ezanıyla son bulmuştur.

Çiçek Derman, tıpkı eşi gibi not alma alışkanlığına sahiptir. Bu derslerde konuşulan tüm konuları satır satır yazmıştır ajandasına. Engin bir derya olarak gördüğü hocasının, her anlattığı onun için kıymetlidir. Boya miktarından tutun, hocanın akademi günlerinde

¹⁷ Fatma Rikkat Kunt, İstanbul Beylerbeyi'nde 27 Nisan 1903 yılında dünyaya geldi. Osmanlı devrinde vali, nazır ve âyan azası olarak görev yapan, fikir ve ilim adamı Hüseyin Kâzım Kadri Bey (ö. 1934) ile Güzide Hanım (1886- 1950)'nın büyük kızıdır. Tevfik Fikret ve Mehmed Akif Ersoy, Hüseyin Kazım Kadri Bey'in iki yakın arkadaşlarıdır. Fatma Rikkat ismini Tevfik Fikret vermiştir. Rikkat Hanım başarısız geçmiş iki evliliğin ardından, 1936 tarihinde 33 yaşındayken Güzel Sanatlar Akademisi'ne öğrenci oldu. Geçim sıkıntısının olmamasının verdiği rahatlıkla talebeliğini uzatarak sekiz sene burada eğitim aldı. Ocak 1948'de yaş haddi nedeniyle emekliye ayrılan Necmeddin Okyay'ın ısrarı üzerine Okyay'dan boşalan kadroya Nisan 1948'de Rikkat Kunt getirildi. Öncesinde akademi müdürü Burhan Toprak'ın teklifiyle, akademi kütüphânesinde çalıştı. F. Çiçek Derman, (2013). *Rikkat Kunt Hoca Hanım*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı. s. 15, 18, 48, 50, 56.

yaşanan hadiselere, Rikkat Hanım'ın hayat felsefesinden, sanat görüşüne kadar her mevzuyu not etmiştir (Derman, Ç. 2013: 36).

Fotoğraf 12: Çiçek Derman, Uğur Derman Ve Süheyl Ünver'in Aralarında Bulunduğu Kültür Gezilerinden Biri. (T. 1965)

Kaynak:

<https://www.facebook.com/dr.suheylunver/photos/pcb.1186001994762464/1186001791429151/?type=3&theater> (E.T. 17/09/2023).

1978 yılında üniversitelilere gelen af kararı neticesinde Çiçek Derman eğitim hayatına tekrar dönmüş ve 1982 senesinde mezun olmuştur. Son sınıfta en küçük çocukları Ali Seha dünyaya gelmiştir (Arkitekt, 2021a).

Derman çifti, Gelenekli Sanatların tanıtılması ve devamlılığı konusunda çalışmalar yürüten Geleneksel Sanatlar Derneği'nin, 2020 yılında yayın hayatına başlayan kültür, sanat ve medeniyet başlıklarında içeriklerin yer aldığı hakemli dergi "Lale"nin yayın kurulunda beraber yer almaktadırlar. Halihazırda derginin editörlüğünü Çiçek Derman yapmaktadır.

Uğur Derman'ın hayatında Mahir İz neyse, Çiçek Derman için de Süheyl Ünver o olmuştur. 1960'lı yıllarda kimselerin bilmediği tezhip kelimesini öğretilip tanıtan, hocasının açtığı yoldan yürüyen Çiçek Hanım, hocası Rikkat Kunt'un "Sanatı üzerinizde taşıyınız" öğüdüne sıkı sıkıya bağlanarak, hâl ve hareketleri, konuşması, güler yüzü ile kabiliyetini birleştirerek sanatını icra etmiştir. Edebi ve mütevazılığıyla mesleğini hayatının tam merkezine oturtmuş örnek bir sanatçı olmuştur. Bu sebeptendir ki, 2013 senesinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür AŞ. tarafından çıkarılan kitapta, Klasik

Türk Sanatında ekol ve gelenek oluşturan 100 isim arasında Çiçek Derman da bulunmaktadır.¹⁸

Fotoğraf 13: Çiçek Derman, 2012’de Cumhurbaşkanı Abdullah Gül’den Ödülünü Alırken. (T. 2012)

Kaynak: <https://www.gzt.com/arkitekt/tezhip-sanatinin-nadide-ustalarindan-biri-cicek-derman-3566329> (E.T:12/07/2023).

Çiçek Derman’ın fedakâr yapısının, şüphesiz ki Derman ailesine ve Uğur Derman’a birçok getirisi olmuştur. Öte yandan Uğur Derman da iyi bir yol gösterici olarak eşinin daima arkasında durmuştur. Onların arasındaki kopmaz bağın en güzel nişânesi, Ömrümün Bereketi: 1 adlı kitabın ilk sayfasındaki, Uğur Derman’ın eşine hitaben yazdığı şu cümledir: “48 yıldır yazdıklarımın ilk okuyanı olan aziz zevcem Çiçek Hâtun’a ithafımdır”.

1.4. Uğur Derman’ın Çalışma Hayatı

Uğur Derman, bereketli ömrüne birçok vazife sığdırmış bir kültür neferidir. Eğitimini aldığı eczâcılık mesleğiyle eş zamanlı olarak sanat çalışmalarına devam eden Derman, ilerleyen zamanlarda eczâcılığı tamamen bırakarak yöneticisi olduğu Türkp petrol Vakfı’nda uzun yıllar hizmet vermiştir. Yöneticilik, sanat eksperliği ve koleksiyonerliğin yanı sıra akademisyenlik de yapan Derman’ın en büyük hizmeti hiç şüphesiz kitap sanatları alanında yaptığı yayınlarıdır. Yıllardır, üstlendiği tüm vazifeleri lâyıkıyla yerine

¹⁸ Yivlik Neftçi, A. (2013). *İstanbul'un 100 Geleneksel Sanatçısı*. İstanbul: İBB Kültür A.Ş.

getiren Derman, çalışmalarına halen ara vermeden devam etmektedir. Bu bölümde, Uğur Derman'ın 1963 senesinden bugüne yaptığı görevler sırasıyla ele alınmıştır.

1.4.1. Eczâcı, Yönetici ve Eğitimci Uğur Derman

1960 yılında İstanbul Üniversitesi Eczâcılık Fakültesi'nden mezun olan Uğur Derman, aradan fazla zaman geçmeden askere alınmıştır. İzmir'deki acemi birliğinden sonra Ağustos 1961'de Diyarbakır Askerî Hastanesi'nin eczâhânesinde vatanî görevine başlamıştır. Eczâcı kimliğini ilk kez burada deneyimlemiştir. Burada vazifesinin sadece “Eczâhânemizde yoktur” mührü basıp imza atmak olması onu bir hayli üzmüştür. Zaten gariban olan askerin ihtiyacı olan ilacı burada bulmayıp sivil eczâhânedan temin etmesi durumunda devletin ilacı karşılamaması onu mutsuz etmektedir. Birkaç ay evvel çıkan kanun için de yapılacak bir şey yoktur (Kanbaş, 2024: 55). Bu durumu içine sindiremeyen Derman, askerî uçakla civar şehirlerden ilaç temin etmek için çalışmış, bunda da çoğu zaman mavaffak olmuştur.

Fotoğraf 14: Vatanî Hizmeti Sırasında Derman'ın, Ünver'e Yazdığı Mektupla Gönderdiği Fotoğrafı. (T. 1961)

Kaynak: (yay. haz.) Kanbaş, (2024). Defternâme. s.62.

1962 yılında askerliğini tamamlayan Uğur Derman, bir eczâhâne açmak için kendine dükkân aramaya başlamıştır. Süheyl Ünver ise onun Enstitü'de asistan olarak kalmasını istemektedir. Lakin genç eczâcı, sebest eczâcılık yapmakta kararlıdır (Uluant, 2018: 17). Uzun süren aramaları sonucu 1963 senesinde Taksim'de Alman konsolosluğunun karşısında Gümüşsuyu Eczâhânesini açmış (1963-1977) ve tabelasına bilerek “Eczâhâne”

yazdırmıştır. Çünkü kelimenin aslı budur ve bu şekilde yazılmalıdır (Berk, 2006: 86). Derman, Türkçe kelimelerin doğru kullanılması hususunda son derece hassastır.

1963 senesi Kasım ayında eğitimini aldığı eczâcılık mesleğine başlayan Uğur Derman, geçimini sahibi olduğu eczâhânedan karşılamaktadır. Mesleğe başladığı günlerde ilk ziyaretçisi Emin Barın olmuştur. Yeni müesseseye hayırlı olması temennisiyle bir akşam eczâhâneye uğramıştır. Barın ailesi o tarihe kadar bu semtte oturmaktadır lakin o ay içinde Esentepe'deki yeni evlerine taşınmak üzere buradan ayrılmışlardır (Derman, 2010b: 6).

Öte yandan ilk olarak 1957 senesinde Necmeddin Hoca'nın evinde gördüğü Hattat Kemâl Batanay'la 1963'ten sonra münasebetleri dostluğa dönüşmüş, Batanay eczâhâneyi sıkça ziyaret edenlerden biri olmuştur. Kemâl Batanay, her Cuma Yeraltı Câmii'nde Üsküdarlı Hafız Ali Efendi'yi dinledikten sonra namazı eda ederek oradan Gümüşsuyu Eczâhânesine geçmiştir. Bu alışkanlık yıllarca böyle devam etmiştir (Derman, 2011a: 426).

Eczâhânenin bulunduğu Taksim'den Dolmabahçe'ye inen Gümüşsuyu Caddesi'nde yirminci asrın başlarına kadar Osmanlı devri İstanbul'un en büyük mezarlığı olan Ayazpaşa Mezarlığı bulunmaktadır. Derman, eczâcılık yaptığı dönemde dükkânın yan tarafında bulunan birkaç boş araziye bina yapmak üzere kazılan temellerde, birçok Osmanlı devri kabir taşları çıktığını kendi gözleriyle gördüğünü anlatmaktadır (Beyoğlu Kültür Sanat, 2020).

Fotoğraf 15: Uğur Derman'ın, Ayazpaşa'daki Eczâhânesi. (T. Y.)

Kaynak: <https://www.youtube.com/watch?v=j8lbyp9fF6A> (E.T. 02/08/2023).

Uğur Derman, bu dönemde eczâcılığın yanı sıra ilmî çalışmalara da başlamıştır. Bu yıllarda kitap ve makaleler yayınlamıştır. Bunların en mühimi, Mahmud Bedreddin Yazır'ın kaleme aldığı Derman'ın neşre hazırladığı, o güne kadarki en kapsamlı hat sanatı kitabı olan “Medeniyet Âleminde Yazı ve İslâm Medeniyetinde Kalem Güzeli” isimli çalışmadır. Derman, Halim Bâkî Kunter (1899-1971)'in “İnceleyip kanaatinizi bildirseniz” teklifiyle gidip gördüğü kitabı birkaç sene sonra vazifenin kendisine verilmesiyle, Yazır'ın vefatından sonra yayınlanmasına vesile olmuştur. Diyânet İşleri Başkanlığı'nın Neşriyat Müdürlüğü'nde bulunan eseri bir masa üzerine serdiklerinde, Derman'ın ilk olarak ismi dikkatini çekmiştir. Eser, inci gibi bir rik'a hattıyla büyük boy kâğıtlara yazılmış, dosyalar içinde yüzlerce sayfadan oluşmaktadır. Derman, bu çalışmadan gözlerini bir müddet alamamış ve “Bu mühim eser, zamanımıza göre gözden geçirilerek mutlaka basılmalıdır” diyerek kolları sıvamıştır. Yazır'ın 1942 senesinde başlayıp 1951 yılında tamamladığı eseri Uğur Derman, 1971 yılında devralmış ve Mahmud Bedreddin Yazır'ın yirminci vefat yılında neşretmiştir (1972).¹⁹

Fotoğraf 16: Uğur Derman'ın, Eczâcılık Yaptığı Dönemde Çekilmiş Bir Fotoğraf.
(T. Y.)

Kaynak: <https://www.youtube.com/watch?v=j8lbyp9fF6A> (E.T. 02/08/2023).

1940'lı yıllarda “Artık Bandırma'daki dükkânı kapatıp Üsküdar'a yerleşeceğim” diyen dedesine eczâcı olacağını söyleyerek satılmasını önleyen Derman, sonraki yıllarda bu fikrini beğenmese de ailesine verdiği sözden dolayı eczâcı olmuş fakat bu vazifesi uzun sürmemiştir. Dedesi Ali Osman Derman ve 1917 yılında vefat eden dayısı Fazıl Bey gibi

¹⁹ Mahmud Bedreddin Yazır. (Der.) Uğur Derman, (1972). *Medeniyet Âleminde Yazı ve İslâm Medeniyetinde Kalem Güzeli*. Ankara: Diyânet İşleri Başkanlığı Yayınları. s. XIX.

eczâcî olan Uğur Derman, isteyerek girdiği mesleğini yaklaşık 15 yıl sürdürmüştür. Eczâcî olduğu süre boyunca şifa talep edenlerden para almak ağrına gitmiş ve en nihayetinde Ayazpaşa'daki eczâhânesini devir kararı almıştır (Star e-gazete, 2014). Kendi deyimiyle karşısına muhtaç olarak gelip, derman bekleyen birinden ilaç parası almak onu çok rahatsız etmektedir (My Mecra, 2021). Neticede 1979 yılında Gümüşsuyu Eczâhânesi'ni devretmiştir. Dükkânı devralan kişi doğal olarak “Gümüşsuyu Eczâhânesi” tabelasını değiştirmiş, yeni tabelaya “eczane” yazdırmıştır. Bunu gören eski tiyatro ve sinema sanatçısı Vasfi Rıza Zobu, “Bu değişikliği görünce senin eczâcılığı bıraktığını anladım” diyerek Derman'ın bu konudaki hassasiyetine parmak basmıştır. Ne garip bir tecellidir ki lise çağlarında bir eczâhâne'de gördüğü hat levhasıyla eski yazıya sevdalanan Derman, eczâcılığı bıraktıktan sonra gerek Türkp petrol Vakfı'ndaki görevi sırasında gerekse yaptığı yayınlarla hat sanatına sayısız hizmetlerde bulunmuştur.

Türkp petrol Vakfı, ismi gibi aydın bir kişiliğe sahip olan Aydın Bolak (1925-2004) önderliğinde 1969 senesinde kurulmuştur. Aydın Bey, eşi Ayşe Selma Bolak (1923-2006), Selma Hanım'ın ağabeyi Ahmed Muhtar Gürsan (1921-1972) ve dayıları Mithat Recai Öğdevin (1898-1994), ülkenin eğitim hizmetlerine kendi imkânlarını da katarak, 903 sayılı kanun hükümlerine göre 8.640.000. TL mal varlığıyla hedef kitlesi gençler olan bu vakfı kurmuşlardır.

Bu gayeyle ilk adımları atılan Türkp petrol Vakfı, kuruluşundan itibaren lisans, yüksek lisans ve doktora olmak üzere yirmi binin üzerinde gencin öğrenimlerine ve araştırmalarına burs bağlayarak yardımcı olmak suretiyle Ocak 1970'ten itibaren hizmet vermektedir.²⁰ Kurulduğu tarihten bu yana ağırlıklı olarak sağlık ve eğitim alanlarında faaliyetlerini sürdüren vakıf, Türk sanatı ile Türk kültürüne yönelik çalışmaları ve yayınlarıyla da tanınmaktadır. Vakıf sanılanın aksine hiçbir surette petrol meseleleriyle uğraşmamıştır (Karagöz, 2022: 48).

Zamanla vakıf adına, kuruluş amacı gereği, sanat eserlerini korumak maksadıyla eserler alınarak koleksiyon oluşturulmaya başlanmıştır. Eserlerin bir kısmının alımını Aydın Bolak, kendi maddî imkânlarıyla sağlamıştır. Büyük bir vakıf adamı olan Aydın Bolak'a

²⁰ TpV.'nın 2006 senesi Mütevelliler Heyeti: Ahmed Esen Bolak (Reis), Süleyman Yalçın, Halil Doğan Bolak, Hasan Âli Göksoy, Canan Bolak, Metin Birsan Eriş, Ahmet Hikmet Üçışık, Selim Derman'dan teşekkül etmiştir. Vakıf faaliyetini Ortaköy, Muallim Naci Cad. No: 26 Beşiktaş/İstanbul'da sürdürmektedir. Detaylı bilgi için, bkz. İlkey Tuncay, (2006). *Balıkesirli Bolak Ailesi ve Türkp petrol Vakfı*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi.

Ekrem Hakkı Ayverdi, “vakf-ı mücessem” yahut “yürüyen vakıf” hitaplarını yakıştırmıştır. Bolak, vakıf kültürünü cumhuriyete taşıyan kişidir.

Yıllarca vakfın ilk genel sekreterliğini üstlenen Fethi Gemuhluoğlu’nun vakıfla münasebeti ise şu şekilde olmuştur: Gemuhluoğlu, Petrol Vakfı kurulacağı esnada iş değişikliği arzu etmektedir. Aydın Bolak’a bir gün, bir mevzu hakkında konuşurlarken “Bu millet bir pis kedi gibi yavrularını yer” diyerek serzenişte bulunmuştur. Aydın Bolak, bunun üzerine “Yedirmeyiz agacım” diyerek yeni bir vakıf kurduklarından bahsetmiş ve başına geçmesini istemiştir. Kendisi Derman’ın ifadesiyle; “Görünen hizmetlerin değil, görünmeyen himmetlerin adamı”dır. Bolak, aynı zamanda kişilik yönünden de fevkalâde bir insandır. Uğur Derman’la yirmi küsur senelik iş arkadaşlıklarında kendisi memur Derman amir gibi davranmıştır (Türk Kahvesi, 2019).

Fotoğraf 17: Karlı Bir Kış Günü Ankara’dan Dönen Bolak’lar, Uğur Derman ve Hasan Âli Göksoy. (T. Y.)

Kaynak: Derman, (2019). Ömrümün Bereketi-2. s. 277.

Vakıf, kuruluşundan itibaren (ortalama on yıl) bünyesinde oluşturduğu koleksiyonda, ağırlıklı olarak tezhip, ebrû, hat, resim sanatının örnekleri, seramik, ahşap-maden oyma, çini, sedef kakma ve işleme sanatının en güzel numunelerini bir araya getirmiştir. Koleksiyondaki diğer eserler arasında cild yapımında ve hat sanatında kullanılan alet ve malzemeler, el yapımı çakılar-silahlar, kakma ve kazıma tekniği ile süslenmiş kılıçlar ve

halı-kilim örnekleri yer almaktadır. Ayrıca sayıları dört yüzü bulan tesbih koleksiyonu bulunmaktadır.

Uğur Derman'ın önderlik etmesiyle 1978 yılından itibaren toplanan bu eserler, ilk olarak 1992 yılında vakfın o dönemde faaliyetini sürdürdüğü binada (Atakule, Darphane/Balmumcu) sergilenmeye başlamıştır. Türkipetrol Vakfı bugün, 1995'te Vakıflar Genel Müdürlüğünden kiraladığı binada (Muallim Naci Caddesi, No. 26 Ortaköy) hizmet vermekte; bu müstesna koleksiyon, "Türkipetrol Vakfı Sanat Galerisi" adıyla sergilenmektedir. Mekân vakfın mütevelliler heyeti üyelerinden merhum Hasan Âli Göksoy (1939-2010) eliyle düzenlenmiştir.

Türkipetrol Vakfı levhalar koleksiyonunda muhtelif dönemlere ait kıt'alar, karalamalar, hat levhaları, hilyeler ve beratlar sergilenmekte, eserlerde tuğra, aklâm-ı sitte, kûfî, dîvânî-celî dîvânî, talik ve rik'a yazı çeşitleri görülmektedir. Eserleri bulunan hat sanatkârlarının doğum tarihlerine göre kronolojik listesi şöyledir:

- 1) Mîr Ali Herevî (1476-1544),
- 2) Şah Mahmud Nişâburî (1479?-1564),
- 3) Muîzeddin Muhammed el-Hüseynî (XVI. asır),
- 4) İsmail bin Hasan (XVI. asır),
- 5) Mîr İmâdü'l-Hasenî (1554-1615),
- 6) Seyyid Kâsım Gubârî (ö.1624),
- 7) Derviş Abdî-i Mevlevî (ö.1647),
- 8) Suyolcuzâde Mustafa Eyyûbî (1619?-1686),
- 9) Mehmed Azîzi (ö.1688),
- 10) Hâfız Osman (1642-1698),
- 11) Mehmed Şefik Bey (1820?-1698),
- 12) İbrahim Vahdi (ö.1714),
- 13) Hoca-zâde Seyyid Ahmed (ö.1752),
- 14) Şekerzâde Mehmed Efendi (ö.1753),
- 15) Şeyhulislâm Veliyüddin Efendi (ö.1768),
- 16) Kâtibzâde Mehmed Refî' (ö.1768),
- 17) Berberzâde Mehmed Said Efendi (ö.1778),
- 18) Hâfız Yusuf Efendi (ö.1787),
- 19) Abdürrahîm Medhizâde (XVIII. asır),

- 20) İsmail Zühdi (ö.1806),
- 21) Mahmud Celâleddin (ö.1829),
- 22) Mehmed Tahir Efendi (ö.1845),
- 23) Yesârîzâde Mustafa İzzet (ö.1849),
- 24) Mustafa Kânî Bey (ö.1850),
- 25) Kadiasker Mustafa İzzet Efendi (1801-1876),
- 26) Ali Haydar Bey (1802-1870),
- 27) Çırçırılı (Haydarlı) Ali Efendi (ö.1902),
- 28) Filibeli (Bakkal) Hacı Ârif Efendi (1836-1909),
- 29) Sâmi Efendi (1838-1912),
- 30) Alaeddin Bey (1844-1887),
- 31) Tahsin Hilmi Efendi (1847-1912),
- 32) Hasan Rızâ Efendi (1849-1920),
- 33) Bursalı Râşid Efendi (1849-1926),
- 34) Ahmed Kâmil Akdik (1861-1941),
- 35) Mehmed Hulûsi Yazgan (1869-1940),
- 36) Tuğrakeş İsmail Hakkı Altunbezer (1873-1946),
- 37) Ömer Vasfî Efendi (1880-1928),
- 38) Mehmed Emin Yazıcı (1883-1945),
- 39) Necmeddin Okyay (1883-1976)
- 40) Hüseyin Mâcid Ayrıl (1891-1961),
- 41) Hâmid Aytaç (1891-1982),
- 42) Mustafa Halim Özyazıcı (1898-1964),
- 43) Hâfız Mehmed Ârif Vehbi (XIX. asır),
- 44) Hacı Mehmed Râkım (XIX. asır),
- 45) Bursalı Mehmed Şevki (XIX. asır),
- 46) İbn-i Melikü'l-Kelâm (XIX. asır),
- 47) M. Uğur Derman (d.1935),
- 48) Hasan Çelebi (d.1937),
- 49) Muhammed Zekeriya (d.1942),
- 50) Hüseyin Öksüz (d.1945),
- 51) Savaş Çevik (d.1953),

- 52) Ali Hüsrevoglu (d.1956),
53) Ali Toy (d.1960),
54) Mehmed Özçay (d.1961),
55) Osman Özçay (d.1963).

Ayrıca vakıf koleksiyonunda Fatma Çiçek Derman'ın tezhiplendiği altı adet levha bulunmaktadır. Bunlar, Hâmid Aytaç'ın 1940 tarihli celî sülûs levhası, 1945 tarihli Necmeddin Okyay'ın celî ta'lik levhası, yine Okyay'ın 1960 tarihli celî ta'lik levhası, M. Uğur Derman'ın 1971 tarihli bezemeli celî ta'lik levhası, Hasan Çelebi'nin 1983 tarihli celî sülûs levhası ve hattat Osman Özçay'ın 1989 tarihli celî sülûs levhasıdır (Karagöz, 2022: 48, 49, 50, 51, 55, 56, 57).

Uğur Derman'ın çokça sevip saydığı ayrıca büyük kitlelerce de sevilip sayılan ve sözü geçen Fethi Gemuhluoğlu (1922-1977)²¹, sanat hamiliği yapan ve eğitime büyük katkıları olan Türkp petrol Vakfı'nın²² umûmî kâtib (genel sekreter)'liğini sekiz yıl kadar sürdürmüştür. Derman ve Gemuhluoğlu'nun tanışması 1966 senesinde bir cenaze merasimi vesilesiyle olmuştur fakat öncesinde birbirlerini gıyaben tanımaktadırlar. Kısa sürede kaynaşan bu iki kültür adamı birbirlerini ara sıra iş yerlerinde ziyaret etmektedirler. Gemuhluoğlu vefatına yakın Derman'ın Balmumcu'daki evine kendi arzusuyla misafir olmuştur. Duvarlardaki hüsn-i hat levhalarına tek tek göz gezdirdikten sonra, “Bu eve herkes giremez, burası herkesin adım atıp da gireceği bir yer değildir. Hani eskiden şeyhlerin ziyaretine yürüyerek, ter dökerek gidilir; vasıtaya binilse dahi birkaç durak evvelinden inilir, az da olsa yürünerek varılması makbuldür ya... İşte bu ev de öyle bir yerdir” sözleriyle hayranlığını dile getirmiştir (Çakkal, 2017: 267).

Fethi Gemuhluoğlu, 1977 yılı Eylül ayında bir sebeple Derman'ı Vakf'a çağırmıştır. O gün Uğur Derman'ın, vakfın kurucularından Aydın Bolak'a²³ telefon etmesi gerekmiş ve

²¹ İrfan Fethi Gemuhluoğlu, Cumhuriyet dönemi fikir adamlarındandır. İstanbul'da çeşitli okullarda Türk Dili ve Edebiyatı hocalığı, Spor ve Sergi Sarayı müdürlüğü, Almanya'da iki yıl serbest gazetecilik, Milli Eğitim Bakanlığı'nda özel kalem müdürlüğü, Ankara ve İstanbul'da Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği basın müşavirliği gibi vazifelerin ardından son olarak kuruluşunda bulunduğu Türkp petrol Vakfı'nın sekiz yıl süreyle genel sekreterliğini yapmıştır. Detaylı bilgi için; bkz. Ferman Karaçam, (1996). *Gemuhluoğlu, İrfan Fethi*. TDV. İslâm Ansiklopedisi, C. 14. İstanbul. s. 16-17.

²² Türk Petrol ve Mâdeni Yağlar T.A.Ş. ile Ahmed Aydın Bolak, Ayşe Selma Bolak, Ahmed Muhtar Gürsan, Midhat Recâi Öğdevin tarafından 1969 yılında kurulan, faaliyetlerini eğitim ve sağlık alanlarında sürdüren vakıf. Fusun, Oker Karagöz, (2022). *Gelenekli Türk Sanatlarının Hâmisi, Türkp petrol Vakfı*. İstanbul: Lale Dergisi.

²³ Ahmed Aydın Bolak, siyasetçi ve iş adamı. TBMM'de Balıkesir (Karesi) milletvekilliği ve bir süre Milli Eğitim Bakanlığı yaptı. Vehbi Koç'la birlikte Türk Eğitim Vakfı'nın kuruluşuna öncülük etmiştir. Türkp petrol Vakfı, İstanbul Trafik Vakfı, Göğüs Cerrâhisi Vakfı, TEMA Vakfı, Türkiye Üçüncü Sektör

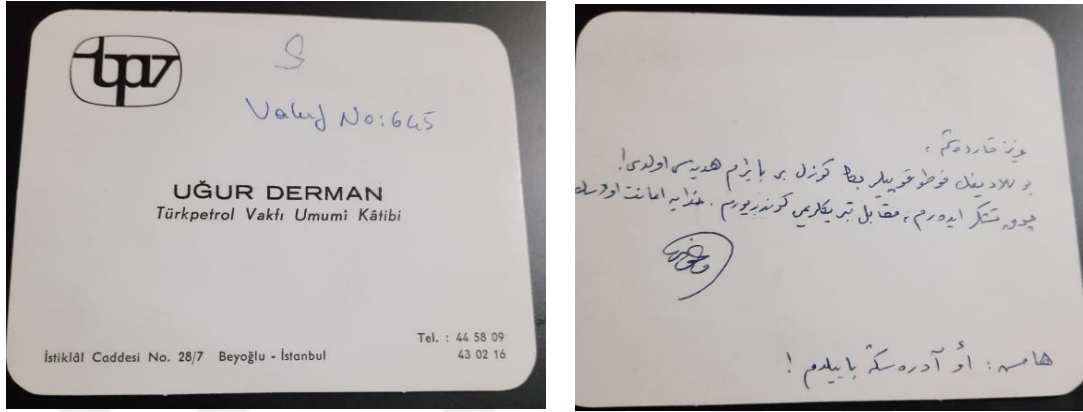
Gemuhluoğlu'nun müsâadesiyle makamına oturup görüşmeyi yapmıştır. Görüşme bitip de kalkacağı sırada Gemuhluoğlu, “Yok ağacım sen oturacaksın, ben seyredeceğim” diyerek koltuğundan kalkmasına müsaade etmemiştir. İki gün sonra yolu tekrar vakfa düşen Derman, vakfın İstiklal Caddesindeki bürosuna girdiğinde, Gemuhluoğlu'na gayri ihtiyarî “Sen olmasan ben buraya gelmem” anlamında bir cümle kurmuş, Fethi Bey cevaben “Gelirsin, gelirsin. Hem de uça uça gelirsin” ifadelerini kullanmıştır. Derman, o esnada bu sözlere bir mânâ verememiş ancak üstünde de durmamıştır. Gün boyu birlikte vakit geçirmişler, Fethi Bey makamından kalacağı sırada “Kalkın ey ehl-i vatan dediler kalktık. Bakalım yerimize kim oturacak?” diyerek adeta olacakları haber vermiştir. Fethi Gemuhluoğlu, o akşam âdeti olmadığı üzere vakıfta çalışan herkesle tek tek tokalaşarak vedalaşmış, gecesinde de kalp krizi geçirerek vefat etmiştir. Kısa bir süre sonra da vazife Uğur Derman'a teklif edilince, bütün bu yaşananlar bir bir aklına gelen Derman'ın gözleri yaşlarla dolmuştur. Rıdvan Çongur (2006), Vakıflar Dergisi Özel Sayısında yayınlanan, Gönül Zengin Bir Vakıf Adamı; Aydın Bolak isimli çalışmasında bu görev teslimi için şu ifadeleri kullanmaktadır:

“Fethi Ağabey'den sonra Türkp petrol Vakfı'nın yönetimini üstlenen Uğur Derman'ın seçilmesi de bir tesadüf değildir. Derman bir hat âşığı. Onun göreve başladığı yıllarda, daha önce belirttiğimiz o sanat hârikası "Lâle" dergisini yayınlaması da Bolak üstâdımızın vakıf anlayışının bir diğer tezâhürüdür. Türkp petrol Vakfı, gençlerimizin eğitimi, onlara sahip olma konusunda bir çığırın açılmasına vesile olmuştur. Vehbi Koç'un ölümünden sonra yönetiminin kendisine emanet edildiği Türk Eğitim Vakfı, Koç Vakfı, Edirnekapı Şehitliği Vakfı ile Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı, Kalp Vakfı Bolak'ın varlığıyla güç kazanmış, başarılı olmuş veya başarılarını sürdürmüşlerdir”.

Uğur Derman, 1977 yılında Türkp petrol Vakfı kurucularından ve yıllarca vakfın umûmî kâtipliğini yapan Fethi Gemuhluoğlu'nun vefatının ardından göreve getirilmiştir. Yirmi dokuz yıl burada hizmet etmiş olan Derman, idareci olduğu sıralarda vakfa getirilen kıymetli herhangi bir eseri almaya vakfın gücünün yetmediği durumlarda Aydın Bey'i arayıp “Bunu almak istiyorum” dediğini ve Bolak'ın kendi cebinden karşıladığını dile getirmektedir (Türk Kahvesi, 2019). Uğur Derman, vakfın yönetimini 2009 yılında oğlu

Vakfı, Türk Mûsikîsi Vakfı gibi çok sayıda vakfın kurucu ve yöneticileri arasında bulundu. Bkz. [https://web.archive.org/web/20201027172419/https://ansiklopedi.vkv.org.tr/Kategoriler/Kisiler/Yoneticiler/Bolak,-\(Ahmet\)-Aydin](https://web.archive.org/web/20201027172419/https://ansiklopedi.vkv.org.tr/Kategoriler/Kisiler/Yoneticiler/Bolak,-(Ahmet)-Aydin). E.T. 19/07/2023.

Mehmet Selim Derman'a devretmiştir. Bugün üniversite rektörleri, milletvekilleri hattâ daha üst seviyedeki bürokratlar hep bu vakfın çocuklarıdır. Vakıf tarafından yapılan hizmetlerin hiçbir zaman karşılığı beklenmemiştir (My Mecra, 2021).

Fotoğraf 18: Uğur Derman'ın, Türkpetrol Vakfı'nda Yöneticilik Yaptığı Dönemde Kullandığı Kartvizit. (T. Y.)

Kaynak: Mustafa İsen'in husûsî arşivi.

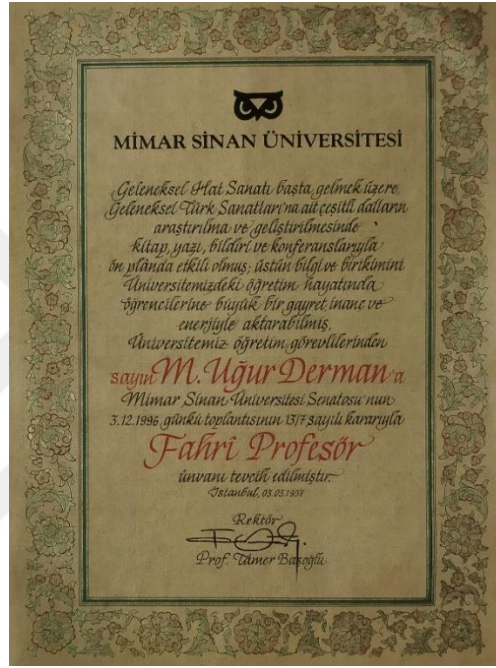
Uğur Derman, Kubbealtı Vakfı'nın da kurucuları arasındadır. Resmi kuruluş tarihi 1978 senesi olan Vakıf, 1970'li yıllardan bu yana cemiyet olarak faaliyet göstermektedir. Vakfın kuruluşunda, Ekrem Hakkı Ayverdi, Samiha Ayverdi, İlhan Ayverdi, Ergun Göze ve Uğur Derman görev almışlar, ilim, fikir ve sanatta nesilleri, millî bir düşünce etrafında toplamayı hedeflemişlerdir. Bu gayeye erişmek adına Kubbealtı Vakfı'nda halen ilim, fikir, sanat ve dilde araştırma ve yayınlarla çeşitli çalışmalar yapılmaktadır.

1970 yılında kurulan Kubbealtı Cemiyeti, 1950'lerde kurulan İstanbul Fetih Cemiyeti'nin yerinde, Kara Mustafa Paşa Medresesi'nde faaliyetlerine başlamış, hat, tezhip ve mûsîkî kursları daha o devirde açılmıştır. Dönemin fikir ve ilim adamları da haftanın iki günü (Salı ve Cuma) sohbet toplantıları yapmışlardır. Zaman içinde Orhan Seyfi Orhon, Faruk Kadri Timurtaş ve Nihat Sami Banarlı'nın da aralarında bulunduğu isimler tarafından Vakf'a bağlı bir de dil akademisi kurulmuştur (Haberler.com, 2020). Lügat çalışma fikri de burada ortaya çıkmıştır. İlhan Ayverdi, Uğur Derman'ın ifadesiyle “muazzez bir gayretin timsâli” olarak otuz dört yılın sonunda 2005'te, üç cilde ulaşan “Misalli Büyük Türkçe Sözlük-Kubbealtı Lügatı”nı hazırlayarak Türk kültürüne kazandırmıştır. Bu başarıya istinaden Derman'ın kaleminden dökülen mısra şu şekildedir:

Bu büyük lügat için, çok yıllarını verdi.

Neşrini gördü, şükür azîz İlhan Ayverdi (Derman, 2019a: 292, 293).

Uğur Derman, aynı zamanda tüm gelenekli sanatlar câmiasının hocası durumundadır. 1985-2006 yılları arasında Marmara ve Mimar Sinan Üniversitelerinin Geleneksel Türk Sanatları bölümünde lisans, lisansüstü ve doktora öğrencilerine, Türk Kitap Sanatları Tarihi dersleri vermiştir.²⁴ Bu dönemde Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nde de hocalık yapmıştır.²⁵ 1997 yılında Mimar Sinan Üniversitesi'nde öğretim üyeliğine kabul edilen Derman, 3 Mart 1997'de Üniversite Senatosu tarafından, yapılan bir törenle ülkemizde başka bir emsali olmayan fahrî profesör (prof. h.c) unvânı verilmiştir (Schick, 2000: 43).

Fotoğraf 19: Mimar Sinan Üniversitesi Tarafından, Uğur Derman'a Verilen Fahrî Profesörlük Unvânı Berâtı. (T. 1997)

Kaynak: (Der.) Schick, (2000). M. Uğur Derman 65 Yaş Armağanı. s. 44.

Üniversitede eğitim verdiği dönemde Akademide cilt dersini veren pek kıymetli mücellit İslam Seçen'in dersine rağbet olmayınca, talebeleri teşvik için, bu bölümü seçmeleri halinde Türkp petrol Vakfı'ndan burs bağlanacağını söylemesine karşın maalesef bölümü tercih eden olmamıştır. Atölye gerektiren bir sanat olduğu için gençlere zor gelmiştir (Geleneksel Sanatlar Derneği, 2021).

²⁴ Biyografya beta isimli internet sitesi. Bkz. <https://www.biyografya.com/biyografi/6156>. E.T. 17/05/2023.

²⁵ Klasik Türk Sanatları Vakfı internet sitesinde yayınlanan *Uğur Derman Hocamızla Sohbet* başlıklı yazıdan istifade edilmiştir. Bkz. <https://www.ktsv.com.tr/566-ugur-derman-hocamizla-sohbet>. E.T. 22/05/2023.

Fotoğraf 20: Uğur Derman, Fahrî Profesörlük Cübbesini Giyerken. (T. 1997)

Kaynak: <https://www.youtube.com/watch?v=uAkdjLy7Wko> (E.T. 03/08/2023).

1.4.2. Yazar Olarak Uğur Derman

Uğur Derman'ın bir hüsn-i hat sanatçısı olmaktan ziyâde bir hat sanatı tarihçisi olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Çok yönlü bir münevver olan Derman, 1961 yılından itibaren Osmanlı kültürü, hüsn-i hat ve kitap sanatları alanlarında birçok makale ve kitap kaleme almış, bu alanlarda sayısız konferanslar, ilmî tebliğler sunmuştur. Kırka yakın müstakil kitap olmak üzere, neşrettiği makale ve ansiklopedi maddeleri ile birlikte beş yüzü aşkın yayını bulunan Derman'ın kitapları farklı dillere de çevrilmiştir. Örneğin, “İslâm Kültür Mirasında Hat Sanatı” isimli çalışması, İngilizce, Arapça, Japonca ve Malayca olmak üzere birçok dilde yayımlanmıştır (Litro Sanat, 2021).

Osmanlı kültürü ve Türkçesi'ne merakının araştırma ve yazarlığına etkisi olduğu muhakkaktır. 1960 senesinde hüsn-i hat icâzetini alan Derman, ertesi yıl bir vesileyle neşriyata başlamış ve sanat hayatına bir daha dönmemiştir. Kendisi birçok mülâkatta çocukluğundan bu yana yazarlığa eğiliminin olduğunu ifade ederek, 7-8 yaşlarında evin içindeki bir hadiseyi piyes haline getirdiğinden bahsetmiştir. 1945 senesi Temmuz ayında, henüz on yaşlarında bir çocukken yazdığı “Minik Hikâye” başlıklı hikâye metni İstanbul'da basılan “Bilmece” adlı bir çocuk dergisinde kendi imzasıyla neşredilmiştir. Ortaokul ve lise çağlarında da yazdığı kompozisyonların gayet iyi olduğunu dile getiren Derman'ın, 1957'de Eczâcılık Fakültesi'nde okuduğu sırada eczâcılık üzerine yazdığı “Farmasötik Edebiyatımız” başlıklı yazısı Eczâcî Yıllığı'nda yayımlanmıştır. Eczâcılık alanında yazdığı ilk ve tek makale budur. Daha sonra Derman'ın ilgi alanı değişmiş ve

tıp alanında başka bir çalışma yapmamıştır (Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, 2021).

Fotoğraf 21: Uğur Derman'ın, Eczâcî Yıllığı'nda "Farmasotik Edebiyatımız" Başlığıyla Makalesinin Yayınlandığı Sene Çekilen Bir Fotoğrafı. (T. 1957)

Kaynak: Derman, (2019). Ömrümün Bereketi:2. s. 14.

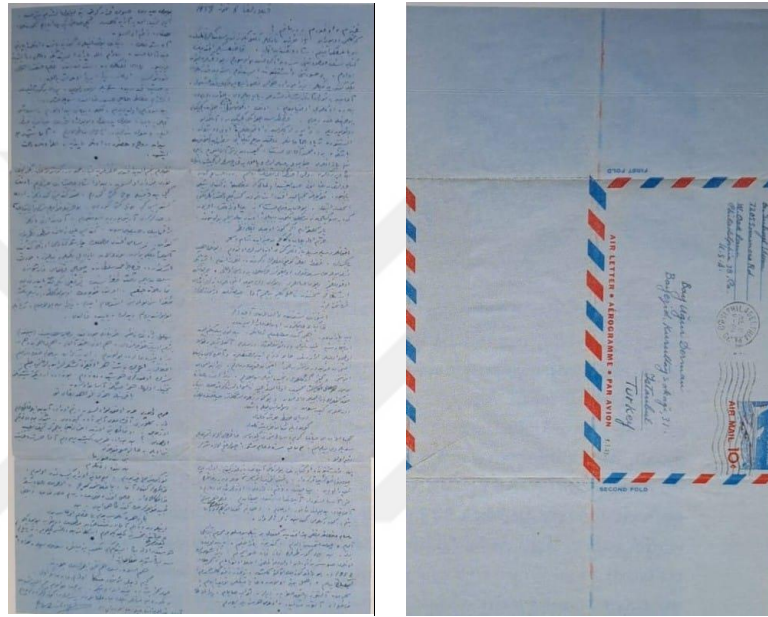
1953 yılında Mahir İz'in etkisiyle eski yazıyla tanışan ve 1955 senesinde ta'lik hattı meşk etmek üzere Necmeddin Okyay'a talebe olan Uğur Derman'ın, bu alana ilgisi git gide artmış ve bu yolla farklı bir câmia ile tanışmıştır. 1957 senesi Ocak ayında Necmeddin Hoca'nın, Tuğrakeş İsmail Hakkı Altunbezer için yazdığı kabir kitâbesini genç talebesiyle Süheyl Ünver'e göndermesi üzerine, Derman'ın sanat hayatında bir merhaleye daha geçilmiş olur. 1961 senesinde Ünver'in ısrarıyla kaleme aldığı Mâcid Ayrıl nekrolojisi²⁶ ile hat sanatı alanında ilk neşriyatını yapmıştır. Bu başlangıçtan hemen sonra Ünver, genç talebesini makale yazması hususunda destekleyip teşvik etmiştir. Bunun dışında ikisinin farklı zamanlarda birbirlerine yazdıkları mektuplar da Derman'ın yazarlığı hakkında önemli ipuçları vermektedir.

Tanışmalarının ardından iki sene geçmiştir ki Süheyl Ünver, devletin kendisine tanıdığı izinle misafir profesör olarak ailesiyle birlikte Amerika'ya gitme kararı almıştır. Gitmeden evvel de talebesinden kendisini mektupsuz bırakmamasını rica etmiştir. Derman, da bu isteğe kayıtsız kalmamıştır. Ünver'le mektuplaşmaları sırasında Uğur Derman'ın 23 yaşında olduğuna inanmak son derece güçtür. Derman'ın yazı dili ve

²⁶ Kısaca, *ölüm ardı yazılar* da denilen bu tür çalışmalar, hayatını kaybeden bir kişinin anısına yazılan yazı olarak tanımlanır.

üslûbunun yaşının çok üstünde oluşu, onun kendisini ne denli iyi yetiştirmiş bir genç olduğunu göstermektedir.

Uğur Derman'ın hocasına yazdığı düzenli ve uzun mektuplar, İstanbul'daki ortak tanıdıklardan havadisleri, şiir, nükte ve fıkraları, Ünver'in kendisinden yapılmasını rica ettiği işlerle ilgili bilgileri ihtiva etmektedir. Bu sayfalarda İstanbul dili, kültürü ve sanatı kendini hemen göstermektedir. Derman, bu mektuplarla Süheyl Hoca'ya İstanbul'u yaşatmakta ve ona "Ben yanınızdayım" mesajı vermektedir.

Fotoğraf 22: Süheyl Ünver'in, Amerika'dan Yazdığı Mektuplardan Biri ve Zarfı. (T. 1959)

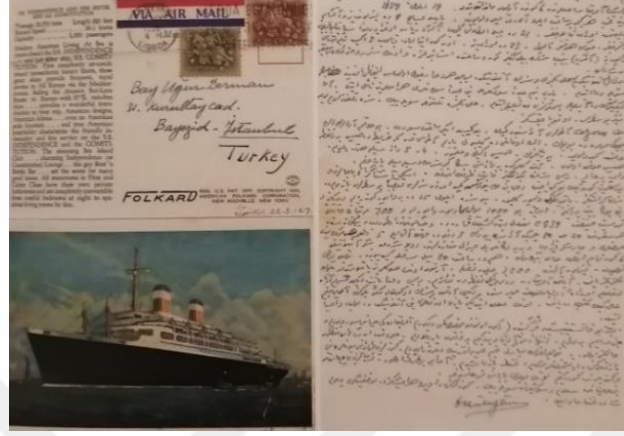
Kaynak: Uluant,(2018). Gurbetnâme. s. 13.

Her ikisi de mektuplarını eski yazıyla kaleme almıştır. Derman'ın el yazısı daha okunaklıdır, Ünver'inkini okumaksa biraz güçtür. Çok küçük yazılmıştır ve neredeyse satır aralığı yok gibidir. Sayfanın dört bir tarafı yazıyla doludur (Uluant, 2018: 11, 12).

Mektuplarına başlarken kullandıkları hitaplar konusunda da bir o kadar özgündürler. Örneğin; Yurtta ve Gurbette Ün Veren Aziz Hocam, En Uğurlu Dermanım, Mübarek ve Muazzez Hocam Efendim, Aziz Dermanımız, Muhterem Efendim Özlediğim Hocam, Benim Uğurum vb. hitap cümleleri kullanmışlardır.

1958-59 senelerinde on bir ay kadar süren mektuplaşmalar sayesinde Ünver, yalnızlık duygusundan uzaklaşmıştır. Talebesi ve genç dostu ona kilometrelerce ötede olmasına rağmen "yanındaymış ve sohbet ediyorlarmış" hissi vermektedir. Süheyl Hoca'nın

İstanbul'daki bazı işlerini de sanki kendisi buradaymış gibi eksiksiz yapmıştır. Ünver, mektup yerine bazen de bulunduğu şehirden kartlar atmıştır. Bu kartlar o şehirlerden izler taşımaktadır (Fotoğraf: 23).

Fotoğraf 23: Süheyl Ünver'in, Talebesi Uğur Derman'a, Atlantik Okyanusu'nda Yazıp Gönderdiği Posta Kartı. (T. 1959)

Kaynak: Uluant, (2018). Gurbetnâme. s. 143.

İki kültürlü İstanbul beyefendisinin mektuplaşmaları tahmin edileceği gibi merak uyandıracak türdendir. Bu sebeptendir ki Süheyl Hoca'nın yazdığı Uğur Derman'daki mektuplar ve Derman'ın, Ünver'e yazdığı Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki mektuplar derlenerek Samiha Uluant Ataman tarafından 2018 yılında “Gurbetnâme: Süheyl Ünver - Uğur Derman Mektuplaşmaları” ismiyle neşredilmiştir.²⁷

Genç dostundan gördüğü vefayı karşılıksız bırakmak istemeyen Ünver, Derman askere gidince on altışar sayfalık defter tarzında mektuplar göndermeyi kendisine vazife edinmiştir. Derman da, Süheyl Hoca'nın kendi hazırlayıp diktiği defterlere, gücünün yettiğince aynı hacimde cevap vermeye çalışmıştır. Süheyl Ünver'in “Günün birinde senin de mektuba ihtiyacın olur” diyerek gösterdiği kerametlerinden bir diğeri ise “Bu defterler birgün meşhur-ı âlem olacak” sözleridir (Kanbaş, 2024: 459). 16 Ekim 1961 tarihli mektubunda Derman'a hitaben şu ifadeleri kullanmıştır:

“Senin defterler seneler geçtikçe çok kıymetlenecek. Şimdilik toplanıyor.

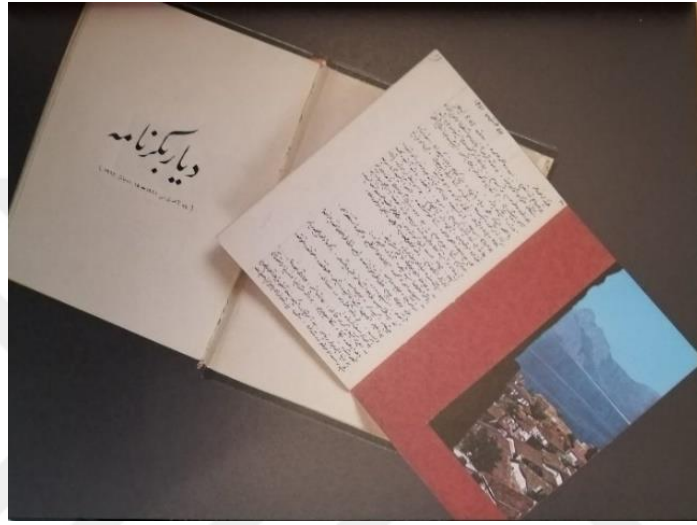
Tamamlanınca ciltletiriz. Defterlerimiz arasında yer alır. Birgün Rifat Osman

²⁷ Samiha Uluant Ataman, (2018). *Gurbetnâme / Süheyl Ünver-Uğur Derman Mektuplaşmaları*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.

Bey'inkiler gibi aranır. Mâlum yayınevlerinde ciltlettim. O zaman daha bu defterlerle mektuplaşma keşfolunmamıştı” (Kanbaş, 2024: 120).²⁸

Buna mukabil Uğur Derman da son mektubunda cevaben şu satırlara yer vermiştir:

“Bu Defternâme serîsi daha doğrusu “Bekir Efendi diyârı” kısmı da nihâyete erdi. Şâyet bir asır sonra bu harfleri kazârâ okuyabilen kalırsa ve yolu Tıp Târihi Enstitüsüne düşerse, bu defter belki eline değer. Benim bir kûsür senelik mâcerâmı [okur] ve sonra belki bize de rahmet okur!” (Kanbaş, 2024: 606).

Fotoğraf 24: Derman ve Ünver'in, Diyarbekirname İsmini de Yakıştırdıkları Askerlik Dönemi Mektupları. (T. 1961-1963)

Kaynak: (yay. haz.) Kanbaş, (2024). Defternâme. s. 21.

Derman, eski yazıda henüz acemi olduğundan zaman zaman (doğal olarak) imlâ hataları çıkmaktadır. Hatayı yüze vurmayan bir yapısı olan Ünver, Amerika'ya yollanan mektuplarda yanlış olduğunu fark ettiği kelimelerin doğrusunu cümle arasına sıkıştırdığı alâkasız bazı kelimeleri bir araya getirerek düzeltmiştir. Derman, önceleri bu kelimelere mânâ verememiş fakat sonrasında durumu anlamıştır. Süheyl Ünver, askerlik dönemindeki mektuplaşmalarında ise, bu sefer mektuplara dâhil etmeden başka bir kâğıda kurşun kalemle silik bir şekilde yanlış kelimeyi ve yanına daha koyu bir şekilde düzeltmesini yazmıştır. Asla ihtar etmemiştir. Derman'a göre bu davranışlar tamamen “İstanbulluluk” îcâbıdır (Derman, 2011a: 267, 268).

²⁸ Gerçekten de bu mektuplar yazılmalarının üzerinden geçen altmış kûsür senenin ardından özverili bir çalışmayla *Defternâme* ismiyle yayınlanmıştır. Tahmin edildiği gibi defter mektupların bir araya getirildiği bu kitabın hacmi hayli kalındır.

Süheyl Ünver, talebesine yazacağı defterleri mektup çantasının bir kenarında tutmaktadır. Kalamış'ta ikamet eden Ünver, işe giderken bindiği Kadıköy vapurunun daha sakin olan alt kamarasına inerek, 20 dakika içinde mektubunu yazmaktadır. On altı sayfa dolduğu gibi de defteri postalamaktadır. Asker olan Derman ise, Diyarbakır'dan yazılacak mevzular daha az olduğundan zorlanmakta ancak on altı sayfayı tamamladığında o da hemen mektubu göndermektedir.

Fotoğraf 25: Uğur Derman'ın Yazdığı, Diyarbakır Defterlerinden Birinin Kapağı²⁹.
(T. 1962)

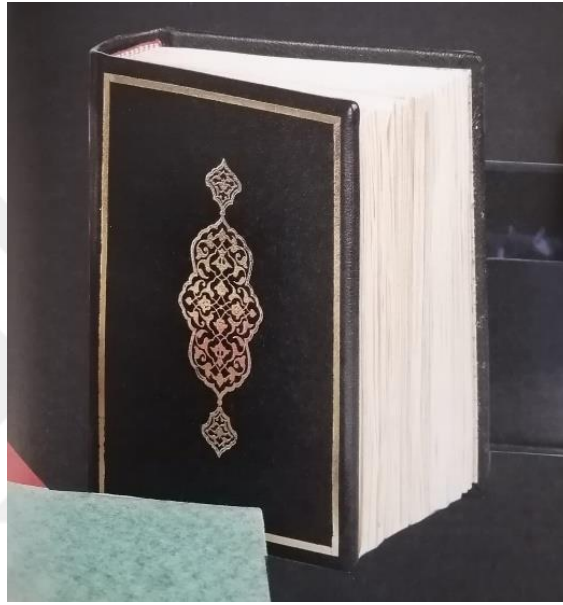
Kaynak: (yay. haz.) Kanbaş, (2024). Defternâme. s. 340.

Bu defter mektuplarda birçok mevzu yer almaktadır. Derman, o dönemde gittiği Mardin, Urfa, İskenderun, Antakya, Mersin, Adana, Gaziantep, Konya, Ankara, Malatya, Kayseri gibi şehirleri ve görev yaptığı Diyarbakır'la ilgili birçok detayı nakletmiştir. Hattâ Defternâmelerin birinde “Okuyan hanımlar yaparsa telif hakkı isterim!” sözleriyle Diyarbakır'a özgü “Sütlü Nuriye” tatlısı tarifi bile vermiştir. Ayrıca vazifeli olduğu eczâhâneye düzen getiren Derman, buradaki sıkıntıları da yazarak bir nevî içini dökmüştür. Süheyl Ünver de bir mektubunda İran'da öğrendiği “kedi tüyü” ile fırça

²⁹ Hercâyinâme. Aziz hocam, işte size hercâyilerden mürekkep bir buket ile defterin yâhud bu yeni toramanın ismini buldum. Hercâyinâme! Mart sonlarında Bekir diyârını bir hercâyî menekşe veya benefşe kapladı ki pek güzel şekilleri var. İşte onlardan birkaçı burada ebedileşti.

imalini ve Mısır’da öğrendiği kâğıtlardaki “yırtık ve kurt yeniği” tamirini anlatmıştır (Kanbaş, 2024: 94, 98, 173, 453).

Uğur Derman, terhis olup İstanbul’a döndüğünde Süheyl Ünver, kendisine yazılan defter mektupları da ona teslim etmiştir. Derman da Defternâme’yi kendi elleriyle ciltleyerek muhafaza etmiştir (Fotoğraf: 26). Bu mektuplar için, “Hepsini dikkatle saklıyorum, belki benden sonra üzerinde çalışacaklar çıkar” sözleriyle bu hâtırâlara verdiği önemi vurgulamıştır³⁰ (Çakkal, 2017: 266).

Fotoğraf 26: Uğur Derman’ın, Ciltlediği Defternâme. (T. 1963)

Kaynak: (yay. haz.) Kanbaş, (2024). Defternâme. s. 621.

İstanbul’da yetişmiş bir münevver olarak Uğur Derman, hat, tezhip ve ebrû gibi gelenekli sanatlarla ilgilenmiş olmasının yanı sıra bir araştırmacı olarak İstanbul Türkçesi konusunda da büyük hassasiyet göstermiştir. Genç nesle de ellerinden lügati düşürmemelerini tavsiye etmiştir. Dilde zorlayıcı değişimlere itibar etmeyip hocalarından tevarüs ettiği zengin İstanbul Türkçesini kullanmaya îtinâ göstermiştir. Bu son derece estetik dil, Uğur Derman’ın kendini ifade etmesinde ve anlatmak istediğini vurgulamasında etkili bir rol oynamıştır. Yaşadığı dönem ve muhît sayesinde eski Türkçeyi benimsemiş ve bu konuda

³⁰ Uğur Derman’ın katıldığı 20 Aralık 2023’te Sakarya Üniversitesi’nde yapılan *Doğumunun 150. Yılında Mehmed Âkif* programı çıkışında yapılan görüşmede, Derman’ın askerliği sırasında Süheyl Ünver’le birbirlerine yazdıkları mektupların neşre hazırlandığı bilgisi alınmıştır. Türk Kahvesi (2019) programında da bu kitabın hacminin en az beş yüz sayfa olabileceği söylenmiştir. 2024 yılı Şubat ayında bu mektuplar *Defternâme* ismiyle neşredilmiş ve sayfa sayısı altı yüz otuz biri bulmuştur.

kendini ilerletmiştir. Türk dilinin günümüzde geldiği nokta ise onu fazlasıyla rahatsız etmektedir. Derman’a göre, latif lügat ortadan kalkarak gündelik hayatta dahi yetersiz bir Türkçe meydana gelmiştir. Bu hususta, şu çarpıcı ifadeleri kullanmıştır:

“Osmanlı Türkçesini en güzel şekliyle şifâhî ve tahrirî olarak kullanan Gazi Mustafa Kemal Paşa, Arap ve Fars tesirinin her veçhesiyle bu milletten uzaklaşmasını istediği için, tasfiyeye Türkçeden başladı ama yanıldı. Bunun ceremesini şimdi bütün Türk milleti çekiyor. Üç yüz kelimelik kabile lisânı hâline getirilen bugünkü Türkçeyle istikbâlimizden endişe ediyorum. Hatırıma Tâhirü’l-Mevlevî’nin şu beyti geliyor: Zamâne dilsizi oldu elimdeki hâme,-Bugünkü Türkçe için ben de tercemân ararım! Şâirimiz bu teessürünü yetmiş küsur yıl evvel böyle belirtmiş, şimdi yaşasa herhalde kaleminin yanı sıra kendisi de dilsiz olurdu! 50-60 yıl önce çevrilmiş Türk filmlerini -teknik kusurlarına rağmen- niçin zevkle seyrediyorum, bilir misiniz? İstanbul manzaralarının ve mimârîsinin bozulmadan durduğu yerleri görmek imkânını bu filmler bahşediyor, bu bir... Seslendirmeyi yapanlar da o devrin İstanbul Şehir Tiyatrosu sanatkârları olduğu için kaybolan Türkçemizi bu konuşmalarda bulurum, bu da iki...”³¹

Buna mukabil Derman, on dokuzuncu asrın münevver kesiminin (Servet-i Fünun devri) Türkçesini de oldukça anlaşılması güç ve ağır bulduğunu dile getirmektedir. Sümbülzâde Vehbi’nin “Farisi vü Arabîden iki şehbal ister. Tâ ki pervaz-ı bülend eyleye anka-yi suhan” (Arapça ve Farsçayı iki kanat olarak açarsa söz kuşu yükseklerde uçabilir) beytini örnek göstererek Arapça ve Farsçadan mâkul miktarda, seçerek kelime alındığında Türkçenin güzelleşeceğini savunmaktadır. Uğur Derman’a göre, Muallim Naci devrinden itibaren Türkçe’den yavaş yavaş Arapça ve Farsça tasfiye edilmeye başlanmış, Ömer Seyfettin gibi genç kalemlerin yazılarıyla da sadeleşmeye gidilmiştir. Derman, gençlere Refik Halit, Ercüment Ekrem, Peyami Safa, Samiha Ayverdi gibi yazarların Refi Cevat Ulunay, Burhan Felek gibi gazetecilerin, Mehmed Âkif Ersoy, Faruk Nafiz Çamlıbel, Yahya Kemal Beyatlı gibi şairlerin zengin fakat ağır olmayan Türkçesini seçip kullanmalarının yerinde olacağını söyleyerek Yusuf Ziya Ortaç’ın Portreler kitabını okumalarını tavsiye etmektedir. Uğur Derman, Latin alfabesinin kabul edilmesinin ardından yaşanan sıkıntılı geçiş dönemi hakkında şu ifadeleri kullanmaktadır:

³¹ Bu söyleşi, SD (Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü) Dergisi, Aralık-Ocak-Şubat 2015-2016 tarihli 37. sayıda, sayfa 80-85’te yayımlanmıştır. Bkz. <https://www.sdplatform.com/Soylesiler/74/Artik-Istanbula-hicbir-care-bulunamaz.aspx>. E.T. 23/09/2023.

“O harflere dönmemiz mümkün değil ve yeri de yok. Çünkü biz, bütün eksikliğine rağmen eski harflerin yanında çok kolaylık gösteren Latin harflerini dahi bu millete öğretememiştir. Bugün bakın herkesin başka türlü bir imlâsı var. Harfler kargacık burgacık. Onun için o yolu açmamak lazımdı. 1928’de yapılacak olan şey şuydu: “Bu harfler yerinde dursun, Edebî ve millî kültürümüz için bu lazım olmakla beraber latin harflerini kabul edelim” denilseydi, harf inkılap kanunu bizi bu hale getirmeyecekti” (Turing Kültür Sanat, 2019).

Bir genelleme yapmak gerekirse Türk Milleti için, sözlü kültürü, yazılı kültüre tercih ettiklerini söylemek mümkündür. Türklere ait yazma eserlerin az olması da bu duruma bağlanabilir. Derman, bu hususta tarihte Kâtip Çelebi, Kınalızâde Ali Çelebi, Evliya Çelebi, Müstakimzâde gibi yazmayı ilke edinmiş pek az kişi bulunduğunu söyleyerek sohbet tarzında şifâhî kültürün tercih edildiğini ifade etmektedir. Ona göre, Süheyl Ünver dışındaki hocaları Necmeddin Okyay ve Mahir İz de bu yolu tercih edenlerdendir. Belki de önceki nesilden bu şekilde gördükleri için yazmayı düşünmemişler, aktarımlarını sözlü olarak yapmışlardır. Neyse ki Mahir İz, son yıllarında (ayrıca beğendiği şiirleri topladığı defteri vardır) yakınlarının ısrarıyla “Yılların İzi” adıyla hâtırâlarını neşretmiştir. Derman, “Keşke geçmiş nesilden büyüklerimizin hepsinin hâtıratı olsaydı, ama nerede!” diyerek bu konudaki üzüntüsünü dile getirmiştir (Çakkal, 2017: 269).

Mahir İz’in genç yaşta hayatına girerek edebî bir iz bırakması, daha sonraları Necmeddin Okyay’ın yıllar boyu elde ettiği bilgi birikimini kendisine yavaş yavaş aktarması Derman’ın da bütün bu bilgileri not etmesi yazarlık hayatının en önemli kazanımlarıdır. Yirmi küsur yıl birlikte zaman geçirdiği hocasından neler öğrenmemiştir ki! Necmeddin Hoca, bildiklerini hiç sakınmadan, delilli ve ispatlı kendisine anlatmıştır. Hayatına giren üçüncü büyük üstâd olan Süheyl Ünver’le olan paylaşımları, mektuplaşmaları, öğrendikleriyle tüm deneyimleri pekişmiş ve eczacı Uğur Derman yazarlık vazifesini bir elbise gibi üzerine giyinmiştir. Makale ve yayınları son derece akıcı ve edebî bir tarzdadır. Doğuştan gelen bir kabiliyetle çeşitli konularda birbirinden eşsiz çalışmalara imza atmıştır. Derman, aynı zamanda birçok koleksiyon ve yazı albümü çalışmalarının önsözünü yazarak okuyucuyu aydınlatma görevini de üstlenmiştir.

Başından geçen hikâyeleri ve edindiği bilgileri aktardığı Ömrümün Bereketi isimli dört ciltten oluşan kitap serisi, Uğur Derman’ın dolu dolu geçen hayatının bir özeti gibidir. Makalelerinin toplandığı bu serinin yazılmasını Kubbealtı Kültür ve Sanat Vakfı’nın başkanı Sinan Uluant teklif ettiğinde “İsim de bulalım” demiştir. Derman’ın, Uluant’a,

teklif ettiği on beş isimden biri de “Ömrümün Bereketi” dir. Nihayetinde bu isim beğenilmiştir (Derin Tarih, 2021).

Uğur Derman, kaleme aldığı bütün çalışmalarda okuyucuya anlatmak istediğini, son derece yalın bir ifadeyle gereksiz tek bir kelimeye başvurmadan yazmıştır. Marmara Üniversitesi öğretim üyesi Seyfi Kenan, “Söz ve Yazı Arasında Türk Sanatı Üzerine Bereketli Bir Eser” isimli bir makale yayınlarak Ömrümün Bereketi:1 adlı kitabı derinlemesine ele almış ve bu hususa dikkat çekmiştir. Kenan, araştırmasında son yıllarda bilginin doğru paylaşımından ziyâde, sanki okunmasın diye metni küçük, görsellerinin ise büyük yer kapladığı yayınların çoğaldığından bahsederek baskısı son derece iyi olmasına karşın bu kitapların sanat değerlerinin olmadığını dile getirmiştir. Ebadı da oldukça büyük olan bu çalışmalara “vitrinlik kitaplar” yakıştırması yapan Kenan, bütün bunların aksine, serinin ilk kitabı olan Ömrümün Bereketi:1’in bir hayli zengin içerikli bir çalışma olduğunu söylemektedir. Bununla beraber hat sanatının hak ettiği incelik ve zarafetten de ödün vermeden, okunaklı metin ve âhengi yakalayan görsellerle rahatça elde okunabilecek bir boyutta tasarlanan kitabın bu haliyle her kütüphâne rafına da rahat bir şekilde sığacağını vurgulamıştır. Bütün bu olumlu görüşlerinin ardından yayını hazırlayan yazar, tasarımcı, yayıncı ve katkıda bulunan herkesi kutlamak gerektiğini ifade etmiştir (Kenan, 2011: 221).

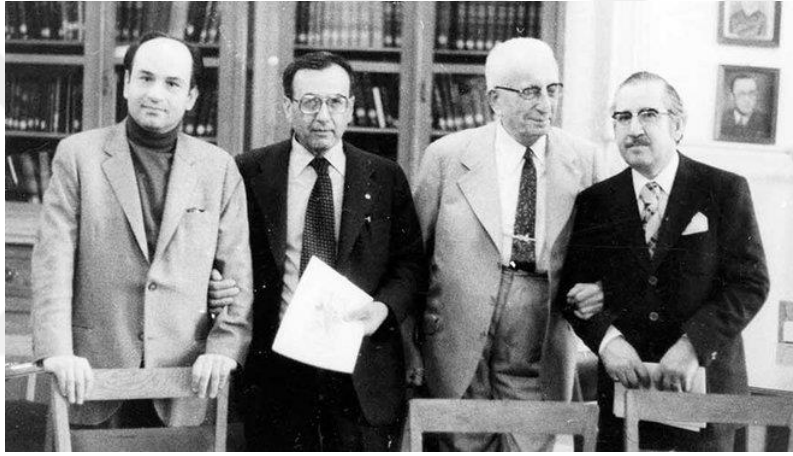
Bu araştırmanın bir benzeri Uğur Derman’ın kaleme aldığı “Medresetü’l-Hattâtîn Yüz Yaşında” isimli kitap hakkında yapılmıştır. Stratejik Araştırmalar Enstitüsü’nde doktora öğrencisi olan Fatih Erbaş, kitabın içeriğıyle ilgili bir makale yazmış, değerlendirmelerde bulunmuştur. Bu çalışmada da üzerinde durulan konu, kitabın özenli çalışılmış olmasıdır (Erbaş, 2016: 116). Görülüyor ki Uğur Derman, hiçbir neşriyatını öylesine yapmamış, büyük uğraşlar ve zaman ayırarak titizlikle meydana getirmiştir.

1.4.3. Koleksiyoner Uğur Derman

Yazar ve sanat eksperisi olarak tanınan Uğur Derman, aynı zamanda iyi bir koleksiyonerdir. Koleksiyonunu yaptığı eserler arasında, tesbih, Türk resmi, pek çok hat levhası ve Kur’an-ı Kerim bulunmaktadır. Bu eserlerden bir kısmı hânesinde, bir kısmı da Türkp petrol Vakfı’nda muhafaza edilmektedir (Türk Kahvesi, 2019).

“Hat koleksiyonunun ve koleksiyonculuğunun ne demek olduğunu, -bütün Cumhuriyet nesilleri gibi- ben de bilmezdim” diyen Derman, bu durumu Arap asıllı Osmanlı-Türk

harflerinden milletçe uzak tutulma çabasına bağlamaktadır. Necmeddin Hoca'nın o devrin koleksiyon sahipleriyle tanıştırmalarıyla, 1956'da Hasan Fehmi Enata, 1957'de Halil Edhem Arda ve 1960 yılında da Ekrem Hakkı Ayverdi Beylerle görüşmeye başlamıştır. Özellikle de Ekrem Hakkı Bey, (Uğur Derman ve yakın dostları kendisine “Büyük Reis” diye hitap etmişlerdir) kayınpederi meşhur Hattat Aziz Efendi'nin³² sağlığında verdikleri, vefatından sonra intikal edenler ve kendi tasarrufuyla topladıkları ile beraber hatırı sayılır bir hat sanatı koleksiyonuna sahiptir. Ayverdi, Şeyh Hamdullah'tan başlayarak eski hat üstâdlarının eserlerini satın almıştır. Aldığı eşsiz parçalar içinde tezhiplenmeye ve ciltlenmeye ihtiyacı olanlarının da en güzel şekilde noksanlarının giderilmesini sağlamıştır (Eryavuz-Sakin-Göloğlu-Duran, 2021: 11).

Fotoğraf 27: Uğur Derman, Turhan Baytop, Ekrem Hakkı Ayverdi ve Semavi Eyice
İstanbul Tıp Tarihi Enstitüsü'nde. (T. 1969)

Kaynak: (edit.) Tanman, 2014, Ekrem Hakkı Ayverdi 1899-1984 Mimarlık Tarihçisi. Restoratör, Koleksiyoner. s.31. Ayverdi Enstitüsü Fotoğraf Arşivi.

³² Mehmed Abdülaziz Aktuğ, 1872 tarihinde Trabzon'da dünyaya geldi. Çocuk yaşlarda Filibeli Bakkal Ârif Efendi'den sülüs, nesih yazılarını öğrenmeye başladı. 1896 senesinde Reîsül-Hattâtın Muhsinzâde Abdullah Bey'den icâzet aldı. Karınâbâdlı Hasan Hüsnü Efendi'den de ta'lik yazı dersi alarak 1894'de mezun oldu. Hasan Efendi'nin vefatından sonra Sami Efendi'den celi sülüs, celi ta'lik yazılarının inceliklerini öğrendi. Evkaf emirlerinden Sultanahmetli Refik Bey ile Defter-i Hakanî kalemi mümeyyizi Şehreminili Hüsameddin Efendi'den siyakat yazı meşk etti. Aziz Efendi ilk olarak Meclis-i İdâre-i Emvâl-i Eytâm kitabesinde daha sonra Ma'rûzât-ı Mühimme kitabesinde çalıştıktan sonra Bursa müderrisliği ile Aksaray Mahmûdiye rüştiyesinde ve Medresetü'l Kuzât sınıf-ı mahsus ve asliyyesi'nde hat hocalığı yaptı. Mısır meliki I. Ahmed Fuâd tarafından davet edilen Abdülaziz Efendi, Melik'in hususî kütüphânesine Kur'an-ı Kerîm yazdı. Melik'in isteği üzerine, hat mektebi açarak emekliliğine kadar ailesiyle Kâhire'de yaşadı. 6 Ağustos 1934'te İstanbul'da vefat etti. Detaylı bilgi için; bkz. Muhittin Serin, (1999). *Hattat Aziz Efendi*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı. s. 13-24.

Derman, Ayverdi'nin bu tezyinatsız yazıları sırasıyla Prof. Dr. Süheyl Ünver (1898-1986), Mihriban Sözer (1914-2010), Muhsin Demironat (1907-1983), Kerim Silivri (1921-2007) gibi sanatkârlara tezhip ettirdiğini nakletmiştir. Kitap ve yazı albümü olanlarını da Necmeddin Okyay ve Sacid Okyay'a (1914-1999) klasik Türk üslûbunda ciltleterek bu eserlerin bir bütün halinde ortaya çıkmalarına vesile olduğunu aktarmıştır (Tanman, 2014: 28, 29).

Emin Barın da yıllar içinde iyi bir hat koleksiyonuna sahip olmuş kişiler arasındadır. Barın, Akademi'de bir arada bulunduğu Nuri Korman, İsmail Hakkı Altunbezer, Halim Özyazıcı ve Necmeddin Okyay gibi üstâdların da etkisiyle bu sanatı daha da sevmiş, atölyesini bu yazılarla donatmayı vazife edinmiştir. Fakat Derman'a göre bu piyasanın içerisinde olmasına rağmen eski eser toplama işine çok fazla ağırlık vermemiştir. Buna rağmen, topladığı eserler üç ciltlik koleksiyon kitapları dolduracak derecede geniştir ve bu kitaplarla ebedileşmiştir (Derman, 2010b: 6, 8).

Uğur Derman, hat koleksiyonerleri hakkında; "Osmanlı devrinde koleksiyonuna başlayıp, Cumhuriyet devrinde devam ettiren üç beş isim sayılabilir. Onun dışında yeni nesilden kimseler çıktı. Bunlar önce resimle başlayıp, bir de yanında hat denilen bir sanat varmış, onu da toplayalım diyerek bu işe giriştiler. Mesela Sakıp Ağa böyledir, yani merhum Sakıp Sabancı. [...] Zeki Özen Bey de zamanımızda eski eserleri topluyor" yorumunu yapmaktadır (Bala, 2018: 9).

Şevket Rado, eser toplamaya başladığı 1960'lı yıllarda, hat sanatı kültüründen uzak olmasına karşın aradan geçen yirmi yılın sonunda "Türk Hattatları" ismiyle büyük bir kitap yayınlamak kadar bu sanata gönlünü vermiştir. Rado, daha sonraları devrinin en geniş koleksiyonuna sahip olmuştur. Bunda Emin Barın ve Uğur Derman'ın katkıları büyüktür. Rado, kendisine gelen eserleri önce komşusu Barın'a, akşamında da Ayaspaşa'daki evine gitmeden önce Gümüşsuyu Eczâhânesi'ne uğrayarak Derman'a gösterip fikrini almış, şayet ikisi de tavsiye ederse satın almaya karar vermiş, aksi halde iade etmiştir.

Sakıp Sabancı da, hat sanatının tamamen dışında olmasına rağmen 1970'li yılların sonunda eski eserleri toplamaya başlamıştır. Bu koleksiyonun başlangıç aşamasında Barın ve Rado'nun müşterek etkileri olmuştur. Derman bu hususta; "O yıllarda Emin Barın koleksiyonunda bulunan -Rikkat Hanım'ın tezhîblediği- Sultan Abdülmecid ve Sultan II. Abdülhamîd 'menşur'larını, merhum Sakıp Ağa'nın kendi koleksiyonuna

katmak için, Emin Bey'den adeta zorla çekip alışı hatırımdan çıkmaz" ifadelerini kullanmıştır (Derman, 2010b: 8).

Sabancı Müzesi Hat Koleksiyonu, Türk kültürü açısından oldukça önemlidir. 1998 senesinde New York'ta Metropolitan Müzesi'nde açılan Sakıp Sabancı Müzesi'ne ait "Altın Harfler: Osmanlı Hat Resim Koleksiyonu Sergisi" müzede sergilenen ilk özel koleksiyon unvânına sahiptir. Koleksiyon ayrıca Los Angeles, County Sanat Müzesi, Harward Üniversitesi Arthur M. Sackler Müzesi ve Paris Louvre Müzesi'nde sergilenmiştir. Sabancı Koleksiyonu kadim sanatın tanıtılmasında önemli bir rol oynamış ve hat sanatı Harward Üniversitesi'nde bir sömestr ders olarak okutulmuştur. Koleksiyon 2001 yılında "Sultanın Mührü" ismiyle Berlin'de Deutche Guggenheim Müzesi'nde ve Frankfurt Museums für Angewandte Kunst Müzesi'nde sergilenmiştir (Antikalar.com, t.y). Sabancı'nın "Altın Harfler" sergisinin kataloğunu Uğur Derman yazmıştır. Katalog Almanca, Fransızca ve İngilizce olarak da basılmıştır (Akasyam haber, 2019).

Uğur Derman, Türkp petrol Vakfı'nın genel sekreterliği vazifesine başlamasından bir sene sonra vakfın başında bulunan Aydın Bolak'a klasik sanatlarla ilgili eserleri toplamalarının yerinde olacağını söylemiştir. Bolak, bu düşünceyi yerinde bulunca birlikte harekete geçmişler, ayrıca Aydın Bolak kendi (dört yüze yakın) tesbih koleksiyonunu da vakfa bağışlamıştır (Türk Kahvesi, 2019).

İlk olarak Necmeddin Okyay'ın metrûkâtını satın alarak başlamışlardır. Galeri salonunun sorumluluğunu üstlenerek koleksiyonunun bir kısmını da burada muhafaza eden Derman, kitap sanatlarına olan katkısını bu galerinin müzeye dönüştürülmesiyle bir adım ileriye taşımayı hedeflemiştir (Geleneksel Sanatlar Derneği, 2021).

Okyay'ın koleksiyonu hatırı sayılır seviyededir. O dönemde bu eserlere ilgisi bulunan kişiler bizzat evine gidip incelemeler yapmaktadırlar. Örneğin, Derman'ın kırk sene ahbaplık ettiği pek çok yabancı dostu bulunan Nuri Arlasez³³, 1960 senesinde biri Fransız asilzâdesi diğeri Avusturyalı iki genç hanımı Okyay'a getirdiğinde Derman da oradadır. Bu iki hanım önce hat eserlerini büyük bir hazla seyredip bilgi almışlar, daha sonra da

³³ Nuri Arlasez, 1910 yılında İstanbul'da doğdu. Devrin en meşhur ceza avukatının oğlu Arlasez, Galatasaray Lisesi'ni bitirdikten sonra Hukuk Fakültesi'ni yarıda bırakarak Fransızcanın dışında İngilizce ve Almancasını ilerletti ve aynı zamanda Hint Felsefesine yöneldi. Yazma eser, Ferman, vakfiye, levha koleksiyonunu sağlığında Süleymaniye Kütüphânesine işlemelerden oluşan koleksiyonunu ise Topkapı Sarayı Müzesi'ne bağışladı. 1970'den itibaren gün ağarırken çıktığı İstanbul sokaklarını fotoğraflayarak yok olan kültür hazinelerinin tespit etmesiyle ülke kültürüne bu yolda hizmet verdi. Detaylı bilgi için; bkz. Uğur Derman, (2011). *Ömrümün Bereketi: 1*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı. s. 503-505.

Okyay'ın yayını gerip ok atmasına hayran kalmışlardır (Derman, 2019a: 503, 504). Merhum Necmeddin Okyay'ın (1883-1976), metrûkâtından Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nin aldıkları ve oğlu Sâmî'ye (1911-1933) ait olanlar dışındakiler Türkp petrol Vakfı'na intikal etmiştir (Karagöz, 2022: 49).

Okyay ailesinin isteği üzerine koleksiyonun Türk ve İslam Eserleri Müzesi'ne nakli sırasında Uğur Derman yardımcı olmuştur. 1977 senesinde Hattat Necmeddin Okyay'ın terekesi olarak 183 yazma eser müzeye kazandırılmıştır (Schick, 2000: 74).

Derman'ın koleksiyonunun bir kısmı satın alınarak, bir kısmı da büyük hattatların yazılarını hediye etmesiyle oluşmuştur. Örneğin; tanışmak için evini ziyaret ettiği Mâcid Ayrıl'ın hediye ettiği sülüs levha veyahut bir vesileyle eline geçen Çarşanbalı Ârif Bey'in ta'lik kıt'ası gibi...(Derman, 2011a: 216, 224). 1963 senesinde ise, Hatip Ömer Vasfî ve Neyzen Emin Dede Efendilerin kalıp halindeki celî yazıları Tophâne'deki evlerinden Uğur Derman'ın koleksiyonuna intikal etmiştir (Derman, 2011a: 59). Bu koleksiyonda ünlü hattatların meşk ve karalamaları da bulunmaktadır.³⁴

1.4.4. Yurt İçi ve Yurt Dışında Resmi ve Özel Koleksiyonlarda Editörlük ve Danışmanlık Görevleri

Uğur Derman, Türkp petrol Vakfı'nda çalıştığı dönemde, görevine ek olarak 1981 yılından itibaren İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA)'nde³⁵ müşavirlik (sanat danışmanlığı) vazifesini yapmaya başlamıştır.

Hat, ebrû ve cild gibi birçok sanatın eksperliğini yapan Derman, bu mecrâda en yetkin kişi durumundadır. Gelenekli sanatlar alanında edindiği bilgiler neticesinde ekspertizlerinde yanılma payı pek düşüktür (Ayvazoğlu, 1999: 138) Kendisi bu hususta, “Bu sanatların tarihiyle meşgul olduğum için kimselerin isteyip de ulaşamadığı bilgilere ulaşıyorum. Bazen bir eseri tarihinden yakalamak mümkün oluyor. Oradaki tarih sayesinde bir başka hattata aidiyeti ortaya çıkıyor” şeklinde açıklama yapmaktadır. Bu kabiliyete ulaşmasını ise, çok fazla eser görmesine bağlamakta ve şu ifadelerle yer vermektedir: “Fakat ben bu hususda Necmeddin Hocam'ın tırnağı olamam. Onun

³⁴ Yazır, *Medeniyet Âleminde Yazı ve İslâm Medeniyetinde Kalem Güzeli*, 214-215.

³⁵ İslâm İşbirliği Örgütü'nün 1976'daki yedinci Dışişleri Bakanları Konferansı'nda Türkiye tarafından bu merkezin kurulması teklif edilmiş, 1978'de dokuzuncu Dışişleri Bakanları Konferansı'nda alınan kararla kurulması kararlaştırılmıştır. Faaliyetlerine 1980'de başlamıştır (25 Şubat 2023). Detaylı bilgi için; bkz. https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0sl%C3%A2m_Tarih,_Sanat_ve_K%C3%BClt%C3%BCr_Ara%C5%9F%C4%B1rma_Merkezi. E.T. 05/08/2023.

olağanüstü bir yeteneği vardı. Kendisine bir hat örneği incelemesi için götürüldüğünde - İmzası varsa kapat evlâdım- deyip hattatını, hattâ bâzı çok beğendiği üstâdların yazdığı yılı dahi ayırd edebilirdi” (Yeni Şafak, 2012).

Derman, Kültür Bakanlığı tarafından Türk Hat Sanatı’nın tanıtımını yapmak üzere Kâhire (1976), Cidde (1980) ve Chicago (1987)’ya, IRCICA tarafından Bağdâd (1988), Kuveyt (1992), İslâmabad (1994), Kâhire (1997) ve Tunus (1997) şehirlerine gönderilmiştir.³⁶

Fotoğraf 28: Süheyl Ünver’in Kadrajından, Araştırmacı Uğur Derman. (T. 1961)

Kaynak: (yay. haz.) Kanbaş, (2024). Defternâme. s. 198.

Uğur Derman, yurtiçi ve yurtdışında katıldığı programlarda seminer, söyleşi ve tebliğlerle hat sanatının tam manasıyla anlaşılması için uzun yıllar emek vermiş, tek başına meşaleyi taşımıştır. İslâm ülkeleri ve Batılı ülkelere yaptığı ziyaretlerde birçok sergi (Los Angeles County Sanat Müzesi’nde Sabancı sergisi vd.), festival (Irak’ta Arap Hat Sanatı ve İslâmî süslemeler Festivali vd.) ve müze açılışlarına katılmış (Metropolitan Sanat Müzesi vd.), hat sanatı ve kültürünü elinden geldiğince tanıtmıştır (Schick, 2000: 69, 70). Uğur Derman, birçok sempozyuma (Üsküdar Sempozyumu, FSM Vakıf Üniversitesi Sempozyumu vb.) da konuşmacı ya da oturum yöneticisi olarak iştirak etmiştir ve halen bu tür söyleşi ve konferanslara devam etmektedir.

³⁶ Klasik Türk Sanatları Vakfı internet sitesinde yayınlanan *Uğur Derman Hocamızla Sohbet* başlıklı yazıdan istifade edilmiştir. Bkz. <https://www.ktsv.com.tr/566-ugur-derman-hocamizla-sohbet>. E.T. 22/05/2023.

2. BÖLÜM: SANATKÂR OLARAK UĞUR DERMAN

2.1. Uğur Derman ve Hat Sanatı

Uğur Derman, 1955 senesinde Necmeddin Hoca'dan başladığı hat derslerine ortalama beş sene devam ederek hat sanatının bir çeşidi olan ta'lik yazıdan icâzet almıştır. Necmeddin Okyay, hezârfen bir sanatkârdır. Tambur virtüözü Mesud Cemil'in "Tecessüs antenimi uzatmadığım konu pek azdır" sözüyle kastettiği gibi Necmeddin Hoca da, birçok alanla ilgilenmiş, sadece ilgilenmekle kalmayıp hepsinde uzmanlaşmış büyük bir kabiliyettir. Genç talebesi, kendisinden ta'lik hattının yanı sıra kitap sanatlarıyla ilgili de birçok eşsiz bilgi edinmiştir.

Derman, daha sonraları çocukluğundan bu yana gözlerinde oluşan sağlık problemi neticesinde yazmaya devam edememiştir. Yazıyla fiilen uğraştığı dönemde yalnız hat sanatı değil, hattatlar, eski eserler, gelenekli sanatların tarihi ve kültürü gibi birçok konuda derinlemesine bilgi edinmiş ve yıllar sonra kaderin onun için tayin ettiği yolda ilerleyerek alandaki büyük boşluğu gidermeye çalışmıştır.

2.1.1. Hat Sanatına Nasıl Başladı?

Uğur Derman, hat sanatına ilgisinin ne zaman ve nasıl başladığını tam olarak bilmese de çocukluktan itibaren bu sanatla alâkadar olduğunu her fırsatta dile getirmiştir. Ancak harf inkılâbının hemen sonrasına rastlayan bu zaman diliminde Arap alfabesinin öğretilmesi yasaktır. Özellikle de Türkçe bir metnin bu alfabeye yazılması hususunda katı kurallar uygulanmaktadır.

1947-48 yıllarında, bazı mecmua ve gazetelerde, bilhassa Cumhuriyet Gazetesi'nde düşünce ve sanat yazıları yayınlanmaktadır. Eski yazıyı öğrenme fırsatı bulamayan Derman, çocuk yaşlarda hat sanatına dair gazete ve mecmualarda neşredilen makaleleri kesip saklamıştır.³⁷ Örnek vermek gerekirse, 1949 yılında Fahri Celal Bey, Cumhuriyet Gazetesi'nde Kılıç Ali Paşa Câmîi yazılarının hattatı Demircikulu Yusuf (ö. 1612)³⁸

³⁷ "Neydi bu merakım? Onu ben de bilmiyorum" şeklinde konuşan Uğur Derman, bu gazete küpürlerini halen sakladığını beyan etmiştir. Daha ayrıntılı bilgi için; bkz. Altıntaş, M. (2020). *Türkiye'de Hat San'atının Toplumsal Yansımaları (Cumhuriyet'in Kuruluşundan Günümüze)*. İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih ve Medeniyet Araştırmaları Anabilim Dalı. Doktora Tezi. s. 322.

³⁸ Demircikulu Yusuf b. Abdullah, Şeyh Hamdullah yolunda Abdullah Kırîmî'den sülüs-nesih dersi almıştır. Sonrasında Karahisârî'nin talebesi Derviş Mehmed'den yazı meşk etmiş, sülüs ve celî'de Karahisârî, nesih Muhyiddin Amasî tavrını benimsemiştir. Divanî ve celî divanî de usta olan hattatın en

hakkında bir yazı kaleme almış ve hattatın yazısını tasvir ederken “Badem gözlü vav” tâbirini kullanmıştır. Aradan yıllar geçse de bu tâbir Derman’ın aklından hiç çıkmamıştır. Fahri Celal dışında Elif Naci’nin de hatla ilgili yazıları gazetelerde yayınlanmış, ara sıra Hâmid ve Halim Efendi gibi üstâdlarla yapılan röportajlar da mecmualarda neşredilmiştir. Bütün bu yayınlar ve yazarlar Uğur Derman’ın hafızasında yer etmiştir.

“Ailemde hatla uğraşmış kimse yok” diyen Derman, “Evimizde kıymet taşıyan sadece bir yazının varlığını da sonradan fark ettim: Meşhur Deli Osman’ın, demek ki aileden geldi, sülüs-nesih kıt’a” ifadelerini kullanmıştır (Berk, 2006: 80, 81, 84).

Uğur Derman’ın, çocukluluğunun geçtiği kırklı yıllar dinî eğitim almasına elverişli bir zaman dilimi değildir. 1932’den itibaren resmî emirle Türkçe okunmaya başlayan ezanı 1950’ye kadar bu şekilde dinleyerek büyüyen Derman, yine o devirlerde Kur’an-ı Kerîm okumayı öğretecek ehil bir hoca bulunmaması sebebiyle (yasak olduğundan) bu eğitimi alamamış ve daha sonraları açığını kapamaya çalıştığını ifade etmiştir. Arap harflerini tanımadığı için de eski yazıyı baktığı her alanda görmesine rağmen okuyamamıştır (Fikriyat, 2019).

On yaşında bir çocukken babasının memleketi olan Bergama’ya giden Derman, bir resmî binanın kapı üstündeki eski yazıyı görmüş ve yadırgamıştır. “Bunu burada niye tutuyorlar?” diye sorduğunda yanındaki akrabası; “Tarihî bir mektep olduğu için, üstünde yazısı bırakılmış” diyerek durumu îzâh etmiştir. Derman, “O zamanlar elifi görsem mertek zannedecek halde idim, liseyi bitirene kadar hat kültürünün fiilen dışındaydım” sözleriyle vaziyeti îzâh etmektedir (Bala, 2018: 6).

Derman’ın, liseye başladığı yıllarda, dönemin Maarif vekili Tahsin Banguoğlu, Almanya’daki tahsili sırasında karşılaştığı serbest seminer saatlerini liselerde uygulama kararı almıştır (Turing Kültür Sanat, 2019). Talebeleri üniversite hayatına adapte etmek üzere isteğe bağlı ders saatleri oluşturulmuştur. Ülke çapındaki tüm liselerde, kültür yanı ağır basan hocaların serbest seminer saati dersleri yapmaları uygun görülmüştür. İsteyen lise talebelerine, aynı sınıf seviyesinde olmak kaydıyla seminerleri takip etme imkânı tanınmıştır (Bala, 2018: 6).

Lisedeki bu seminer derslerinde takip ettiği, tanıyıp sevdiği Mahir İz’in, Uğur Derman’ın hayatındaki tesiri büyük olmuştur. Adeta bir kilometre taşıdır onun için. On yedi yaşında

bilinen eseri Tophane’deki Kılıç Ali Paşa Câmii’nin celi yazılarıdır. Detaylı bilgi için; bkz. Muhittin Serin, (1999). *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı. s. 150.

bir gençken tanıdığı Mahir Hoca'nın, gösterdiği yol ve tuttuğu ışık Derman'ın yolunu aydınlatmıştır.

1953 senesi Temmuz ayında liseden mezun olan Uğur Derman, o dönemde uygulanan bakalorya³⁹ imtihanlarına girmiştir. Edebiyât sınavında görevli Mahir İz, imtihan öncesi talebesinin yanına gelmiş “Mezun olup gidiyorsun, rabıtamızı koparmayalım” diyerek ilim sevdalısı öğrencisiyle olan bağını güçlendirmek istemiştir. Ne yapması gerektiğini soran talebesine cevaben; “Bize gel” diyerek ev adresini vermiştir.

Fotoğraf 29: Uğur Derman'ın, Lise Diploması. (T. 1953)

Kaynak: Uğur Derman'ın husûsî arşivi.

Genç talebe, aradan fazla zaman geçmeden, Bağlarbaşı'ndaki evinde Mahir Hoca'yı ziyaret etmiştir. Hoca talebe biraz sohbet ettikten sonra Mahir İz, “Azizim sen bu işlere meraklısın ama anahtarını edinmezsen hiçbir şey olamazsın” ifadelerini kullanmıştır. Hocanın anahtar kelimesiyle kastettiği eski yazı diye anılan Osmanlı Türkçesi'dir. Hemen o gün Arap alfabesini çalışmaya başlamışlar ve on sekiz yaşında olan Uğur Derman, Mahir Hoca'nın yönlendirmesiyle, Osmanlı Türkçesi'ni yazarak öğrenme yoluna gitmiştir. (Geleneksel Sanatlar Derneği, 2021). Sıkıştığı zamanlarda ise, eski nesilden olmasının yanı sıra imlâsı da kuvvetli olan, annesine sormuştur. Bir de imlâ için, evlerinde bulunan Lugat-ı Cûdi isimli kitaptan yardım almıştır (Bala, 2018: 6).

Mahir İz'le başladığı eski Türkçe derslerinde üç ayı tamamladığında hocası, Derman'a, İstanbul Türkçesiyle yazılmış Hüseyin Rahmi romanlarını okumasını tavsiye etmiştir

³⁹ Kimi Batı ülkelerinde, üniversiteye girebilmek için lise bitirme sınavından sonra verilen, eskiden Türkiye'de de uygulanan olgunluk imtihanı.

(Fikriyat, 2019). Bu eserler onun Türkçesinin güzelleşmesinde bir basamak olmuştur. Bir yıl sonra hataları olsa da mektup yazabilecek aşamaya gelmiştir. 1954 senesinde gittiği Ankara'dan hocasına, imlâ yanlışları olmakla beraber bir mektup yazıp göndermiş ve seneler sonra Mahir İz'in evrakı arasından bu mektup da çıkmıştır (Turing Kültür Sanat, 2019).

Fotoğraf 30: Mahir İz, Necmeddin Okyay, Süheyl Ünver ve Uğur Derman, (T. 31 Temmuz 1963)

Kaynak: Derman, (2011). Ömrümün Bereketi: 1, s. 154.

Mahir Hoca talebesini Kuzguncuk'ta oturan Arap ve Fars Edebiyatı âlimi Yusuf Cemil Ararat'a da götürmüş ve “elif ba” eğitimine başlatmıştır. Dost ve arkadaşları arasında “Hafız Yusuf” diye anılan Yusuf Cemil Bey aynı zamanda ince bir şairdir (Berk, 2006: 81).

Uğur Derman, Osmanlı Türkçesini öğrenmeye çabaladığı dönemde eski hurufla yazılmış her şeyi okumaktadır. Derman'a göre, eski harflerin zor tarafı Arapçadan geçmiş seslerin Türkçeye uygulanmaya çalışılmasıdır. İmlâ bilinmezse ortaya yanlış kelimeler çıkma olasılığı yüksektir (Bala, 2018: 6, 7). Bu sırada, İstanbul'da bolca bulunan eski kitâbeler O'nun ilgisini çekmeye başlamış ve bunları bilgisi dâhilinde okumaya çalışmıştır. Derman, bu konuyla ilgili: “Çeşme, câmi, medrese, mektep. Her şeyin üstünde, onun ne olduğunu anlatan, yüzde doksanı da manzum olmak üzere, devrin en usta hattatlarına

yazdırılmış, devrin padişahının tuğrasının da bulunduğu kitabeler... Onu ben okumazsam olur mu?” diyerek o zamanki hevesini anlatmıştır (Fikriyat, 2019).

Fotoğraf 31: Uğur Derman, Yesarizâde Mustafa İzzet Efendi’nin Yazdığı Sultan II. Mahmud’un Hazîre Kapılarındaki Celî Ta’lîk Kitâbenin Kalıplarını İncelerken. (T. 1960)

Kaynak: Derman, (2019). Ömrümün Bereketi: 2. S. 439.

Bütün bu gelişmeler onun hüsn-i hat sanatına ilgisini artırmıştır. Yolda yürürken gördüğü her kitâbeyi okuma çabası ona artık yetmemekte, kendi kendine “Ben hattı öğreneyim” diyerek karar almaktadır. Evlerinin hemen yakınında meşhur Hezârfen Hattat Necmeddin Okyay’ın bacanağı ve baldızı oturmaktadır. Derman, Okyay’ın arada sırada bu eve gelip-gittiğini görmektedir. Beş yüz metre uzaklıkta Toygartepe’inde oturan hocadan ders almak istemiş lakin çekinerek bir türlü gidememiştir. Kendisini Okyay’a götürmesi için kimden ricacı olsa; “Hasta, ders vermiyor” gibi mazeretler dinlemektedir. O günlerde eline Necmeddin Okyay’ın matbu bir levhası geçmiştir:

“Halk içinde muteber bir nesne yok devlet gibi

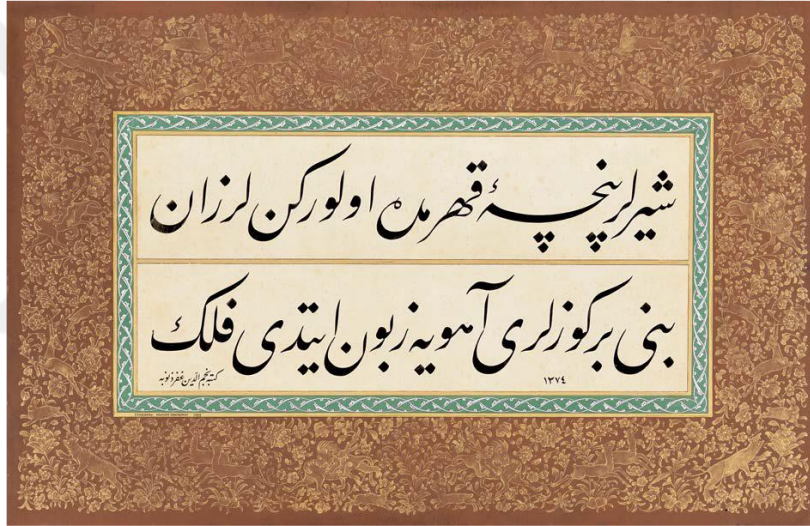
Olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi”

Bir ilaç firmasının bastırıldığı Kanunî Sultan Süleyman’a ait bu dizelerin olduğu yazıyı görünce hevesi daha da artmıştır. 1955 yılında (Temmuz yahut Ağustos ayı) Beyoğlu, İstiklal Caddesi’nde bulunan, eski nesilden Cevad Akıska’nın sahibi olduğu Galatasaray Eczâhânesi önünden geçerken bir göz ilacı reklamı dikkatini çeker (Altıntaş, 2020: 322).

Galatasaray Eczâhânesi'nin müessisi Ahmet Cevad Akıska 1950'li yılların başında piyasaya sürdüğü ve kendi adını taşıyan “Oftalmin Cevad” nâmlı antiseptik ürünün tanıtımı bağlamında Hattat Necmeddin Okyay'a içinde “göz” kelimesi yer alan ilgili beyti sipariş etmiştir. Necmeddin Efendi, yazıyı kısa süre içerisinde yazdıktan sonra Akıska, tezhip için Muhsin Demironat'a müracaat etmiş, Demironat da yazının ihtiva ettiği anlam ile mütenasip bir kurgu yaparak halkâr desenleriyle birbiri ardına aslanları ceylanların peşinden koşturan bir tezyinat uygulamıştır. Reklam afişinde Necmeddin Okyay'ın nefis celî ta'lik hattıyla Yavuz Sultan Selim'e atfedilen bir beyit bulunmaktadır:

“Şîrler pençe-i kahrırında olurken lerzân

Beni bir gözleri âhûya zebûn etti felek”

Fotoğraf 32: Necmeddin Okyay'ın, Oftalmin Göz İlacı Reklamı Broşüründe Kullanılan Celî Ta'lik Levhası. (T. M. 1955- H. 1374)

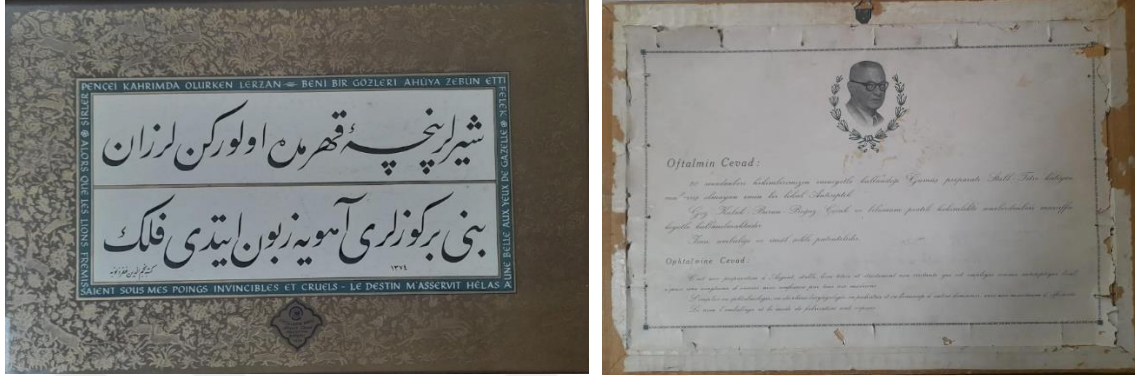
Kaynak: Sadberk Hanım Müzesi koleksiyonu.⁴⁰

“Arslanlar bile kahredici pençemde titreşirken, bir ceylan gözlünün karşısında felek beni aciz bıraktı” manasındaki bu beytin etrafındaki, yazıya fevkalâde uygun bezemede, Türk tezyînatında pek rastlanmadığı halde, motiflerde ceylan ve onu takip eden aslan zincirleme devam etmektedir.⁴¹ Eserdeki (Fotoğraf: 32) bu zerafete hayran olmamak mümkün değildir.

⁴⁰ Levhanın görseli Sadberk Hanım Müzesi'nden temin edilmiştir.

⁴¹ Bu levha Cevat Bey'in ölümünden sonra meşhur koleksiyoncu Hüseyin Kocabaş'a, onun da vefatıyla Sadberk Hanım Müzesi'ne geçmiştir. Bkz. Berk, S. (2006). s. 81.

Yazının orijinali eczâhânenin vitrininde asılıdır ve yazıyı gören Derman, adeta büyülenmiştir. İçindeki hüsn-i hat hevesi artmış ve hemen bu reklam nüshalarından birkaç tane almıştır. “Artık ben bu zâtı bulacağım” diyerek harekete geçmiştir.

Fotoğraf 33: Cevad Akıska'nın İlaç Reklamı Olarak Bastırdığı Baskı Levha ve Arkasındaki Belge.⁴² (T. 1955)

Kaynak: <https://www.ittifakgazetesi.com/kalem-guzelleri-camlicaya-veda-ederken> (E.T. 20/04/2024).

Okyay, Üsküdar Gülnuş Emetullah Yeni Vâlîde Câmîi'nde kırk yıl imam ve hatiplik yapmıştır. Câminin o dönemki kayyımı Sâim Efendi, Derman'ın süt dayısıdır. Sâim Efendi'ye gidip bu hususta kendisine yardım etmesini rica etmiş, Sâim Efendi de diğerleri gibi konuşunca, “Beni Necmeddin Hoca'ya götüreceksiniz” diyerek kararlılığını belli etmiştir. Sâim Efendi, itiraz edemeyeceğini anlayınca 1955 yılı Ekim başlarında bir sabah beraber Hoca'nın Toygartepesi'ndeki geniş bahçeli evine ziyarete gitmişler Okyay, Sâim Efendi'yle önceden tanışık olduğu için onu görünce sevinmiştir. Aralarında hemen hoş bir sohbet gelişmiştir. Necmeddin Hoca, yanındaki gence dönüp: “Evladım niçin geldin, sebeb-i ziyaretin?” deyince, Sâim Efendi gencin hat öğrenmek istediğini söylemiştir. Hoca merhum “Okumayı, yazmayı bilir misiniz?” diye sorunca, genç cevaben: “Bir parça bilirim, efendim” demiştir. Okyay, “Siz ne yazmak istiyorsunuz?” diye sormuştur ancak Derman'ın o zamana kadar yazı çeşitleri hakkında bir bilgisi yoktur. Necmeddin Hoca, altı çeşit yazıyı bilmekle beraber; “Evladım benim ihtisasım ta'lîk yazı üzerine. Eğer

⁴² Levhanın cetvel kısmına meşhur beyit Türkçe ve Fransızca yazılmıştır. Ahmet Cevad Akıska, Oftalmin Âmilî baskı levhaları müşterilerine hediye ederken eczanesinin bir camekânını boşaltıp bu bölümde levhanın hemen önüne Oftalmin Cevad ürününü koyarak sergilemiştir. Levhanın arka kısmına; Türkçe ve Fransızca “Oftalmin Cevad: 20 seneden beri hekimlerimizin emniyetle kullandığı Gümüş preparatı - stabil-titre - katıyen muharriş olmayan emin bir lokal antiseptik. Göz-kulak-burun-boğaz-çocuk ve bilumum pratik hekimlikte senelerden beri muvaffakiyetle kullanılmaktadır. İsmi, ambalajı ve imal şekli pantentelidir.” ibaresi yazılmıştır. Daha detaylı bilgi için; bkz. <https://www.ittifakgazetesi.com/kalem-guzelleri-camlicaya-veda-ederken>. E.T. 20/04/2024.

sülüs-nesih öğrenmek istersen Akademi’de Halim Efendi vardır. Seni ona yollayım” ifadelerini kullanmıştır. Derman, kendisinden öğrenmek istediğini söyleyince Hoca: “Peki evladım Pazar günleri gelirsın” demiş ve rabitaları bu şekilde başlamıştır (Berk, 2006: 81). Derman, 1953 yılında Osmanlı Türkçesi ve kültürünü öğrenmeye başladığı Mahir İz’den sonra, 1955 senesinden itibaren Necmeddin Okyay’ın, Osmanlı kitap sanatları alanında talebesi olmuştur.

İlk derste Necmeddin Hoca, eski bir hokkaya mürekkebi döküp genç talebesine vermiş, kalemini de açmıştır. Epey bir zaman Derman, kaleminin ağzı bozuldukça hocaya açtırmıştır. Zaten bıçak ve maktası da yoktur. Eli daha önce kalem tutmayan talebe, birkaç hafta hocasının yaptığı çıkartmalara bakıp, yazısını düzeltmeye çalışarak elif-ba meşkini ilerletmeye çalışmıştır.

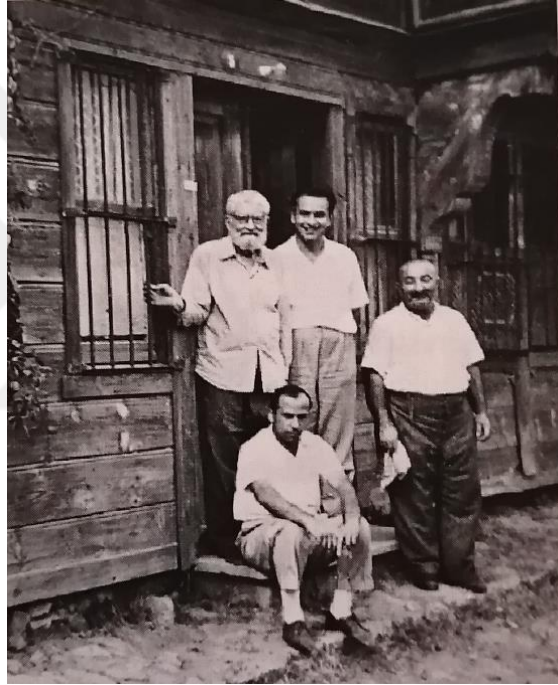

Fotoğraf 34: Necmeddin Okyay, Talebesi Uğur Derman’a Bir Harfi Tarif Ederken.
(T. 1964)

Kaynak: (Der.) Schick, (2000). M. Uğur Derman 65 Yaş Armağanı. s. 7.

Derman, Pazar günleri muntazaman hat derslerine devam etmiştir. Hoca’nın, genç talebesinden hariç üç öğrencisi de o gün gelmekte, topluca meşk edilmektedir. Bunlar Bekir Pekten, Numan Batur ve Mesud Kacaralp’tir. Bekir Efendi, aynı zamanda Halim Özyazıcı’dan sülüs-nesih dersi aldığından Halim Hoca’dan da haberler getirmektedir. Mesut Bey ise, tam bir şairdir. O yıllarda çok latif bir güftesi olan “Gece sahilden açıp sandalı enginlere biz, Bülbül-i şeydâya döndüm, dehri görmez gözlerim” bestelenmiştir. Bir de ismini sıkça işittiği yalnız göremediği eski bir talebesi vardır: Ali Alparslan (Yaşayan Hazineler, 2023). Ankara’da Hâriciye Vekâleti’nde vazifelidir. Derman, birkaç

ay sonra 1956 yılı başlarında “Son Hattatlar” isimli kitabın Ali Alparslan (1925-2006) başlıklı bölümünde kendisiyle ilgili açıklama ve Necmeddin Hoca’dan aldığı icâzetnâmeyle karşılaşmıştır. Aynı yılın bir Pazar sabahı, Toygartepesi’ne ders için gittiğinde Hoca kendisini buğday tenli, ufak-tefek yapılı, fazla konuşmayan genç bir talebeyle tanıştırmıştır. Bu zat izinli olarak Ankara’dan gelen Ali Alparslan’dır. Kısa bir sohbetten sonra vedalaşan Ali Bey, 1957 senesinde İstanbul Üniversitesi Edebiyât Fakültesi’nde asistanlık yapmaya başlayınca iki gencin görüşmeleri sıklaşmış ve Alparslan’ın 24 Ocak 2006’daki vefatına kadar elli sene kopmadan devam etmiştir (Derman, 2010a: 9, 10).

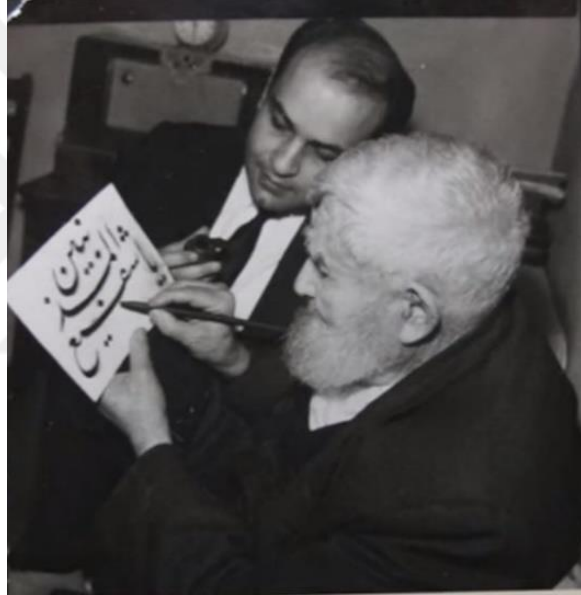

Fotoğraf 35: Necmeddin Okyay’ın Toygartepesi’nden, Koşuyolu’ndaki Apartman Katına Taşındığı Gün. Evin Yeni Sahibi, Uğur Derman, Necmeddin Okyay ve Ali Alparslan. (T. 26 Temmuz 1961)

Kaynak: Derman, (2010). Edebi ve Hattı ile Ali Alparslan. s.30.

Derman, derslerde sadece meşkle yetinmemiştir. Toygartepesi’ndeki iki katlı eski evin ders yaptıkları basık tavanlı (üst kat daha yüksektir) odasının duvarları levhalarla doludur ve o, bu levhalar hakkında bilgi edinmek istemektedir. Levhalardaki yazıları ve ketebelerini okumaya çalışmakta, hocası da ders esnasında kısa kısa bilgiler vermektedir. Ketebe yazımında kullanılan ketebehu, resemehu, harrerehu gibi tâbirler ilk öğrendikleri olmuştur. Özellikle levhalardan biri Derman’ın dikkatini çekmiştir. Sâmi Efendi’nin

imzasını taşıyan “Huve’s semîu’l-alîm” yazılı eseri görüp, “Bu nedir? Nasıl yapılır?” diye sorduğunda Necmeddin Hoca: “Zerendud yazı, altınla yazılır” cevabını vermiştir. Aradan birkaç ay geçmiştir ki Hoca bir gün ders bitiminde genç talebesinin kulağına eğilerek “Evladım benim yaşıma dolayısıyla bir yere çıktığım yok. Sen istediğin zaman gel. Bu sorulara ben bugün istediğin gibi cevap veremiyorum” diyerek öğrenme hevesi olan talebesinin yolunu açmıştır. Çünkü hem kalabalıkta mevzu dağılmakta, hem de diğerleri onun kadar ilgilenmemektedirler. Bu tekliften sonra zaten çok yakın olan hocasının evine fırsat buldukça giden Derman, hüsn-i hattın sadece yazımını değil, bu sanatla alâkalı tüm teorik bilgileri de zamanla kavramaya başlamıştır. Hatla bağlantısı bulunan tezhip, minyatür, sedefkârlık, ebrû gibi gelenekli sanatlar da onun merakını celbetmektedir.

Fotoğraf 36: Necmeddin Okyay, Derman’ın Yazısını İncelerken. (T. Y.)

Kaynak: <https://www.youtube.com/watch?v=j8lbyp9fF6A> (E.T. 02/08/2023).

O dönemde Necmeddin Okyay’ın, çok zengin bir hat koleksiyonu bulunmaktadır (Okyay, daha sonra bu koleksiyonu Topkapı Sarayı’na devretmiştir). Derman, hocasına ne sorduysa, Hoca onun doğruluğunu veya yanlışlığını ispat için eski yazılardan örnekler göstererek bu hususta onu eğitmiştir. Böylelikle genç talebe yalnız ta’lik hattı meşk etmemiş, bu sanat hakkında tafsilatlı bilgi edinme fırsatı da bulmuştur. Kafasındaki bütün bilmece bu şekilde çözülmeye başlamıştır (Berk, 2006: 84). Genç talebe, bir sual sorduğunda, Hoca: “Evladım çık yukarıya, sağ taraftaki sandığı aç. İçindeki üçüncü ciltbendi bana getir” diyerek eski yazılardan örnekler göstermiştir (My Mecra, 2021).

Derman, öğrenme merakı olan her birey gibi hocasından aldığı eşsiz bilgileri defterine kaydederek ona lâyık olmaya çalışmıştır. Günlük notlarını eski harfleri kullanarak yazmıştır. Hocasının çok yönlülüğünden faydalanarak sadece hat değil sair kitap sanatlarının da inceliklerini öğrenmiştir (Arkitekt, 2021b). Şu da bir gerçek ki onda bu heves olmasa Necmeddin Hoca da muhtemelen kendini bu kadar açmayacaktır. Hat dersine başladıktan sonra Osmanlı bakiyesi zevattan, “Yahu işin mi yok, artık bu mevzular kapandı gitti. Senin kabiliyetin varsa resme dön, mûsikîyle uğraş” diyenler çok olmuştur fakat bu genç diğerlerinden farklıdır. Tüm olumsuz sözlere kulaklarını tıkamış, gülüp geçmiş, bu sanata dört elle sarılmıştır (Berk, 2006: 84).

1955’ten 1960 senesine kadar Necmeddin Hoca’dan ta’lîk yazı dersine devam eden Derman, beş yılın ardından icâzetini almıştır. Sonrasında araya askerlik girmiş, askerlik dönüşü de kendi eczâhânesini açmıştır. Böylelikle yazıdan da iyice kopmuş, bir daha da yazıya dönmemiştir. Derman, bu karar hakkında şu ifadeleri kullanmıştır:

“Kâğıt üstünde kalmış yazılarım var ama ben sonra beğenmedim kendimi. Üstâdların o erişilmez yazılarını görünce, kendimin hiçbir şey olamayacağını anladım da ondan. Ama asıl mühim sebep sol gözümdeki ambliyopi (doğuştan tembellik) illetinden dolayı, kırk yaşımdan sonra görmemdeki uyumun ancak yüksek diyoptrili camlarla kısmen sağlanabilmesi...”

Gözündeki bu sağlık sorununun, çocukluğundan itibaren kendini hissettirdiğini söyleyen Derman, o yaşlarda okumaya düşkün olduğunu ancak sol gözünü kapatarak okuyabildiğini dile getirmektedir. İkisiyle beraber okuduğunda gözlerindeki uyumsuzluk sebebiyle zorluk yaşadığını ifade etmiştir. Evlatlarının üzerine titreyen ailesi sol gözünde kayma olan çocuklarını, Rum asıllı Nikola Fakaçelli adında İstanbul’un meşhur çocuk mütehassısına muayeneye götürmüş fakat doktorun, “Yahu bu çocuğun nesi var ki bana getiriyorsunuz?” demesi üzerine tedavi görememiştir. Hâlbuki o yaşlarda bir göz doktoruna götürülse sol göz çalıştırılarak tedavi edilebilecektir. Yirmili yaşlarına geldiğinde hekime görünür lâkin artık çok geçtir. Kırk yaşından sonra, hayli zorlayan göz zafiyeti sebebiyle yakın ve uzak gözlüğü kullanarak telâfi etmeye çalışmıştır (Çakkal, 2017: 271).

2.1.2. Uğur Derman’ın Hocaları

Uğur Derman’ın, hayatına yön veren, eski yazıyı öğrenmesinde büyük katkıları olan üç güzide hocası olmuştur. Lise yıllarında tanıştığı merhum Mahir İz, genç Uğur’un Osmanlı

Türkçesiyle tanışmasını sağlamıştır. Necmeddin Okyay ise Derman'ın ileride gelenekli sanatların bilirkişisi olmasına zemin hazırlamıştır. Son olarak hayatına giren Süheyl Ünver de Türk kültürünü tanıtan ve yazarlığa yönelmesine vesile olan kişidir.

2.1.2.1. Mahir İz

Abdullah Mahir İz, 28 Ocak 1895'te İstanbul'da dünyaya gelmiştir. İlk eğitimine babasının kadılıkla görevli bulunduğu Midilli'de başlamıştır. Balıkesir İdâdisi'nin ilk kısmında okuyan İz, İstanbul'dan getirilen Saraybosnalı müderris Mahmud Nacî Efendi'den de özel dersler almış, babasının tâyin edildiği Isparta, İstanbul ve Medine gibi şehirlerde rüştiyeye devam etmiştir. Medine'de yaşadığı yıllarda Arapçasını ilerletme fırsatı bulmuş, İstanbul'a döndüğünde iki yıl Vefa İdâdisi'nde öğrenim görmüştür. Babasının kadı olarak atandığı Ankara'da, Ankara Sultânîsi'nde eğitim gören İz, 1916 yılında mezun olmaya hak kazanmıştır. Müdürün, memleketin savaş halinde bulunması sebebiyle Sultânî'nin ilk kısmında öğretmenlik yapması şartı ile diploma verebileceğini söylemesi üzerine, aynı kurumda Türkçe öğretmeni olarak göreve başlamıştır.

Fotoğraf 37: Mahir İz'in 70 Yaşındayken Çekilmiş Bir Fotoğrafı. (T. 1965)

Kaynak: Derman, (2011). Ömrümün Bereketi: 1. s. 156.

Mahir İz, üniversite tahsilini tamamlamak üzere ilk olarak Eczâcî Mektebi'ne, sonrasında Kimya ve Hukuk fakültelerine kaydolup bir süre devam etmiş, en nihayetinde ikisini de bırakıp Edebiyât Fakültesi'ne başlamıştır. Bu arada Fransız Saint Jean D'Arc Okulu,

Kadıköy Orta Mektebi, Halıcıoğlu ve Kuleli Askerî Liseleri, Üsküdar Paşakapı ve Davutpaşa Ortaokullarında öğretmenliğini sürdürmüştür. İz, Edebiyât Fakültesi'nin derslerini bitirmiş ancak tez araştırmasını tamamlayamadan Edremit Orta Mektebi müdürlüğüne tayini çıkmıştır (1933). 1936 yılında Beykoz Orta Mektebi Türkçe öğretmeni olarak İstanbul'a dönünce tezini tamamlamış ve 1938 yılında fakülteden mezun olmuştur. Bu sayede Nişantaşı Erkek Ortaokulu müdürlüğüne getirilmiştir.

Mahir Hoca, öğretmenlik hayatının son evrelerinde, Haydarpaşa Lisesi'nde Edebiyât öğretmenliği ve İstanbul İmam-Hatip Okulu müdürlüğü (1958-1959) görevlerini yapmıştır. Çamlıca Kız Lisesi'nde öğretmenlik yaparken emekliye ayrılan Mahir İz (Ocak 1960), İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nde, İslâmî Edebiyât Tarihi hocalığı ile mesleğe geri dönmüştür. Burada tasavvuf tarihi, hitâbet ve irşad derslerini de okutmuştur (1960-1970).

Fotoğraf 38: Necmeddin Okyay'ı, Koşuyolu'nda Bulunan Yeni Hânesinde Ziyaret Eden Muhterem Zevat. (T. 31 Temmuz 1963)⁴³

Kaynak: Derman, (2021). Mektublarında Mâhir Hoca. s. 22.

Mahir İz, birçok cemiyet ve vakfın kuruluşunda da rol almış, buralarda aktif hizmetlerde bulunmuştur. Bu vakıflar, Millî Mücadele'yi desteklemek üzere Ankara'da kurulan Azm-

⁴³ Fotoğrafın arkasına Mâhir İz şunları yazmıştır: “Kurb-i hâne-i Hâce-i rânâ, yâni Necmüddîn-i dâna tavvâlellâhu umrahü'l-a'lâ ile birlikte Uğurumuz, Hocamız, tabîb-i asîl ve san'atkâr-ı bî misîl ve unâmüzc-i bî adîl Dr. Süheyl Ünver ve fakîr ve ümerâ-yı askeriyemizin cevâhir-i makbûlesinden fazîlet-şîâr Cevdet Çulpan Paşamızla”

i Millî Cemiyeti, İstanbul ve Ankara’da Muallimler Cemiyeti, İmam-Hatip okulları için mühim hizmetler gösteren İlim Yayma Cemiyeti, İslâmî İlimler Araştırma Vakfı ile Millî Kültür Vakfı şeklinde sıralanabilir (Karahan Köksal, 2021: 7, 8, 9).

59 yıllık eğitimcilik hayatında gerek derslerinde gerekse etrafında pek çok ilim ve edebiyât adamının yetişmesini sağlayan İz, Haydarpaşa Lisesi’ndeki vazifesi sırasında tanıdığı Uğur Derman’ın da hayatının seyrini değiştiren kişi olmuştur. Mahir Bey, yaradılış itibarıyla öğretmenlik mesleğini üzerine bir elbise gibi giyinen, ideal bir eğitimci modelidir. Bir daha dünyaya gelse yine öğretmen olmayı arzulayacağını her fırsatta dile getiren İz, Türkiye tarihinin, siyasî, sosyal ve ekonomik bakımdan en zor dönemlerinde bu mesleği icrâ etmiştir. Mahir Hoca, mesleğini o denli benimsemiştir ki samimi ve fedakâr bir şekilde okulun dışında da zamanını öğrencileriyle birlikte geçirmiştir. Talebelerinin hayrete düştüğünü görünce onlara en hayırlı varisin öğrenci olduğunu söylemiştir. İz’e göre hocanın amel-i salihini evlattan ziyâde talebe devam ettirmektedir. Evlat hayırsız çıkabilir ancak talebenin hayırsız çıkma ihtimali daha düşüktür (Topçuoğlu, 2021: 118).

Mahir İz’in, gönüllere ektiği tohumlar kendinden sonraki kuşaklarda kök salmış ve geleceğe aktarılmıştır. Görev yaptığı tüm okullarda, öğrencilerin hayranlıkla dinlediği ve kendisinden en fazla yararlanan hocalar arasında yer almayı başaran Mahir Hoca, mesleğine de fazlasıyla hakîmdir. Bunun en güzel delili, Şikago Üniversitesi’nden Prof. Hamid Algar’ın, Farsça tasavvufî metinlerin çözümlenmesinde ve Oxford Üniversitesi’nden Dr. S. Skilliter’in, eski dîvan şiiri metinlerinin çözümü meselelerinde kendisini ziyaret etmeleridir. Ayrıca, Ziya Şükûn, Farsça-Türkçe lûgatini hazırlarken, kanıt olarak kullanacağı Farsça mısra ve beyitlerin bazılarını Mahir İz’den almıştır.

İz, Ankara’da ve İstanbul’da bulunduğu yıllarda Mehmet Âkif Ersoy’un talebesi olmuştur. Ankara’da ikâmet ettiği dönemde hergün sabah namazından sonra Mahir İz’in evinde bir araya gelerek düzenli olarak edebî metin okumaları yapmışlardır (Karahan Köksal, 2021: 16, 18, 45).

Amacı hayatın her alanında kemâl sahibi insan yetiştirmek olan Mahir İz, Uğur Derman’ın da sebeb-i feyzi olmuştur. Bu muhterem zatın en önemli vasıflarından biri iyi bir hatip olmasıdır. Uğur Derman, ilk olarak 1949-50 ders yılında Haydarpaşa Lisesi’nin yüksek tavanlı koridorlarında görmeye başladığı orta yaşlı, babacan tavırlı, hızlı ve

yalpalayan adımlarla yürüyen şahsın Mahir İz olduğunu çok sonraları öğrenmiştir. Onu derinden etkileyen bir manzaranın sonunda Hoca'nın takipçilerinden biri olmuştur.

Her ders yılı sonunda yapılması âdet olan toplantıda öğrencilerin bir kısmı “Hocamızı isteriz! Mahir Bey'i isteriz” nidâlarıyla salonu çınlattıklarında, idârecilerin ricasıyla Mahir Hoca gelerek İstiklal Marşı'nı okumaya başlamıştır. Derman, o anları şöyle anlatmaktadır:

“Aman Yârabbî! O ne çağlayıştı, lisenin büyük orta avlusunu ne gür ve erkekçesine dolduran bir okuyuştu... Kulaklarımda Ezan'dan sonra en çok yeri olan bu millî şâheseri, hem de ezbere bildiğim halde, o güne kadar meğer ben hiç anlamamışım! Sanki Âkif merhum şiirini henüz yazmıştı; adının Mâhir İz olduğunu öğrendiğim bu heyecan dolu edebiyât hocası da ilk defa bize tâlim ediyordu... Bir uğultu, bir alkış tûfânı... Bunun üzerine -galiba- “Çanakkale Şehidlerine” de aynı coşkun edâ ile okundu. İşte, rahmetli Hoca'yı ben böyle bir sahne içinde tanıdım ve ona kalben bağlandım.”

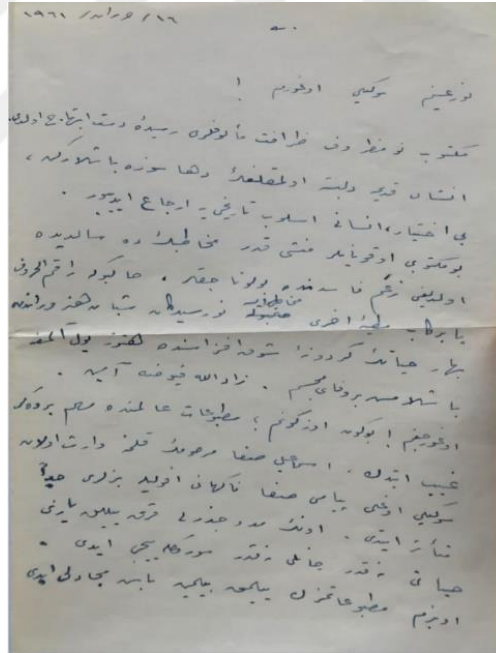
O dönemde liselerin dört yıla çıkarılmasıyla uygulanmaya başlayan serbest seminer saatlerinde, öğrenci istediği hocayı dinlemek ve soru sormak özgürlüğüne sahip olmuştur. Farklı ülkülere bağlı Mahir İz ve Nihal Atsız'ın değişik saatlere konulan seminerleri talebeler tarafından en çok tercih edilen, dinleyenleri mânen doyuran sohbetlerdir. Derman, Mahir Hoca'nın o zamana kadar diğer sınıflara verdiği dersleri koridordan geçerken işitmektedir. Hoca, derslerini daima heyecanla ve yüksek bir ses tonuyla işlemektedir.

Talebeler katıldıkları derslerde Hoca'ya edebiyâtla ilgili basit sorular sormakta ancak Mahir Bey, her defasında sualleri onları kendi seviyesine çekerek cevaplandırmaktadır. Osmanlı Türk kültüründen mahrum yetişen gençlerin akıllarında doğal olarak geniş ufuklar açılmıştır. Derman, seminer derslerindeki seviyenin yüksekliğini şu sözlerle anlatmaktadır:

“Edebî ve tarihî bahisler arasında sözü edilenler, sadece adı çok veya az duyulmuş şâir ve ediblerimiz değildi. Sâdi'den, Hâfiz'dan, Şems-i Mağribî'den tutun da, Mütenebbî'ye, Ebu'l-Alâ el-Maarrî'ye kadar Arap ve Fars edebiyâtının zirve isimlerinden beyitler, kıt'alar işitiyorduk. Sanki Hoca, o yıllarda programa yeni koyulan “Metinlerle Batı Edebiyatı” dersini protesto edercesine, “Mutantan Şark”ın -Garp'lı pek çok şâir ve edibe ilham kaynağı olan- edebiyâtını en câzip örnekleriyle, hem de asıllarından sunuyordu ve biz dinleyenlerde: Cânıma bir merhabâ sundu

ezelden çeşm-i yâr, Öyle mest oldum ki gayrın merhabasın bilmedim! hâleti içinde kalıyorduk” (Derman, 2011: 155, 156, 157).

O yıllarda ülkenin hiçbir lisesinde bu türden seviyesi yüksek dersler yapılmamaktadır. Bu çeşitte edebiyât dersleri, bir İstanbul Üniversitesi Edebiyât Fakültesi’nde Arap Edebiyatı ve Fars Edebiyatı bölümlerinde, bir de Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi’nde verilmektedir. Zaten o zamanlar Türkiye’de iki üniversite bulunmakta, yirmişerden en fazla kırk öğrenci bu eğitimi alma imkânı bulabilmektedir. İlâhiyat Fakültesi, 1949 senesinde Ankara’da açılmış, İmam-Hatip okulları da aynı yıl kurs şeklinde başlatılmıştır. Dolayısıyla bir lisede Arapça veya Farsça beyit okuma olanağı yoktur. Mahir Hoca’nın, naklettiği Ebûl-Alâ el-Ma’arrî’nin ismini 1950 senesinde hafızasına kaydeden Derman, Türkçe tercümelerini de defterine yazmıştır. İran Edebiyatı’ndan Şeyh Sadi’yi, Hafız’ı, Bîdil’i duymasına imkân yokken Mahir İz sayesinde tanımış ve Şark Edebiyatı’na karşı içinde bir muhabbet uyanmıştır (Berk, 2006: 80).

Fotoğraf 39: Mâhir İz’in, Uğur Derman’a Askerlik Yaptığı Sırada Peyâmî Safâ’nın Vefatını Haber Verdiği Mektup. (T. 16 Haziran 1961)

Kaynak: Derman, (2021). Mektuplarında Mâhir Hoca. s. 24.

Genç talebenin ilgisine kayıtsız kalmayan Mahir Hoca, okunan bu muhteşem beyitleri anlamasının tek yolunun eski Türkçeyi öğrenmek olduğu öğüdünü vermiştir. İz, kabiliyet

gördüğü gençlerin elinden tutan bir yapıya sahiptir. Hoca'nın "Yazarak öğrenmeye başlamazsan boşuna çaba sarf etmiş olursun" tavsiyesi üzerine genç talebe hocasının verdiği ödevleri eski yazıyla yazarak çalışmıştır. Çünkü Arapça, Farsça ve Türkçe kelimelerin bir arada kullanıldığı bir dilde imlâ ancak yazarak öğrenilebilmektedir. Takıldığı her konuyu hocasına soran Derman, bazen o kadar çok soru sormuştur ki hocası: "Bugünlük istek hakkın doldu" diyerek müsaade istemiştir. Derman, okuması düzeldikçe gördüğü çeşme, medrese, câmi kitâbelerini okumaya çalışmış ve bir müddet bunların sanat yazısı olduğunu fark etmiştir (Arkitekt, 2021b).

Bu aşamadan sonra Uğur Derman, farklı bir muhîte girmiştir. Osmanlı yazı ve kültürüne meyletmesinde Mahir Hoca'nın etkisi büyük olmuştur. Öyle ki kendini ileride hayatını tamamen bu alana adayacak kadar geleneğin içinde bulmuştur. Mahir İz, arkadaşlarıyla düzenli olarak biraya geldikleri ev toplantılarına genç talebesini de davet etmiştir. İz, yazılarının bir kısmını Kanlıca'da ablası Mihin Hanım'ın evinde geçirmekte ve toplantılar Salı günleri bu evde yapılmaktadır. Bu toplantılarda genellikle Şarkiyat âlimi Prof. Necati Lugal (1881-1964)⁴⁴, Kuleli Askerî Lisesi Edebiyât Hocası Sıtkı Karababa ve Celâleddin Ökten Hoca (1882-1961)⁴⁵ hazır bulunmaktadır. Bu ev toplantılarında ya bir mevzu açılmakta ya da spontane konuşmalar yapılmaktadır. İkram sonrasında ise konuklar evlerine dağılmaktadırlar. Toplantılar 1958 yılına kadar devam etmiştir. Derman, bu dönemde Mahir Hoca'nın vesilesiyle Arap ve Fars Edebiyatı uzmanı Hafız Yusuf Ararat⁴⁶ ile tanışmış ve ondan Osmanlı Türkçesi dersi almıştır. 1954 yılında, imlâ yanlışları ve kargacık burgacık yazısıyla Mahir Hoca'ya mektup yazacak hâle gelmiştir. Hoca da hatalarını göstererek gelişmesine vesile olmuştur (Berk, 2006: 81).

Derman, bu yıllarda Cumartesi günleri muntazaman Celal Hoca'nın Soğanağa Câmii'ndeki o dönem kendisini çok aşan İhyâ-ı Ulûm'id-din derslerine katılmıştır. Fazla bir şey anlamasa da bu derslerin katkısının olacağını düşünmektedir.

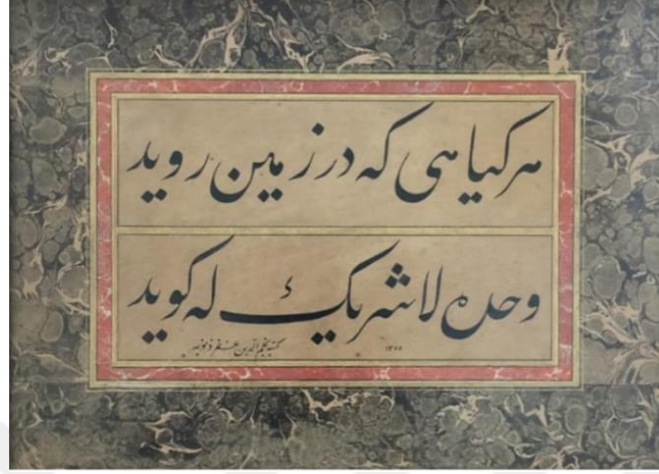
Mahir İz'in sevdiği, hürmet ettiği kişilere yazdığı mektuplar da edebîdir. Hoca'nın mektupları, kaleminden çıkan her yazı gibi zarif bir üslûptadır. Derman, Mahir İz'in vasiyeti üzerine kendisine intikal eden metrûkâtında bulunan, hocası Mehmed Âkif Ersoy, kadim dostu Süheyl Ünver, Burhan Felek, Necmeddin Okyay ve kendisine yazılan mektupların bir kısmını derleyerek yayınlamıştır. Okyay'a yazılan mektup aslen bir

⁴⁴ Arap-Fars dilleri ve edebiyatları âlimi

⁴⁵ İmam-hatip okullarının açılmasında emeği olan, bu okullarda müdürlük ve hocalık yapmış din âlimi.

⁴⁶ Arap dili ve edebiyatı âlimi, şair.

şükran-nâmedir. Necmeddin Okyay'ın, Mahir Hoca için hazırladığı celî ta'lik levhaya (Fotoğraf: 40) teşekkür mahiyetinde yazılmıştır (Derman, 2021b: 19-27).

Fotoğraf 40: Necmeddin Efendi'nin, Mâhir Hoca'ya Armağan Ettiği Celî Ta'lik Levha. (T. 1956)

Kaynak: Derman, (2021). Mektublarında Mâhir Hoca. s. 26.

Derman'a göre, Mahir İz, alanında yetkin bir zat olmasına rağmen az sayıda eser vermiştir. Bu durumun sebeplerini; öğretmenlik yaptığı yıllardaki fikrî yorgunluk, sohbet adamı olması nedeniyle yaşadığı vakit darlığı ve Hoca'nın tevâzuu şeklinde sıralamaktadır. Uğur Derman'ın ısrarlı teşvikiyle Mehmed Âkif'in "Safahât" adlı eserinin şerhi için beraber ön hazırlıklara başlamışlar ancak nihayete erdirememişlerdir. Hattâ Derman'ın, Mahir İz'i bir ziyaretinde Hoca, "Azizim, nevzâdın (doğan çocuğun) adı konu: Mehmed Âkif ve Türk'ün Yedi Askısı" diyerek müjdeyi vermiştir. Derman'ın sevinci tarifsizdir, kendisini bu kapsamlı isim için tebrik etmiştir. Lâkin ismi konulan bu eser, İz'in sağlık durumu sebebiyle yarım kalmıştır (Derman, 2011a: 161, 162).

Mahir İz, sağlığında kaleme aldığı bazı yazıları neşredemese de vefatından sonra fikirlerine kıymet veren naşirler tarafından eserleri ölümsüzleştirilmiştir. 1979 senesinde yayınlanan Din ve Cemiyet adlı kitaptan sonra, 1980 yılında "Tasavvuf / Mâhiyeti, Büyükleri ve Tarikatlar" isimli eseri yeniden okuyucuyla buluşmuştur. İlk olarak Rahle Yayınevi tarafından 1969'da basılan bu kitap, müellifin çeşitli zamanlarda kaleme alınmış yazılardan, ikinci baskısı (1981) ise, İz'in ders notlarından meydana gelmiştir. Bu kitaptaki beyitler ta'lik hatla (Fotoğraf: 41) Uğur Derman tarafından yazılmıştır (İz, 1981: 4, 11, 12).

قوم دیگر می شناسم ز اولیا
که دها نشان بسته باشد از دعا
از رضا که هست رام آن کرام
جستن دفع قصه نشان شد حرام

فلسفه چون اکثر شش آید سفید پس کل آن
هم پیغمبر باشد که دارد حکم کل آنچه اکثر است

بی قطع تعلق عبت است این همه طاعت
سزا نبردست از وسع روانیست

Fotoğraf 41: Uğur Derman'ın, Hocası Mahir İz'in Kitabında Yer Alan Ta'lik Yazılarından Örnekler. (T. 1981).

Kaynak: İz, (1981). Tasavvuf / Mâhiyeti, Büyükleri ve Tarikatler. s. 45, 61, 69.

“Hoca'nın kütüphânesi hafızası ve notlar tuttuğu defteriydi” ifadesinde bulunan Derman, imkânı olduğu halde kitap toplamayı genç yaşta şahit olduğu elim hadiseye bağlamaktadır. İz'in zengin bir kütüphâneye sahip babası Abdülhalim Efendi, 1917'deki büyük Fatih yangınında evi yanarken dışarı çıkıp alevlere bakarak sadece “Kitaplarım” diyebilmiştir (Derman, 2011a: 163).

Birçok kez kalp krizi geçiren Mahir İz, akciğer kanseri sebebiyle 9 Temmuz 1974'te, Paşabahçe Devlet Hastanesi'nde hayatını kaybetmiştir. Mahir Hoca'nın Erenköy Sahrayı Cedid Mezarlığı'ndaki kabir taşına, öğrencisi Uğur Derman tarafından celi ta'lik hatla “Muallim Mahir İz” (Fotoğraf: 42) yazılmıştır (Haberler.com, 2021). Uğur Derman gibi birçok gencin hayatına dokunan Mahir Hoca'nın, derslerine katılan ve kendisini dikkatle dinleyen öğrenciler, hem fikren hem de mânen beslenmişlerdir. O, gençlerin ufkunda İslâm medeniyetini yeniden inşa etmiş ve bunu sanat ile kalbe hitap ederek

gerçekleştirmiştir. Mahir İz, genç Uğur’un köklü geçmişine yönelmesinde katkıda bulunmuştur. Çocukluğu Üsküdar’da geçmiş bir genç için bu durum olağandır. Çünkü bu semtte Osmanlı devrinden kalan birçok yapı ve kitâbe bulunmakta, Derman da bu eserlere kayıtsız kalamamaktadır. Özellikle de “eski yazı” diye tâbir edilen hat sanatı örnekleri onu cezbetmektedir.

Fotoğraf 42: Mahir İz’in, Uğur Derman Tarafından Hazırlanan Mezar Kitâbesi.
(T. 1974)

Kaynak: <https://www.haberler.com/guncel/turk-egitiminin-ornek-ogretmeni-mahir-iz-14253741-haberi/>
(E.T. 18/11/2023).

2.1.2.2. Necmeddin Okyay

28 Ocak 1883’de Üsküdar’ın Toygartepesi semti Şâir Rûhi Sokakta dünyaya gelen Necmeddin Okyay, Üsküdar Mahkeme-i Şer’iyesi’nin başkâtipliğiyle birlikte Yenicâmi imâm ve hatipliğini de sürdüren Mehmed Abdünnebi Efendi’nin oğludur (Derman, 2011a: 353). Eski “Fakir Üsküdar”ın manevî ikliminde millî hayatın uygulamalarından geçerek, Karagâzî mahalle mektebine başlayan ve hıfzını Ravza-i Terakki Rüşdiyesi’nde tamamlayan Okyay, burada yazı hocası Tal’at Bey’in dikkatini çekmiştir (Ayvazoğlu, 2011: 12). Birincilik derecesiyle mezûn olduğu Ravza-i Terakkî, devrinin en iyi öğretim kurumlarından biridir ve aynı senelerde buradan icâzet alan şu üç arkadaş, seksenli yaşlarında mesleklerinin pîri unvânını almışlardır:

- a) Necmeddin Okyay (1883-1976): Şeyhü’l-hattâtîn
- b) Hâfız Ali Üsküdarlı (1885-1977): Reisü’l-kurrâ

c) Burhan Felek (1889-1982): Şeyhü'l-muharrirîn (Derman, 2011a:354).

Hasan Tal'at Bey, kabiliyetli öğrencisine rik'a, dîvânî ve celî dîvânî meşk ettirip icâzet vermiştir. Kıymetli talebesinin değerini daha da artırmak için elinden tutup sülûs ve nesih hattında üstâd olan Filibeli Bakkal Ârif Efendi'ye götürmüştür (18 Şubat 1902). Genç talebe, salı günleri Ârif Efendi'nin Nuruosmaniye Medresesi'nde verdiği derslere katılabilmek için, o sıralarda devam ettiği Üsküdar İdâdîsi'nin yönetiminden izin alamayınca tereddüt etmeden idâdîyi bırakıp yazı derslerine devam etmiştir. Bu sırada Konyalı Vehbi Efendi'den eski usûl is mürekkebi imâlini öğrenmiştir (Ayvazoğlu, 2011: 12). Yüzlerce yıl önce yazılsa da solmayan “tutucu” mürekkebi yapmakta devrinin en büyük üstâdı olmuştur (Gölpınarlı, 2011: 46).

Bütün bunlarla yetinmeyen Okyay, devrin renkli şahsiyetlerinden biri olan Şeyh Hezârfen Edhem Efendi'den de ebrû ve âhar öğrenmek için Üsküdar Özbekler Tekkesi'ne gidip gelmeye başlamıştır (Ayvazoğlu, 2011: 12).

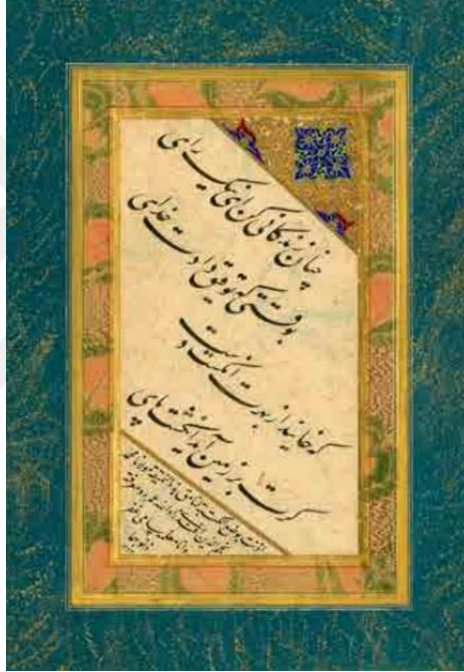

Fotoğraf 43: Necmeddin Okyay, Ok Atarken. Yaros Kalesi Önü. (T. Y.)

Kaynak: Yücel, (2019). Süheyl Ünver'in Objektifinden – 2. s.13.

Hâfızlıktaki derecesini ilerletmek amacıyla Kaptanpaşa Câmii imâmı meşhûr Hâfız Nazif Efendi'den (1861-1931) aşere ve takrîb dersleri almıştır. Ayrıca Çinili Câmii imamı Nûri Efendi'nin câmi derslerine devam edip ilmiye icâzetnâmelerini alarak, bu icâzeti alanların kullandığı “Efendi” unvânına da hak kazanmıştır. (Derman, 2011a: 355).

Necmeddin Efendi, Sultantepe'sinde ikâmet eden Sultan Aziz'in okçubaşısı Seyfeddin Bey'le tanışıp ondan kemankeşlik dersleri almıştır (Çağlar, 2010: 175). 1920 ve 1940 yıllarında Okmeydanı'nın Vakıflar idâresince satışını iki kere önleyerek, Cumhuriyet devrinde yeniden Okspor isimli kulübü kurmuştur. 1934'de çıkarılan soyadı kanunu neticesinde kendisine Okyay'ı seçerek bu kadim spordan hiçbir zaman kopmadığını göstermiştir. Ancak Okmeydanı'nın 1950'den sonra gecekondulara teslim olmasının ve tarihî Türk okçuluğunu bilen yegâne kişi olarak kalmanın hüznüyle ömrünü sürdürmüştür. Yaşlı hâlinde bile, meraklılara “Yâ Hakk!” nidâsıyla yayını gererken (Fotoğraf: 43), delikanlılığına geri dönmüştür (Derman, 2011a: 355).

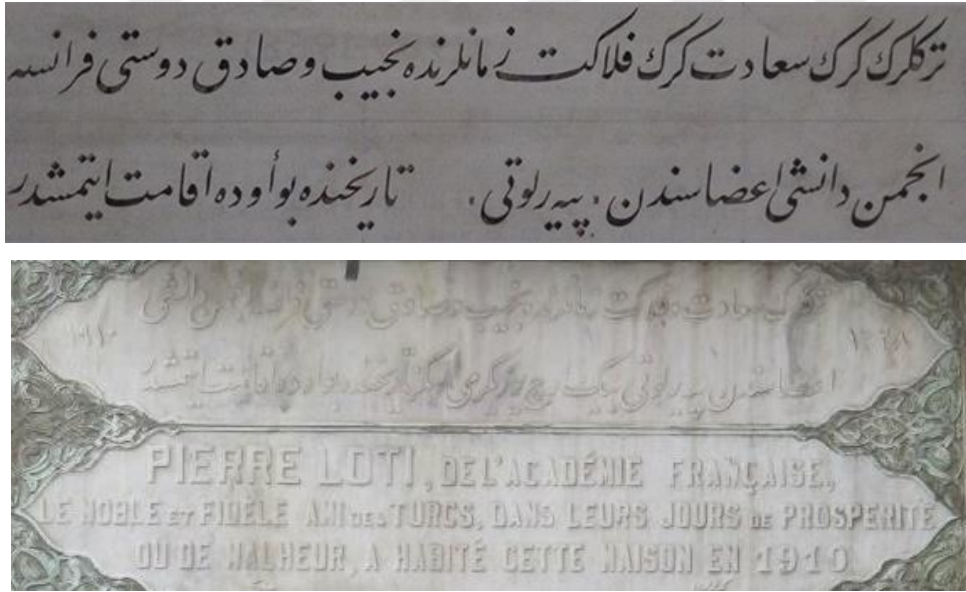
Fotoğraf 44: Necmeddin Okyay'ın, Ta'lîk Hattı İcâzetnâmesi (Derman Koleksiyonu). (T. 1905)

Kaynak: Taşatan, U. (2020). Hezârfen Necmeddin Okyay. s. 29.

Bakkal Ârif Efendi'den yazı meşk etmeye devam ettiği sıralarda eline geçen ta'lîk hattından çok hoşlanan Necmeddin Okyay, Hezârfen Edhem Efendi vesilesiyle Sâmi Efendi'ye müracaat etmiştir. 1905 senesinde ta'lîk hattından (Fotoğraf: 44), 1906 yılında ise sülûs-nesih hatlarından, eski üstâdları taklîden yazdığı kıt'alarla, icâzetnâmelere hak kazanan Okyay, Sâmi Efendi'nin telkiniyle ta'lîk ve celî ta'lîk yazılarına daha çok eğilmiştir. Bu hatlarla kıt'a ve levhalar yazmayı tercih etmiştir.

Ebrû ve âhâr denilen kâğıd cilâlame usûllerini, biraz da ince marangozluğu henüz öğrenmişken, Şeyh Edhem Efendi vefat etmiştir (Çağlar, 2010: 176). Bunun üzerine ebrû kâğıdındaki renklerin uyumu hususunda, o dönem Toygartepesi'nde ikâmet eden Üsküdarlı ressam Hoca Ali Rızâ Bey'den (1858-1930) istifâde etmiştir (Ayvazoğlu, 2011: 12).

Üsküdar Yeni Vâlîde Câmiî'nin ikinci imamı olarak görev yaptığı sıralarda, bir yandan da Medresetü'l-Hattâtîn'de derslere devam eden Necmeddin Efendi, Tuğrakeş İsmail Hakkı Efendi'den celî sülûs ve tuğra çekmeyi öğrenmiştir. Bir süre sonra bu medreseye âhar ve ebrû hocası olarak tayin edilmiş (1916) ve müessese kapatılınca kadar da burada görev yapmıştır. Aynı yıllarda İsmail Hakkı Altunbezer'in ve Gülcü Şükrü Baba'nın teşvikleriyle, Toygartepesi'ndeki hânesinin geniş avlusunda gül ve lâle yetiştirmeye başlamıştır. Gülcülükte de el attığı bütün sanatlarda olduğu gibi başarılı olan Okyay, Latince ilmî adlarını bile öğrendiği dört yüz çeşit gül yetiştirmiştir. Hattâ yeni gül türleri elde ederek Avrupa çiçekçilerinin kataloglarına girmiş, katıldığı sergilerde önemli dereceler elde etmiştir (Ayvazoğlu, 2011: 13).

Fotoğraf 45: Alttaki Piyer Loti Kitâbesi, Üstteki Önceden Yazılan Kitâbe Taslağı. (T. 1910)

Kaynak: Derman, (2019). Ömrümün Bereketi: 2. s.202, 204.

Süheyl Ünver, güllere düşkünlüğünden dolayı Necmeddin Okyay'a gül çapkını lakabını takmıştır. 1961'de Toygartepesi'ndeki bahçeli evinden Koşuyolu semtinde bir apartman dairesine taşınınca güllerinden kopmak mecburiyetinde kalan Necmeddin Efendi, talebesi

Ali Alparslan'ın, 1963 yılında bir vazife üzerine gittiği Londra'dan Okyay'a güzel bir gül kataloğu göndermesi üzerine, duygulanmıştır (Derman, 2004: 185, 186).

Mermer üstüne hâkkolunmuş bir hayli mezar kitâbesi ve Çenberlitaş'daki Piyer Loti'nin yaşadığı evin kitâbesi (Fotoğraf: 45) de Okyay'ın elinden (1910) çıkmıştır (Derman, 2011a: 356).

Necmeddin Okyay, Medresetü'l-Hattâtîn'de öğrenci yetiştirmeğe başladığı dönemde, tanımadığı birinin Medrese'ye gelerek kendisinden çiçekli ebrû yapmasını istemesi üzerine, arzusunu gerçekleştirmek için çabalamış ve bunda da başarılı olarak çiçekli ebrûyu üretmiştir (Fotoğraf: 46).

Fotoğraf 46: Necmeddin Okyay'ın, Buket Karanfil Ebrûsu (Mehmet Çebi Koleksiyonu). (T. Y.)

Kaynak: Derman, (2011). Vefatının 35.Yılında Hattat Necmeddin Okyay. s. 56.

Yine aynı yıllarda Süleymaniye'deki Kânûnî Sultan Süleyman Mektebi, Bostancı Mektebi ve Erenköy Mekteplerinde hat hocalığına başlayan Okyay, hattatlığının sağladığı imkânla zer-endûd levhalar hazırlamaya ve yazılı ebrû çalışmalarına ağırlık vermiştir (Derman, 2011a: 359).

1926 senesinde Köşklü Mehmed adında bir mücellidin terekesinden eline geçen klasik ciltte kullanılan şemse kalıpları, içinde eski tarzdaki mücellidliğe karşı bir heves uyandırmıştır (Ayvazoğlu, 2011: 14). Bir yandan hat koleksiyonu da hızla büyüyen Okyay, emsalsiz koleksiyonundaki kıymetli kitapların kabına klasik tarzı uygulamak için, kolları sıvamış, Mücellid Bahaddin Efendi'nin (1866-1939) yol göstermesiyle kırk yaşından sonra kısa zaman içerisinde bu işte de muvaffak olmuştur. Eline geçen cild kalıplarıyla yetinmeyen Necmeddin Efendi, arkadaşlarından Hacı Vesim Paşazâde Lutfi-

Mevlevî Bey'in yardımları ve Darbhâne'ye devam etmesiyle öğrendiği “galvanoplasti”⁴⁷ usûlünü kullanarak eski kalıplardan yenilerini üretmeyi başarmış ve ortanca oğlu Sâmî⁴⁸ (1911-1933) ile birlikte mükemmel eserler meydana getirmişlerdir. Cild kalıplarından yazı çerçevesi oluşturmak bu devrin ürünüdür. (Derman, 2011a: 361, 363).

Fotoğraf 47: Necmeddin Okyay, “Lafza-i Celâl” Ebrûsunun Tekneden Çıkış Hadisesini Talebesi Uğur’a Anlatırken. (T. 1968)⁴⁹

Kaynak: Derman, (2019). *Ömrümün Bereketi*: 2. s. 506.

Medresetü'l Hattâtîn'in kapatılıp, 1925'te Hattat Mektebi ismiyle tekrar açılmasıyla, buradaki görevine devam etmiştir. Bu mektep de kapatılarak yerine hat sanatının olmadığı Şark Tezyini Sanatlar Mektebi (1929) açılmış olsa da Necmeddin Efendi'nin burada ebrû ve âhar hocalığı sürmüştür. Okyay'ın eskiye dair en büyük üzüntülerden biri genç yaşında eline gelen titreme olmuştur. Elindeki bu rahatsızlık sebebiyle nesih hattıyla yazamamıştır. Sol eliyle sağ elini tutup yazmaya çalıştığını, yazamayınca ağladığını dile getirmiştir.

⁴⁷ İçinde erimiş maden tuzu bulunan bir sıvıya daldırılmış bir cismi elektrik akımı geçirmek suretiyle ince bir maden tabakası ile kaplama işi.

⁴⁸ Sâmî Necmeddin, henüz 22 yaşında peritonitten vefat etmiştir. Deniz Albayı olan büyük oğlu Nebih Bey (1907- 1983), emekli olduktan sonra altın oygu olarak hat (tuğra) ve tezyînât kesmesiyle ünlenmiş, küçük oğlu Sâcid Bey (1915-1999) ise Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde ebrû ve şemse cild hocası olarak 37 yıl hizmet vermiştir. Bkz. Uğur Derman, (2011). *Ömrümün Bereketi*:1. s. 361, 363.

⁴⁹ Bu akkâse ebrûda diğerlerinden farklı olarak Allah lafzının etrafında renk daha açık kâğıdın kenarlarına doğru daha koyu bir şekilde çıkar. Bu benzersiz ebrû Uğur Derman koleksiyonundadır.

Tezyîni Sanatlar Mektebi de Güzel Sanatlar Akademisi'ne (1936) bağlanınca, bu bölümde ebrû dersi, âhar dersi ve eski Türk cilt iliği dersi veren Okyay, 1948 senesinde yağ haddinden emekli olmuğtur. Bu sırada ismi bir ara Türk Süsleme Bölümü olan ve daha sonra da Dekoratif Sanatlar Bölümü'yle birleğtirilerek fonksiyonunu kaybeden bölüm hocaları ve talebeleri modern devrin genel havası gereği kendilerini dığlanmış hissetmiğlerdir. Emekli olduktan sonra evde yazı ve diğer kitap sanatlarını öğretmeye devam eden Okyay'ın en bilinen  ğrencileri Ali Alparslan, oğlu Sâcid Okyay, Uğur Derman ve yeğeni Mustafa Esat Düzgünman'dır (Ayvazoğlu, 2011: 14, 15).

Fotoğraf 48: Necmeddin Hoca'nın G l Bahçesinde, Okyay ve Uğur Derman.
(T. 20 Mayıs 1961)

Kaynak: Derman, (2011).  mr m n Bereketi: 1. s. 386.

Derman, 1955 senesinde Necmeddin Okyay'a talebe olmak istemiğ, gencin ısrarına kayıtsız kalamayan Üsküdar V lide-i Cedîd Câmii kayyımı Sâim Efendi, süt yeğeniyle birlikte Toygartepesi'nin yolunu tutmuğtur. Sâim Efendi'nin kendilerini karėılayan Necmeddin Hoca'ya gencin yazı öğrenmek istediği söyleyerek, ders ücretini sorması  zerine; Hoca hayretle: "Biz parayla öğrenmedik ki parayla  ğretelim! Bu mevzulardan sakın bahsetmeyin" cevabıyla maddî bir karėılık beklemediğini dile getirmiğtir (Derman, 2011a: 363). Hocanın onayıyla Derman, Pazar günleri ta'lik yazı meğketmek arzusuyla Toygartepesi'ne gitmeye bağlamığtır.

Necmeddin Okyay o sıralarda 72-73 yaşlarında, genç talebesi ise 20 yaşındadır. Derman'ın, Necmeddin Hoca'ya ders için gidişi 23 Ekim 1955 nüfus sayımında olmuştur. Uğur Derman'a, o gün sayım memurluğu görevi verilmiştir. Sayım işi biter bitmez bir gün önceden Üsküdarlı Şekerci Güzeli Hasan Efendi'ye yaptırdığı badem ezmesiyle Toygartepesi'ne gitmiştir. Hoca, Derman'ı karşısında görünce; hayretle “A evladım, sokağa çıkma yasağı var, nasıl geldiniz? demiş, durumu öğrenince tebessüm etmiştir. Lâkin elindeki kutuyu fark edince yüzü asılmış, “Evladım, sizi böyle şeyler getirmekten men ederim. Çünkü o zaman öğretişim hasbî olmaktan çıkar, menfaat karşılığına döner” diyerek bu konudaki hassasiyetini yinelemiştir. Birkaç ay sonra baba-oğul gibi olmuşlar ve Hoca'nın 1976'da vefatına kadar rabitaları artarak devam etmiştir. Yakınlıkları arttıktan sonra, Derman, ilaç vs. ne lazımsa götürmüştür. Hoca da artık baba-evlat gibi olduklarından bir şey dememeye başlamış ama karşılığında muhakkak bir yazı hediye etmiştir. Öyle ki Necmeddin Hoca'nın oğulları çoğu zaman Derman'a “Bizden çok seni seviyor” diyerek serzeniş etmişlerdir.⁵⁰ Haftada iki üç kez ziyaret ettiği hocasını 1956 yılında Bayezid'e taşındığında da yalnız bırakmamıştır (Uluant, 2018: 11).

İlk ders Necmeddin Hoca kâğıda bir satır elifba meşki yazarak “Evladım buna benzetmeye çalış, gel” demiştir. Derman, ertesi hafta meşkini hazırlayıp hocasına götürmüş, Necmeddin Efendi de olmayan harflerin altına çıkartmalarını yapmıştır. Her hafta gidişinde hoca başka harfin doğrusunu göstermiştir. Genç talebe, Hezârfen Necmeddin Efendi'ye sorduğu her sorunun cevabını almıştır. Hat sanatının sırlarına taalluk eden soruların dışında ebrû, kadim cilt, tezhip, gülcülük, okçuluk vd. hakkında birçok bilgi edinmiştir (Berk, 2006: 83). Necmeddin Efendi, bu mütecessis talebesini bir eksper olarak yetiştirmiş ve klasik sanatlar kültürünün bayrak taşıyan son temsilcisi haline getirmiştir.

Necmeddin Okyay'ın, Toygartepesi'ndeki eski evi ve mevsimine göre bahçesi, devrin önemli sanatkârları ve münevverlerinin ağırlandığı bir mekân durumundadır (Fotoğraf: 49). Okyay ailesi, özellikle daha genç olduğu dönemlerde (Uğur Derman'dan önce) dostlarına geniş ziyafet sofraları kurarak toplu iftarlar vermişlerdir. Husûsiyetle de Akademi'nin Türk Tezyînî Sanatlar Şubesi hocaları Necmeddin Hoca'nın bizzat pişirdiği

⁵⁰ Muhammet Altıntaş, (2020). *Türkiye'de hat sanatının toplumsal yansımaları (Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze)*. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Tarih ve Medeniyet Araştırmaları Ana Bilim Dalı. (Doktora tezi görüşmesi) <https://www.youtube.com/watch?v=jsoddn6kq7M>. E.T. 25/01/2024.

Özbek pilavı ve hanımının yaptığı enfes yemeklerden yiyecekleri günü iple çekmektedirler (Derman, 2011a: 386, 387).

Fotoğraf 49: Hat ve Tezhip Sanatkârları Okyayların Bahçesinde. (T. Mayıs 1947)

Kaynak: Derman, (2011). Ömrümün Bereketi: 1. s.387.

Birçoğu heybetli olan, erik, incir, kayısı, şeftali, ayva, kara ve beyaz dut, nar, elma, armut ağaçlarının bulunduğu geniş bahçe, Derman'ın hafızasında geniş bir yer etmiştir. Bu dönemde meyveler dalından misafirlere koparılıp ikram edilmekte bazıları da reçel yapılmaktadır. 1957 senesi Kurban Bayramı karadutun olgunlaştığı döneme denk gelmiştir. Okyay'a bayram ziyaretine gelen Uğur Derman, Mustafa Düzgünman ve Niyazi Sayın dayanamayıp dutlara yönelince her birinin bayramlık ceketleri leke içinde kalmıştır (Derman, 2011a: 385).

Uğur Derman, fakülteyle hat talebeliğini beraber yürütmüş ancak dört yıllık eczâcılık fakültesini altı yılda bitirmiştir. Bu durumun sebeplerinden biri, okul dışındaki uğraşları olsa da en önemli neden, okul bittiği gibi askere alınıp, yaşı bir hayli ilerlemiş hocasından ayrı kalmak istemeyişidir. Hocasından hüsn-i hat dışında ebrû yapmayı da öğrenmeyi arzulamaktadır. Unutulmaya yüz tutmuş ebrû sanatını tekrardan gün ışığına çıkaran Okyay, ebrûyu Özbekler Tekkesi Şeyhi Edhem Efendi'den öğrenmiş, ondan öğrendiği usûlle Medresetü'l Hattâtîn ve Akademi'de ebrû dersleri vermiştir. Derman, bir aralık ebrû öğrenmek istediğini söylediğinde, “Vakt-i merhunu var evladım” cevabını almıştır. Bunun üzerine bir daha teşebbüs etmemiştir. Aradan bir sene geçmiş, bir Pazar öğleden

sonra hocayı ziyarete giden Derman’a, her zamankinin aksine kapıyı Okyay’ın eşi Seniha Hanım açmıştır. Talebe, Hoca’yı sorduğunda, “Mutfakta. Sana Özbek Pilavı pişiriyor” cevabını almıştır. Okyay Özbekler Dergâhı’nda, Ethem Efendi’den ders aldığından Özbek pilavı pişirmekte mahâret sahibidir. Genç talebe, mutfağa gittiğinde hocayı ebrû teknesi başında boyaları hazırlarken bulmuştur. Okyay, talebesine “Evladım ben önümüzdeki hafta prostat ameliyatı için Gureba Hastanesi’ne yatacağım. Ola ki emr-i hak vaki olur. Öğretemeden gidersem gözlerim açık gidecek. O yüzden tezgâhı kurdum. Gel bakalım yamacıma” diyerek o gün bildiği bütün ebrû çeşitlerini göstermiştir.

Fotoğraf 50: Necmeddin Okyay’ın, Celi Ta’lik “Akkâse Ebrûsu”. Haza Min Fadlı Rabbi (Bu Rabbimin Fazlındadır). Derman Koleksiyonu. (T. 1933)

Kaynak: Taşatan, (2020). Hezârfen Necmeddin Okyay. s. 36.

Okyay, “Akkâse Ebrû” üstadıdır (Fotoğraf: 50). Bu tekniği de göstermek istediğinden yazıları önceden Arap zankıyla hazır etmiştir. Bu şekilde hazırlanan kâğıt tekneye atıldığında o kısım ebrûyu tutmadığından yazılı ebrû elde edilmektedir. Hoca ertesi hafta hastaneye yatmış ve herşey yolunda gitmiştir. Bu ameliyatın üstüne yirmi yıl daha yaşamıştır (My Mecra, 2021).

Necmeddin Okyay, eşsiz yaradılışıyla birçok kabiliyeti şahsında barındırdığından “hezârfen” (bin sanat sahibi) lakabıyla anılmaktadır. Kendisinin ebrû hocası merhum Edhem Efendi de aynı lakapla yâdedilmektedir. Okyay, ebced hesabıyla tarih düşürmekte de mâhirdir. Arûz vezni öğrenmediği hâlde, yazdıkları daima yerinde olmuştur. Bu durum çevresindeki arûz bilenleri de şaşırtmaktadır (Derman, 2004: 187). Mısraları dost ve

tanıdıklarının hayatlarındaki önemli özelliklerini vurgulayarak oluşturması, onun bu konudaki maharetini göstermektedir. Düşürdüğü tarihlerden örnekler şu şekildedir:

“Serfûrû eyler cihân, târîh-i Necmeddin için;
Göçdü Sâmi, kaldı Râkım mesleki üstâdsız...[1330/1912].”

“Ferman-ı “Entüeddü” elhak yerini buldu
Cümle kulûb-ı yârân zevk u sürurla doldu.
Çek Ba-i Besmeleyle yaz Necmi tarihini
Hattat Hacı Halim Bey şanla muallim oldu. [1366/1946]” (Taşatan, 2020: 30).

“Necmiyâ! Hattat Halim Bey oldu mağfur-ı İlâh
İlm-i hattın en büyük üstâdı idi, göçdü vah! [1384-1964]” (Derman, 2011a: 33).

Yakın dostlarının (İsmail Hakkı Altunbezer gibi) mezar kitâbe metinlerini de bizzat kendi yazmıştır (Derman, 2011a: 17, 18, 104).

İmzasız yazıların kime ait olduğunu tereddüt etmeden söyleyebilen Okyay, Mustafa Râkım, Mehmed Şevkî, Yesarîzâde Mustafa İzzet gibi çok sevdiği bazı üstâdların eserlerinin hangi yıl yazıldıklarını bile tahmin edebilme yetisine sahiptir. Necmeddin Efendi’nin şive taklidi hususunda da mâhir olduğu kaynaklarda geçmektedir. Uğur Derman, Sahhaf Raif Yelkenci’nin bir gün kendisine “Senin hocan kisvesi müsait olsa muhakkak ortaoyununa çıkardı” dediğini nakletmiştir (Ayvazoğlu, 2011: 15).

Uğur Derman, manevî babam dediği Necmeddin Hoca’nın sık sık tekrarladığı şu sözlerini naklederek bu samimî tevâzuya katılmadığını dile getirmektedir: “Evlâdım, o devrin en büyük üstâdlarından ders gördüm, ama kendim birşey olamadım!”. Oysa ki Derman’a göre Hoca, isimleri aşağıda sıralı büyük üstâdların bir araya geldiği bir hezârfendir.

Kur’ân-ı Kerîm hıfzı (aşere, takrib): Hâfız Nazif Efendi (1861-1931).

Sülûs-nesih yazıları: Hacı Ârif Efendi (1836-1909).

Ta’lik ve celî ta’lik yazıları: Sâmi Efendi (1838-1912).

Okçuluk: Sultan Aziz’in Okçubaşısı Seyfeddin Efendi.

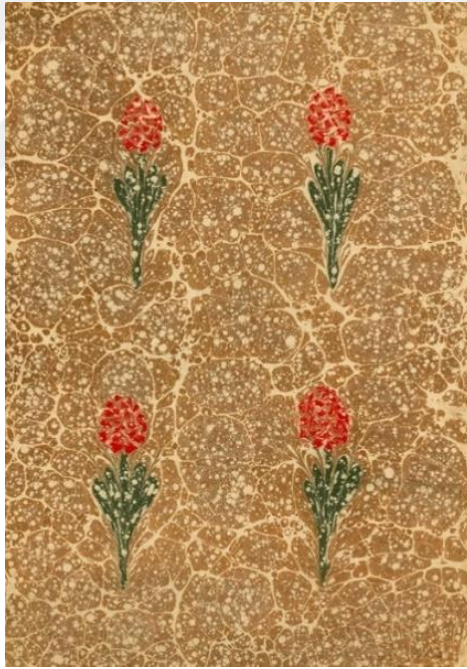
Ebrûculuk ve âharcılık: Özbekler Şeyhi Hezârfen Edhem Efendi (1826-1904).

İs mürekkepçiliği: Konyalı Vehbi Efendi.

Eski tarz cilt: Bahaddin Tokatlıoğlu (1866-1939) (Derman, 2011b: 85).

Necmeddin Hoca, ömrünün son demlerinde katarakt ve glokom sebebiyle görme yetisini neredeyse kaybetmiştir. Doksan üç senelik hayatının hiçbir anını boş geçirmeyen Okyay’a bu hâl öyle sirayet etmiştir ki vefatına üç gün kala Haydarpasha Numune Hastanesi’nde kendisini ziyaret eden Derman’a, hatırını sorması üzerine kısık bir sesle; “Ölmeye çalışıyorum” cevabını vermiştir. 5 Ocak sabahı vefat eden büyük üstâd, 6 Ocak 1976 Salı günü, yarım asra yakın imam ve hatîb olarak vazîfe yaptığı Üsküdar Yeni Vâlîde Câmîi’nden kaldırılan cenaze namazıyla, Karacaahmed Sultan Mezarlığı’na meşhur hattat Şeyh Hamdullah’ın yakınlarına defnedilmiştir (Derman, 2011a: 367).

Necmeddin Efendi’nin, yazmış olduğu birbirinden kıymetli eserler bugün Topkapı Sarayı Müzesi⁵¹, Türk İslâm Eserleri Müzesi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi ve birçok hususî koleksiyonda bulunmaktadır. Mimar Sinan Üniversitesi’ndeki hat çalışmalarının bir bölümünün kaybolduğu düşünüldüyse de seneler sonra bu yazılar çelik bir dolap içinde ortaya çıkmıştır (Taşatan, 2020: 33).

Fotoğraf 51: Necmeddin Hoca’nın, Literâtüre Geçen “Şiş Kebap Ebrûsu”. (T. 1962)

Kaynak: Derman, (2019). Ömrümün Bereketi: 2. s. 513.

⁵¹ Dönemin Topkapı Sarayı Müdürü Haluk Şehsuvaroğlu (1912-1963), Necmeddin Okyay’ı ikna ederek Saray koleksiyonuna kazandırmıştır. Detaylı bilgi için; bkz. Uğur Derman, (2011). *Ömrümün Bereketi: 1*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.

Okyay, Akademi'ye kalacak olan bu yazılara fazlasıyla özenmiştir. Talebesi Uğur'a, "Bu ay ne yazalım evladım" diye sorduğunda Derman, ya o sıra yeni bir beyit duyduysa onu nakletmiş ya da bir Âyet veya bir hâdis önermiştir. Bunların arasında birkaç sülüs levha olmasına karşın geneli ta'lîk mâil kıt'alardır. Bu yazıların bir kısmı o devirde Akademi'nin tezhip talebelerine mezuniyet işi olarak yaptırılıp cetvellenip kütüphâneye asılmıştır. Tezhipli olanlar daha sonra Resim Heykel Müzesi'ne aktarılmıştır. Derman, 1972 senesinde bu yazıları topluca gördüğünden bahsetmektedir (Berk, 2006: 85).

Derman ile Okyay'ın hoca-talebe ilişkileri bir kültürün aktarılmasında oldukça etkili rol oynamıştır. Necmeddin Hoca'nın, Batı kaynaklarında literâtüre giren "Şiş kebabı ebrûsu" hikâyesi de ilginçtir (Fotoğraf: 51). Okyay'a ebrû siparişi gelmediğinden Uğur Derman onu sadece iki kez ebrû yaparken görmüştür. Necmeddin Efendi, son kez 1962 senesinde ebrû yapmıştır. Kâğıt endüstrisini başlatan Mehmet Ali Kâğıtçı, yurtdışındaki konferansı için Okyay'a fazla sayıda ebrû sipariş etmiştir (Kubbealtı Sohbetleri, 2021). Hoca, balkonda teknesini açtığı sırada eşi Seniha Hanım içeride şiş kebab yapmaktadır. O esnada Derman hocayı ziyarete gelmiş ancak tekneyi görünce şaşırmıştır: "Hocam bu ne hâldir?" deyince, Necmeddin Efendi gülmeye başlamıştır. Sümbul ebrûsu yapan Okyay'ın teknesinde boya delik değişik olmuştur. Necmeddin Efendi, "Evladım seni şaşırtan vaktiyle beni de şaşırttı. Teyzen patlıcan tavası yapıyordu. O zaman da böyle olmuştu" sözleriyle teknenin vaziyetini açıklamıştır. Evin öbür tarafında pişen yemeğin dumanı balkona gelmiş ve içindeki yağ ebrûyu bozmuştur. Hoca merhum, "Ebrû ile yağ hiç geçinemezler. Şişteki etlerin yağı ateşe damlayıp duman çıkartınca, onunla birlikte buraya kadar gelen yağ zerrelere kitreli suyun üstüne konmaya ve renkleri arasında nokta nokta yayılmaya başladı. O yüzden bu da böyle oldu" demiştir. Aradan on iki yıl geçmiş ve Necmeddin Hoca: "Evladım, hani senin bir şişkebabı ebrûsu vardı, birkaç gün evvel işte o elime geçti. Sen böyle şeyleri saklarsın, al bakalım" diyerek Derman'a hediye etmiştir (Derman, 2019a: 511, 512).

2.1.2.3. Süheyl Ünver

Ahmet Süheyl Ünver, 17 Şubat 1898 tarihinde İstanbul Haseki'de (Sayar, 2015: 11) dedesi Mehmed Şevkî Efendi'nin Bostan Hamamı sokağındaki 32 no'lu konağında dünyaya gelmiştir. Babası, Posta Telgraf Nezâreti İstanbul Muhaberat-ı Umûmiye Müdürü Tırnovalı Mustafa Enver Bey, medrese mezunu, Arapça, Farsça ve Fransızca

bilen, iyi derecede ney çalabilen, okumaya düşkün, kültürlü bir zattır (Akgün Karaata, 2006: 9, 10).

Annesi sanat ve kültürle yoğrulmuş bir ortamda yetişmiş Hattat Şevki Efendi'nin kızı Safiye Rukiye Hanım'dır (Memiş, 2023: 2). Çocukluğu Sarıyer'de geçen Ünver'e, ilk olarak babası tarafından hesap, din, hat ve Kur'an-ı Kerim dersleri verilmiştir. Henüz 10 yaşındayken (29 Mart 1909) babasını kaybeden Ünver, eniştesi Hasan Rıza Efendi'den sülüs yazı derslerine devam etmiştir (Akgün Karaata, 2006: 10, 11).

Süheyl Ünver, 1911 yılında 'Menba'-ül İrfan' isimli özel okuldan mezun olarak aynı yıl sınavla Mercan İdâdisi (Lise) öğrenci olmuştur (Unat, 1986: 11). İdâdi'nin son sınıfındayken, resim öğretmenini çalışmalarını ressam Üsküdarlı Hoca Ali Rıza Bey'e göstermiştir. Hoca Ali Rıza Bey de genç talebenin çalışmalarını beğenerek kendisine iki adet karakalem resim hediye etmiştir. Ünver, Mercan İdâdisi'nden mezun olmasına dört ay kala, Mekteb-i Tıbbiye-i Askerîye sınavına girmiştir (1914 yılı sonlarına doğru). Sınavı kazanarak Mercan İdâdisi'nden mezun olduktan hemen sonra 1915'de Askerî Tıbbiye'nin yatılı öğrencisi olmuştur (Akgün Karaata, 2006: 11, 12).

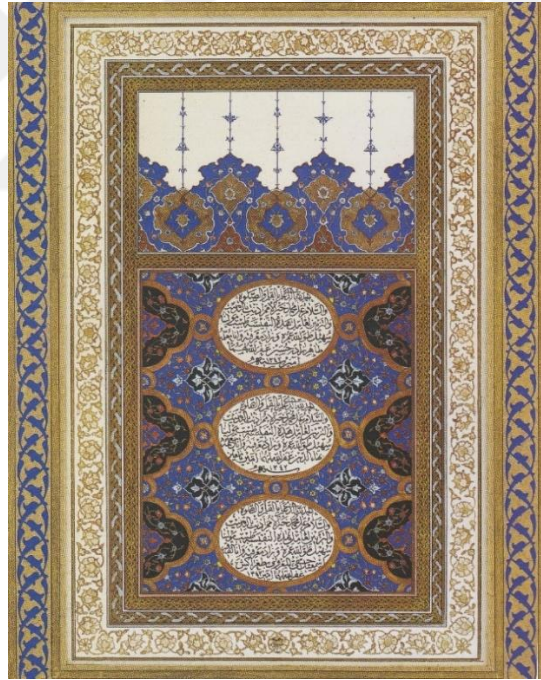

Fotoğraf 52: Süheyl Ünver'in, Necmeddin Okyay'dan Aldığı Ebrû İcâzetnâmesi. (Gülün Mesera Koleksiyonu). (T. 1923)

Kaynak: Akgün, (2006). Ord. Prof. Dr. Ahmet Süheyl Ünver'in Türk Süsleme Sanatı Eğitimine Katkıları. s. 15.

Süheyl Ünver, ailesinin başında erkek olmaması nedeniyle yatılı öğrencisi olduğu Askerî Tıbbiye'den ilk dönem bitiminde ayrılmış, 1916 yılı Haziran ayında Darülfünun Tıp Fakültesi'ne geçmiştir (Unat, 1968: 11).

Süheyl Ünver, bir yandan hekimlik yolunda uzmanlaşırken, bir yandan da gönül verdiği Türk süsleme sanatının çeşitli kollarını tanımak ve öğrenmek için, Medresetü'l Hattâtîn'in 1916-1923 yılları arasında öğrencisi ve ardından da dereceyle mezunu olmuştur. Aynı zamanda Ressam Üsküdarlı Hoca Ali Rıza Bey'den kara kalem ve suluboya dersleri almıştır (Memiş, 2023: 2). Ünver'in tezhipte ilk hocası Yeniköylü Efendizade Nuri Bey'dir. Kendisinden iki ay gibi kısa bir zaman diliminde tezhip usûllerini öğrenmiştir. Buradaki hocaların sanat sohbetleri ile eski üstâdların nefis eserlerinin elden ele dolaştırılmasıyla muazzam bir göz zevki oluşmuştur. Ayrıca o yıllarda Yıldız Kütüphânesi Müdürü Sabri Kalkandelen ile tanışması ve onu Sultan II. Abdülhamid'in özel kütüphânesindeki nadir yazma eserleri görmesi için Yıldız Sarayı'na davet etmesi, bu sanatlarda ufkunun gelişmesine neden olmuştur. Burada korunan minyatürlü, tezhipli kitap ve albümleri yakından inceleyerek ilmini geliştirmiş, tekniğini ilerletmiştir (Akgün Karaata, 2006: 12, 13).

Fotoğraf 53: Süheyl Ünver'in, Tahirzade Hüseyin, Müzehhib Bahaeddin, Tuğrakes İsmail Hakkı Bey'in Tasdikiyle Aldığı Tezhip İcâzetnâmesi. (T. 1293)

Kaynak: Akgün, (2006). Ord. Prof. Dr. Ahmet Süheyl Ünver'in Türk Süsleme Sanatı Eğitimine Katkıları. s. 16.

Ahmet Süheyl Ünver, 1920 yılı Eylül ayında İstanbul Darülfünunu Tıp Fakültesi'ndeki eğitimini tamamlayıp 1921'de stajını da bitirerek 10 Nisan 1921'de diplomasını almıştır.

Alanında uzmanlaşmak üzere Gureba Hastanesi'ndeki deri ve frengi ihtisasını 1923'te tamamlayarak, 1 Haziran 1924'te İstanbul Şehremaneti Haseki Nisa Hastanesi dâhiliye ve intaniye (enfeksiyon) servisleri asistanlığına atanmıştır (Unat: 1986: 11).

Süheyl Ünver, 19 Aralık 1925'te Haseki'de ihtisasını yaptığı sırada İstanbul Sanayi Mektebi'ne (Sultanahmet Erkek Sanat Okulu) doktor ve öğretmen olarak atanmıştır. “Sinaî Hıfzıssıhhası” derslerinde kullandığı notlarını bir kitap haline getirmiştir. Okulun matbaasında 113 sayfalık, içinde 28 resim bulunan “Sinaî Hıfzıssıhha” adlı kitabı bastırarak yayımlamıştır. Bu, Ünver'in basılan ilk kitabıdır. 6 Ekim 1927'de asistanı olduğu Prof. Dr. Akil Muhtar Bey'in maddî ve manevî desteğiyle Paris Pitik Hastanesi'ne Prof. Dr. Marcel Labbe'nin yanına giderek nütrüsyon, dâhiliye ve tüp digestif üzerine çalışmaya başlamıştır. Ünver, Paris'te bulunduğu sırada Paris Milli Kütüphânesi'nde Türk tarihi hakkında araştırmalarda bulunmuş (Akgün Karaata, 2006: 19), Bibliotheque Nationale Şark Yazmaları Bölümünde tıp tarihi ve sanat tarihi ile alâkalı kitaplarda minyatür ve tezhip üzerine çalışmalar yapmıştır (Memiş, 2023: 2).

Fotoğraf 54: Uğur Derman ve Süheyl Ünver, Neyzen Niyazi Sayın'ı Dinlerken. (T. Y.)

Kaynak: https://www.instagram.com/p/CqlbM4_M5W0/?igshid=MTc4MmM1YmI2Ng%3D%3D. (E.T. 13/09/2023).

Süheyl Ünver, 28 Haziran 1930 günü yapılan İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nin doçentlik sınavında başarı göstererek, aynı gün İstanbul Darülfununu Tıp Fakültesi Tedavi Kliniği ve Farmakodinami doçentliğine getirilmiştir. Aynı zamanda tıp ve kültür tarihi üzerine çalışmalarına başlamıştır. 8 Kasım 1933'te Tıp Fakültesi Tıp Tarihi doçentliğine atanarak, kurulması için epey emek verdiği Tıp Tarihi Enstitüsü'nün başına getirilmiştir (Akgün Karaata, 2006: 20, 21).

Ömrünün 75 yılını doktorluk, hocalık, araştırmalar, sohbetler, defterler, mektuplar, ilmi makaleler, gazete yazıları, kitap ve şiirle dolu dolu geçiren Ünver'in bütün bunları yapabilmesinin ardında topladığı zengin birikim vardır. Belgesel niteliğindeki karakalem ve sulu boya resimleri ile fotoğraf arşivi, bir notlar kütüphânesi oluşturma fikrinden hareketle meydana gelmiştir. Ona göre Türk toplumu şifâhî bir toplumdur ve yazıya dökülmediğinden her insandan öğrenilecek pek fazla bilgi vardır (Sayar, 2015: 11).

Fotoğraf 55: Çiçek-Uğur Derman Çifti, Hocaları Süheyl Ünver ile Birlikte. (T. Y)

Kaynak: <https://www.gzt.com/arkitekt/kadim-sanatin-uut-isigi-ugur-derman-3591776> (E.T. 08/07/2023).

Hayatına etki eden üç mühim isimden biri olan Süheyl Ünver'in ismini Derman, 1940'lı yıllarda gazetede çıkan makalelerde farkettiğini dile getirirken, kendisini 1953 yılında İstanbul Üniversitesi'nde tahsil hayatına başladığı sıralarda Merkez Bina'nın bahçesinde vazifeye gidip gelirken görmeye başladığını ifade etmiştir. 1955'de Necmeddin Hoca'ya talebe olduktan sonra da ismini daha sık duymaya başlamıştır. 1957 senesi Ocak ayında Necmeddin Okyay, Tuğrakeş İsmail Hakkı Bey'in kabri için yazdığı kitâbeyi genç talebesine vererek Ünver'e götürüp onunla tanışmasını istemiştir. O dönem Eczâcılık Fakültesi öğrencisi bir genç olan (22 yaşında) Derman, Merkez Bina'daki Tıp Tarihi ve Deontoloji Enstitüsü'nde bulunan Hoca'nın odasına giderek kendini tanıtmıştır. Genç talebenin Okyay'dan yazı dersi aldığını öğrenen Ünver, "O hâlde bundan sonra buraya da geleceksiniz" diyerek ona yakınlık göstermiştir.

Bu tanışmadan sonra Derman, Enstitü'ye ara sıra uğramaya başlamış, gidiş gelişlerinde Hoca'nın ailesiyle de tanışmıştır. Süheyl Hoca, fevkalâde dikkatli, disiplinli ve ciddi bir

yapıya sahiptir. Derman, Ünver’le alâkalı “Bugün herkese İstanbul Beyefendisi diyorlar, ben Süheyl Bey için -Has İstanbullu- demeyi tercih ederim” ifadelerini kullanmaktadır (Uluant, 20018: 11, 12). Derman, Süheyl Hocasını: “Hoca mâsum doğdu, mâsum yaşadı, mâsum öldü. Başucunda Hacı Kâmil Akdik (1861-1941) hattıyla şu beyit dururdu: Cihan bâğında ey âkil, budur makbul-i ins ü cin. Ne sen bir kimseden incin, ne kimse senden incinsin” sözleriyle anlatmaktadır. Eski devirlerde sözü hareketi tutarlı, her haliyle ölçülü ve düzenli kimseler için “rabıtalı adam” tâbirinin kullanıldığını söyleyerek Ünver’in bu yaradılıştâ nadir kimselerden olduğunu dile getirmektedir. Derman’ın, birgün hocasına daha önce denize girip girmediğini sorması üzerine Ünver, bir zaman niyetlendiğini ancak plaj kıyâfetiyle aynaya baktığında kendine yakıştıramadığını, bu halin onu rahatsız ettiğini söylemiştir. Kendisinin hoşuna gitmeyen bu manzaranın, diğer insanları da rahatsız edeceğini düşünerek giyinik olmayı tercih ettiğini beyan etmiştir. Bu denli hassas ve düşünceli bir karakterdedir (Derman, 2011a: 259, 263).

Fotoğraf 56: Yol Genişletme Çalışmaları Sebebiyle Karacaahmet’te Kaldırılan

Hekimbaşı Said Efendi’ye Ait Kabir Taşına Süheyl Ünver’in Müdâhalesi. (T. 1957)

Kaynak: Yücel, (2019). Süheyl Ünver’in Objektifinden – 2. s.108-109.

Uğur Derman, tıpkı Süheyl Ünver gibi İstanbulluluğu üzerinde taşıyan mühim bir şahsiyettir ve bu özellikte kimselerin artık kalmaması onu mütessir etmektedir. Ancak Derman’ın maksadı hiçbir zaman taşra kültürünü aşağılamak ya da yerli kültürü dışlamak değildir. Bu hususta özellikle şu ifadeleri kullanmaktadır:

“Eskiden İstanbul’a taşradan Osmanlı devrinde de gelen çok olur amma -
İstanbul’dan ne kapabilirim ne incelik alabilirim üstüme- gayreti içinde elinden

geldiğince dilinden geldiğince İstanbullulaşmaya çalışırdı taşrahılar da. Oysa bugün mahallî kültürünü getirmekle herkes iftihar ediyor. Efendim bir muharririn söylediği hoşuma gider: “Hünkârbeğendi medeniyetinden lahmacun cumhuriyetine geldik”. Eskiden herkes İstanbul’a kendi kültürünü getirmek değil, İstanbul’dan ne alabilirim gayreti içinde olur, o şekilde bu memlekette kurtulurdu. Ama şimdi geçmiş ola. [...] Bütün imparatorluktan gelmiş ülkelerin ortak karakteri vardır. Onların payitahtı ideal şehirdir. İstanbul’da bunlardan bir tanesi. Ben bunu demek istiyorum. Gelen İstanbul’dan bir şey almak mecburiyetinde hissederdi kendini. Çünkü herşey incelmış ve son şekliyle burada hükümferma olmuş” (İnsanlık Hali, 2019).

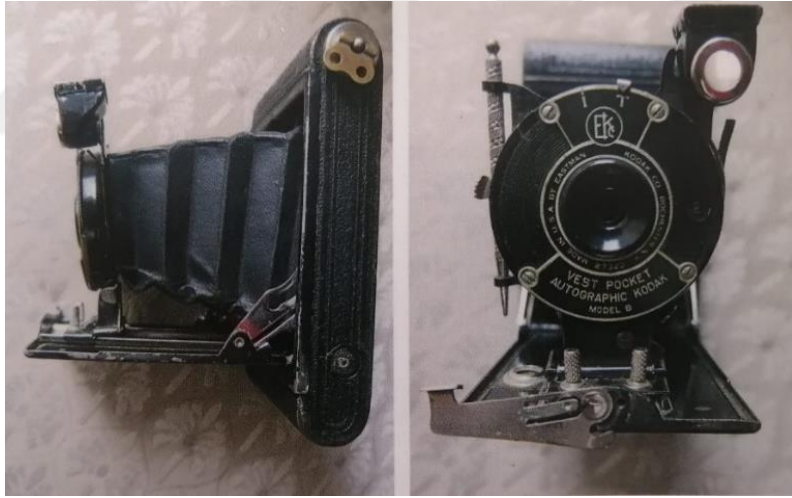
Fotoğraf 57: Ünver ile Derman, Bahâriye Medresesi Son Şeyhi Bahâeddin Efendi’nin Hanımından Hamûşânın Sıralaması Hakkında Malûmat Alırken. Ünver Bu Fotoğrafi Askerlik Yapan Derman’a Göndermiştir. (T. 25 Kasım1961)

Kaynak: (yay. haz.) Kanbaş, (2024). Defternâme. s. 203.

1957 yılı, Menderes Hükümeti’nin İstanbul’da büyük îmar faaliyetleri yaptığı bir senedir. Ne yazık ki yapılan istimlakler sırasında birçok tarihî yapı zarar görmekte ya da ortadan tamamen kaldırılmaktadır. Süheyl Ünver, bu dönemde tahrip olan eski kabir taşları ve tarihî eserlerin resimlerini yapmayı veya fotoğraflarını çekmeyi kendine görev edinmiştir. Derman da, 1957 yazında Hoca’ya bu çalışmalarında eşlik etmiş ve bu sayede yakınlıkları artmıştır (Uluant, 20018: 12). Tarihî İstanbul semtlerini beraber dolaştıklarında genç talebenin dikkatini çeken hâl ve tavırlar olmuştur. Hoca’nın anlatımlarıyla gerçek İstanbulluğu da bu şekilde öğrenmiştir. Mesela; Ünver tanımasa dahi yaşlı zevata “vakt-i şerifiniz hayrolsun” deyip, bazısına da sadece elini sağ göğsüne koymaktadır. Niçin böyle yaptığını da şu şekilde açıklamıştır: “Niye böyle yaptım biliyor musun? Dikkat ettin

mi, ağzı kımıldıyordu. Bir şey okuyordu o. Belki hatim sürüyordu, belki bir virdi vardı. Eğer ben ona selâm versem, o da bana selâmla cevap verecekti ve ben onun virdini bozmuş olacaktım”.

Yolda mütebessim yürümek, açıkta yiyecek yememek, elini yıkadığın musluğa üç kere su dökmek gibi hâller hep ondaki İstanbul âdabının numuneleridir. 1957’deki îmar faaliyetleri neticesinde Aksaray ve Bayezid arasındaki yükselti farkını azaltmak için Aksaray doldurulmaya Bayezid ise, kazılıp alçaltılmaya çalışılmıştır. Yol üzerindeki Koca Ragıp Paşa Kütüphânesi, Akasaray Valide Câmii gibi tarihi yapıların aşağıda, Bayezid Hamamı’nın yukarıda kalma nedeni budur. Bu çalışmalar sırasında yok olabilecek yapı ve kitâbeleri tespit ederlerken Süheyl Hoca’nın “Artık Aksaray da kalmıyor, Aksaraylılık da” sözlerine Derman bir anlam verememiştir. Bunun üzerine Ünver, sabahları Aksaray’dan işe giden ve akşamları Bayezid tarafından eve dönen insanların güneşe karşı yürüdükleri için başlarını kaldırmadıklarını ve başı önde insanlara bir dönem “Aksaraylı mısın? “denildiğinden bahsetmiştir.

Fotoğraf 58: A. Süheyl Ünver’in, 1925 Yılında Aldığı Kodak Marka Fotoğraf Makinesi (Gülbün Mesara Koleksiyonu). (T. 1925)

Kaynak: Yücel, (2019). Süheyl Ünver’in Objektifinden – 2. s.7.

İnce düşünceli Süheyl Ünver, birgün genç talebesine üzüntüyle yakınmıştır. Çünkü kendisi için çok dağıldığını söyleyenler bulunmaktadır. Ancak onun hakkında bilmedikleri iki husus vardır. Birincisi Hoca, tabiatı gereği aynı konuda fazla derinlere inmektense, imkân dâhilinde değişik mevzularda meşgul olmayı tercih etmektedir. İkincisi ise, öyle bir zamanda dünyaya gelmiştir ki, çocukluk yıllarında Cemil Paşa’nın

şehreminliği döneminde Aksaray yolu açılırken, Divanyolu'ndan Aksaray'a kadar eserlerin yok edilmesini görmüş ve elinden hiçbir şey gelmemiştir. Cumhuriyet döneminde de (1925), İstanbul yeni çehresine bürünmeye başladığında yok olan âbideler karşısında ne yapabileceğini düşünmüş ve 4,5 x 6'lık bir fotoğraf makinesi alarak yıkılması olası yerleri tespiti başlamıştır. İşte bu durum, Ünver'i ortadan kalkabileceğini düşündüğü tüm sanat ve kültür numûnelerini toplamaya sevk etmiştir (Derman, 2011a: 266, 267, 269). Tanışmalarının ardından iki yıl geçmiştir. Süheyl Ünver, devletin kendisine tanıdığı izinle, hem lisans eğitimini Amerika'da yapmak isteyen oğlu Aydın'ın yanında bulunmak, hem de araştırma ve çalışmalarına yurtdışında devam etmek üzere, kızı Gülbün ve eşiyle birlikte Amerika'ya gitme kararı almıştır. Ünver, gitmeden evvel Derman'a Amerika'da yalnızlık hissi ve vatan hasreti çekeceğini belirterek kendisini mektupsuz bırakmamasını istemiştir. İşte asıl yakınlaşmaları bu mektuplarla olmuştur. Hoca'nın İstanbul'daki mesafeli duruşu bu mektuplarda samimi bir şekle bürünmüştür.

Fotoğraf 59: Süheyl Ünver, Uğur Derman ve Çiçek Derman'ın Bulunduğu Sohbet ve İlim Meclisi. (T. Y.)

Kaynak: <https://www.instagram.com/p/CwevCFPsNbH/?igshid=MTc4MmM1YmI2Ng%3D%3D> (E.T. 13/09/2023).

Süheyl Ünver'in, yurda dönüşünde daha sık görüşmeye başlamışlar ve ertesi yıl Derman üniversiteden mezun olunca da birlikte Edirne'ye gitmişlerdir. 1961 senesi Edirne'nin 600. fetih yıldönümüne denk geldiğinden Türk Tarih Kurumu bir hazırlık başlatmıştır. Süheyl Ünver, Derman'dan Edirneli hattatları hazırlamasını istemiş ve o yıl iki sefer beraber Edirne'ye seyahat gerçekleştirmişlerdir (Uluant, 2018: 13, 14).

Edirne'deki otelde aynı odayı paylaşmışlar ve genç Uğur, bu seyahatte Süheyl Hoca'yı yakından tanıma fırsatı bulmuştur. Gezilerinde rahat ve pratik hareket etmeyi seven Ünver, çantasına terlik koymayıp giydiği ayakkabılara “terlik ol yâ mubârek!” diyerek arkalarına basıp terliğe çevirmektedir. Sakal traşı için köpük ve fırça taşımamakta el sabunu kullanmaktadır. Buna rağmen, boya takımı, not defterleri, fotoğraf makinesi daima yanında olmuştur. Herhangi bir aksiliğe karşı dikiş setini cüzdanında muhakkak bulundurmaktadır. Seyahatlerde erken kalkarak, zamandan istifâde etmenin yanı sıra, kalabalığın olmadığı saatlerde rahat çalışabilmenin avantajını yaşamaktadır (Derman, 2011a: 265, 266).

Fotoğraf 60: Ünver'in, Göztepe'deki Evinde Gerçekleşen İlim Toplantılarından Hâtirâ. Fotoğrafta Görüldüğü Üzere Uğur Derman, Bu Tür Meclislerin Her Daim En Genç Katılımcısı Olmuştur. (T. 20 Ağustos 1960)

Kaynak: (yay. haz.) Kanbaş, (2024). Defternâme. s. 569.

Uğur Derman, 1961-62 yılları arasında askerlik için Diyarbakır'da bulunduğu sırada, Süheyl Hoca Amerika'da kendisini mektupsuz bırakmayan genç ahababını yalnız bırakmamıştır. Zaten yurda dönüşünde Derman'a, “Senin de birgün mektuba ihtiyacın olur. Ben de o zaman seni mektupsuz bırakmayacağım” demiştir (Derman, 2011a: 268). On altışar sayfalık bu mektuplar Derman'ın yalnızlığına ilaç gibi gelmiştir. Süheyl Hoca, mektup yazdığı sırada kendisini ziyarete gelen zevata da ya bir imza attırmış ya da iki satır ilave ettirmiştir (Uluant, 2018: 17).⁵²

⁵² Şubat 2024 tarihinde bu mektuplar *Defternâme (Süheyl Ünver-Uğur Derman)* ismiyle neşredilmiştir.

Uğur Derman, İstanbul'un her köşesini Süheyl Ünver'le tanıdığını, onunla yaptığı küçük gezintilerin kendisi için büyük bir kazanım olduğunu dile getirmektedir. Bir anda karar vererek, İstanbul sokaklarında birlikte nice güzel gezintiler yapmışlardır. Örneğin, herhangi bir toplantı sırasında Derman'ın önüne Ünver'den eski yazıyla bir not gelmiş ve kalkıp Paşabahçe'ye gitmişlerdir. Sonrasında Emirgân'da Fuad Şemsi Bey'e (1974) uğranmış veyahut bir başka gün Ayşe Sultan'ın vefatı dolayısıyla Müşfika Kadınefendi'ye taziye (1961) gidilmiştir (Derman, 2011a: 271, 272).

Hoca-talebe ilişkileri Ünver'in vefatına (1986) kadar son zamanlarında biraz seyrekleşerek sürmüştür. Çünkü Derman, 1977 yılında eczacılığı bırakıp Türkp petrol Vakfı'nın idaresini devralmış ve iş yoğunluğu artmıştır. Süheyl Bey de eskisi gibi İstanbul sokaklarında gezintiler yapamamakta, evde vakit geçirmektedir. Kuveyt Hükümeti, 1985 Mayıs ayında, Üniversite Merkez Bina'sında tıp tarihine katkılarından dolayı Ünver'e bir armağan vermek üzere toplantı düzenlemiştir. Bu toplantıda Süheyl Hoca, talebesine “Yahu, ben seni çantam gibi her yere taşırdım. Niye oğlunu bana getirmiyorsun?” diyerek sitem etmiş, o esnada Derman'ın oğlu Selim, Hoca'nın elini öperek Ünver'in yumuşamasına vesile olmuştur.

Süheyl Ünver, bu toplantıdan bir süre sonra felç geçirmiştir. Derman çifti, Cerrahpaşa Hastanesi'nde kendisini ziyaret ederek müsaade ettiği müddetçe yanında durmuş, Ünver, bu son ziyaretlerinde “Hadi artık gidin, sizlere hakkımı helal ediyorum” demiştir. Hocanın ağzından çıkan bu son sözleri bir veda niteliğindedir. Bir müddet sonra tıbben yapılacak bir şey bulunmadığından eve çıkarılmıştır. Dermanlar, kendisini burada da ziyaret ederler ancak Ünver artık konuşacak durumda değildir (Uluant, 2018: 17, 18).

2.1.3. Uğur Derman'a Ait Sanat Eserleri

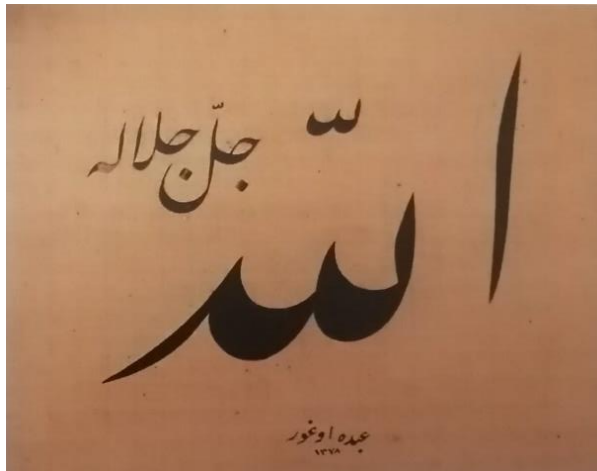
1955 yılında Güzel Sanatlar Akademisi'nin emekli hocası Necmeddin Okyay (1883-1976)'ın talebesi olan Uğur Derman, Hoca'dan hat sanatının bir çeşidi olan ta'lik yazıyı meşk etmiştir. İcâzetini aldıktan (1960) kısa bir süre sonra askere gitmiş, sonrasında ise yazıdan tamamen kopmuştur. Derman, vatanî görevini yaptığı sırada Defternâme ismini verdiği on altı sayfalık mektuplar yazmış, bu defter mektupların başlığını ta'lik hattıyla yazmak için kalemi eline aldığı anda verdiği elli günlük aradan sonra hayli zorlandığını dile getirmiştir (Kanbaş, 2024: 98). Askerlik sonrası üstlendiği vazifeler ve gözündeki rahatsızlık neticesinde fiilen yazıdan uzaklaşmıştır.

Fotoğraf 61: Uğur Derman'ın Ketebesi. (T. Y.)

Kaynak: <https://www.ketebe.org/en/artist/mustafa-ugur-derman-3395#lg=1&slide=0> (E. T. 15/01/2024). İsmek El Sanatları Dergisi'nde yayınlanan, "Gelenek ve Gelecek M. Uğur Derman" başlıklı mülâkatta Osman Özçay'ın "Kaç adet levha yazdınız?" sorusuna Derman, "Belki on kadar" yanıtını vermiştir. Aynı mülâkatta Süleyman Berk'in, "Taşa mahkûk olan var mı?" sorusuna ise, "Edirne'de Meriç Köprüsü üzerinde bir kitâbem, Vakıflar Müzesi'nde bir levham var. Kalıp şeklinde yazılıp tashihi edilmiş olanları daha çoktur" ifadelerini kullanmıştır (Berk, 2006: 86). Uğur Derman'ın, ulaşılabilen eserleri aşağıda kronolojik olarak sıralanmıştır. İlk olarak Derman'ın 1958 (H. 1378) yılında yazdığı celî ta'lîk "lafzatullah"a, ikinci olarak da 1960 senesinde aldığı icâzetnameye yer verilmiştir. Levhalar ve kiâbeler ayrı başlıklar altında sıralanmıştır. Kendisi için hazırlanan armağan kitabında neşredilen Uğur Derman'ın ebrû çalışması da bu bölüme dahîl edilmiştir.

- **LEVHALAR:**

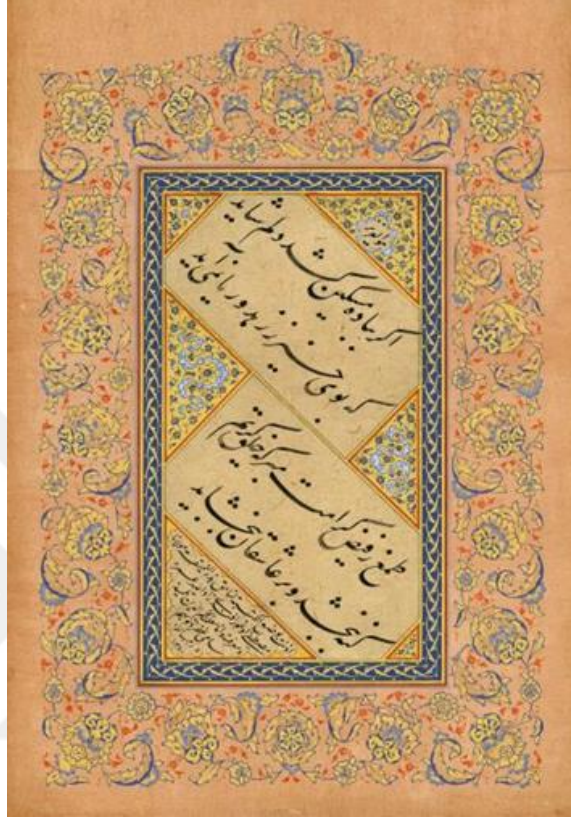
Fotoğraf 62: Derman'ın, H.1378 / M. 1958 Tarihli Levhası.

Kaynak: Uluant Ataman, S. (2018). Gurbetnâme (Süheyl Ünver-Uğur Derman Mektuplaşmaları). s. 57.

Yazı Türü: Celî Ta'lik

Metnin Okunuşu: Allah – celle celâluhu.

İmza-Tarih: Abduhu Uğur. 1378.

Fotoğraf 63: Derman'ın, H. 1380 / M. 1960 Tarihli İcâzetnamesi. 36 x 24 cm.
(Uğur Derman Koleksiyonu).

Kaynak: (Der.) Schick, I. C. (2000). M. Uğur Derman 65 Yaş Armağanı. s. 45.

Yazı Türü: Ta'lik (Mâil)

Tezhip: Gülnur Duran

Metnin Okunuşu:

Eger be bâde-i muşgîn keşed dilem şâyed

Ki bûy-i hayr zi zuhd u riyâ nemîâyed

Tama' zi feyz-i kerâmet meber ki hulk-i kerîm

Guneh be bahşed u ber âşıkân be bahşâyed

(Anlamı: Eğer gönlüm misk kokulu şaraba meylederse yeridir.

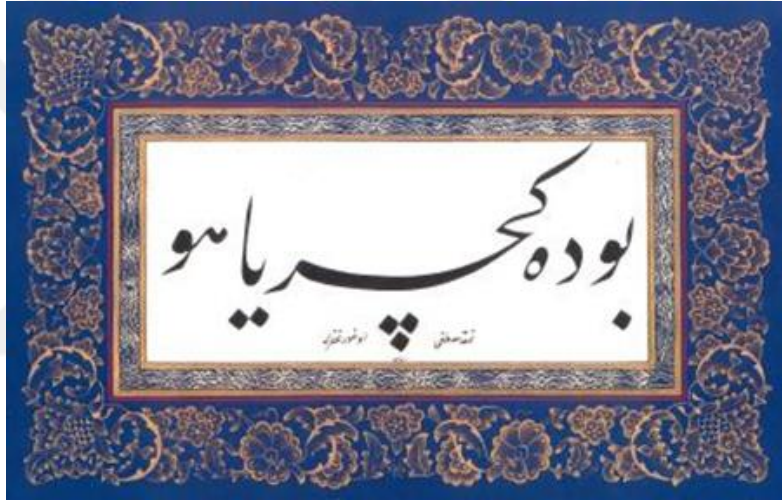
Çünkü bu abidlikten ve bu riyan pek hayır kokusu gelmiyor.

Sevgilinin kerem etmesinden ümidini kesme ey âşık!

Çünkü o Kerîm'in âdetidir; günahları bağışlar ve âşıklara merhamet eyler). -Hâfız-ı Şirâzî-

Uğur Derman, 1960 senesinde yazdığı ta'lik hatlı mail kıt'a ile icâzetini almıştır. Burada Derman, teâmüllere uygun olarak meşhur hattat Mir İmâdü'l- Hasenî'nin (ö. 1615) bir kıt'asını takliden yazmıştır. Sol alt köşede Necmeddin Okyay'ın tasdik metni bulunmaktadır.

İmza Metni: Derman'ın hocası Necmeddin Efendi'nin icâzetnâme tasdik metni anlamı: Bu yazıyı yazan Mustafa Uğur Efendi'ye –Allah ömrünü ve ilmini artırsın- (yazılarına) “Ketebe” koyma izni verdim. Ben hocası Sâmi Efendi talebesi Necmeddin. Allah onların (her üçünün) günahlarını bağışlasın. 8 Receb 1380.

Fotoğraf 64: Derman'ın, H. 1380 / M. 1960-1961 Tarihli Levhası.
(İnci A. Birol Koleksiyonu)

Kaynak: (Der.) Schick, I. C. (2000). M. Uğur Derman 65 Yaş Armağanı. s. 14.

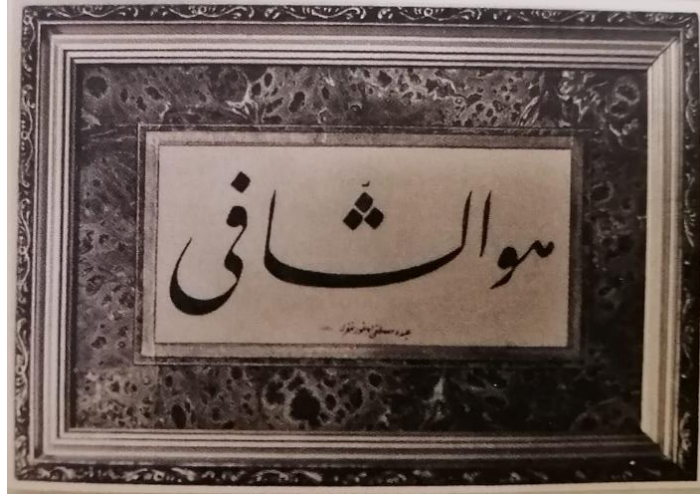
Yazı Türü: Celî Ta'lik

Metnin Okunuşu: Bu da geçer yâ Hû. (Kelam-ı kibar)

Tezhip: A. İnci Ayan Birol. H. 1404. (Hâlkari Bezeme)

Ara suyu: Mustafa Düzgünman kumlu ebrûsu.

İmza-Tarih: Nemekahû Mustafa Uğur gufıra lehû. 1380.

Fotoğraf 65: Derman'ın, H. 1381 / M. 1961 Tarihli Levhası

Kaynak: (yay. haz.) Kanbaş, M. S. (2024). Defternâme (Süheyl Ünver-Uğur Derman). s. 145.

Yazı Türü: Celî Ta'lik

Ebrû: Uğur Derman

Metnin Okunuşu: Hüveş-Şâfî (Şifa veren O'dur)

Uğur Derman, askerlik vazifesi için Diyarbakır'a ilk gittiği günlerde aşırı sıcaklara maruz kalmış, orada hastalanmasına müsaade etmeyen doktora bu levhayı yazarak, ebrûlayıp cetvelleyip hediye etmiştir (Kanbaş, 2024: 144).

İmza-Tarih: Abduhu Mustafa Uğur gaferallehu. 1381.

Fotoğraf 66: Derman'ın, H. 1383 / M. 1963 Tarihli Levhası.
(İnci A. Birol Koleksiyonu)

Kaynak: (Der.) Schick, I. C. (2000). M. Uğur Derman 65 Yaş Armağanı. s. 13.

Yazı Türü: Celî Ta'lik

Tezhip: A. İnci Ayan Birol. (Hâlkârî Bezeme)

Metnin Okunuşu: Allah – celle celâluhu.

İmza-Tarih: Uğur. 1383.

Fotoğraf 67: Derman'ın, H. 1387 / M. 1967 Tarihli Levhası.
(Mustafa Düzgünman Koleksiyonu)

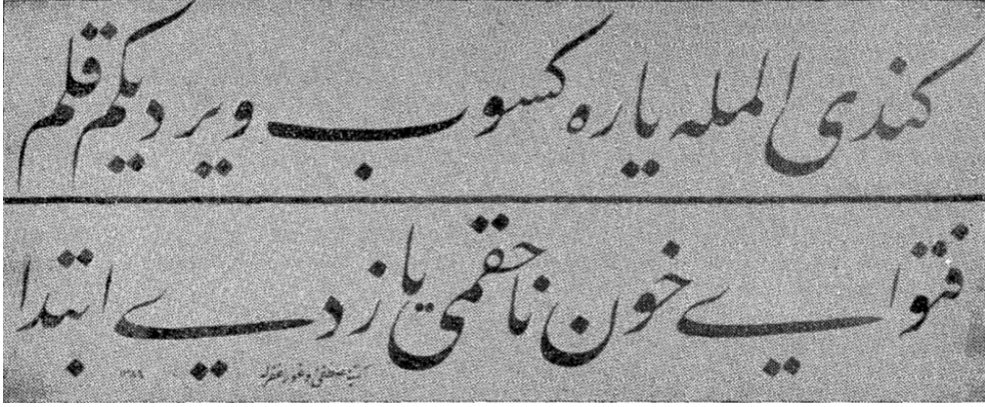
Kaynak: (Der.) Schick, I. C. (2000). M. Uğur Derman 65 Yaş Armağanı. s. 15.

Yazı Türü: Celî Ta'lik

Ebrû: Mustafa Düzgünman

Metnin Okunuşu: Bârekâllâhu Te'âla.

İmza-Tarih: Ketebehû Mustafa Uğur tilmiz-i Necmeddin gufira lahumâ. 1387. 5
Muharrem.

Fotoğraf 68: Derman'ın H. 1387 / M. 1967 Tarihli Levhası.

Kaynak: Derman, M. U. (1967). Kalem. İslam Düşüncesi. C. 1. S. 4. s. 265.

Yazı Türü: Celî Ta'lik

Metnin Okunuşu: Kendi elimle yâre kesip verdim kalem / Fetvay-ı hûn-ı nâhakımı yazdı ibtida.

İmza-Tarih: Ketebehu Mustafa Uğur gufira lehû. 1387.

Fotoğraf 69: Derman'ın, H. 1388 / M. 1968 Tarihli Levhası.
(İstanbul Vakıf Hat Sanatları Müzesi)

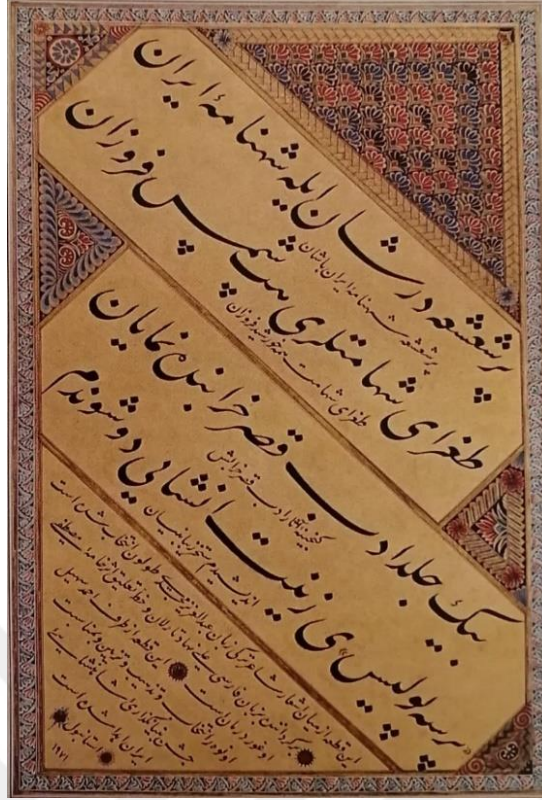
Kaynak: (Der.) Schick, I. C. (2000). M. Uğur Derman 65 Yaş Armağanı. s. 15.

Yazı Türü: Celî Ta'lik.

Ebrû: Mustafa Düzgünman

Metnin Okunuşu: İnn(A)llâhe ye/muru bil'adli. (Şüphesiz Allah, adaleti emreder).
[Nahl 90. Ayet-i Kerime]

İmza: Ketebehû Mustafa Uğur tilmiz-i Necmeddin gufira lehumâ.

Fotoğraf 70: Derman'ın, H. 1391 / M. 1971 Tarihli Levhası

Kaynak: (Der.) Schick, I. C. (2000). M. Uğur Derman 65 Yaş Armağanı. s. 61.

Yazı Türü: Ta'lik ve Hurde Ta'lik.

Tezhip: Süheyl Ünver- Tülay Ölez.

Metnin Okunuşu: Ta'lik Hattı

Pür-şâ'şaadîr şân ile Şehnâme-i İran

Tuğrâ-yı şehâmetleri hep şems-i fûrûzan

Bin cild-i edeb kasr-ı harâbında nümâyan

Persepolis'i, ziynet-i inşâyı düşündüm.

Metni Okunuşu: Hurde Ta'lik Hattı

Pür-şâ'şaa, Şehnâme-i İran, bâ-şân

Tuğrâ-yı şehâmet, heme hurşîd-i fûrûzan

Gencîne-i âsâr-ı edeb kasr-ı harâbeş,

Endîşîdem sitahr-ı zibâ bünyân.

1971 senesini İran'daki monarşinin 2500. yılı ilan eden devrin şâhı Rıza Pehlevî (1919-1980), 12 Ekim 1971 tarihinde tüm dünya liderlerini, ilim ve sanat mensuplarını Şiraz yakınlarındaki Persopolis (tarihî Parsa) şehrine davet etmiştir. Davetlilerden olan Süheyl

Ünver (1898-1986), Şah’a hediye etmek üzere kendisinin mürşidi olan mutasavvıf şair Abdülazîz Mecdi (Tolun) Efendi’nin manzumesinden bir kıt’ayı Uğur Derman’a yazdırarak (Fotoğraf: 70) tezhibiyle de bizzat kendisi ilgilenmiştir.

Hurde ta’likle yazılan kısım, Ünver’in ricasıyla beytin Ali Nihad Tarlan tarafından İran diline çevirisidir. Kıt’anın sol alt köşe üçgeninde Ali Nihad Bey’in tertibiyle yazılan Farça metnin Türkçe okunuşu şu şekildedir:

“Bu kıt’a, Türk şâiri Abdülazîz Mecdi Tolun’un şiirleri arasından seçilmiş; Farsça olarak Ali Nihad Tarlan tarafından ifâde edilmiştir. Ta’lik kıt’a Mustafa Uğur Derman’ın kaleminin eseridir. Bu kıt’a Ahmed Süheyl Ünver tarafından seçilip tezyin ve tezhip edilmiş, Şehinşahlığın kuruluş kutlamaları münâsebetiyle hediye olunmuştur. İstanbul 1971” (Schick, 2000: 59, 60).

Fotoğraf 71: Derman’ın, H. 1391 / M. 1971-1972 Tarihli Levhası.
(Klasik Türk Sanatları Vakfı)

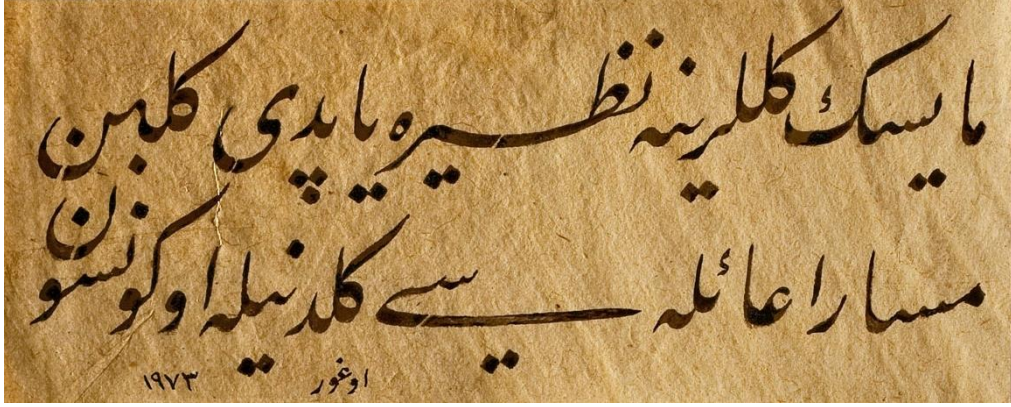
Kaynak: <https://www.ketebe.org/eser/3495?ref=artist&id=3395> (E.T. 18/01/2024).

Yazı Türü: Celî Ta’lik

Metnin Okunuşu: Kerem-dârân-ı âlem-râ direm nîst / Direm-dârân-ı âlem-râ kerem nîst

Anlamı: Âlemin kerem sâhiplerinin dirhemi yoktur. Cihanın en zenginlerinin de keremi yoktur.

İmza-Tarih: Ketebehû Mustafa Uğur gufira lehû. 1391.

Fotoğraf 72: Derman'ın, M.1973 Tarihli Levhası⁵³. (Gülbün Mesera Koleksiyonu)

Kaynak: Mahmud Sami Kanbaş fotoğraf arşivi.

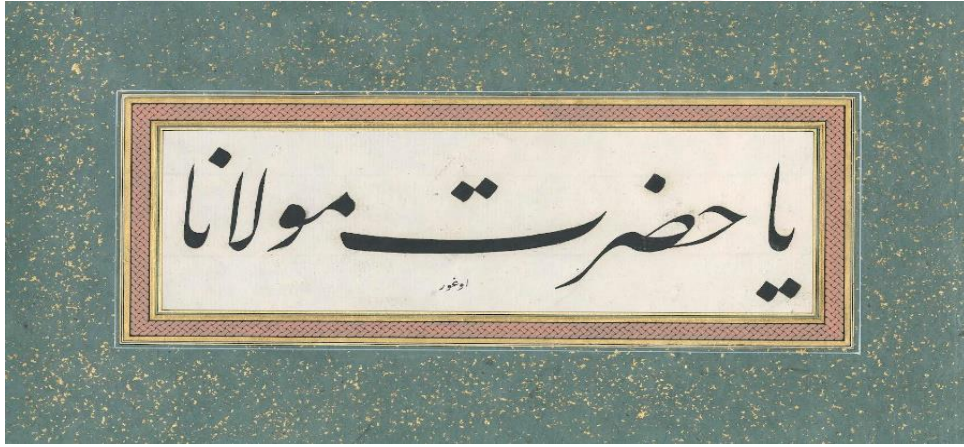
Yazı Türü: Celî Ta'lik

Metnin Okunuşu:

Mayısın güllerine nazîre yaptı Gülbün

Mesera âilesi Gülden'îyle öğünsün.

İmza-Tarih: Uğur. 1973.

Fotoğraf 73: Uğur Derman'ın, Hânesinde Bulunan Levha. (T. Y.).
(Uğur Derman Koleksiyonu).

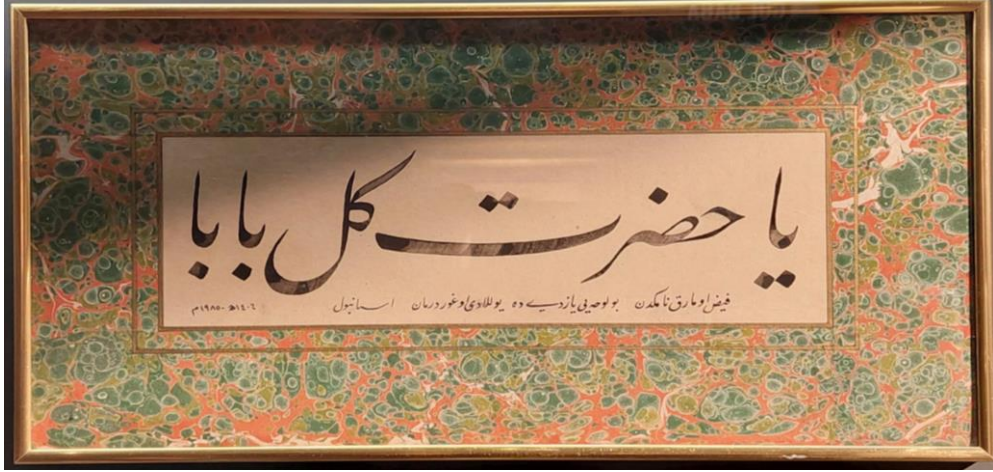
Kaynak: Mustafa Parıldar fotoğraf arşivi.

Yazı Türü: Celî Ta'lik

Metnin Okunuşu: Yâ Hz. Mevlânâ

İmza: Uğur.

⁵³ Uğur Derman bu yazıyı Süheyl Ünver'in torunu Gülden Mesera dünyaya geldiğinde yazmış ve Mesera ailesine hediye etmiştir. Mahmud Sami Kanbaş, Gülbün Mesera'nın evinin duvarında gördüğü bu levhayı fotoğrafladığını dile getirmiştir.

Fotoğraf 74: Derman'ın, H. 1406 / M. 1985 Tarihli Levhası. (Gülbaba Türbesi).

Kaynak: Macaristan Budapeşte'deki Gülbaba Türbesi.

Yazı Türü: Celî Ta'lik

Metnin Okunuşu: Yâ Hz. Gül Baba

İmza-Tarih: Feyz umarak nâmından, bu levhayı yazdı da yolladı Uğur Derman.

İstanbul, 1406. (14.06.1985)

Fotoğraf 75: Derman'ın, 1958 Tarihli Hatib ve Çiçekli Ebrû Çalışması

Kaynak: (Der.) Schick, I. C. (2000). M. Uğur Derman 65 Yaş Armağanı. s. 16.

- **AHŞAP LEVHALAR:**

Fotoğraf 76: Derman'ın, H. 1383 / M. 1963-1964 Tarihli Levhası

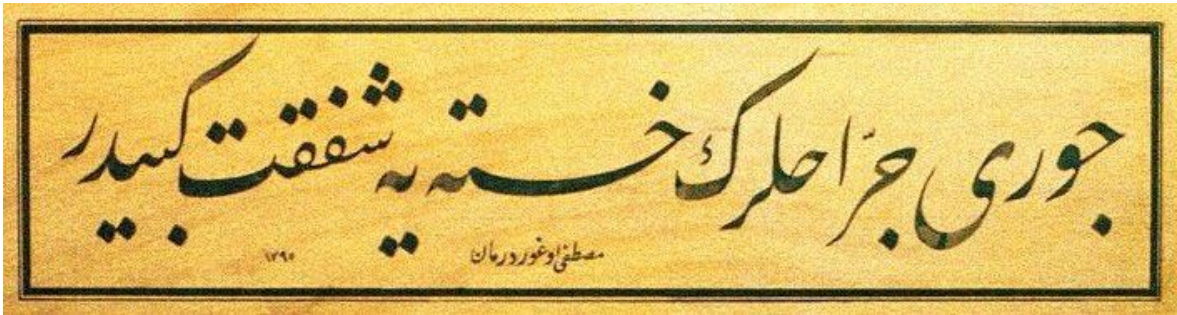
Kaynak: Berk, S. (2006). Gelenek ve Gelecek M. Uğur Derman. s. 88.

Yazı Türü: Celî Ta'lik

Naht: Sedefkâr Salih Balakbabalar

Metni: Besmele.

İmza-Tarih: Mustafa Uğur. 1383.

Fotoğraf 77: Derman'ın, H. 1395 / M. 1975 Tarihli Levhası. (Özel Koleksiyon)

Kaynak: Berk, S. (2006). Gelenek ve Gelecek M. Uğur Derman. s. 89.

Yazı Türü: Celî Ta'lik

Metnin Okunuşu: Ahşap Üzerine “Cevri cerrahların hastaya şefkat gibidir”.

İmza-Tarih: Mustafa Uğur Derman. 1395.

- **KİTÂBELER:**

Uğur Derman'ın bir de herkesçe bilinmeyen taş mahkûk bir kitâbesi bulunmaktadır. Sultan II. Mahmud'un 1833 yılında inşasına başlattığı fakat malî nedenlerle yapımına ara verilen, oğlu Sultan Abdülmecid'in talimatıyla 1842-47 yılları arasında inşâsına devam

edilip tamamlanan Edirne Mecidiye Köprüsü'nün kitâbesidir. Yunanlıların Edirne'yi işgali sırasında Neyir isimli bir kişi tarafından yok edilince bu kitâbe aslına uygun olarak Derman tarafından 1966 yılında tekrar yazılmıştır (Fotoğraf: 79). Öncesinde burada Ziver Bey tarafından ta'lik hatla yazılmış Abdülmecid dönemine ait bir kitâbe bulunmaktadır.⁵⁴ Derman'ın, bu kitâbenin kalıbını askerlik vazifesini yerine getirdiği Diyarbakır Askerî Hastanesi Eczâhânesi'nde oluşturduğu, Süheyl Ünver'e 15 Aralık 1961'de gönderdiği mektuptan anlaşılmaktadır. Hocasına yazdığı mektupta konuyla ilgili şu ifadeleri kullanmıştır:

“Arada bir hayli fasıla verdim. Eczâhâneye dair işlerimin yanı sıra Edirneli Ârif Dağdeviren ile muhabereden sonra o köprünün kitâbesini yazmaya başladım. Ben şimdiye kadar bu kadar fazla celî yazı yazmadım. Satırları oturtmak falan bayağı mesele. Ama herhalde beğeneceksiniz efendim. Bu arada Sâmi Efendi'nin “Celî yazmadıkça hattın esrarına vâkıf olunmaz” sözüne bir daha inandım. Yazının tarihi 1258. Ben sanki dedemin dedesi Yesârizâde'ymişim” (Kanbaş, 2024: 229).

Fotoğraf 78: Kitâbe Köşkü, Alınlık ve Uğur Derman'ın Ta'lik Hatlı Kitâbesi. (T. 1966)

Kaynak: Akçıl Harmankaya, N. Ç. (2022). Köprü Köşklerine Bir Örnek: Edirne Mecidiye Köprüsü Kitabe ve Seyir Köşkü. s. 1536.

⁵⁴ N. Çiçek Akçıl Harmankaya, (2022). *Köprü Köşklerine Bir Örnek: Edirne Mecidiye Köprüsü Kitabe ve Seyir Köşkü*. İzmir: Sanat Tarihi Dergisi. S. 49. s. 1520-1521.

Fotoğraf 79: Ta'lik Hatlı Kitâbenin Yakından Görünüşü. (T. 1966)

Kaynak: Mahmud Sami Kanbaş fotoğraf arşivi.

Yazı Türü: Celî Ta'lik.

Metnin Okunuşu:

Esas endâz-ı bünyân-ı kerem Abdülmecid Hân'ın
 İmar-ı mülkünün üstâd-ı adli oldu mimarî
 Olaldan menhel-i cezb-i mekârim ol Şehin ahdi
 Sezâ manend-i cezb-i derya dehre kılsa lütfunu cari
 O Şehinşehdir elhak fa'izülhayrat âlemde
 Sezâdır kılsa âbâdân mülkü böyle âsârı
 Edirne beldesi enharı üzre hayr-ı şahâne
 Garik-i cuy-i ihsân eyledi etraf ü aktarı
 Gelüp geçtikçe halk-ı memleket bu cısr-i saniden
 Du'a-sâz-ı dû bâlâ kıldılar evrad ü ezkârı
 Meriç ü Arda nehri tâ revân oldukça bu sûdan
 O şahın mülkünün feyz-i ilahî ola enharı
 Bu tak-ı cısr-i tarsı' etti Ziver işbu tarihin
 Bu âlî cısr oldu cısr-i sanî-i cihandâri" Sene: 1258 (M.1842)

İmza-Tarih: Ketebehu Mustafa Uğur tilmiz-i Necmeddin gaffarallah lehumâ, sene 1386/1966 (Akçıl Harmanakaya, 2022: 1522, 1523).

Fotoğraf 80: Galatasaray Lisesi Kapısı Üzerindeki Derman'ın Hazırladığı Kitâbe ve Tuğra. (T.1989)

Kaynak: Derman, M. U. (2019). Ömrümün Bereketi: 2. s. 177.

Yazı Türü: Celî Ta'lik.

Metnin Okunuşu:

Açıldıkça bu bâlâ Kışla-i Adliyye'nin bâbı,
Eder alkış asâkir, Hazret-i Abûllazîz Hân'a.
Bu yolda nev-benev âsârı, Kâmil, şâhid olmaz mı?
Terakkî-i şükûh ü şevket-i Abdûlazîz Hân'a.

Manası: Adliye Kışlası'nın bu yüksek kapısı açıldıkça, askerler Abdülaziz Han'a alkış tutarlar. Kâmil, bu yolda yeni yeni eserleri, Abdülaziz Han'ın ululuk ve yücelikte ilerlemesinin şahidi değil midir?"

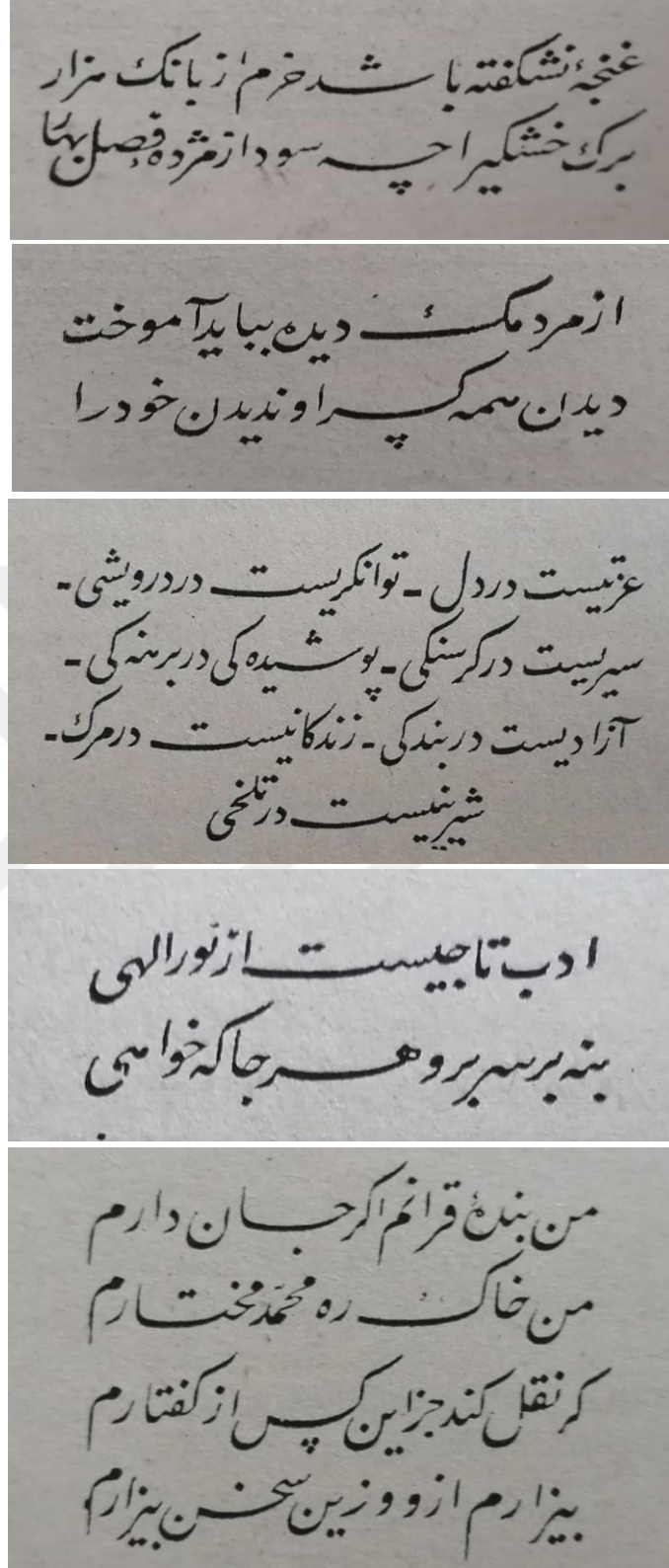
Uğur Derman'ın en göz önünde çalışması, İstiklal Caddesi'ndeki Galatasaray Lisesi kapısı üzerinde bulunan celî ta'lik kitâbe ve Abdülazîz tuğrasıdır (Fotoğraf: 80). Bu kitâbenin tekrardan yazılmasına vesile olan gazeteci, fikir ve siyaset adamı, yazar Ziyad Ebüzziyâ, Taksim'in Gümüşsuyu semtindeki eczâhâneye müşteri olarak geldiğinde Derman, gıyaben tanıdığı bu muhterem zâtı karşısında gördüğüne çok şaşırılmıştır. Hemen aralarında bir yakınlık kurulmuştur. Senelerdir yıllık üyelikle evlerine misafir olan Tasvir Gazetesi'nin yazarı Ebüzziyâ, yakın bir semt olan Ayaspaşa'da bir dairede oturmaktadır. Bu tanışmadan sonra Ziyad Ebüzziyâ, arada sırada eczâhâneye uğramış, evinde tertiplemediği toplantılara da davet etmiştir. Ebüzziyâ, Galatasaray Lisesi'nin kapısı üzerindeki kesilip vidalanarak hazırlanmış kitâbenin zaman içinde döküldüğünü görerek

Uğur Derman'ın yeniden yazması hususunda ısrar etmiştir. Kitâbenin metni de kendisinde mevcuttur. Derman'ın “Neden olmasın?” demesiyle temasları sıklaşmıştır. Bu bina, mektep olmadan önce Sultan Abdülazîz'in arzusuyla babası II. Mahmud'un “Adlî” mahlasından ilham alınarak Kışla-i Adlîye adıyla tamamlanmış (1865); ancak bir müddet sonra Mekteb-i Sultânî'ye tahsis edilmiştir. Caddeye açılan cümle kapısı üstündeki değişmeyen kışla kitâbesinin harfleri ve üstündeki tuğra zamanla düşüp zayı olmuştur. Kitâbenin tebrik kıt'ası Sadrazam olan Yusuf Kâmil Paşa (1808-1876) tarafından oluşturulmuştur.

İlk yapıldığı tarihte usta bir hattat tarafından hazırlanan celî ta'lik kitâbe, sarı madenden olup, demir kapının alınlığına harflerinden vidalanarak tutturulmuştur. Ziyad Ebüzziyâ, kapının eski bir fotoğrafını Derman'a vererek kitâbe ve tuğranın da yeniden yazılmasını istemiştir. Uğur Derman, kitâbeyi celî ta'lik üstadı Hulûsi Yazgan'ın (1869-1940) Yenikapı Mevlevihânesi'ndeki semahâne için yazdığı ta'lik yazıların harflerinin kalıplarını küçültme yoluyla hazırlamıştır. Tuğranın kalıbını da arşivinde bulunan Vahdetî Efendi (1834-1871)'nin çektiği Sultan Abdülaziz tuğrasından çıkarmıştır. Kalıplar devrin (1989) ahşap, maden ve sedef oyma sanatkarı Salih Balakbabalar'a verilmiş ve ortaya mükemmel bir çalışma çıkmıştır. Sarı madenden kesilen bu kitâbe Ziyad Ebüzziyâ henüz hastalanmadan önce bitmiş olmasına rağmen, Batıya açılan penceremiz sayılan bu cadde üstünde böyle bir kitâbenin bulunması münasip görülmemiş olsa gerek ki yerine konmasına izin verilmemiştir. Galatasaray İdare Heyeti'nde bu kültüre vâkıf tek kişi olan Ziyad Ebüzziyâ'nın çabaları sonuç vermemiştir. Fakat aradan çok vakit geçmeden Galatasaray müdürlüğüne tâyin olan Prof. Dr. Erdoğan Teziç (1936-2017), hem anılan kitâbe ve tuğrayı hem de bina içerisindeki tarihi yazıları 1997 yılında yerlerine astırmakla kültür ve medeniyet tarihimize katkıda bulunmuştur. Derman, bu yerinde hareket sonrası hem tanışmak hem de şükranlarını bildirmek üzere Teziç'i telefonla aramıştır. Erdoğan Teziç'in cevabı şu olmuştur: “Kitâbeyi yerine koydurmadan başka ne yapabilirim? Mâzîmden mi utanacağım?” (Derman, 2019a: 176, 177, 179).

• KİTAP YAZILARI:

Bu başlık altında Mahir İz'in “Tasavvuf / Mâhiyeti, Büyükleri ve Tarikatlar” isimli kitabının 1981 senesindeki ikinci baskısında yer alan Uğur Derman'ın kaleminden çıkmış yazılara yer verilmiştir. Derman, bu kitapta geçen bölüm başlıklarına uygun beyitleri ta'lik hattıyla yazmıştır.

Fotoğraf 81: Mahir İz'in, Yüksek İslâm Enstitüsünün Talebelerine İthaf Ettiği
"Tasavvuf "Kitabındaki Uğur Derman'ın Ta'lik Yazıları. (T. 1981)

Kaynak: İz, (1981). Tasavvuf / Mâhiyeti, Büyükleri ve Tarikatler. s.61, 97, 100, 200, 230.

Uğur Derman'ın bölümün başında görülen imzasının dışında, Halim Özyazıcı tarafından tasarlanmış bir de ketebesı bulunmaktadır. Günümüzde bu imzayı Halim Efendi'nin hâtırâsı olarak yakasında taşımaktadır.

Fotoğraf 82: Uğur Derman'ın, Yakasında Taşıdığı Halim Özyazıcı Tarafından Tasarlanmış İmzası (T.Y.)

Kaynak: Uğur Derman'ın husûsî koleksiyonu.

2.1.4. Uğur Derman'ın Talebeleri

1960 senesinde ta'lik yazıdan icâzetini alan Uğur Derman'ın en bilinen talebeleri Hüseyin Öksüz ve Hüseyin Kutlu'dur. Hüseyin Kutlu'ya eczâcılık döneminde ders veren Derman, Hüseyin Öksüz'e ise, Türkp petrol Vakfı'ndaki vazifesi sırasında mektuplaşmak suretiyle ta'lik dersi vermiştir.

2.1.4.1. Hüseyin Öksüz

Uğur Derman'ın icâzet verdiği talebesi Hüseyin Öksüz, tasavvuf ve edebiyâta meraklı, Mevlânâ aşığı, şair bir babanın evladı olarak 1944 yılında Konya'da Şıhalaman Mahallesi'nde dünyaya gelmiştir. Sırasıyla Köprübaşı İlkokulu ve Konya İmam Hatip Orta Okulu'nu tamamlayan Öksüz, ilkokuldan sonra üç yıl hafızlık eğitimi almıştır.

Doktor olmayı düşleyen Hüseyin Öksüz, babası Veysel Öksüz’ün desteği ile önce Ereğli Lisesi’ne kaydolmuş, bir ay sonra da Konya Gazi Lisesi’ne naklolmuştur. Bu sırada Ramazanlarda Konya câmilerinde mukabele okuyarak, mevlüd cemiyetlerinde bulunmuştur.

Fotoğraf 83: Konevî Mahlasını Kullanan Hüseyin Öksüz’ün İmzası. (T. Y.)

Kaynak: <https://www.ketebe.org/sanatkar/huseyin-oksuz-400> (E.T. 03/12/2023).

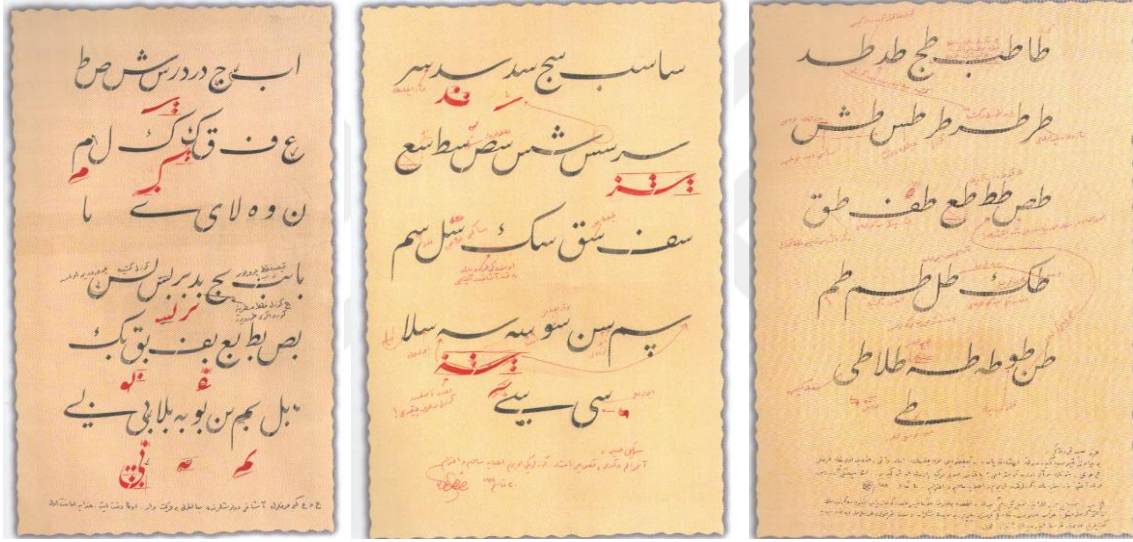
Kader yolculuğu hocası Uğur Derman’la benzerlik gösteren Öksüz, 1966 senesinde İstanbul Üniversitesi Eczâcılık Yüksekokulu’na kaydolmuştur. Bu dönemde mûsıkîye de merak salmıştır. Arkadaşlarıyla birlikte çalışarak neyden ses çıkarmayı başaran Öksüz, kaabiliyetini giderek artırmıştır. İstanbul’daki ilk yılında, aynı semtte (Teşvikiye’de) oturan hemşehrisi, Edebiyât Fakültesi öğrencisi Selahattin Hidayetoğlu ile birlikte Cihangir Câmii İmamı Mustafa Efendi’den güzel bir “mansur ney” alıp ilk ney çalışmalarına başlamış (Memiş, 2024: 8, 9) ve 1970-80 yılları arasında Mevlânâ İhtifallerinde ney üflemiştir.⁵⁵

Hüseyin Öksüz, kamış kalemi de mûsıkî derneğine gittiği gün Selahattin Hidayetoğlu vesilesiyle ilk kez eline almıştır. O senenin yazında da Selahattin Hidayetoğlu, Konya’da Öksüz’e rik’a yazı göstermeye başlamıştır. O yıllarda Hidayetoğlu, Halim Efendi’den rik’a meşk etmektedir. Sonrasında nesih yazı dersine başlamış ancak Halim Efendi 1964’de elim bir trafik kazasıyla hayatını kaybetmiştir.

⁵⁵ Detaylı bilgi için; bkz. <https://www.ketebe.org/sanatkar/huseyin-oksuz-400>. E.T. 03/12/2023.

Hüseyin Öksüz, İstanbul’a gelişinin ikinci yılında Konyalı talebe arkadaşlarıyla bir araya geldiği ev toplantısında, arkadaşı Hüseyin Kutlu’nun vesilesiyle hattat Hâmid Aytaç’tan hat dersi almaya başlamıştır (Memiş, 2024: 9). Öksüz, bu hadiseyi şöyle anlatmaktadır:

“İstanbul’da öğrenci iken bir gün, yine Konyalı olan ve Felsefe Bölümü’nde okuyan arkadaşım Hüseyin Kutlu’nun evine arkadaşlarla birlikte gitmiştik. Hüseyin Efendi’nin hokkası, is mürekkebi ve kamış kalemini, yaptığı karalamaları görünce heyecanlandım. Ben de ders almak istediğimi söylediğimde Hüseyin Kutlu’nun iki aydır Hâmid Aytaç adında bir hocaya devam ettiğini öğrendim. O günden sonraki ilk cumartesi dersi için Hâmid Hoca’ya Hüseyin Kutlu ile birlikte gittik. Hâmid Hoca’nın teveccühleriyle o gün kendisine talebe olduk.”

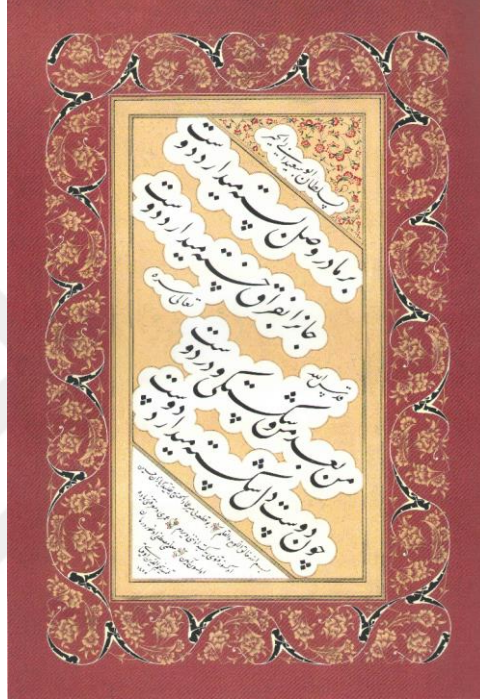
Fotoğraf 84:Hüseyin Öksüz’ün, Uğur Derman Tarafından Çıkartma Yapılan Ta’lik Meşkleri. (T. 1989, 1990)

Kaynak: Hüseyin Öksüz’ün husûsî arşivi.

Fakülteden mezun olup, memleketine döneceği vakit vedalaşmak için üzüntüyle hocasının kapısını çalan Öksüz, Hâmid Hoca’nın teklifiyle pek mutlu olmuş ve gönül rahatlığıyla Konya’ya dönmüştür. Aytaç, talebesine hat meşkine mektuplaşarak devam etmesini önermiştir. Hüseyin Öksüz, bazen postayla bazen de İstanbul’a giden arkadaşlarının vasıtasıyla meşkini yollayıp dersine devam etmiştir.⁵⁶ Konya’da 10 yıl eczâcılık yapan Öksüz, 1980 senesinde Hâmid Aytaç’tan icâzetini almıştır (Atik, 2019:

⁵⁶ Klasik Türk Sanatları Vakfı’nın yaptığı *Hattat Yrd. Doç. Hüseyin Öksüz ile sohbet* başlıklı mülakattan. Detaylı bilgi için; bkz. <https://www.ktsv.com.tr/183-hattat-yrd-doc-huseyin-oksuz-ile-sohbet>. E.T. 03/12/2023.

29). Altı yıl sonra IRCICA I. Uluslararası Hat Yarışmasında, ‘celî dîvânî’ dalında birincilik, ‘celî ta’lîk’de 1. Mansiyon ve ‘celî sülûs’de 2. Mansiyon ödülünü, 1989 II. Uluslararası Yakut ül Müsta’simî Hat Yarışması’nda ise, ‘celî dîvânî’de Mansiyon ve ‘nesih’de Mansiyon ödülleri kazanmıştır. Devlet Türk Süsleme Sanatları Yarışmalı Sergilerinde ve yurtdışındaki birtakım sergilerde, çeşitli hat dallarında ödül ve beratlarla lâayık görölmüştür.

Fotoğraf 85: Hattat Hüseyin Öksüz’ün, Uğur Derman’dan Aldığı Ta’lik Yazı İcâzetnâmesi. (T. Hicrî 1425)

Kaynak: Hüseyin Öksüz’ün husûsî arşivi.

Hüseyin Öksüz, Hâmid Hoca’yla derslere devam ederken bir yandan da ta’lik hattını öğrenmek istemiş ve bunu bir gün usûlüyle üstâda söylemiştir (1969 yılında). Aytaç, “Sülûsü bitirelim evladım...” diyerek buna sıcak bakmadığını göstermiştir. Daha önce aynı istekte bulunan ders arkadaşı Hüseyin Kutlu, benzer bir cevap aldığından hocaya bildirmeden Uğur Derman’dan ta’lik dersi almaya başlamıştır. Aynı durumun yaşanması üzerine birlikte Gümüşsuyu Eczâhânesi’ne gitmişler ve Öksüz, Derman’ın talebesi olmuştur. Öksüz, ilk gün eczâhânenin arka tarafında Uğur Hoca’nın verdiği, Necmeddin Efendi’nin ta’lik meşklerini çalışıp yazı meşketmiştir. Hoca da yeni talebesine gerekli tarifleri yapmıştır. Bu başlangıçtan sonra neredeyse tamamı mektuplaşarak devam eden hat dersleri kesintilere uğrayarak, otuz yılı aşan rekor sayılabilecek bir süreye yayılmıştır.

En nihayetinde Hüseyin Öksüz, H.1425 (M.2004)'te, altmış yaşında iken ta'lik hattı icâzetnâmesini (Fotoğraf: 85) almıştır (Memiş, 2024: 11). Bu hususta Hüseyin Öksüz şu ifadeleri kullanmıştır: “Kendisinden [Uğur Derman'dan] ta'lik yazıyı meşk ettim ve altmış yaşımdan sonra bu yazıdan da icâzet aldım. Öğrenmenin yaşı yoktur vesselam”.⁵⁷ Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde misafir öğretim elemanı olarak hat dersleri veren Öksüz, 2001 yılında Selçuk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nin kuruluşuna öncülük etmiş ve burada öğretim üyesi olmuştur (Özkafa, 2014: 7). Bölümün kuruluş aşamasında ilk iş olarak Uğur Derman'ın kapısını çalmıştır. Maksudı, Anadolu'nun dört bir yanından gelecek talebelere rehber hoca bulmaktır. İstanbul kültürünü en iyi taşıyan kişi de O'nun için Uğur Derman'dır. Hocasına teklifini yapmış ancak Derman, yoğunluğundan dolayı gelemeyeceğini, belki Çiçek Derman'ın kendilerine rehberlik edebileceğini söylemiştir. Çiçek Derman'a da Marmara Üniversitesi Rektörlüğü'nden izin çıkmayınca bu sefer Uğur Derman, emekli olup Ankara'da yaşayan İnci Birol'u önermiştir. Teklifi kabul eden İnci Birol, bölümde on yıl hizmet etmiştir. On yıl boyunca Birol'u, Hüseyin Öksüz otogarda karşılamış ve öğle yemeğinden sonra vazifesine teslim etmiştir.⁵⁸

Öksüz, yurtiçi ve yurtdışında (ABD, Avustralya, Kazakistan, Kırgızistan, Hollanda, Almanya) çeşitli câmilerin yazılarını en güzel şekilde hazırlamıştır. Yine yurtiçi ve yurtdışında birçok kişisel ve karma sergiye katılmış, 2010 yılında TBMM Üstün Hizmet Ödülü, 2012 senesinde ise Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Sanat Büyük Ödülü'nü almaya hak kazanmıştır (Memiş, 2024: 15, 16, 19).

2011 senesinde emekliye ayrılan Öksüz, 2013 yılında KTO Karatay Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları Bölümü'nde öğretim üyesi ve bölüm başkanı olmuştur (Özkafa, 2014: 7).

Hüseyin Öksüz adına dört eser neşredilmiştir. İlki, 2009 yılında Konya İl Kültür Müdürlüğü tarafından basılan “Hattat Hüseyin Öksüz” isimli kitaptır. İkincisi, 2014 senesinde Necmettin Erbakan Üniversitesi tarafından neşredilen “Hattat Hüseyin Öksüz 45. Sanat Yılı Hâtırâsı” adlı çalışmadır. Üçüncüsü, KTO Karatay Üniversitesi tarafından

⁵⁷ Klasik Türk Sanatları Vakfı'nın yaptığı *Hattat Yrd. Doç. Hüseyin Öksüz ile sohbet* başlıklı mülakattan. Detaylı bilgi için; bkz. <https://www.ktsv.com.tr/183-hattat-yrd-doc-huseyin-oksuz-ile-sohbet>. E.T. 03/12/2023.

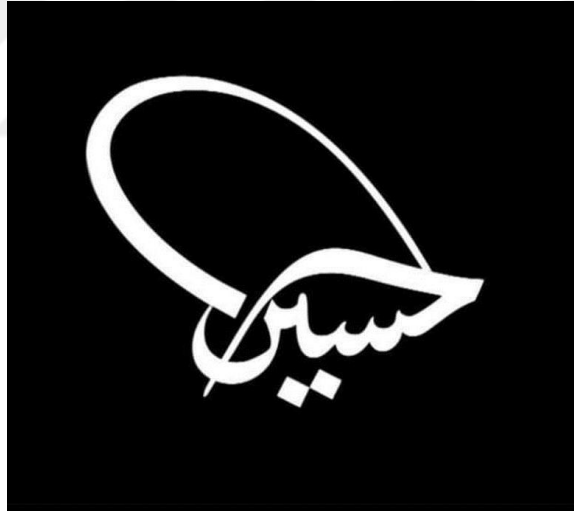
⁵⁸ SÜ Selçuk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları Bölümü'nün 16 Ekim 2022 tarihinde organize ettiği Hattat Hüseyin Öksüz (Konevi) Söyleşisi. Daha detaylı bilgi için; bkz. https://www.youtube.com/watch?v=iOwqu_ZX9hA. E. T. 02/02/2023.

2016 yılında “Hat Aşkıyla 48 Yıl” ismiyle yayınlanmıştır. Sonuncusu ise, 2024 yılında Konya Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı tarafından “Hattat Hüseyin Öksüz Kalıplar Atlası” ismiyle neşredilmiştir (Memiş, 2024: 18).

Hüseyin Öksüz, Konya Selçuk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü’nün üç yıl başkanlığını yapmış ve burada dünya çapında başarılı hattatlar yetiştirmiştir. Üniversite ve yaygın eğitim kurslarında yetişen otuzdan fazla talebesine icâzet vermiştir.⁵⁹ Hat sanatı alanında uluslararası ödüller almış talebeleri arasında; Prof. Dr. Mehmet Memiş, Doç Dr. Fatih Özkafa, Abdurrahman Depeler, Mustafa Parıldar, Seyit Ahmet Depeler gibi isimler bulunmaktadır (Özkafa, 2014: 7).

2.1.4.2. Hüseyin Kutlu

1949 yılında Konya’da dünyaya gelen Kutlu, yedi-sekiz yaşlarında klasik medrese eğitimi ile eğitim hayatına başlamıştır. 1960 senesinde İmam Hatip Lisesi’ne kaydolmuş ancak son sene Konya Erkek Lisesi’ne geçerek oradan mezun olmuştur.

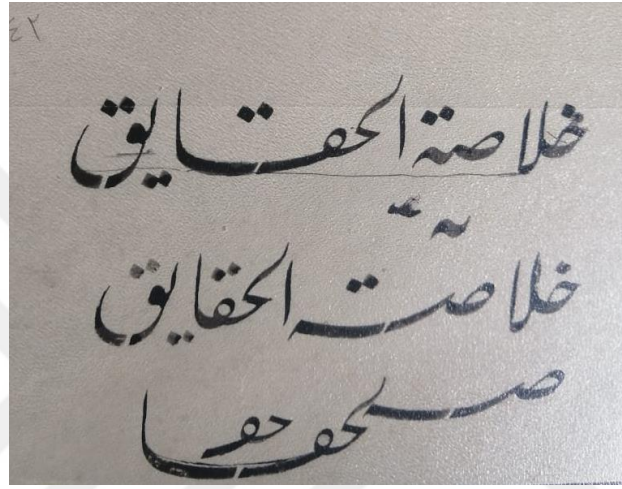
Fotoğraf 86: Hüseyin Kutlu’nun İmzası. (T. Y.)

Kaynak: <https://m.facebook.com/HattatKutlu/> (E.T: 6 Aralık 2023).

Hüseyin Kutlu, 1968 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü’nde lisans eğitimine başlamış, bu sırada da ailesine yük olmamak adına Diyânet İşleri Başkanlığı’na vazife için talepte bulunmuştur. Talebi olumlu karşılanan Kutlu,

⁵⁹ Bu bölümde, ketebe.org adresinden yararlanılmıştır. Detaylı bilgi için; bkz. <https://www.ketebe.org/sanatkar/huseyin-oksuz-400>. E.T. 03/12/2023.

Eskişehir'in Mihalıççık Kazası'na vâiz olarak atanmış ancak eğitimine buradan devam etmesi mümkün olmadığından görevinin vâizlikten imam-hatipliğe çevrilmesini ve İstanbul'a nakledilmesini istemiştir. Bu talebi üzerine İstanbul Sokullu Mehmet Paşa Câmii imamlığına getirilmiştir. Sonrasında, ideali olan felsefe öğretmenliğinden vazgeçecek derecede imam-hatiplik vazifesini benimsemiştir (Kemikli, 2018b: 229, 230). 1972 senesinde askere alınan Kutlu, 1976 yılında vazifeye başladığı Hekimoğlu Ali Paşa Câmii'nde emekliliğine kadar görev yapmıştır (Ayvazoğlu, 1999: 197).

Fotoğraf 87: Kutlu'nun, Neşrettiği Hülâsatül-Hakâyık Adlı Kitabın Kapak Yazısı Denemesi. (T. 1973)

Kaynak: Hüseyin Kutlu'nun husûsî arşivi.

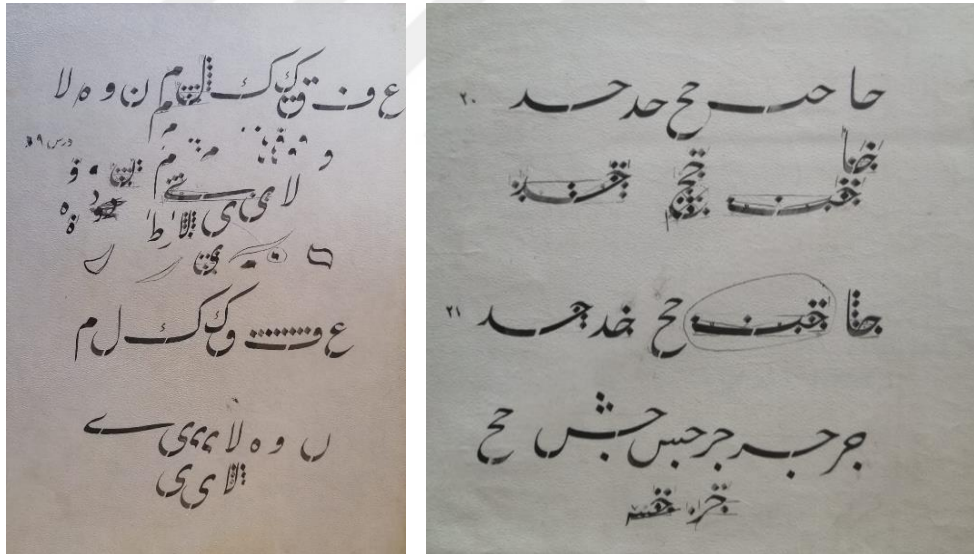
Hüseyin Kutlu, üniversiteye kaydolduğu yıl bütün olumsuz görüşlere rağmen hat sanatına ilgi duyup üstad Hâmid Aytaç'tan ders almaya başlamıştır. Hüsn-i hat sanatının miadını doldurduğunu, Aytaç'ın vefatıyla bu sanatın biteceğini söyleyenlere kulaklarını tıkayarak kutsî değerlerin yaşaması için çabalamıştır (Kemikli, 2018b: 232). Kutlu, ilk meşkini ve hocasının meşkini yazıp verdiği kamış kalemmini halen saklamaktadır. Her Cumartesi muntazaman derslere devam eden Kutlu, ayrıca Hoca'nın ısınmak için kullandığı sobasının tüpünü değiştirmek maksadıyla iki günde bir uğramıştır. Bu sayede Aytaç'la daha fazla vakit geçirmiştir.⁶⁰ Kutlu, 1974 senesinde Hâmid Aytaç hocadan sülûs-nesih yazı icâzetnâmesi almış (Atik, 2019: 18), aynı yıl Nermi Uygur'un danışmanlığında

⁶⁰ Hattat Hüseyin Kutlu ile Şeyh Atâullah Efendi Tekkesi (İslâm Medeniyeti Sanat Merkezi)'nde yapılan mülâkattan edinilen bilgiler. (T. 30 Ocak 2024).

yazdığı “Descartes’ta Ahlâk” konulu teziyle Felsefe bölümünden mezun olmuştur (Ayvazoğlu, 1999: 197).

Kutlu’nun kâğıt üzerine yazılı Hilye-i sa’adet, levha ve kıt’a halinde 1000’in üzerinde eseri olup, Veyszâde Câmii, Aşkaabad Câmii, Berlin Câmii, Tokyo Câmii, Konya Selçuk Üniversitesi Kampüs Câmii, Adana Sabancı Merkez Câmii başta olmak üzere birçok mimarî eserde yazıları bulunmaktadır.⁶¹ 1975 yılından bu yana kırkın üzerinde talebesine icâzet verdiği bilinmektedir (Kemikli, 2018b: 236).

Hüseyin Kutlu, görev yaptığı Hekimoğlu Ali Paşa Câmii’nde cemaatin yalnızca dinî ihtiyaçlarını değil, ilmî ihtiyaçlarını da karşılayacak hizmetler yapmıştır. İlerleyen zamanlarda, Hekimoğlu Ali Paşa Câmii’nin kütüphâne kısmını “Uygulamalı Türk-İslâm Sanatları Kütüphânesi” ismiyle bir kültür merkezi haline getirmiştir. Kütüphâne; Osmanlı Türkçesi, mûsikî nazariyâtı, klasik kemençe, tanbur, ney, kanun, kitap sanatlarından hat, tezhip, minyatür, ebrû gibi alanlarda ciddi eğitimler verilmiştir (Kemikli, 2018b: 231).

Fotoğraf 88: Hüseyin Kutlu’nun, Uğur Derman’dan Aldığı Ta’lik Dersi Meşkleri. (T. 1971, 1972)

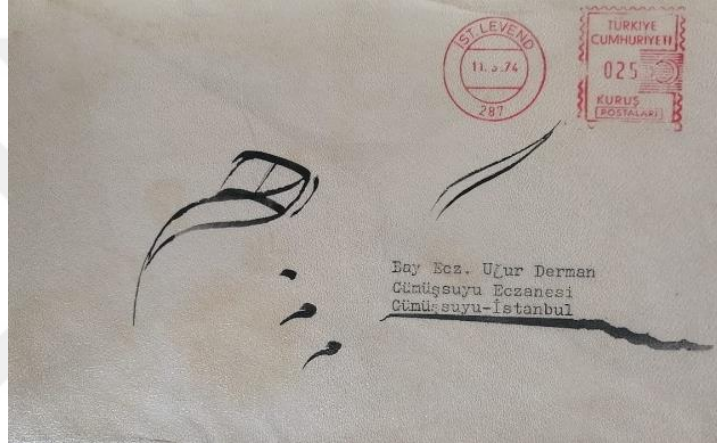
Kaynak: Hüseyin Kutlu’nun husûsî arşivi.

Hüseyin Kutlu, Hekimoğlu Ali Paşa Câmii haziresindeki tarihî mezar taşlarını konu edindiği “Kaybolan Medeniyetimiz” ile “Türk Kültür ve Medeniyet Tarihinde Fatih

⁶¹ Detaylı bilgi için; bkz. <https://www.ketebe.org/eser/7615?ref=artist&id=2108>. E. T: 6 Aralık 2023.

Külliyesi” isimli kitapları kaleme almıştır. Şevkî Efendi’nin Amme Cüzü’nün tıpkıbasımına katkıda bulunmuştur. Alvarlı Efe Hazretlerinin “Tarihçe-i Hayat” adlı biyografik çalışması ile “Hülâsatül-Hakâyık” isimli kitabını neşrederek bu alanda da hizmet vermiştir.

Hüsn-i hat grup başkanlığını yürütmekte olduğu “Uygulamalı Türk-İslâm Sanatları Kütüphânesi”nde, başta hat sanatı olmak üzere gelenekli sanatların yeniden canlandırılmasına çalışan Kutlu, merkezde üretilen eserleri önce külliyyede sergi halinde sunmuş, daha sonra Gül, İcâzet, Lâlezâr, Mevlânâ, 50. Vuslat Merasim ve Albümleri isimleriyle yayınlamıştır.⁶²

Fotoğraf 89: Bir Mektup Zarfı Üzerine Derman Tarafından Yazılmış “Mim” Harfî Tarifi. (T. 1974)

Kaynak: Hüseyin Kutlu’nun husûsî arşivi.

Hüseyin Kutlu, üniversite eğitimi aldığı sırada Uğur Derman’dan (1971-1974 yılları arasında)⁶³ ta’lik hattı meşk etmiştir (Kemikli, 2018b: 233). Kutlu’yu, Derman’a ders almak üzere ilk olarak, beraber Hâmid Aytaç’tan sülûs-nesih dersi aldığı ağabeyi Ali Rüştü Oran götürmüştür. Bu iki talebe belli aralıklarla (büyük ihtimalle Salı günleri) Derman’ın Ayazpaşa’daki Gümüşsuyu Eczâhânesi’ne giderek burada ta’lik yazı meşk etmişlerdir. Hüseyin Kutlu, “Hâmid Hoca’dan ziyâde Uğur Hoca’yla bu kadim sanatın künhüne vakıf oldum” diyerek Derman’ın bu mânâda önemine dikkat çekmektedir. Bu hususta Kutlu, şu ifadeleri kullanmıştır:

⁶² <https://www.ketebe.org/eser/7615?ref=artist&id=2108>

⁶³ Hattat Hüseyin Kutlu ile yapılan görüşmede edinilen bilgidir. (T. 26 Ocak 2024).

“Hattat Hâmid yazının intikalinde şekil olarak (elif şöyle yapılır vav böyle yapılır) bir köprü oldu. Fakat bu işin kültürü ve medeniyetini bu nesle aktaran Süheyl Hocalar, Necmeddin Hocalar, bu insanlar. Bu ayırım yapılmıyor. Bu iş bir medeniyet meselesi bir kültür meselesidir. Bu işin ruhunu veren Hattat Hâmid değil. Hattat Hâmid’in öyle bir fonksiyonu da yok. Ben Uğur Hoca’dan ta’lik meşk ettim fakat benim için önemli olan ta’lik meşk etmem değil. Uğur Hoca’da gördüğüm ve dinlediğim, onun aktardığı şeyler. İşte bu işin ruhuna ait kültür ve medeniyet. Uğur Hoca’yı ben bir medeniyeti kaybedilmeye kastedildiği anda, onun belli yerlerinden tutunanlara tutunmuş çok önemli bir köprü olarak görüyorum. Görüştüğü kimselere bakın kimlerden feyz almış. Onun bize yaptığı iyiliği bu neslin farkına varması lazım. Bu iyilik hiçbir şeyle tarif olunmaz.”

Bu sanatların “İslâm medeniyetinin tacı” olduğunu ifade eden Kutlu, bu medeniyetin yaşanılır ve yaşatılır bir medeniyet olduğunu, kifayetsiz olmadığını dile getirmektedir. Hat sanatının sekteye uğradığı döneme medeniyet perspektifinden bakarak, “Tsunamiyle yok edilmiş medeniyetimizi öncelikle teşhis ve tespit etmemiz lazım. Medeniyetini inkâr etmiş bir millet olduğumuz için bu sanatlar nostalji olarak görülüyor” şeklinde izâh etmekte, bu kültürü aktarabilmenin bir fitrat meselesi olduğunu düşünmektedir. “Uğur Hoca zeki ve gerçekten fitratı temiz bir kimsedir” sözleriyle, bu aktarımı yapmasının bir tesadüf olmadığını dile getirmektedir.⁶⁴

2.1.5. Uğur Derman’ın Aldığı Ödüller

Prof (hc) Uğur Derman’ın gelenekli sanatlar alanında altmış yılı aşkın süredir meydana getirdiği çalışmalar birçok ödüle lâyık görülmüştür. Türk kültür ve sanatına olan hizmetleri neticesinde Derman, 2002 yılında “Türkiye Yazarlar Birliği Üstün Hizmet Ödülü”, 2009 yılında ise “Elginkan Vakfı Türk Kültürü Araştırma Ödülü”nü almıştır (Türk Kahvesi, 2019). Aynı yıl gelenekli sanatlar dalında “Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülü” kendisine takdim edilmiştir. Ödül töreninde Derman, “Bu ödülü şahsım için almıyorum. Yegâne kusurları Osmanlı devrinde yetişip de Cumhuriyet devrinde eser verdikleri için takdir görmeyen gelenekli sanatlarımızın mensupları Reisü’l-hattâtîn Kâmil Akdik, Tuğrakeş İsmail Hakkı Altunbezer, Necmeddin Okyay, Hulûsi Yazgan, Halim Özyazıcı gibi büyük sanatkârlar için alıyorum” sözleriyle ödülü

⁶⁴ Hattat Hüseyin Kutlu ile Şeyh Atâullah Efendi Tekkesi (İslâm Medeniyeti Sanat Merkezi)’nde yapılan mülâkattan edinilen bilgiler (T. 30 Ocak 2024).

Cumhuriyet döneminde talihsizliğe uğrayan hattatlara adadığını ifade etmiştir. Çünkü ilk defa Cumhurbaşkanlığı seviyesinde İslâm sanatlarına bir dönüş ve kıymetlendirme olmuştur (Öteki Gündem, 2013). Derman, bu ödül töreninde dönemin Cumhurbaşkanı, kendi hattı olan bir levhayı, Cumhurbaşkanı Genel Sekreteri'ne de koleksiyonundaki Suûdü'l-Mevlevî (1882-1948)'nin celî sülûs hatlı levhasını hediye etmiştir (30 Aralık 2009).⁶⁵

Fotoğraf 90: Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Tarafından Verilen “Cumhurbaşkanlığı Kültür Ve Sanat Büyük Ödülü”. (T. 2009)

Kaynak: <https://www.youtube.com/watch?v=j8lbyp9fF6A&t=964s> (E.T. 08/08/2023).

Uğur Derman, 2010 yılında ise “UNESCO Yaşayan Kültür Hazinesi” ödülüne lâyık görülmüştür.⁶⁶ Ülkelerin geleneklerindeki zenginliğin emâresi olarak görülen ve UNESCO Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi gereği hazırlanan Somut Olmayan Kültürel Miras envanter çalışmasıyla, Türkiye'den 29 kişi “Yaşayan İnsan Hazine”leri”, 112 öge ise “Somut Olmayan Kültürel Miras Ulusal Envanteri” kapsamında yer almıştır.⁶⁷ 112 öge içinde hat sanatı da bulunmaktadır. Somut Olmayan Kültürel Miras'ın belli öğelerini yeniden yaşatmak ve yorumlamak için gerekli bilgi ve hünere yüksek düzeyde sahip kişiler olarak tanımlanan Yaşayan İnsan Hazine”leri (YİH),

⁶⁵ Dönemin Cumhurbaşkanı Genel Sekreteri Prof. Dr. Mustafa İsen'in beyânıdır.

⁶⁶ Biyografya beta isimli internet sitesi. Bkz. <https://www.biyografya.com/biyografi/6156> E.T. 17/05/2023.

⁶⁷ Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO), 17 Ekim 2003'te Paris'te düzenlenen 32. Genel Konferansında, Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'ni kabul etmiştir. Türkiye, 19 Ocak 2006 tarihli ve 5448 sayılı Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesinin Uygun Bulunduğuna Dair Kanun'la bu sürece dâhil olmuş, 27 Mart 2006'da da resmen taraf olmuştur. Kültür ve Turizm Bakanlığının, 4848 Sayılı Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanunu'nun 13. maddesine göre Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü icracı birim olarak çalışmalarını sürdürmektedir. Detaylı bilgi için; bkz. <https://www.haberler.com/guncel/turkiye-nin-kulturel-zenginligi-unesco-12856490-haberi/>.

Türkiye'nin kültürel zenginliğini ileriki nesillere ulaştırmayı hedefleyen muhterem şahsiyetlerdir. Uğur Derman, kitap sanatçısı alanında bu unvâna lâyık görülmüştür.

Yaşayan İnsan Hazineleleri'nin ölçütleri şunlardır:

- 1) 10 yıldır ustalığını icra ediyor olması,
- 2) Usta-çırak ilişkisi ile sanatını öğrenmiş olması,
- 3) Beceri ve bilgisini uygulamadaki üstünlüğü,
- 4) Alanında nadir bulunan bilgiye sahip olması,
- 5) Şahıs veya grubun yaptığı işe kendini adanmışlığı,
- 6) Şahıs veya grubun beceri ve bilgilerini geliştirme yeteneği (sanatının toplumla buluşmasını sağlayacak yenilikler içermesi),
- 7) Şahıs veya grubun beceri ve bilgilerini çıracağına aktarma becerisi (çırak yetiştirmiş olması)" olarak sıralanmıştır (Arioğlu-Atasoy, 2015: 115, 116).

Fotoğraf 91: Uğur Derman, Dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'den Ödülünü Alırken. (T. 2009)

Kaynak: <https://www.gzt.com/arkitekt/kadim-sanatin-umut-isigi-ugur-derman-3591776> (E.T. 08/07/2023).

Uğur Derman, 2019 yılında “Necip Fazıl Saygı Ödülü”nün de sahibi olmuştur. Derman'a ödülünü Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan takdim etmiştir. Haliç Kongre Merkezi'nde düzenlenen törende bir hatırlatma yapmak istediğini belirten Derman, şu ifadeleri kullanmıştır:

“Türkçemizde ödül, güreş, kemankeslik yani okçuluk, cirit gibi tarihi sporlar için verilir. İlim, kültür ve sanat bahislerinde o güzelim “mükâfat” kelimesi kullanılırdı.

Eminim ki Necip Fazıl Bey de hayatta olsaydı, yaşı icabı bu sözlerime katılırdı.

Benden teklif. Kabul edilir, edilmez onu bilmem” (Haberler.com, 2019).

27 Ocak 2022 tarihinde katıldığı Doğan Hızlan ile Karalama Defteri isimli programda Doğan Hızlan’ın “Birçok ödüller kazandınız. Ödüllerin gerçekten teşvik edici yanı var mı?” sorusuna Derman şu yanıtı vermiştir:

“Beni etkilemedi. Hiç. Yani olsa da olur olmasa da olur dedim. Ama güzel bir şey. Bu takdiri gösteriyor. Cumhurbaşkanlığı ödülünü alırken, on sene evvel öyle konuşmuştum Çankaya’da. Bunu ben şahsım için almıyorum. Osmanlı devrinde yetişip de Cumhuriyet devrinde hiç takdir görmeyen, Kâmil Akdik, Necmeddin Okyay, Hakkı Altunbezer, Halim Özyazıcı gibi zevatın namına alıyorum, dedim. Çünkü onlar hiç takdir görmediler Cumhuriyet devrinde.”

2.2. Uğur Derman’ın Sanat Anlayışı

İnsanın duygularını ifade etme biçimi olan sanat, güzele kavuşma arzusunun bir tezahürü olarak da düşünülebilir. Hangi sanat dalıyla uğraşırsa uğraşsın sanatkârın diğer görsel ya da işitsel sanatlara da alâka göstermesi son derece doğaldır. Sanat ve kültür adamı Uğur Derman’ın da müzik, resim vb. sanatlara da ilgisi bulunmaktadır. “Mûsîkî ile alâkanız nedir?” sorusuna Derman, şuurlu bir dinleyici olmaya çalıştığını ve çocukluktan itibaren Mesud Cemil’in programlarını radyodan dinleyerek Klasik Türk Mûsîkîsi’ne alıştığını ifade etmiştir. İcrâkâr olarak da Münir Nureddin Selçuk’un onda eşsiz bir yeri bulunmaktadır. 1951 yılında ilk konserine gittiğini ve bunun senede 4–5 defa olmak üzere 1970’lere kadar devam ettiğini dile getirmiştir. Ayrıca ertesı gün önemli bir imtihanı veya bir işi olsa dahi düşünmeyip katılım gösterdiğini beyan etmiştir. Konserler İstiklâl Caddesi’nde, Ağa Câmiî’ne yakın Saray Sineması’nda olmaktadır. Derman’ın, sanat mûsîkîsi ney üstâdlarından Niyazi Sayın’la da uzun yıllar devam eden dostluğu olmuştur. Kendisiyle yapılan bir mülâkatta “Hat sanatı dışında plastik sanatlardan (resim, klasik mimarî vb.) hangisine daha çok ilgi duyuyorsunuz?” sorusu üzerine de, ikisiyle de ilgili olduğunu söylemiştir. Güzel Sanatlar Akademisi’nde Burhan Toprak’la arası iyi olmadığından bir liseye tâyinini isteyen Şeref Akdik, Haydarpaşa Lisesi’ne atanmış ve Derman’ın lisede resim hocası olmuştur. Çok iyi hocalık yaptığını ve kendisiyle çok güzel günler geçirdiklerini dile getiren Derman, Feyhaman Duran, Hikmet Onat ve Âyetullah Sümer’le de tanışıklığı olduğunu ifade etmiştir. Duran ve Onat’ın hat sanatına da merakı bulunduğunu, ayrıca, Üsküdarlı Hoca Ali Rıza Bey’in şahsına ve resimlerine tutku

derecesinde beğenisi olduğunu da belirtmiştir. Klasik mimarî alanında da Ekrem Hakkı Bey'in yakınında bulunarak, bu hususta kabını ziyâdesiyle doldurduğunu dile getirmektedir (Berk, 2006: 88).

Uğur Derman'ın sanat hassasiyeti, hüsn-i hattın tanıtılması ve korunması üzerinedir. Özellikle bir dönem hem fiilen hem de psikolojik anlamda çöküş yaşayan Türk hat sanatının bir anda koruyucusuz ve uygulama alanlarından da mahrum kalışı, Derman'ı derinden etkilemiş, bu sanatın unutulmaması adına özel bir çaba sarf etmiştir. Nesilden nesile emek verilerek geliştirilen kadim sanatın yok olmasına gönlü razı olmamış, bu latif mirası önce yaşatmayı sonra da gelecek nesillere aktarmayı kendine misyon edinmiştir. “Hem bu mirâsa lâyük nesiller olabilmek, hem de onları zamanın tahribâtından korumak üzere tâmir edebilecek yeni san'atkârları yetiştirip onları mânen ve maddeten desteklemek İslâm âleminin boynuna borçtur, bir farzdır.” (Derman, 1992: 43) sözleriyle omuzlardaki yükü hatırlatmaktadır.

Bu mukaddes vazifeyi üstlenmesinin Türk kültürü için önemi büyüktür. Çünkü Uğur Derman'ın, gelenekli sanatlarla meşgul olduğu dönemde bu alanın içine giren, merak eden ya da bu birikimden faydalanmak isteyen kimse çıkmamıştır. Dolayısıyla ondan başka bu kültür hazinesini aktaracak kimse de yoktur. Bu hususta Schick (2000, 2). Preface: From Memory to History... and Back adlı yazısında şu ifadelerle yer vermiştir:

“Arkadaşımız ve akıl hocamız Uğur Derman'ın önemi de burada yatıyor. Şüphesiz o, ansiklopedik bilgisi ve olağanüstü üretkenliği ancak son derece incelikli uzmanlığıyla karşılaştırabilecek önemli bir insandır. Ama daha da önemlisi, pek çok kişinin unutmayı uygun gördüğü çiçeklerin adlarını (burada mecazen çiçek denmiştir) hâlâ hatırlayan az sayıdaki değerli kişiden biri. [...] Büyük hattat ve âlim Necmeddin Okyay'ın yanında çiraklık yapma şansına sahip olan sanatçı, hayatını ustasına olan borcunu ödeyerek, ömrünü bilgilerini dünyayla paylaşarak geçirmiştir. Ve bunun için ona her şeyden çok şükran borçluyuz.”

2.2.1. Gelenekli Sanatlar Hakkındaki Fikirleri

Gelenekli sanatlar otoritelerinin önde gelen ismi Uğur Derman, özellikle hat sanatı alanında önemli araştırmalara imza atmıştır. Bununla beraber diğer kitap sanatlarıyla ilgili yayınlar da yaparak hem eskiye dair bilgileri gün ışığına çıkarmış, hem de bir takım yanlış bilgileri tashih etmiştir. Bildiği doğruları dürüstçe ve cesurca ortaya koyan bir yapısı olduğu halde hatalı bulduğu hususları zarif bir şekilde dile getirmiştir. Eski neslin

sindirilmiş mâzîsini her şeyden bihaber yeni nesle hiçbir şeye tenezzül etmeden, tanıdığı büyük üstâdları tevessül ederek dosdoğru bir şekilde aktarmıştır. Neşrettiği tüm çalışmaları, konferans, tebliğ ve sohbetleriyle hat, tezhip ve ebrû gibi sanatların değerini kanıtlamış, yıllar hattâ asırlar öncesinden, meçhul kalan bilgilere ulaşarak bir köprü vazifesi görmüştür.

Klasik Türk kitap sanatlarına “geleneksel” denilmesine şiddetle karşı çıkan Derman, geleneksel sözcüğünün sanatın geçmişten bugüne aynı şekilde geldiğini ifade ettiğini, “gelenekli” sözcüğünün ise geçmişten ilham alınarak yapılan sanatı akla getirdiğini söylemektedir. Bu konuyla ilgili, İstanbul Üniversitesi profesörlerinden Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu’nun, “Türkçeyi sala koydular sele verdiler” sözünü sık sık hatırlatmaktadır.

Gelenekli sanatların öğrenilmesi en zor ve zaman alanının ‘hat sanatı’ olduğunu dile getiren Derman, tarihte en kısa üç senede öğrenildiğini fakat normalde en az dört beş yılda icâzet seviyesine gelindiğini ifade etmektedir. Derman’a göre, ne ebrû ne de tezhip sanatı bu kadar uzun zaman almamaktadır. Esas olan yazıdır diğer sanatlar tamamlayıcı birer öge olarak kullanılmıştır (Bala, 2018: 8).

Uğur Derman’ın, fiilen ebrûyla pek mesaisi olmasa da hayatının büyük bir kısmını ebrû üstâdlarıyla bir arada geçirmiştir. Derman’ın aktarımıyla hocası Necmeddin Okyay ve onun talebesi Mustafa Düzgünman (1920-1990), ebrû sanatının yok olmasına mâni olan iki isimdir. Necmeddin Efendi’nin yeğeni Şükriye Hanım’ın oğlu olan Mustafa Düzgünman, 1940’lı yıllarda Güzel Sanatlar Akademisi Türk Tezyinî Sanatlar Şubesi’nde dayısı Okyay’dan “şemse cilt” ve “ebrû” eğitimi almıştır. Derman’ın aktarımıyla, Düzgünman her ne kadar geçim gayesine düşüp aktarlığı seçerek “Efendi dayım, bize artık revâcı kalmayan sanatları öğretti” dese de onların sayesinde bu sanatlar günümüze kadar ulaşmıştır. 1958 senesinden sonra aktar dükkânında yaptığı ebrûları da satmaya başlayan Düzgünman’a istediği rakamın ebrû kâğıdının ederinden az olduğunu söyleyenlere, bu işten zevk aldığını, aldığı ücretin malzemeyi çıkarmaya yettiğini söylemiştir. Ebrû üstâdının, 1967 yılında Yapı ve Kredi Bankası’nın Galatasaray’daki büyük sergi salonunda açtığı ebrû sergisi büyük ses getirmiş ve kız çocuklarına “Ebru” ismi verilmeye başlanmıştır. Tüm bu gelişmelerin bizzat içinde olan Derman, ebrû sanatı hakkındaki düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedir:

“1980’lerden bu yana ebrûculuk çok yayıldı, neredeyse ayağa düştü. Başta Alparslan Babaoğlu olmak üzere gelenekli ebrûculuğu cân ü gönülden benimseyenler bulunduğu gibi, Türk ebrûsu tarifinin dışına çıkmayı şîâr edinenler, eski malzemeye

dudak büklenler bu san'atı yürütmeye çaba gösteriyorlar" (Derman, 2019a: 512, 515, 517).

Uğur Derman'ın, "Sanat Velisi" tâbirini kullandığı üstâdı Necmeddin Okyay'ın, yalnız hat değil diğer kitap sanatlarının da geleceğe doğru aktarılmasında önemli bir etkisi olmuştur. Derman, hocasının tezhip sanatına olumlu tesirlerinin olduğunu dile getirerek, sayesinde klasik tezhibin korunduğunu düşünmektedir. Derman, Necmeddin Efendi'nin, Güzel Sanatlar Akademisi'nde tezhip muallimliği yapan İsmail Hakkı Altunbezer'in, XIX. yüzyıl müzehhiplerinden Hezargradî Atâullah Efendi'nin yoluna bağlı kalarak öğrettiği üslûbun yanlış olduğunu defalarca dile getirdiğini aktarmaktadır. Altunbezer'in etkisinde kalarak ilk eserlerini bu yolda veren Muhsin Demironat ve Fatma Rikkat Kunt, Akademi'deki hocalık vazifeleri sırasında üstâd Necmeddin Okyay'ın telkinleriyle klasik üslûba tekrar dönerek bu üslûpta eserler vermiş, Avrupa tesiriyle girmiş desenlerden kopmuşlardır. Ruganî cilt kaplarına merak saran Muhsin Demironat, yine Necmeddin Hoca'nın teşvikiyle bu sanatın on sekizinci asırdaki emsalsiz üstâdı Üsküdarî Ali Çelebi'yi kendine manevî hoca olarak seçmiş ve onun çalışmalarına bakarak mükemmel işler ortaya çıkarmıştır (Derman, 2011a: 236, 237).

Derman, hat sanatının diğer sanatlardan farklı olarak Batı tesirinde kalmamasının sebeplerini şu şekilde sıralamaktadır:

1. Sağlam bir usta-çırak ilişkisiyle öğrenilmesi (Arada maddî bir meselenin olmayışı)
2. Batıda bu sanata tesir edecek bir karşılığının bulunmayışı
3. Hat sanatının gelişime müsait olması (Derman, 1992: 42, 43).

Uğur Derman, Osmanlı'nın son dönemlerinde başta mimarî olmak üzere tüm gelenekli sanatların duraklama dönemine girdiğini ifade etmektedir. Bunların Batı tesiriyle çöküp şahsiyetlerini kaybettiklerini, yalnız hat sanatının tarihte daima yükselerek en iyi hâlini aldığını beyan etmektedir. Derman, son klasik mimarî örneğinin, Üsküdar Valide Câmiî olduğunu söylerek bundan sonra Batı tesirinin kendisini gösterdiğini dile getirmektedir. Mûsikîde de, minyatürün resme dönüşmesinde de, tezyînatta da bu etki kendisini fazlasıyla hissettirmektedir. Ancak hat sanatının Batı'dan alacağı bir etki olmadığından kendi özgürlüğünü ilan ederek, hiç gerilemeden yoluna devam ettiğini söylemektedir (Fikriyat, 2020).

Derman, hat, teclid, tezhip gibi kitap sanatlarının XV. yüzyıl sonlarından itibaren Sarayın himayesinde geliştiğini, bu hünerler üzerindeki alâka azalınca bezeme sanatlarının

nakkaşhanelerden çıkarak müzehhiblerin şahsî gayretleriyle yürütülmeye çalışıldığını ifade etmektedir. Adet olan çalışma tarzından uzaklaşılınca, öte yandan Batı motifleri de yaygınlık kazanınca XIX. asırda Türk tezyinatından uzaklaşıldığını vurgulamakta ve şu örnekle açıklamaktadır:

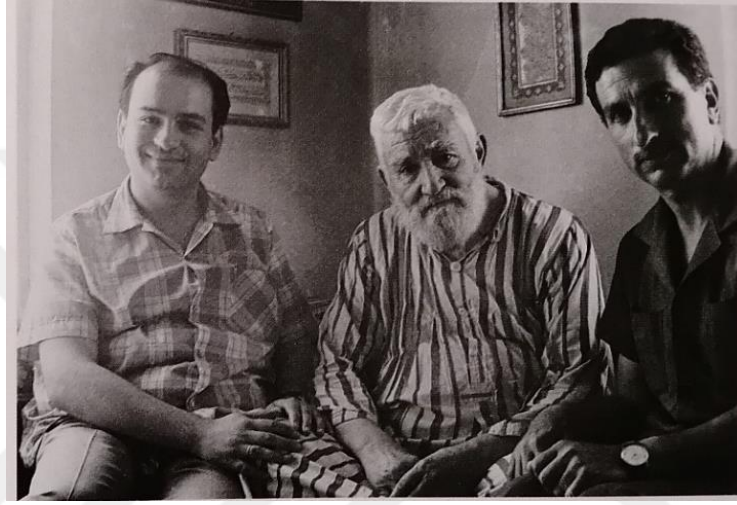
“Sultan Abdülmecid’in hat san’atıyla hayli meşguliyeti vardır. Bakıyorum yazısının etrafına, ancak bir klisede bulunabilecek tezyînat örnekleri işlenmiş. Yazdığı hat “İkra” (Oku) emriyle başlıyor. (Kur’ân-ı Kerîm, 96); etrafındaki motifler âdetâ “Okuma!” diyor! Bu garib durum devâm etmiş, gitmiş. Biz bu san’atların bir eğitim kurumunda öğretilmesi gerektiğini ancak devletin çöküşünün yaklaştığı son yıllarda hissetmişiz.”

Mimarideki yozlaşmaya da değinen Derman, klasik çizgileri taşıyan dînî mimarinin son eserinin 1703 tarihli Üsküdar Vâlîde-i Cedîd Câmîi olduğunu söylemektedir. Bundan sonra yapılan mabetlerin Selâtin Câmîi olsa dâhi Batı mimarisi tarzında inşâ edildiğini dile getirmiştir. Nuruosmaniye, Beylerbeyi, Ortaköy, Lâleli, yenilenen Fatih, Dolmabahçe ve Aksaray Vâlîde Câmîlerinin bu türde mimarî eserler olduğunu söylemektedir. Bu sahada kullanılan tezyinî motiflerin de aynı tarihlerden sonra asâletini kaybettiğini ifade etmiştir (Derman, 2019b: 289, 290, 291).

Uğur Derman, hanım sanatkârlarla ilgili gelen bir soruya cevaben, Osmanlı döneminde Mahmud Celaleddin Efendi’nin hanımı Esmâ İbret, Ali Paşa’nın kızı Selma Hanım ve Hasip Paşa’nın kızı Fatma Mevhibe Hanım gibi tek tük hat sanatıyla meşgul hanım sanatkârlar olmasına karşın müzehhibe bulunmadığını aktarmaktadır. Osmanlı’da tezhip sanatının bir erkek sanatı olduğunu söylemektedir. Oysaki bulunduğumuz asırda durum tamamen tersine dönmüştür.

Derman, yirmi birinci yüzyılda tezhip sanatının şah devrini yaşadığını ifade ederek özellikle günümüzde on altıncı asır klasik üslûbunu çok iyi çalışan gençlerin olduğunu gururla söylemektedir. Buna nazaran minyatür sanatının çağımızda kayba uğradığını, zamana uysun diye eski inceliğinin ortadan kalktığını düşünmektedir. Örnek olarak, minyatürde yeni bir şehir resmedildiğinde çizilen yirmi katlı bir binanın göze battığını dile getirmektedir. Bu sebeple gelenekli sanatlarda yenilik yapmak isteyenlere klasikten kopmamalarını nasihat ederek, klasik üslûbu iyice kavradıktan sonra ilaveler yapılması gerektiğini ifade etmiştir. Zaten gelenekli sanatlarda maksat, gelenekten ilham alıp yeni eserler ortaya koymaktır (Bala, 2018: 8, 9).

Günümüzde kitap sanatlarının gördüğü alâkadan son derece memnun olan Derman, eski devirden bahsi geçen büyük isimlerin hat sanatından para kazanmış kişiler olmadığını, çoğunun yazılarını hediye olarak verdiğini dile getirmektedir. Bu sanatların bütünü içinde, “Hattan tezhipten çok iyi para kazananlar var. Aralarında eli dolu olup da aylar sonra işinizi yapabilirim diyenler çıkıyor. Onun için bizim gelenekli sanatlar kendisini kurtarmış vaziyette” sözleriyle bu alandaki mahrumiyetin artık ortadan kalktığını samimiyetle vurgulamaktadır (Turing Kültür Sanat, 2019).

Fotoğraf 92: Uğur Derman, Necmeddin Okyay, Neyzen Niyazi Sayın. (T. 1966)

Kaynak: (Der.) Schick, (2000). M. Uğur Derman 65 Yaş Armağanı. s. 11.

Geçmişten gelen eserlerin korunması ve teşhir edilmesi hususunda da uzman görüşlerine başvurulmuş Derman’ın müzecilik anlamında önerileri elbette ki fazlasıyla kıymetlidir. Eserlerin muhâfazası bakımından müzelerde toplanılmasının tabii olduğunu dile getiren Derman, değerli eserlerin önceleri bir câminin dolabında veya bir Müslüman tarafından okunsun diye rahle üstünde durduğunu ancak bu sefer eseri çalmaya teşebbüs edenlerin ortaya çıktığını söylemektedir. Bu eserlerin yurtdışına kaçırılma olasılığının da olması sebebiyle onları bir müzede toplamak arzusu duyulduğunu ve yalnız hat değil tezhip, madenî eşyalar, halı vb. Türk İslâm sanatıyla ilgili akla ne gelirse hepsinin 1914’te toplatılıp Süleymaniye Câmii’nin medreselerinden birine nakledildiğini ifade etmiştir. Derman, daha sonra bu eserlerin 1982’de İbrahim Paşa Sarayı’na taşındığını ancak oradaki teşhirin kendisini tatmin etmediğini dile getirmektedir. Uğur Derman, katıldığı bir televizyon programında İslâm sanatlarını bir araya getirip teşhir eden mekânlar hakkında şu çarpıcı ifadeleri kullanmıştır:

“Eskiden Süleymaniye’de Evkaf Müzesi adıyla açılmıştır zaten. O zamanki teşhir imkânı daha fazla daha toplucaydı. Şimdi burada hücreler içine giriyorsunuz, parça parça eserleri görmek için, saraydan kaldığı şekilde. Beni tatmin etmiyor açıkçası. Topkapı Sarayı’na gelince benim gençliğimde Topkapı Sarayı’nda Seferli Koğuşu vardır orada. Seferli Koğuşu hat sanatına tahsis edilmişti ve orası da çok büyüktü. Bol bol eserler teşhir edilebiliyordu. Sonra kütüphânenin arkasındaki bir bölüme kaldırıldı ve çok küçüldü. Derken tamamen kaldırıldı. Hani hat sanatı Topkapı Sarayı’nda sergilenmeyecek de nerede sergilenecek.”⁶⁸

Derman, programın devamında o dönem inşâsı yeni tamamlanan Çamlıca Câmii’nin alt katında açılan İslâm Medeniyetleri Müzesi’ni değerlendirerek, bu konudaki endişesini dile getirmiştir. Topkapı Sarayı’ndan ve belki Türk İslâm Eserleri Müzesi’nden pek çok eserin, yapımı yeni bitmiş bir binada sergilenmesinin sakıncalarının olabileceğini düşünmektedir. Çünkü yeni bir yapının rutubetli olma ihtimali fazladır ve bu durumun eserlere zarar vermesi muhtemeldir. Bu sebeple duyduğu rahatsızlığı açık yürekle ifade etmektedir (Hayat Sanat, 2019).

2.2.2. Hat Sanatı ve Eğitimi Hakkındaki Görüşleri

Uğur Derman, gönül verdiği hat sanatını kısaca, “Kamış kalem ve is mürekkebinin iş birliğiyle insan elinin tertiplediği bir çizgiler saltanatıdır” cümlesiyle tarif etmiştir (Derman, 2023: xiii). Ona göre hat sanatı en güzel devrine on dokuzuncu asırda ulaşmış, deyim yerindeyse evcibâlâsına⁶⁹ erişmiştir. Derman, Şeyh Hamdullah’la Türk hat ekolünün doğduğunu ve yazının bu tarihten itibaren Türkleştiğini dile getirmektedir. Hat sanatının grafiği de bu aşamadan sonra yükselişe geçmiş, on dokuzuncu asırda da en güzel şeklini almıştır. Bu sanat gelişmeye fazlasıyla müsaitken Cumhuriyetin ilânıyla başlayan devrimlerden biri olan harf inkilâbı neticesinde de yirminci asırda sekteye uğramıştır (Karalama Defteri, 2020).

Uğur Derman, önceleri hattın bir bakıma matbaa görevi gördüğünü, matbaacılık yayıldıktan sonra, hattatların daha ziyâde sanat eseri vermeye çalıştıklarını aktarmaktadır. Bu açıdan bakıldığında hat sanatına olumlu tesiri olduğu söylenebilir. Matbaadan önceki

⁶⁸ 2023 yılının Nisan ayında Osmanlı döneminde Topkapı Sarayının Hazine Koğuşu olarak kullanılan bölümü, Uğur Derman’ın da iştirakıyla Hüsn-i Hat Galerisi olarak ziyarete açılmıştır. İlk defa sergilenen eserler arasında Hicri 3. yüzyıla ait bir Kur'an-ı Kerîm bulunmaktadır. Padişahların ve Osmanlı'nın ünlü hattatlarının 300 seçkin eseri, modern müzecilik ölçütlerine uygun olarak sergilenmektedir.

⁶⁹ En yüksek derece.

dönemde, her ne kadar kitap istinsahı vazifesini gören nessâhlar ve kâtipler varsa da Kur'an-ı Kerîm yazımında özenilmekte, daha iyi yazmak için çaba sarf edilmektedir. Bu görevi de o zamanlar hattatlar yapmaktadır. Uğur Derman, hattın kemâle erdiği tarihin, XIX ve XX. asır başları olduğunu dile getirmektedir (Berk, 2006: 91).

Uğur Derman, hat sanatının tarihî gelişimine fazlasıyla hâkim ve bu mecrada kaynak kabul edilen bir isimdir. Bu sanatın gelişim sürecini kısaca tarif ederken şu ifadeleri kullanmıştır:

“Efendim bizim hat sanatı Arap âleminde geliyor. Arap yazısı zaten aslı. Selçukîler devrinde, bir merhale ileriye gidiyor. Hem Büyük Selçuklular (İran’da) hem de Anadolu Selçukluları devrinde ileriye gidiyor. Çünkü Bağdat’ta Abbasîler devrinde aslı Türk olan Yakutî’l Mustasımî isimli deha mertebesinde bir sanatkâr yetişmiş ve o devre kadar yazılan hattın en mükemmelini yazmış. Osmanlılar ilk asırlarında bu yolu takip etmişler. Vakta ki İstanbul fethedilmiş. Bayezid, İstanbul’a geldikten sonra (II. Bayezid padişah olarak) kendisinin Amasya’da hat hocası olan Şeyh Hamdullah’ı da İstanbul’a celp etmiş. Şeyh Hamdullah’ta başka bir deha.”

Derman, II. Bayezid’in, Yakut’un yazılarını vererek hocasından yeni bir tavır çıkarmasını istemesi üzerine Şeyh’in ibadet yalnızlığına çekilerek Yakut’un en güzel harflerini seçerek ortaya çıkardığı tavrın Osmanlı Türk tavrı olduğunu söylemektedir. Uğur Derman’a göre artık bu yazının Arapla alâkası kalmamıştır. Ondokuzuncu asra kadar da grafiği hep yükselişte olmuştur (Karalama Defteri, 2020). Milâdî IX. asırdan sonra yazının yavaş yavaş geliştiğini dile getiren Derman, burada asıl amacın Kur’ân-ı Kerîm’i en güzel şekilde ve hatasız yazmak olduğunu dile getirmektedir. Daha sonra yazı hem tekâmül etmiş, hem de İslâm âlemine yayılmıştır. Uğur Derman, kadim hüsn-i hat sanatının İslâm ülkelerinde gelişiminin tarihî sürecini şu şekilde açıklamıştır:

“Meselâ İran sahasındaki pek çok milletten, Herat İmparatorluğu’ndan Timurlu İmparatorluğu’na kadar fevkalâde ileri gitmiş. Memlûklülerde fevkalâde ileri gitmiş, Abbasîlerde yine öyle. Sonra gerilemeye başlamış. Osmanlı bu işi tam manasıyla ele almış. İstanbul hat sanatının merkezi olmuş, İstanbul’dan uzaklaştıkça da sanat değeri düşmüş. Türk Cumhuriyetleri’nde bugün hat sanatını anlayan yok, eser de kalmamış zaten. Şimdi Herat İmparatorluğu’nun Herat’ta harabeleri vardı. Ancak harabelerine rastladığımız bu İmparatorluğun hat sanatı eserleri tamamen yok olmuş durumda. Afganistan’da o Timurlu devri Ali Şir Nevaîler, Hüseyin Baykaralar. O devirde bu sanatla ilgili meselâ Bay Sungur, Timur’un torunu 40 büyük sanat merkezinde bu sanatın icrasını gerçekleştirmiş ve çok güzel eserler vermiştir. Bugün

oradaki eserlerin çoğu Topkapı Sarayı'nda, Chester Beatty'de veya Metropolitan Müzesi'nde bulunmaktadır” (Akasyam haber, 2019).

Derman, hat eğitiminin eskiden olduğu gibi teke tek olmasından yana olduğunu her fırsatta dile getirmektedir. Necmeddin Hoca'nın, “Gel yamacıma bakayım” diyerek tatlı bir üslûpla yanına çağırdığını, kendisinin de yanına oturup dikkatle takip ettiğini anlatmaktadır. Bu şekilde meşk usûlünün devam etmesi gerektiğini düşünmektedir. Meşk usûlü bir mûsikîde bir de hat sanatında bulunmakta tezhip yahut başka sanatlarda bulunmamaktadır (Bala, 2018: 9). Derman, ekseriya sülûs ve nesih hattı meşk edildiği gibi yalnız sülûs veyahut yalnız nesih hattını meşk etmek isteyen talebelerin de çıkabildiğini dile getirmiştir (Mürekkap Damlaları, 2022). Ayrıca hat sanatkârının herşeyden evvel inançlı ve ölçülü kimseler olması gerektiğini düşünmektedir.⁷⁰

Fotoğraf 93: Hâmid Aytaç'a, Hafız Osman Murakkası Gösteren Necmeddin Okyay ve Uğur Derman. (T. 1964)

Kaynak: (Der.) Schick, (2000). M. Uğur Derman 65 Yaş Armağanı. s. 9.

Uğur Derman, hat sanatında usta-çırak ilişkisinin var olması gerektiğini defalarca beyan etmiştir. Derman'a göre yazı asla bir ücret karşılığı öğretilemez, böyle bir durum geleneğe tamamen aykırıdır. Bu konuda hat eğitmenlerini kesin bir dilde “Bu manevî bir sanat. Hocayla talebe arasında para teatisi yok” sözleriyle uyarmakta ve şu cümleleri sarfetmektedir: “Yazıyı parayla öğretmek bizim geleneğimizde yoktur; aman kaçının bundan! Feyziniz kesilir. Bu yüzyıllardır böyle gelmiş, böyle gitmesi lazım”. Osmanlı devrinde bir vakıf veya eğitim kurumunda hocaya aylık veya yevmiye verildiğini

⁷⁰ Altıntaş, M. (Doktora tezi görüşmesi) <https://www.youtube.com/watch?v=jsoddn6kq7M>

söyleyemekte, örnek olarak; Karahisârî'nin 15-16, Şeyh Hamdullah'ın 30 akçe yevmiye aldığı kaynaklarda kayıtlı olduğunu aktarmaktadır. Şeyh Hamdullah'ın meşkhânesine gelen öğrenciden bir talebi olamadığını, vakfiyede “Şu kadar yevmiye hattata verilsin” diye yazıldığını ifade etmiş ve bunda hiçbir sakınca olmadığını dile getirmiştir.

Uğur Derman'a göre, eski vakıf müesseseleriyle şimdiki de karıştırmamak gerekir. Öncekiler vakfın şartları gereği hiçbir surette öğrenciden para talep etmemişlerdir ancak bugünkü bazı vakıflar talebeyi devam zorlamak adına cüz'i de olsa ücret almaktadır. Derman'a göre alınan bu ücrette bir mâni yoktur (Berk, 2006: 82).

Uğur Derman, ayrıca hocanın arada talebesine zorluk çıkararak öğrencisini bir nevî sınağından bahsetmektedir. Bu şekilde sınanan öğrenci eğer yazıya gönülden bağlı değilse bir daha derse gelmemekte ancak içinde hat sanatına karşı bir ateş varsa hocanın zorluk çıkarması onu engellemektedir. Bilakis içindeki ateş daha fazla yanmaktadır (Hayat Sanat, 2019). Derman, bu hususta şu ifadelerle yer vermektedir:

“Hâfız Osman [...] talebeyi alıyor, birtakım denemeler de yapıyor üzerinde. Hatta kabiliyeti olması kâfi değil. Ya ne lazım? San'ata bağlılığı lazım, efendiliği lazım. Mesela talebe geldi. Hattat Sâmi Efendi bazen öyle yaparmış. Pencereden uzatıp başını, “Ben bugün evde yokum.” dermiş. Talebe gelmiş. İçinde talebinin “Aman ne yapayım öğretmeyecekse öğretmesin.” deyip bir daha gelmeyecek olan da çıkıyor, daha aşk ile bu reddedilmeye karşı daha şevk ile olan da çıkıyor. Birtakım zorluklar çıkartarak arada meşke devam ederken, ters muamele ederek eğer o gönlünden bağlı değilse bu san'ata hakikaten bir daha gelmiyor. Hocanın istediği de bu talebesine karşı.”

Hat eğitiminin iki aşamada gerçekleştirildiğini söyleyen Derman, bunların müfredât ve mürekkebât safhaları olduğunu dile getirmektedir. Harflerin müstakil ve bitişik hallerinin öğretilmesinin müfredât kısmını, bu kısım bittikten sonra bir Âyet, bir kasîde veya bir hâdis gibi uzun cümlelerin yazılmasının mürekkebât kısmını oluşturduğunu söylemektedir. Derman'a göre, bu safhaya gelen talebeyi hoca zaten benimsemiş olur. Nihayetinde kendisine icâzet verilir.

Hat sanatının sevgiye dayandığını ve bu sanatı icrâ edene ister istemez bir muhabbet duyulduğunu söyleyen üstâd, hocalarından böyle gördüklerini dile getirmektedir. Derman, merhum Necmeddin Efendi'nin, hocası Sâmi Efendi'nin rahatsızlanıp felç geçirdiğini öğrendiğinde üzüntüden iki defa namazı bozduğunu aktarmaktadır. Oysaki kıymetli bir sanatkâr olan oğlu Sâmi Efendi 1933'te peritonitten, genç yaşta vefat

ettiğinde oğlunun cenaze namazını kıldırarak kadar metanetli olabilmıştır (Altıntaş, 2020: 360).

Uğur Derman, yarım asırlık tecrübesine dayanarak hat talebelerine verdiği tavsiyesinde; evvela bu işe girmeleri için kabiliyetli olduklarından emin olmaları, bu yolda ilerlerken sabırlı olmaları ve devamlı surette çalışmaları gerektiğini belirtmiştir. Bugün çalışıp, bir hafta kalemi eline almayarak ilerlemenin mümkün olamayacağını aksine geri gidileceğini özellikle vurgulamaktadır (Turing Kültür Sanat, 2019).

Katıldığı bir programda, “Bir yazar olarak size bir genç ben hattat olmak istiyorum, hangi kitabınızı okumakla başlayayım ya da hangi kitabınızı mutlaka okumalıyım diye sorsa hangi kitabınızı önerirsiniz ve nasıl bir yol göstericilik yaparsınız?” sorusuna Derman, şu cevabı vermiştir:

“Efendim, hat dışında hattatlar dışında yazdığım az yazıyı bir tarafa bırakırsak kitaplarımın hepsinde kendilerinin yetişmesi için bir şey bulacaklar, muhakkak. Onun için yeni neslin alâka göstermesi beni de sevindirir doğrusu bu kitaplara. Çünkü sade hat ve hattatla değil, bizim Osmanlı kültürüyle ilgili pek çok şeyleri ben yazdım bu kitaplarda. Onlardan istifade etsinler. Mesela namazgâhlar. Bugün artık bilinmeyen bir konu. Efendim bunun gibi. Çok emek verdiğim bir yazı vardır bütün kitaplarımın içinde. Osmanlı çağında hat ve hattatlara dair araştırmalar. Altmış sayfalık bir makale. Bir buçuk yılıma mal oldu benim ama sanıyorum ileriye faydalı olabilecek bir makale bıraktım” (Karalama Defteri, 2020).

İslâmî sanatların merkezini oluşturan kadim hat sanatını yeri gediğinde mûsikîyle de bağdaştırmak mümkündür. Hat sanatı için hazırlanan bir videoda kullanılacak en uygun müzik türünün sorulması üzerine Derman, hatta en yakışacak enstrümanların ‘ney ve tambur’ olduğunu söyleyerek, bu iki sesin birlikte çalınması gerektiğini özellikle belirtmiştir. Tamburun sülüs hareketlerini göstermede uygun düşeceğini ifade etmiştir (Schick, 2000: 57).

2.2.2.1. Resmi ve Özel Kurumlar (Belediyeler, Kurslar vd.)

Hat sanatını üstâdının dizi dibinde öğrenerek bugünlere gelen Uğur Derman, gelenekli sanatların ne kadar zor olduğunu ve ne kadar sabır gerektirdiğini en iyi bilenlerdendir. Altı ay hat kursu görüp de kendilerini sanatkâr olarak ortaya atanlar onu son derece rahatsız etmektedir. Bu durumun yanlışlığını da her defasında dile getirmektedir. Usta-

çırak ilişkisinin yok olmasını doğru bulmadığı gibi, internet ortamından alınacak derslerle de bu sanatların öğrenilemeyeceğini ısrarla söylemektedir (Litro Sanat, 2021).

Derman, eğitim kurumlarında gelenekli sanatlarımızdan tezhip alanında iyi seviyede kişiler çıktığını ancak hat sanatı alanında yetişmiş bir sanatkârın olduğunu işitmediğini söylemektedir. Kubbealtı Vakfı'nda da hat derslerinin olduğunu ancak ortaya hattat denilecek vasıfta bir kimsenin çıktığını düşünmediğini dile getirmektedir. Bu hususta şu ifadeleri kullanmıştır: “Doğrudan doğruya birebir. Bütün zaten hat sanatının hususiyeti birebir olması. Kara tahtada talebeye ders gösterilmez. Böyle bir şey olamaz. O olduğu takdirde hat ilerlemiş oluyor. Tarihimiz boyunca da böyle. Şimdi de yeni nesil bu şekilde öğretiyor”.⁷¹

Bu alanda en bilinen yaygın eğitim kurslarından biri olan İSMEK açılacağı sırada Uğur-Çiçek Derman çiftine danışılmış fakat alınan cevabın aksi bir yol izlenmiştir. Derman, kitap sanatlarının kendi içinde yavaş yavaş ilerleyen sanatlar olduğunu ve en az dört yıl devam edilmesi gerektiğini ısrarla vurgulamıştır. Oysa kısa zamanda eline sertifika verilenler olduğunu işittiğini ve bu kişilerin “hattat” ünvanıyla kart bastırıp ortaya çıktıklarını ifade etmektedir (Altıntaş, 2020: 184). Bu konuyla alakalı şu açıklamayı yapmaktadır:

“İsmek denilen bir kurslar açıldı. Yirmi sene evvel açılacağı zaman, gerek fakire gerek zevceme müracaat ettiler resmen. N’apabiliriz? diye. Onlara dedik ki biz: Zanaat tarafına giren kısmını ve kültür namına öğrenilmesi gereken kısmını, mesela Osmanlı Türkçesini öğretin, İngilizce öğretin, oya öğretin, kumaş işlemesi öğretin ama n’olur bizim gelenekli sanatlarımıza dokunmayın dedik. Sanki biz öyle dememişiz gibi ilk onlar açıldı. Çünkü üç ayda, altı ayda eline bir de vesika veriyorlar, bunu öğrenmiştir diye. Yahu bunun elif’i öğrenilmez, üç ayda, altı ayda. Bu en az dört yıl isteyen bir eğitimidir. Eskiler buna riayet etmiştir. Sonunda icâzet diye bir müesseseyi işletmişlerdir. İcâzetnâme vermişlerdir talebeye. Onu almadan imza koymak selahiyeti verilmemiştir. Eskiden çok dikkatle korunuyor bu işler. O sebeple, ne diyebilirim ki!” (Turing Kültür Sanat, 2019).

2.2.2.2. Akademik Kurumlar (Güzel Sanatlar Liseleri, Üniversiteler)

Osmanlı döneminde hat sanatı, bu alanda uzman hocalara başvurulmasıyla öğretilmekte, yazıya talip olan kimselerin bireysel çabalarıyla devam etmektedir. Daha sonra duyulan

⁷¹ Altıntaş, M. (Doktora tezi görüşmesi) <https://www.youtube.com/watch?v=jsoddn6kq7M>

ihtiyaç neticesinde 1915 senesinde Cağaloğlu'nda 'Medresetü'l Hattâtîn' isimli bir eğitim kurumu açılmıştır. Süreci iyi bilen biri olarak Derman, üniversitelerin hat bölümlerinden yetişmiş hattat çıkmadığını dile getirerek "Eskiden de böyle, düşünürseniz Medresetü'l Hattâtîn gibi müesseseden bir Halim Efendi bir de Mâcid Bey çıkmış lâıkiyla. Gerisi sıradan kimseler. Hüsn-i hat, daima hususî olarak hocadan öğrenile gelmiş" ifadelerini kullanmaktadır (Berk, 2006: 91).

Birçok hat sanatı otoritesi gibi Uğur Derman da üniversitedeki yazı eğitiminin yeterli olmadığını düşünmektedir. "Ben üniversitede yetişmişini henüz görmedim. Hep dışarıda yetişiliyor ama üniversitede diploma alınıyor" diyerek aslında süre olarak bu eğitimin yetersiz olduğunu dile getirmektedir. Bir de bu bölümü okuyanların bir kısmı alana bilinçsiz yerleşmektedir. Bu hususta Derman, "İşte dediğim gibi üniversiteye daha ziyâde bir diploma sahibi olmak için gidenler var. Başka dalı kazanamıyor, mesela grafiği kazanamıyor, iç mimarlık kazanamıyor da gelenekli bölümde boşluk var -hadi geldiyorlar, alıyorlar. Dört sene sonunda mezun oluyor" sözleriyle düşüncelerini aktarmaktadır (Bala, 2018: 8, 9).

İçlerinde ancak %10 ya da %20 seviyesinde bölümü isteyerek tercih edenler olduğunu söyleyen Derman, bu sanata gerçekten gönül verenlerin hocayı üniversite dışında bulduğunu ifade etmektedir. Hasan Çelebi, Hüseyin Kutlu, Hüseyin Öksüz gibi meşhur hattatların halen daha, kim gelirse gelsin kimseyi geri çevirmediğini ancak böyle istekli kişilerin başarılı olduğunu üstüne basarak vurgulamaktadır. Derman, 1980'den bu yana Akademi'den bir hattat çıkmadığını ifade etmektedir (Altıntaş, 2020: 148).

Böyle bir durumda isteksizce okunan bir bölüm, bitirildiğinde de kişiye fayda sağlamamaktadır. Uğur Derman'a göre, gereğince azimli ve meraklı olunmadığından hocalar tarafından anlatılanlar da anlaşılamamaktadır. Bu durumu, "Biliyor musunuz, ben 1985'den beri üniversitelerde verdiğim dersleri her yıl hafifleterek gidiyorum. Konuyu anlamıyorlar" sözleriyle açıklamaktadır (Berk, 2006: 91).

2.2.3. Hat Sanatının Geleceği Hakkında Endişeleri / Öngörülleri

Kadim kültürün bir parçası olan Türk hat sanatının, gerek şekil bakımından gerekse eğitim metodu yönünden aynı usûlde devam ettiğini söylemek mümkündür. Uğur Derman, bu hususta gelenekten kopmanın mümkün olmadığını ifade ederek, hat sanatının iptidai şekilde de olsa asırlar önceki yazının benzeri olduğunu düşünmektedir. Lâkin bu durum

yenilik yapmaya engel değildir. Gelenekli sözcüğü de buradan gelmektedir. XVI. asır hattatı Ahmet Karahisârî’yi örnek göstererek yaptığı istif denemelerinin çağının ilerisinde olduğunu vurgulamakta, şayet bu yenilikleri Şeyh Hamdullah yolunda yapsaydı; hat sanatının XIX. asırda erişeceği noktaya belki XVI. asırda geleceğini söylemektedir. Şeyh’in yolunun sağlam kaidelerle ortaya çıktığını dile getirerek, bu sebeple XX. asra kadar geldiğini ve Hâfız Osman tarafından tekrardan bir yenilenme sürecine girdiğini ifade etmektedir (Altıntaş, 2020: 388).

Derman, kaligrafi olarak adlandırılan “Latin alfabesi” kullanılarak yapılan çalışmaların Arap harfleriyle meydana gelen hat sanatına eş bir değerde olmadığını her fırsatta dile getirmiştir. “Doğan Hızlan ile Karalama Defteri” isimli programda; Hızlan’ın “Yeni harflerle yapılan çalışmaları nasıl buluyorsunuz? sorusuna Derman, şu şekilde cevap vermiştir:

“Yapılabilir. Ancak güzel olabilir ama bir bedii tarafı, estetiği yok onların. Yani Batı yazısını görüyoruz. Güzel yazılıyor. Hattâ bizde de mesela Emin Barın o işle çok uğraştı. Ama onu tatmin etmediği için sonra bizim yazıya geçti kendisi de. Ömrünün ilerleyen yıllarında” (Karalama Defteri, 2020).

Hat sanatıyla meşgul olan kimselerin bu sanatı iyice hazmettikten sonra yenilik arayışına girmelerini tavsiye eden Derman, klasiğin dışına çıkmadıkları sürece yapılan değişikliklerde bir mahsur görmemektedir. Verdiği bir örnekle önceleleri hat sanatının ya is mürekkebiyle ya da zerendûd denilen bir usûlde, altınla meydana getirildiğini, bugün ise, akrilik mürekkepler sayesinde kırmızı, yeşil, mavi renklerle celî yazılar yazıldığını ve bunları güzel bulduğunu dile getirmektedir. Bu tür eserler için, “Bunlara hiç diyecek yok, hepsinin klasikle münasebetleri var. Gelenekten kopmuyorlar” şeklinde konuşarak onayladığını beyan etmektedir (Bala, 2018: 9).

Derman, yeni denemelerle esası bozan yazıları “çelik çomak oyunlarına tahammülüm yok” diyerek tenkit etmektedir. Hat sanatında farklı renklerin önceki devirlerde de kullanıldığını ifade ederek misal olarak; Hacı Kâmil Akdik’in üstte sülüs kısmı kırmızı, altta nesih yazının siyah olduğu kıt’alar yazdığını ve aykırı olmadığını söylemektedir. Öte yandan, Ali Toy’un lâle şeklindeki kırmızı renkli Lafza-i Celâl’ini de övgüyle bahsetmektedir. Osmanlı’daki bir incelikten de söz etmiştir bu meyanda. Müstakimzâde’nin Tuhfe-i Hattâtîn adlı eserinde geçen şu örneği vermiştir. Bilindiği üzere Kur’an-ı Kerîm’de secâvend işaretleri kırmızı yazılmaktadır. Osmanlı hattatları hassasiyet göstererek, lâl kullanmamışlardır. Lâl mürekkebi kırmızı böceğinden

yapıldığından, orada canına kıyılmış bir böcekten yapılmış mürekkebi kullanmayı uygun bulmayarak zincifreden yapılmış mürekkebi kullanmışlardır (Berk, 2006: 95).

Uğur Derman, hat eserlerinin günümüzde geldiği noktayı hüsn-i hat eserlerinden müteşekkil albüm çalışmasında değerlendirmiştir. Derman (1982, s. 1), Türk Hat San'atının Şâhserleri isimli çalışmasında şu ifadelerle yer vermiştir:

“Devir değişti, zevkler değişti; böyle eserler, artık müzelerde ve nâdir evlerde görölmeğe başlandı. Oysa okumasalar bile –zengin bir kültür hamulesi kazanmak için keşke okuyabilseler!- bu yazıdan mücerred [abstre] resim gibi zevk alan bir nesil yetişti; eh, arada okuyanları da bulunuyor. Günümüzün mâli şartları, bunların asıllarını edinmeye imkân vermediğine göre, renkli baskılarını aynı makasla niye kullanmıyalım? Meşhur ressamların röprodüksiyonları duvarlara bu şekilde asılmıyor mu? Ama bizim yazılarımızın aslı 23.5 ayar Osmanlı altınıyla tezhip edilirken, bu, baskı esnasında bronz yaldızla veya sarı renkle karşılanmış, eski tezhip boyalarının ruhânî rengi, zemânenin teknik boylarıyla geçirilmiş, ne gam!”

Hat sanatının müze ve galerilerde sergilenen bir sanat olmadığını halka aşılacak gerektiğini düşünen üstâd, geçmişe bakıldığında bu konuda gelişme olduğunu, hat sanatının ilk Cumhuriyet yıllarına göre çok daha iyi vaziyette olduğunu dile getirmektedir. Bu hususta şu ifadeleri kullanmaktadır:

“Hat sanatı dinî bir sanat, buna hiç şüphe yok. Çıkışı da Kur’ân-ı Kerîm’in en mükemmel şekilde yazılması. Böyle olunca iş yazının en güzel şekilde icrâ edilmesine dayanıyor. Şunu belirteyim ki bugün artık hattın hayatını kazanan bir yeni nesil var. Eskiden böyle bir şey yoktu, biz bunu düşünemedik bile. Osmanlı devrinde yetişip de Cumhuriyet’e intikal etmiş büyük isimlerden Halim Efendi, Londra asfaltında 21 dönüm arazi alıp bağcılık yapan adamdır, başka bir geliri yoktu çünkü. Necmeddin Efendi câmideki hocalığı ile iaşesini sağlıyor. Mâcid Bey, Cumhuriyet Dönemi’nde Ankara Vilâyetinde kâtip. Hâmid Bey, aslında klişecidir. Arap âleminden gelenler ona gidiyorlar. Mısır’dan Irak’tan gelenlere kartvizit yazıp Cumhuriyet devrinde de bir gelire sahip oluyor. Başka türlü yapamamışlar” (Bala, 2018: 9).

Derman, hat sanatında klasik usûlün dışına çıkmamak kaydıyla herşeyin denendiğini düşünmektedir. XX. asırda birkaç hattatın yeni üslûplar geliştirmeye çalıştıklarını ancak başaramadıklarını dile getirerek konuya şu şekilde açıklık getirmektedir:

“Hat sanatında yapılabilecek herşey zaten en son 19. yüzyılda denenmiştir. Ancak bu, yazının katı bir şey olduğu, her zaman olduğu gibi kalacağı anlamına gelmez.

Hayır, zamanla Râkım gibi bir deha daha çıkar ama bunlar... Türkçe’de bir deyim vardır: Marifet iltifata tabidir, müşterisiz mal zâyidir. Beceri takdire bağlıdır. Eğer ona ilgi varsa o zaman gelişecektir; eğer değilse bitecek. Bu yüzden yeni bir şey aramaktan vazgeçtim. En iyi başarının eski mükemmellik seviyesini korumakta yattığını düşünüyorum” (Schick, 2000:55).

Gelinen şu aşamada hattat sayısı artmış olsa da içlerindeki iyi ve kötüyü ayırmak gerektiğini düşünen Derman, günümüz câmilerindeki yazıların hat sanatı açısından değerleri sorulduğunda şu cevabı vermiştir: “Pek çoğunun yok. Çünkü sıradan kimseler yazıyor. Emek vermeden yazıyorlar ve gözleri para için açılıyor, anlatabildim mi? Bu iş gönül işi, her şeyden evvel gönül ikinci plana girip de mide birinci plana çıktı mı hattatlıkta ondan hayır çıkmaz”.⁷²

Yeni nesilden iyi yetişmiş hattatlar olduğunu dile getiren Derman, “Eski kopuk nesil şimdi ortadan kalktı ve yeni nesilden gençler içinde çok iyi öğrenenler var” diyerek övgüyle bahsetmektedir (Turing Kültür Sanat, 2019). Yeniden bir Hâfız Osman’ın gelme ihtimalinin az olduğu düşünmekte lâkin Allah’ın rahmetinden de ümit kesilmeyeceğini hatırlatmaktadır: “Rabbim istedikten sonra her şey olur, Allah’ın rahmetinden de ümit kesilmez. Lâkin ayağımızın altından o Osmanlı feyzi kaydı gitti. Bunu geri getiremeyiz” (Yılmaz, 2019: 107).

Uğur Derman, günümüz hattatlarının geldiği noktayı memnuniyetle karşılarsa da, bu devrin hattatlarının Osmanlı devri hattatlarını geçtiği düşüncesine de şiddetle karşı çıkmaktadır. İlerisi için bir şey söylemenin doğru olamayacağını ancak şu an için hattatların o seviyeyi yakalamasının büyük bir iş olacağını ifade etmektedir. Ona göre, bugün Sâmî Efendi’nin celî sülüsünü yakalayabilen bir talebe ya da hattatın daha ilerisini düşünmesine gerek yoktur (Altıntaş, 2020: 229).

Derman, bulunduğumuz asırda eski hattatlar kadar kabiliyetli gençler olduğunu fakat isim vermesinin doğru olmayacağını söylemektedir. Aradan geçen 50-60 yıllık kopukluktan sonra bugünün hattatlarının içinde geçimini tamamen hattan temin eden isimlerin olduğunu dile getirmektedir. Tabii ki, sayılı bir zümre bu sanatla zevkle uğraşmaktadır.

Uğur Derman, artık teâmüllere riâyet edilmediğini de üzülen ifade etmektedir. Geçmişte icâzet almadan, kişinin yazısının altına imza koyması uygun görülmemiştir. Bu hat sanatı için bir kuraldır. Lâkin günümüzde bu kaidelere uyanların sayısı çok azdır.

⁷² Altıntaş, (Doktora tezi görüşmesi) <https://www.youtube.com/watch?v=jsoddn6kq7M>

Derman'a göre, içinde bulunduğumuz asırda eskiye nazaran hat eserlerine değer verip koleksiyonuna katanların sayısı da oldukça düşüktür.

Uğur Derman, halkın hat sanatına dair bir farkındalığının olmamasından ve bu sanatı anlamaya kültürlerinin kâfi gelmemesinden üzüntü duymaktadır. Geçmişe nazaran Kur'ân-ı Kerîm'i okumak gayesiyle eski harfleri öğrenenlerin sayısı arttığı halde hattın zevkine ulaşanların sayısının çok az olduğunu düşünmektedir. Batılılar hat sanatına “figürsüz resim” gözüyle bakıp beğenmekte iken, dînî açıdan bu işin içinde olması gereken kimselerin ilgisiz olmasına bir anlam verememektedir. Bilhassa dînen bu işlere yakın olması beklenen kimselerin bu kültürden bir hayli uzak olması akıllara durgunluk vermektedir. Bu kesim tarafından elektronik dizgili Kur'ân-ı Kerîmlerin tercih edilmesi onu şaşırtmaktadır (Altıntaş, 2020: 244, 245).

Uğur Derman, hat sanatının kişiliğe de olumlu tesirleri olduğunu düşünmektedir. Bu sanatın kendisine, ölçülü olmak ve hadiselerle karşı daha yumuşak bakmak gibi iki güzel getirisinin olduğunu söylemektedir. Bu devirde hatla uğraşan kişilerin kendilerine bir yol tayin edemediğini ve onlarda öz kültürlerine bir yöneliş göremediğini beyan etmektedir.⁷³ Her şeyden evvel harflerin ölçüye dayalı olması ister istemez insanın da ölçülü olmasını gerektirmektedir. Derman'a göre, kişi hat sanatındaki ölçüyü hayatına da uygulayabiliyorsa aliyyül âlâ bir iş yapmış olur (Altıntaş, 2020: 345).

Derman, hat sanatının geleceği hakkında düşünceleri sorulduğunda “Bu kıvam üzere gidecek diye düşünüyorum” cevabını vermiştir (Altıntaş, 2020: 274). Bu sanata ilginin ise, ilelebet devam edeceğini ümit etmektedir. Bunun sebebinin, yazının muhatabı tarafından anlaşılmasa dahi yüreğe dokunması ve göze hoş gelmesinin olabileceğini dile getirmektedir. Derman, hat sanatına ifade bakımından en benzer yazı karakterinin Çin ve Japon alfabesi olduğunu söylemektedir. Hat sanatına Türklerin haricinde en çok ilgiyi de Japon halkının gösterdiğini dile getirerek, açılan sergilere en fazla katılım sağlayanların Japonlar olduğunu söylemektedir. Bu eserlerde ne yazdığını anlamasalar da, gördükleri çizgi sanatının güzelliğinden etkilenmektedirler (Akasyam haber, 2019).

Zamanın meşhur hattatlarının Uğur Derman'la yaptıkları bir mülâkatta, Savaş Çevik'in “Bundan sonraki zaman içinde yeni bir üslûp doğma durumu olabilir mi?” sorusuna, Uğur Derman, bir ayetle cevap vermiştir: “Her bilenden daha iyi bilen vardır. İş ki zuhûrat olsun” (Berk, 2006: 95).

⁷³ Altıntaş, (Doktora tezi görüşmesi) <https://www.youtube.com/watch?v=jsoddn6kq7M>

3. BÖLÜM: PROF. (HC) UĞUR DERMAN'IN ARAŞTIRMA VE YAYINLARI

3.1. Uğur Derman'ın Yayın Hayatı

Uğur Derman, başta gelenekli sanatlar olmak üzere birçok alanda çalışmalar yapmış, Türk kültürüne büyük katkısı olan önemli bir mütefekkindir. Derman'ın kitap sanatları ve kültür alanında yaptığı hizmetler için Beşir Ayvazoğlu, şu ifadeleri kullanmıştır:

Sadece hat sanatı değil, kültürümüzün hemen her alanında ustalıkla kalem oynatan Uğur Bey, Mahir İz, Celâl Ökten, Fuat Şemsi İnan, Necati Lugal, Sıtkı Karababa, Yusuf Cemil Ararat, A. Süheyl Ünver ve Necmeddin Okyay gibi bu kültürü en üst seviyede temsil eden son Osmanlılarla tanışmış, onlardan feyiz almış, bazılarının da talebesi olmuştu. Özellikle Hezârfen Necmeddin Okyay, ona Osmanlı estetik dünyasının kapılarını ardına kadar açmıştır. Bunun ne kadar büyük bir şans olduğunu ayrıca belirtmeye gerek var mı? Bayrağı onlardan devralarak yok olmaya yüz tutmuş bir kültürü gelecek nesillere taşımaya çalışan fedakâr insanlar arasında Uğur Bey'in çok ayrı bir yeri vardır.⁷⁴

Fotoğraf 94: Hattat Mâcid Ayrıl'ın, Defnedildiği Gün. Sağdan, Uğur Derman, Necmeddin Okyay, Süheyl Ünver, Bekir Pekten ve Rauf Tuncay. (T. 1961)

Kaynak: (Der.) Schick, (2000). M. Uğur Derman 65 Yaş Armağanı. s. 9.

⁷⁴ Biyografya beta isimli internet sitesi. Bkz. <https://www.biyografya.com/biyografi/6156>. E.T. 17/05/2023.

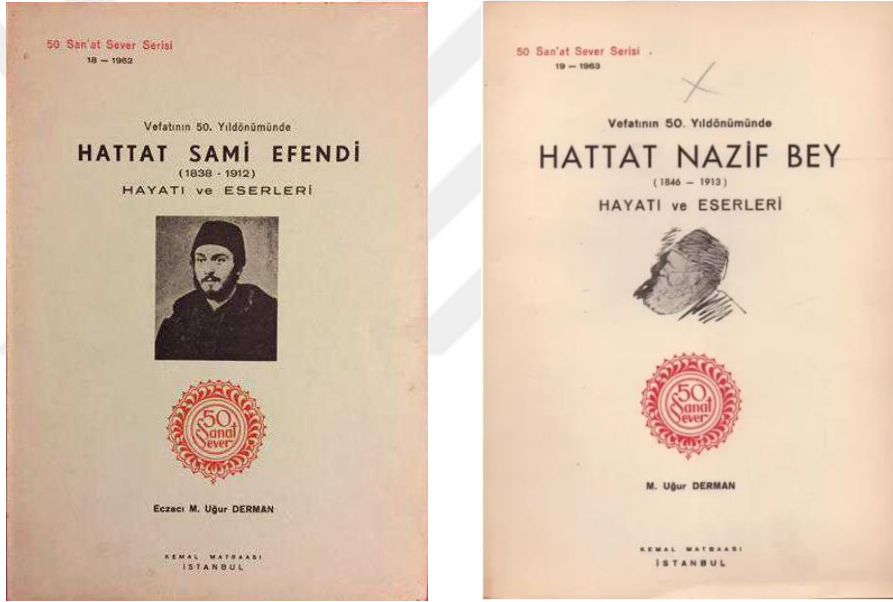
Uğur Derman'ın profesyonel mânâda ilk çalışması, Mâcid Ayrar'ın vefatı üzerine kaleme aldığı nekrolojidir. Sağlığında Ayrar ve Derman arasında saygıya dayalı bir yakınlık kurulmuş, bu durum Mâcid Bey'in vefatına kadar ortalama altı yıl sürmüştür. Görüşmelerinin büyük bir kısmı Necmeddin Hoca'nın beraberliğinde gerçekleşmiştir. Derman, onların bir araya geldiklerinde yaptıkları yazı müzâkerelerinden, büyük bir haz ve feyz almıştır. Bu iki üstâd imzasız yazıların tespiti hususunda hayli mahirdirler. Derman, birçok kez Mâcid Bey'in arkadaşı Necmi'ye (bu şekilde hitap edermiş) gülerek: “Birâder, şunu bunu bırak! Biz yazıyı yazmadıysak da, hiç olmazsa anladık!” dediğini işitmiştir.

1961 senesi Mart ayında vefat eden Mâcid Ayrar, Karacaahmet'teki ebedî istirahatgâhına defnedilmiştir. Süheyl Ünver, Necmeddin Okyay ve Uğur Derman cenazeden birlikte ayrılarak Üsküdar Meydanı'na geçmişler, Ünver bir aralık Derman'a dönerek “Kardeşim şu Mâcid için bir yazı yazsana” demiştir. Derman, başlangıçta (çekingenlikle) bu teklife sıcak bakmamış, biraz itiraz içerikli konuşmuştur. Fakat hoca ısrarını yineleyince, en nihayetinde hoca isteğidir düşüncesiyle çalışmalara başlamıştır. Eve gider-gitmez Mâcid Bey'le alâkalı notlarını bulmuş ve iki sayfalık bir nekroloji⁷⁵ yazmıştır. Ertesi gün de enstitüye götürmüştür.

Derman, bütün samimiyetiyle yazdığı bu makaleyi nereye teslim edeceğini bilemediğinden Tıp Tarihi Enstitüsü'ne gidip bizzat Hoca'ya vermeyi uygun görmüştür. Ancak enstitüye gittiğinde Ünver'i yerinde bulamamış, yazıyı masasına bırakıp çıkmıştır. Ertesi gün Enstitüsü'ye tekrar gittiğinde, merkez binaya doğru yürürken karşıdan gelen Süheyl Hoca'yı uzaktan fark etmiştir. Derman'ı görünce kollarını açan Ünver, “Kardeşim Mâcid'i öyle bir yazmışsın ki hani benim için de yazar mı acaba diye ölesim geldi” diyerek memnuniyetini bildirmiştir. Bu mubâlağalı söz karşısında (Uğur Derman, daha sonraları bu ve benzeri teşvikler sayesinde eline kalemi alıp neşriyat yaptığını dile getirmektedir) genç talebe şaşkına dönmüştür (Derman, 2011a: 263, 264). “Mâcid Beyle alâkalı olarak yazdığım yazı hakikaten içim yanarak kaleme alınmıştır” ifadelerini kullanan Derman'ın, bu övgüyü hakettiği muhakkaktır. Derman sonrasında yazıyı arkadaşı Şevket Eygi'ye götürmüştür. Eygi “Yeni İstiklal” isminde haftalık yayınlanan bir dergide çalışmaktadır. Mart sonu Nisan başı gibi yazı neşredilmiştir. Makalede Mâcid Bey'in arkadaşlarıyla resimleri, hat çalışmaları vb. konular yer almaktadır.

⁷⁵ “Ölüm ardı yazılar” da denilen bu çalışmalar, ölmüş birinin anısına yazılan yazı olarak tanımlanır.

Bu başarılı girişimin ardından Süheyl Ünver, başlatmış olduğu “50 Sanatsever” isimli hattatlar serisini “Kardeşim bunu artık sen yürüteceksin” diyerek kendisine devretmiştir. Uğur Derman, bu risâleler serisine Sâmî Efendi’yi kaleme alarak başlamıştır (Berk, 2006: 88). Kitap, Derman’ın askerlik vazifesini yaptığı sırada neşredilmiştir. Ünver, hemen on tanesinin Diyarbakır Askerî Hastanesi’nde vazifeli Asteğmen Uğur Derman’a ulaştırılmasını sağlamıştır (Kanbaş, 2024: 553). Derman, Süheyl Ünver’e yazdığı mektupta hocası Necmeddin Okyay’ın bu kitap için tarih düşürdüğünü söyleyerek şu ifadelerle yer vermiştir: “Hoca 18. Sanatseverlerden çıkan Sâmî Efendi için de bir târîh düşürmüş; İki levha ile çıktı bu nüsha-i âlî de. Bârekallah ne güzel bir eser-i nâdîde... diyerek fakiri tebrik ediyor. 1384-2 Levha = 1382” (Kanbaş, 2024: 522).

Fotoğraf 95: Uğur Derman’ın, 50 Sanatsever Serisi Çalışmalarından İki Örnek.
(T. 1962-1963)

Kaynak: https://www.kitantik.com/product/Vefatinin-50-yildonumunde-Hattat-Sami-Efendi-1838-1912-Hayati-ve-eserleri_0z8kgltjbeieqvfljsx (E.T. 24/01/2024).

Kaynak: <https://phebusmuzayede.com/119169-50-sanat-sever-serisi-nin-1956-senesi-hattat-nazif-bey-hayati-ve-eserleri-baslikli-19-sayisi-ugur-derman-2-sayfa-18x25-cm-.html> (E.T. 24/01/2024).

Süheyl Ünver’in teşvikiyle, Sâmî Efendi’den sonra Nazif Bey’le “50 Sanatsever Hattat Serisi” Uğur Derman’ın kaleminden devam etmiştir. Ünver, mektubunda vazifeyi devrettiğini şu cümlelerle bildirmektedir:

“Sizin Sâmî Efendi eserinizin vâsıl-ı dest-i mübâhâtınız olmasına sevindim.
Terhisinizi tâkip eden haftalarda Elli Sanatseveri size devrediyorum. O zamana

kadar yüz lira birikir birlikte matbaacı ve Mercanlı arkadaşım Kemal Bey’e Nazif Bey’imizi götürür takdim ederiz. [...] İnan ki Uğur Avrupa’da ve Amerika’da bu eser bu nefâsette basılamaz. Şu Kemal Bey’in zevk ve îtinâsına bak. Senin de güzel bir makalen. Az ve öz. Eğer yazının arkasına metin devam etse çirkin olacaktı. Sâmi Efendi’ye değil iki sahife, iki yüz sahife bile yetmez. İleride onu da yazar ve neşredersiniz. Diğer zevat-ı âliyeyi seç ve yaz işte 50 Sanatsever senin ve sana lâayk” (Kanbaş, 2024: 555).

Fotoğraf 96: Edirne Sokullu Mehmed Paşa Hamamı Önündeki Seyyar Fotoğrafçıda Süheyl Ünver, Rakım Ertür ve Uğur Derman’ın Çekildiği Hâtırâ Fotoğrafı. (T. 27 Temmuz 1960)

Kaynak: Özen- Mesera, (2013). Süheyl Ünver’in Edirne Defterleri. s. 199.

Bu makaleler bir nevi hâtıratlardır. Derman, Osmanlı bakiyesi sanatkârlarla yakın ilişkiler kurmuş ve kıymetli birçok bilgiyi ilk ağızdan edinmiş bir müellif olduğundan, tanıma imkânı olmayan sonraki nesillere, bu sayede aktarma fırsatı bulmuştur. Onun dostluk kurduğu, feyz aldığı muhterem zevat doğuştan İstanbullu, o kültürü almış ve üzerinde taşıyan kimselerdir. Bitmek bilmeyen öğrenme merakları bulunan bu sanatkârlardan çoğu hezârfen sıfatını taşıyan mühim zatlardır. O neslin insanı birini bitirip diğerine başlayan her birinde de son noktaya kadar ilerleyen muazzam şahsiyetlerdir. Bugün ise o vasıflarda kişilere rastlamak hayli zordur.

Derman, 50 Sanatsever serisinde Sâmi Efendi'den sonra, Nazif Bey, Hacı Arıfler (Çarşanbalı ve Filibeli Bakkal), Mustafa Halim Özyazıcı, Ömer Vasfî Bey ve Neyzen Emin Yazıcı'yı kaleme alarak her sene birini çıkarmak suretiyle 1966 senesine kadar getirmiştir. 1960 yıllarının başlarında hat sanatıyla ilgili çalışmaların tükendiği göz önüne alınırsa, her biri 1000 adet basılan bu serinin can suyu gibi geldiği düşünülmelidir (Berk, 2006: 88, 89).

Fotoğraf 97: Süheyl Ünver'in Anlattığı Bir Hadiseye, Uğur Derman'ın Gülümserken Çekilmiş Bir Fotoğrafı. (T. 1969)

Kaynak: Derman, (2015). Medresetü'l Hattâtîn Yüz Yaşında. s. 186.

Uğur Derman'ın üniversiteyi bitirdiği yaz, Ünver'le birlikte Edirne'ye gitmişler, burada çalışmalarda bulunmuşlardır. 1961 yılında Edirne'nin “600. Fetih Yıl Dönümü” kutlanacaktır. Bu sebeple Türk Tarih Kurumu bir hazırlık içerisinde. Süheyl Ünver, bu faaliyet için genç talebesinden Edirne Hattatlarını yazmasını istemiştir. O yıl iki kere gittikleri Edirne'de, (Kubbealtı Akademisi Vakfı, 2021) Selimiye Kütüphânesi'nde çalışmalar yapmışlar ve Süheyl Hoca buradaki kitapları tek tek tedkik etmiştir. Çünkü kütüphâne görevlisinin bu konuda ona yardımcı olabileceğini düşünmemektedir. Bu hususta haksız da sayılmaz. Ünver için önemli olan kitaplar bilinmemekte, kitabın şahsiyetine ve özelliğine bakılmamaktadır (Özen-Mesera, 2013: 198).

Derman, Ünver'le beraber kaldıkları otel odasında hocayı daha yakından tanıma fırsatı bulmuştur. Seyahatlerinde konfor aramayan Süheyl Hoca, vasat otelleri tercih edip traş sabunu yahut terlik taşıma zahmetinde bulunmasa da suluboya takımı ve fırçalarını

yanından ayırmamaktadır. Derman, 1961'deki fetih kutlamalarına askerde olduğu için katılamamış fakat Türk Tarih Kurumunca hazırlanan kitapta yazdığı makale neşredilmiştir (Uluant, 2018: 14).

1967 senesinde ise merhum İhsan Babalı “İslâm Düşüncesi” adıyla çıkardığı mecmuaya ilmî araştırmalar yapmasını isteyince Derman, “Yazacağım ama hazırlanayım öyle” diyerek çalışmalara başlamıştır. Üç ay emek vererek “Eski Mürekkepçiliğimiz” isimli makalesini kaleme almıştır. Arkadan otuz iki sayfalık “Kalem”, daha sonra da “Kâğıda Dair” makaleleri gelmiştir. Derman, Halim Öyazıcı’yı burada tekrar yazmıştır. En son “Yazı Nasıl Yazılır?” başlıklı bir konuya başlamış lâkin mecmua kapanmıştır.

Uğur Derman, 50 Sanatsever serisinden sonra İslâm Düşüncesi mecmuasında “Kalem, Kâğıt, İs Mürekkebi” konulu uzun yazılar yazmış ve her yazı serisi yaklaşık üç ay vaktini alsa da bu görevi zevkle icrâ etmiştir (Karalama Defteri, 2020). 1970 senesinde de Ankara’da çıkan Türk Ansiklopedisi tarafından “Hüsn-i hat Maddeleri” yazması için teklif gelmiş ve alandaki boşluğu giderme fırsatı doğmuştur.⁷⁶ Arkadan Hayat, Hayat Tarih ve İlgi dergilerine kendi deyimiyle “kimseden makaslamadan” uzun emeklerle hazırlanarak yeni makaleler neşretmiştir (Berk, 2006: 89).

Prof. (h.c) Uğur Derman’ın hat ve ebrû sanatları üzerine yazdığı yazılar, İslâm Düşüncesi (1967-69), Hayat (1967-72), Hayat Tarih (1969-73), İlgi (1974-81), Lâle (1981-89) dergilerinde yayınlanmıştır. Türk Ansiklopedisi (1969-80) ve Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi’ne (1988-89) maddeler yazmıştır (Türk Kahvesi, 2019).

Uğur Derman, muazzam birikimiyle Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)’ne seksen iki madde veya madde bölümü neşrederek önemli bir katkıda bulunmuştur. Bilhassa hat sanatı tarihi, hat sanatı malzemeleri ve hattatlarla ilgili maddeler telif etmiştir.⁷⁷

Derman, neşriyatlarında yalnız hattatları, yazı sanatını veya gelenekli sanatları konu edinmemiştir. Kendisinde iz bırakan kişi, yer, olay veya yapıları, kimi zamanda geçmişte yaşanmış hâdiseleri kaleme almıştır. İlerleyen zamanlarda beş yüzü aşkın makalelerinden seçtiklerini Ömrümün Bereketi serisi ile kitaplaştırmış ve dördüncü ciltle nihayetlendirmiştir (Kubbealtı Akademisi Vakfı, 2021).

⁷⁶ Altıntaş, (Doktora tezi görüşmesi) <https://www.youtube.com/watch?v=jsoddn6kq7M>

⁷⁷ Detaylı bilgi için; bkz. <https://islamansiklopedisi.org.tr/muellif/m-ugur-derman>. E.T. 19/03/2024.

Derman'ın yayınlarında eskiye dair birçok bilgi bulunmaktadır. Kendi tâbiriyle köprü nesil olması sebebiyle Osmanlı kültürüyle ilgili pek çok detaya hâkimdir. Günümüzde olmayan Osmanlı feyzi ve bereketi Derman'ın gençliğinde halen hüküm sürdüğünden, o da bu ortamdan nasibini almıştır. Bu aktarımı kolaylaştıran unsurlardan biri, not alma alışkanlığıdır. Örneğin; Necmeddin Okyay'a sorduğu her sorunun cevabını eve gidince ajandasına mutlaka kaydetmiştir. Fazlasıyla emek verdiği, Osmanlı devrinde hat ve hattatlara dair araştırmaları, Derman'ın bir buçuk yılına mâl olmuştur. Bu altmış sayfalık çalışma, hat sanatıyla ilgilenenler için her mânâda faydalı ve önemli bir kaynaktır (Karalama Defteri, 2020).

Bazen de eline geçen bir evrak, yazma bir eser veyahut mektup Derman'ın araştırmalarına zemin hazırlamaktadır. Mahir İz'in, Mehmed Âkif'e yazdığı mektupları derlediği makalesi ya da Mehmed Âkif Ersoy'un son günlerini konu alan yazısı bu hususta örnek gösterilebilir. Âkif'in yakın dostu Fuad Şemsi İnan'ın vefatıyla ortaya çıkan metrûkâtından Ersoy'un maaş cüzdanı, nüfus kâğıdı ve İnan'ın bizzat kaleme aldığı bir yazı müsveddesi çıkmıştır. Bu satırlarda Fuad Şemsi Bey, en kalbi duygularıyla Âkif'in son günlerini yazmıştır. Derman, bu müsveddeyi iki değişik nüshadan derleyip toparlayarak okuyucuya sunmuştur (Derman, 2011a: 179).

Uğur Derman'ın büyük hizmetlerinden ilki “Medeniyet Âleminde Yazı ve İslâm Medeniyetinde Kalem Güzeli” isimli özenle çalışılmış kaynak eserdir. 1970 yılında Ankara'ya giden Derman, Ajans-Türk'te neşredilmek üzere hazırlanan baskı levhaların arkasındaki açıklamaları yazma vazifesiyle ilgilenirken merhum Halim Baki Kunter, “Sizinle Diyânet'e gidelim. Orada Mahmud Yazır'ın bir eseri var. Basmak hususunda tereddüt geçiriyorlar. Bakıp kanaatinizi belirtir misiniz?” deyince birlikte söz konusu eseri görmeye gitmişlerdir. Daha önce Yazır'ın basılmamış “İnsan ve Yazı” isimli çalışmasını duyan Uğur Derman, Kalem Güzeli adlı çalışmasından haberdar değildir. Derman, yaklaşık iki saat boyunca bu müsveddeyi incelemiştir. Yazır'ın vefatından sonra ailesi tarafından buraya alınan çalışma, İsmail Hakkı Baltacıoğlu'na intikal etmiş ancak o, burada görüşlerinin eleştirildiğini farkedince kitap için “basılamaz” raporu vermiştir. Uğur Derman ise aksine bu kitabın yayınlanmasının yerinde bir karar olacağını düşünmüş ve bunu Kunter'e bildirmiştir. Yaklaşık sekiz ay sonra evine gelen bir mektupla eseri neşre hazırlama vazifesi kendisine tevdi edilmiştir. Derman, talip olmadığı halde kendisine uygun görülen bu mukaddes görevi büyük bir özveriyle yerine getirmiştir. O

dönemYayın Müdürü Saim Yeprem'dir. Uğur Derman, yıllar sonra bu çalışmanın sebebi feyzi olduğunu dile getirmiştir.

Uğur Derman, Kalem Güzeli isimli eseri binbir emekle neşre hazırlamıştır. Bu sırada kitapta bazı önemli düzeltmeler yapması icâp etmiştir. Örneğin, bugün çok daha iyi tanınan aklâm-ı sitte o dönemde tanınmadığından Kâmil Efendi'nin "Huttût-ı Mütenevvia" levhasındaki hataları Kalem Güzeli'nin I. cildinde düzeltmek mecburiyetinde kalmıştır. Derman, vaktiyle aklam-ı sitteyi hocası Necmeddin Okyay'a sorduğunda, "Oğlum, bizim için sülüs-nesihtir geçerli olan, öbürleri unutulmuş gitmiş" cevabını almıştır. Uğur Derman, 1965 senesinde Topkapı Sarayı'nda Şeyh Hamdullah'ın murakkaasını inceledikten sonra aralarındaki farkı ayırt etmeye başlamıştır. 'Muhakkak' yazıya o dönemde, 'reyhanî sülüs' denilmektedir. Usta Hattat Halim Efendi bile yazdığı bir kıt'asındaki 'Muhakkak' hattı, 'reyhanî sülüs' diye tanıtmakta yahut 'rıkaa'dan 'reyhanî' diye bahsetmektedir. Uğur Derman'ın, 1968'de Necmeddin Okyay ile yaptığı mülâkat Hayat Mecmuası'nda yayınlanmış, orta sayfada da Hoca'nın Besmele'si basılmıştır. İlk defa burada yazı nev'i 'celî muhakkak' olarak belirtilmiştir. Ertesi gün Emin Barın'la karşılaşmış, Barın: "Yahu, bunca yıllık reyhanî sülüsü muhakkak diye nerden çıkardın?" sözleriyle Uğur Derman'ı tenkit etmiştir. Derman, bunun üzerine Şeyh'in murakkaasından öğrendiğini beyan etmiştir.

Sözü edilen Şeyh Hamdullah murakkaası, Muhittin Serin'in "Şeyh Hamdullah" kitabında ve Uğur Derman'ın "İslâm Kültür Mirasında Hat Sanatı" kitaplarında neşredilmiştir. Vaktiyle İsmail Hakkı Baykal da Güzel Sanatlar Mecmuası'nda yazı çeşitlerini yayınlamıştır ancak birbirine karıştırarak.

Hat sanatıyla ilgili eskiden yazılmış kitaplarda çoğunlukla hattat biyografileri bulunmakta ancak bu sanatla ilgili teorik bilgiler verilmemektedir. Derman, Kalem Güzeli adlı eserde ilk defa hat sanatının nazariyesini yapmıştır.

Uğur Derman'ın aktarımına göre, Kalem Güzeli serisi üç ciltten ibaret değildir.⁷⁸ Mahmud Bedreddin Yazır, bu eseri altı cilt olarak tasarlamıştır ancak Derman'a göre, bu kadar çıkıp çıkmayacağı belli değildir. Geri kalan kısım müsvedde halinde muhâfaza edilmektedir. Hataların fazla olması dolayısıyla ancak bir ekip oluşturulursa devamı

⁷⁸ Gelenek ve Gelecek başlıklı söyleşi. Berk, (2006) s. 90, 91. Bu söyleşide neşredilen üç ciltlik eserin yeni baskısı olmadığından korsan baskılarının yapıldığından bahsedilmiş. Bu eser (2023), Diyânet İşleri Başkanlığı tarafından "Medeniyet Âleminde yazı ve İslâm Medeniyetinde Kalem Güzeli" ismiyle, Prof. Dr. Faruk Taşkale ve Dr. Hüseyin Gündüz'ün çalışmalarıyla iki cilt halinde basılmış, fakat bu baskıda Uğur Derman'ın yaptığı ilaveler tamamıyla çıkartılmıştır.

gelebilecektir. Derman, bu eserin devamında, hüsn-i hattın, hüsn-i ahlâka ve tasavvufa bağlandığını dile getirmektedir (Berk, 2006: 89, 90).

Fotoğraf 98: Tertib-i Risale-i Ebri Adlı Risalenin İlk Sayfası (T. 1608)

Kaynak: Derman, (2019). Ömrümün Bereketi: 3. s. 298.

Hat sanatının tanınması ve neşv-ü nemâ bulmasında büyük katkı sunan bu kitap, Uğur Derman tarafından noksanları giderilerek 1977’de neşredilmiştir. Derman’ın bu tarihten itibaren kırka yakın basılmış kitabı bulunmaktadır. Onun en büyük keşiflerinden biri, bilinen ilk ebrû ustası Şebek Mehmed Efendi tarafından 1608 tarihinde kaleme alınan Tertib-i Risale-i Ebri adlı el yazmasıdır (Fotoğraf: 98). Ebrû sanatıyla ilgili ilk yazılı kaynağı elde eden Derman, bu kaynak kitabı alanın ilgililerine tanıtmaya karar vermiştir (Litro Sanat, 2021). Bu kitapçığı 1975 yılının son günlerinde arkadaşlarından Kemal Elker (1920-1989) ve İsmail Özdoğan (1932-2012), bir terekeden aldıkları kitaplar arasında bulup, kendisine hediye etmişlerdir (Derman, 2019a: 515). Risalenin dört sayfası ebrû sanatıyla ilgilidir, kalan sayfaları ise, mürekkep ve kâğıt terbiyesine dair bilgiler içermektedir. Derman, anlam veremediği bazı terim ve tâbirlerle karşılaşınca Nihad Çetin’e⁷⁹ başvurmuş ve ona verdiği söz üzerine vaktiyle ebrû bölümünden faydalandığı risalenin yirmi yıl sonra tamamını neşretmiştir.

⁷⁹ Amasya’nın Gümüşhacıköy kazasında doğan Nihad Mazlum Çetin annesi tarafından şair Cevherî’nin torunudur. Babası Mazlum Efendi, kültürlü ve münevver bir şahsiyettir. İlköğrenimini doğduğu kasabada, Ortaokulu Niğde’de, liseyi de Yozgat’ta bitiren Çetin, Hukuk Fakültesi’nde bir yıl okuduktan sonra öğretmenlik mesleğine ilgisi bulunduğu Yüksek Muallim Mektebi’ne yazıldı ve İstanbul Üniversitesi

Sanat eseri olarak oldukça zengin olan tarihimiz ne yazık ki sanat tarihi açısından bir o kadar fakirdir. Türklerde siyasî tarih yazımı kısmen olsa da, çok az sayıda himmet sahibi dışında sanat tarihi sahasında araştırma yapan olmamıştır. Gelenekli sanatlarımıza gönül verip çabalamış, bu uğurda alın teri döküp eşsiz eserler meydana getirmiş zevat hakkında pek az bilgiye ulaşılmaktadır. Bu bilgilerin büyük birçoğuna Uğur Derman'ın vesilesiyle erişilmiştir. Yine bu sanatlarla ilgili derinlemesine bilgisi ve ülkenin önde gelen sanat ve kültür adamlarıyla olan münasebeti sebebiyle geçmişe bir pencere açmaktadır.

Derman, yayınlarında katkısı bulunan kişilerin isimlerini çalışmalarında mutlaka zikretmiştir. Örneğin fotoğraflarıyla neşriyatlarına zenginlik katan Hasan Âli Göksoy, Mustafa Düzgünman ve Mehmet Özçay bu hususta ilk akla gelen isimlerdir. Uğur Derman, Kalem Güzeli isimli kaynak kitabın mukaddimesinde, Mahmud Bedreddin Yazır'ın devrin ve muhîtinin imkânsızlıkları sebebiyle kısıtlı sayıda hat eserine yer vermesi üzerine, görseller için Mustafa Düzgünman arşivinden yararlandığını belirtmiştir.⁸⁰ Türk Hat Sanatından Seçmeler, Doksan Dokuz İstanbul Mushafı vb. çalışmalarında yayınlanan eserlerin tezyinî özelliklerini tespit etme hususunda da zevcesi Çiçek Derman'dan yardım aldığını ifade etmiştir.

Uğur Derman'ın, yayın hayatındaki büyük başarısının temelini “disiplinli çalışması” oluşturmaktadır. Ele alacağı bir konuyu evvela zihninde canlandırmaya çalıştığını dile getiren Derman, eğer konuya içi ısındıysa yazılı ve sözlü kaynaklarla temasını artırmağa çalıştığını şayet kendisini iten bir manzarayla karşılaşarsa gönlünün sıcak bakmasına aldırmayıp vazgeçme yoluna gittiğini söylemektedir. Seçtiği konuyla ilgili gerekli okumaları yaptıktan ve bu konuda uzman olan kişilere müracaat edip görüşlerini aldıktan sonra netice kendisini tatmin ettiyse, ilave görüşler de edindiyse kâğıdı kalemi alıp sözcükleri satırlara döktüğünü beyan etmektedir. Satırlarının latif olmasını sağlayan unsurları da şöyle sıralamaktadır:

Edebiyât Fakültesi Türkoloji Bölümünü 1948'de bitirdi. 1971 yılında profesörlüğe yükseldi. 1965-1967 yılları arasında İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nde müdürlük yaptı. Üniversiteye girişinden 1986 yılına kadar Millî Eğitim Bakanlığı'nın çıkardığı İslâm Ansiklopedisi'nde tahrir heyeti üyesi ve yazar olarak çalıştı. Detaylı bilgi için; bkz. Tefik Rüştü Topuzoğlu, (1993). *Çetin, Nihad Mazlum*. TDV. İslâm Ansiklopedisi, C. 8. İstanbul. s. 290-291.

⁸⁰ Bu arşiv, eski tip körüklü fotoğraf makinesiyle çekilmiş fotoğraflardan oluşmaktadır. Mustafa Düzgünman, bine yakın hat örneğini emülsiyonlu cama tespit etmiştir. Bu hizmetiyle görülmesine artık olanak kalmayan eserleri ölümsüzleştirmiştir. Bkz. Uğur Derman, (2011). *Ömrümün Berketi*: 1. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı. s. 437. Fotoğraf arşivi, daha sonra Türkp petrol Vakfı'na intikal etmiştir. Bkz. Yazır, (1972). *Medeniyet Âleminde Yazı ve İslâm Medeniyetinde Kalem Güzeli*. s. XXIV.

“İfade tatsızlığını önlemek için bir kelimeyi aynı paragrafta kullanmamanın çaresini ararım. Onun yerine aynı kelimenin eş manasını tercih ederim. Seçtiğim kelimelerin âhengi de bu tercihte rol oynar, aslı olmayan uydurmalara yer vermem. Yeterli bekleme müddetine ulaşıncı, gözümünden uzaklaştırdığım müsveddelerimi yeniden ele alıp çeki düzen vermeye çalışırım. Cümle düşüklüğü, ifade bozukluğu gibi hususları son defa olarak elden geçirip makalemi tamamlamış olurum” (Yazıcılar-Gür, 2022: 12).

Uğur Derman, çalışmalarında son derece titiz davranmış hatadan mümkün olduğunca kaçınmıştır. Yazı albümlerinin ilki olan Türk Hat San’atının Şâheserleri’ni hazırlarken alanın en bilinen kaynakları olan; Tuhfe-i Hattâtîn, Menâkıb-ı Hünerverân, Gülzâr-ı Sevâb, Devhatü’l-Küttâb, Hat ve Hattâtân ve Son Hattatlar isimli kitaplardan faydalanmış ve yayınlarında da bunu belirtmiştir (Derman, 1982: 1). Ayrıca Derman (1982, s. 1), Türk Hat San’atının Şâheserleri isimli çalışmasında kaynaklarda erişemediği diğer bilgilere şu şekilde ulaştığını ifade etmiştir:

“Bundan başka, merhum Üstâd Necmeddin Okyay (1883-1976)’ın 20 sene sormakla tüketemediğim mahfuzatı, Dr. A. Süheyl Ünver Arşivi’ni vaktiyle tasnif ederken rastladığım mühim notlar, nihayet 26 yıldır şahsen toplayabildiğim mâlûmat, yazılan izahata kaynak oldu. Albümdeki eserlerin bulunduğu yerler de, metnin içinde belirtilmiştir; bu vesileyle, koleksiyonlarını açan aziz dostlara müteşekkirim.”

İkinci baskısı 1990 senesinde yapılan eser on beş bin trajla yeniden basılmış fakat bu sefer aynı kalitede olmamıştır. Hâl böyleyken bile o dönemlerde bu tür çalışmalar olmadığından bu baskı da tükenmiştir. Aradan geçen otuz senenin ardından Derman’a, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı tarafından hat sanatına dair bir eser hazırlaması teklifi gelmiş, resmî kurum ve hususî koleksiyonlarda bulunan yazma eserler derlenerek 2017 yılında bu proje de hayat bulmuştur (Türk Hat Sanatından Seçmeler). Uğur Derman, kitabın mukaddimesinde 1982’de yayımlanan Türk Hat Sa’atının Şâheserleri’nin ebatını küçültüp, içeriğini ve hacmini genişleterek daha farklı bir kitap oluşturmayı kararlaştırdığını ifade etmektedir. Öncekinde 43 hattatın 67 eserinin bulunduğu albüm, bu sefer 120 hat sanatkârının 265 eseriyle ortalama dört kat büyümüştür. İlk albümde yer alan örneklerden 45’i (önemli çalışmalar olması sebebiyle) yeni kitaba da taşınmıştır. Bâzı hattatların tek eseri olmasına karşın bazıları beş-altı eseriyle yer almıştır. Derman, bu sayının onların değerlerine ölçü teşkil etmediğini belirtmektedir.

Eserlerinde hata yapmaktan azamî ölçüde kaçınan Uğur Derman, yayınlarında oldukça hassas davranmıştır. Yine de bir kusur varsa kendisinde aranmasını söyleyerek sık sık şu dizelere yer vermiştir:

“Tevbe yâ Rabbi, hatâ râhına gittiklerime,

Bilip ettiklerime, bilmeyip ettiklerime” (Derman, 2017: 6).

Uğur Derman, alanda yazılmış birçok kitaba da danışmanlık etmiştir. Örnek vermek gerekirse; Türkiye’nin yayınlanan en iyi tıpkıbasımı olan Hattat Hasan Rıza Efendi’nin muazzam Kur’ân-ı Kerîm’inin Mehmet Özçay ve İslam Seçen’le birlikte değerlendirmesini yapmışlardır.

3.2. Uğur Derman’ın Neşriyat Hayatında Teşvik ve Desteklerini Gördüğü Şahıslar

Uğur Derman, Süheyl Ünver’in teşvikiyle başladığı yazarlık hayatında, bir takım zevatın da desteklerini görmüştür. Örneğin; 1963 senesinde Taksim’in Ayazpaşa semtinde eczâcılığa başladığı sıralarda, dükkâna müşteri olarak gelen Ziyad Ebuzziyâ⁸¹ ile kısa sürede aralarında bir dostluk gelişmiş, bunun neticesinde Ebuzziyâ (1911-1994), eczâhâneye ara ara uğramaya başlamıştır. Bir zaman sonra Derman’ın, gelenekli sanatlar hakkında yazdığı kitaplara dair matbuattaki tanıtma yazılarının ilkinin daima Uğur Bey’in isteğiyle Ziyad Ebuzziyâ yazmıştır. Sonraki yıllarda Türk Kültürüne Hizmet Vakfı’nın idaresini üstlenen Ebüzzüyâ’nın teklifi üzerine Derman, Kamûs-ı Türkî’deki kelimeleri doğru telaffuzla ses bandına okuma görevini üstlenmiştir. Ancak bu faydalı faaliyet yeterli rağbeti görememiştir (Derman, 2019a: 176).

Ömrünün hoş tesadüflerinden biri de, 1968 senesinde Üsküdar’a geçmek için Kabataş’ta arabalı vapuru beklediği sırada, Şevket Rado’yla (1913-1988) karşılaşması üzerine yaşanmıştır. Derman’ın, Necmeddin Hoca’ya gittiğini öğrenen Rado: “Vaktim yok

⁸¹ Tanzimat dönemi gazeteci ve yazarlarından Ebüzzüyâ Mehmed Tevfik’in torunu ve gazeteci Talha Ebüzzüyâ’nın oğlu olan Ziyad Ebüzzüyâ, 1936 senesinde İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nden mezun oldu. 1933 yılında amcası Velid Ebüzzüyâ’nın çıkardığı Zaman Gazetesi’nde gazeteciliğe başladı. Velid Bey’in vefatından sonra Cihat Baban’la birlikte gazetenin ismini Tasvir yaparak çıkartmaya devam ettiler. Bu gazete on yedi defa kapatıldı. 1947 senesine kadar hissedarı bulunduğu Matbaa-i Ebüzzüyâ’nın müdürlüğünü de yürüten Ziyad Bey, 1946-56 seneleri arasında akşamları çıkan Son Saat gazetesini kurarak idaresini üstlendi. 1950 seçimlerinde Konya milletvekili oldu. 1955 senesinde partiden ihraç edilmesine rağmen vekilliği 1957’ye kadar devam etti. Fransızca, Almanca ve Rumca bilen Ebüzzüyâ Dünya Parlamenter Birliği, Avrupa Konseyi ve Avrupa Parlamenterler Birliği üyeliklerinde ve 1958-60 seneleri arasında da Avrupa Konseyi Kalkınma Fonu Türkiye temsilcisi olarak çalıştı. Robert College’nde Türkçe, Tarih, Coğrafya öğretmenliği yaptı. ODTÜ kurucu ve mütevelli heyeti üyeliği ve İstanbul Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu’nda öğretim görevlisi oldu. Detaylı bilgi için; bkz. Mustafa İsmet Uzun, (1994). *Ebüzzüyâ Ziyad*. TDV. İslâm Ansiklopedisi, C. 10. İstanbul. s. 373-374.

amma, ben de kapıdan bir uğrasam” deyince birlikte Toygartepesi’ne gitmişler, bir saate yakın eski dostlarla vakit geçiren Rado, çıkarken “Yahu, bu derya adamı niye Hayat okuyucularına tanıtmıyorsun?” diyerek bir teklifte bulunmuştur. Bu teklif üzerine Derman, Okyay’la bir mülakat yapmış, söyleşi Hayat Mecmuası’nda yayımlanmıştır. Mecmuanın orta sayfaları Üstâd’ın “celî muhakkak Besmelesi”yle taçlanmıştır. Sonraki yıllarda Derman’ın, hat ve hattatlara dair makaleleri Şevket Rado’nun⁸² teşvikiyle hem Hayat hem de Hayat Tarih Mecmuası’nda neşredilmiştir (Derman, 2019b: 418, 419).

Fotoğraf 99: Meşhur Ressam Hikmet Onat’ın, Akbank Osmanbey Galerisi’nde Açtığı Sergiden Bir Hâtırâ Fotoğrafı. (Soldan Sağa) Taha Toros (1910-2012), Hikmet Onat (1882-1977), Uğur Derman, Şevket Rado (1913-1988). (T. 2 Şubat 1977)

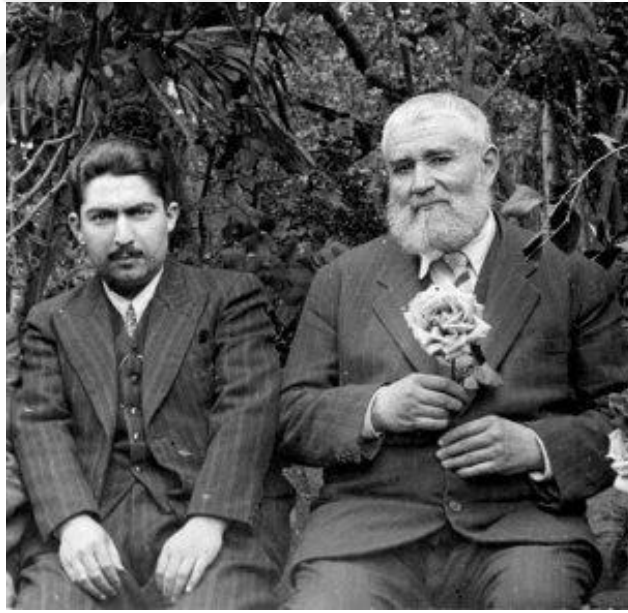
Kaynak: Derman, (2019). Ömrümün Bereketi: 3, s. 422.

Uğur Derman’ın neşre hazırladığı ilk kitap merhum Mahmud Bedreddin Yazır’ın kaleme aldığı hat sanatının konu edildiği, zamanının en kapsamlı çalışmasıdır. Derman, yaşadığı devre yetişmesine rağmen tanışma fırsatı bulamadığı Yazır’ın çalışmasını Halim Bakî

⁸²Asıl adı Şevket Hıfzı olup, Üsküp yakınlarındaki Radoviç’te dünyaya gelmiştir. İstanbul Üniversitesi’nde başladığı Hukuk Fakültesi’ni Ankara Üniversitesi’nde tamamlamıştır. 1939’da Akşam Gazetesi’nde başladığı fıkra yazarlığı yirmi beş yıl sürmüştür. Ayrıca liselerde edebiyât ve sosyoloji, Gazetecilik Enstitüsü’nde de yazı türlerine dair dersler vermiştir. Doğan Kardeş (1945), Aile (1947), Resimli Hayat (1952-53), Hayat (1956) dergilerini yayınlamıştır. Hayat Ansiklopedisi, Hayat Büyük Türk Sözlüğü, Hafız Osman hatlı bir Mushaf, Hünernâme ve Subhatü’l-ahbâr gibi kitapları baskılarıyla dikkat çekmiştir. Gelenekli Sanatların ihyası için çaba gösteren Rado, Emin Barın’ın atölyesinde yapılan toplantılara katılarak hat, tezhip ve cilt sanatları üzerine yapılan değerlendirmelerden faydalanıp, bu sanatlarla ilgili makaleler yazmıştır. Edindiği bilgi ve tecrübelerle Cumhuriyet döneminin en seçkin koleksiyonunu oluşturmuştur. Vefatından sonra bu koleksiyonun mühim bir kısmını Sabancı Müzesi satın almıştır. Detaylı bilgi için; bkz. Mehmet Törenek, (2007). *Rado Şevket*. TDV İslâm Ansiklopedisi, C. 34. İstanbul. s. 390-391.

Kunter (1899-1971)'in “Benim rahmetli arkadaşım Mahmud Yazır'ın, yazı sanatı hakkında, vefatından sonra Diyânet İşleri riyâsetince alınan, hacimli bir eseri vardır. Sizinle oraya gidelim, bu eseri görüp, basılması hususunda kanâatinizi bildirmeniz yerinde olur” demesi üzerine eseri gidip yerinde inceleyen Derman'a bir müddet sonra Diyânet İşleri Başkanlığı tarafından kitabı neşre hazırlama vazifesi verilmiştir. Derman, söz konusu eserin önsözünde yayın hayatı hakkında şu ifadelere yer vermektedir:

“Bu satırları yazanın, Hat Sanatına intisab ve incizâbı yirmi yıla yaklaşır. İslamî san'atların en şerif ve lâtifî sayıldıktan başka, ayrıca Türkler için millî bir mâhiyet gösteren yazıya -Mârifet iltifata tâbidir Müşterisiz meta' zâyidir- kavline çâresiz uyarak, yazmakdan ziyâde, asırlardır yazılmış olanları tedkîk suretiyle hizmette bulunmaya çalışırken, bunun mahsûllerini de vakti gelince neşretmenin, san'at tarihimizde bir eksikliği tamamlayacağını düşünürdüm. Zirâ, Hat San'atının revaçda olduğu eski devirlerde bile mâzîsiyle pek uğraşılmadığı, -hâl-ini yaşamakla iktifa edildiği bir hakikattir” (Yazır, 1981: XIX).⁸³

Fotoğraf 100: Toygartepesi'ndeki Bahçesinde Necmeddin Okyay ve Mustafa Düzgünman. (T. Y.)

Kaynak: <https://twitter.com/fahmethilmi/status/654286431909748736/photo/1> (E. T. 3/02/2024).

Uğur Derman'ın, kaleme aldığı ve 1977 senesinde basılan “Türk Sanatında Ebrû” kitabı Akbank'ın kültür işlerini idare eden Şevket Rado'nun, öncülük etmesiyle ortaya

⁸³ Bu bölüm Uğur Derman'ın bu konudaki poetikasını da vermektedir.

çıkıştır. Rado, Derman'dan hat sanatına dair bir kitap hazırlamasını istemiştir. Uğur Derman, bu konunun uzun bir mesai gerektirdiğini ancak ebrû konulu bir araştırma istenirse yetiştirebileceğini söylemiş, Rado'nun onay vermesi üzerine, “Türk Sanatında Ebrû” ortaya çıkmıştır. Hasan Âli Göksoy'un⁸⁴ resimleriyle güzelleşen bu kitap “beş bin” adet basılmıştır. Kitabın kaynağını Uğur Derman'ın, 1974 yılında Ankara'da Türk Tarih Kurumu'nda yaptığı “Türk San'atında Ebrû” başlıklı konferansı teşkil etmiştir. Bu konferansın hazırlık aşamasında Necmeddin Okyay, Mustafa Düzgünman ve Sâcid Okyay, ebrû sanatına dair bildiklerini ondan esirgememişlerdir. Konferansların basılması teâmül olmasına rağmen Derman, konuşmasını Kurum'a teslim edemediğinden kitapta yayınlanmamıştır. Bu durum ileride müstakil bir kitabın neşredilmesine zemin hazırlamıştır. “Türk Sanatında Ebrû” isimli kitabın basılması münasebetiyle, Akbank'ın Osmanbey Şubesi'nde Necmeddin, Sâmi, Sâcid Okyay ve Mustafa Düzgünman'ın eserlerinin bulunduğu “Ebrû” sergisi açılmış ve çok rağbet görmüştür. Kitap o sene tükenmiş fakat bankanın yayınlanan bir eseri tekrar basmama prensibi nedeniyle ikinci baskısı yapılmamıştır (Derman, 2019b: 516).

Öte yandan, Kültür Bakanlığı Müsteşarlığı döneminde güzel işlere imza atan Emin Bilgiç (1916-1996)'in desteği ile ‘Türk Sanatı Kurulu’⁸⁵ tarafından, 1980 yılının yaz aylarında “XV. Hicrî Asır” münasebetiyle Bakanlık eliyle hüsn-i hattın büyük ebatlı ve renkli bir albümünün basılması kararlaştırılmıştır. Yayınlanması düşünülen bu hüsn-i hat kitabını Uğur Derman'ın hazırlaması uygun görülmüştür (Derman, 2011a: 324). Daha evvel alanda böyle bir çalışma yapılmadığından boşluğu doldurması plan olarak baskı adedi “yirmibin” olarak kararlaştırılmıştır. Fakat 1980 askerî darbesi sonrası sayı altıbine düşmüştür. Derman'ın durum karşısında üzüntülerini bildirmesi üzerine, bir bakanlık yetkilisinden: “Biz o altıbine altı senede bitirebilirsek ne mutlu!” cevabını almıştır. Emin Bilgiç ve Uğur Derman'ın gayretiyle “Türk Hat San'atının Şaheserleri” isimli kitap, 1982 senesinde neşredilmiş ve altı ayda tükenmiştir (Derman, 2017: 5).

2017 yılında bu kitabın genişletilmiş bir hali olan (Türk Hat San'atının Şaheserleri 43 hattat, 67 eserden müteşekkil iken, bu kitap iki misli yani 120 hattat 265 eserden oluşmakta) “Türk Hat San'atından Seçmeler” isimli kitap Derman tarafından hazırlanmıştır (Türk Kahvesi, 2019).

⁸⁴ Bkz. M. Uğur Derman, (2019). *Ömrümün Bereketi*: 2. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı. s. 315-325.

⁸⁵ Oktay Aslanapa, Ekrem Hakkı Ayverdi ve Uğur Derman'ın içinde bulunduğu kurul (Türk Kahvesi, 2019).

Uğur Derman'ın neşriyat hayatında tanışmalarının ardından bir daha bir araya gelemediği İbnülemin Mahmud Kemal İnal (1871-1957)'in⁸⁶ da ayrı bir yeri vardır. Derman, İnal'ın ismini ilk olarak 1953 senesinde, lise öğrencisiyken 5 Mart sabahı Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan geniş bir mülâkatla öğrenmiştir. Anlattıkları ilgisini çekmiştir. Kendisi için aynı gün bir jübile yapılacağını okuyunca, hayatında ilk defa derslerini askıya alıp İstanbul Üniversitesi'ndeki törene katılmıştır. Jübile merâsiminde Mahmud Kemal İnal, hat koleksiyonuyla beraber yazma ve basma eserlerini İstanbul Üniversitesi'ne bağışlayacağını açıklamıştır.⁸⁷ O gün, Güzel Sanatlar Akademisi ve Rektörlük tarafından kendisine iki levha hediye edilmiştir.

Fotoğraf 101: İbnülemin Mahmud Kemal İnal, Jübilesinde Teşekkür Konuşması Yaparken. (T. 5 Mart 1953)

Kaynak: Derman, (2011). *Ömrümün Berketi*: 1. s. 454.

⁸⁶ 17 Kasım 1871'de İstanbul'da Bayezıt'ta Mercan Ağa mahallesinde dünyaya gelen İnal, 6 Haziran 1885'te Süleymaniye Câmii İmareti'ndeki Şehzade Rüşdiyesi'nden mezun oldu. Dinleyici sıfatıyla Mekteb-i Hukuk'un derslerine devam eden İbnülemin, 17 Kasım 1889'da Bâbıâli'nin gözde dairelerinden Vilâyât-ı Mümtâze Kalemî'ne stajyer olarak girdi. Bu tarihten sonra otuz üç sene aralıksız süren bürokrasi hayatı kendisine devlet görgüsü kazandırdı ve eserlerine ilk elden bilgiler sundu. 1892 senesinde Sadâret Mektûbî Kalemî'ne giren İbnülemin, burada gösterdiği başarısıyla 1895 yılında Teftiş-i Islâhât Komisyonu başkâtipliğine getirildi. II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesi ile Yıldız Sarayı evrakının incelemesi, sınıflandırılması ve birikmiş jurnallerin tasfiyesi işine memur edildi. Tarih bilgisiyle son dönem Osmanlı şairleri, devlet adamları, mûsikîşinasları ve hattatları üzerine biyografi ve birçok eserler kaleme aldı. Detaylı bilgi için; bkz. Ömer Faruk Akün, (2000). *İbnülemin, Mahmud Kemal*. TDV. İslâm Ansiklopedisi, C. 21, İstanbul. s. 249-262.

⁸⁷ İnal, kütüphânesini İstanbul Üniversitesi'ne bağışlamaya karar vermiş, 1949 yılında noterlikte bağışın vefatından sonra gerçekleşmesini beyan ederek tescilletmiştir. Ancak Süheyl Ünver'in 1951 yılının ilk aylarında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanlığınca, Tıp Tarihi ve Deontoloji Enstitüsü'nün esaslı bir tamirden geçirilmesi üzerine sayısı 100.000'i bulan arşivini ve 2000 kitabını bağışlaması nedeniyle, İnal da 5 Mart 1953'te bağışını yapmıştır. Detaylı bilgi için; bkz. Derman, *Ömrümün Bereketi*-2. s. 455-458.

Derman, bu tarihten sonra aynı üniversitenin eczâcılık talebesi olunca, Merkez Bina'nın kütüphânesine gidiş-gelişlerinde İnal'ı sık sık görmeye başlamış ancak bu muhterem şahsiyetle şahsen tanışması birkaç yılını almıştır. 1957 yılı Mayıs ayı başı, Bayezid'da, bayram namazı (Ramazan Bayramı) sonrası kendisini arka mahfilde görüp yanına giderek elini öpmüş, kendini tanıtmıştır. Ayaküstü biraz sohbet ettikten sonra İbnülemin, Derman'ı Merkez Bina'ya, hat koleksiyonu ve kütüphâneyi görmesi için davet etmiştir. Genç talebe birkaç gün sonra gazetede İnal'ın prostat ameliyatı olduğunu okumuş ve akabinde vefat haberini almıştır. 25 Mayıs'ta da Mahmud Kemal İnal'ın cenazesine katılmıştır. İlerleyen günlerde İnal'ın davetine “gelirim efendim” diyerek karşılık verdiği için kendini sorumlu hissederek sözünü tutmuş, Süheyl Ünver'den rica ederek kütüphânesini açtırıp ziyaret etmiştir. İnal, ömründe bir kez gördüğü bu gencin yıllar sonra kendi yazdığı kitabı (Son Hattatlar) tekrardan derleyip, okuyucuya sunacağını elbette ki tahmin etmemiştir (Derman, 2011a: 455, 458, 459).

Uğur Derman'ın, 2015 yılı Mayıs'ında okuyucuya sunduğu “Medresetü'l-Hattâtîn Yüz Yaşında” isimli kitabı ise, Çiçek Derman'ın teşvik ve desteğiyle meydana gelmiştir. Derman, kitabın ‘mukaddimesi’nde çalışmanın ortaya çıkmasında Medresetü'l-Hattâtîn'in 1923 senesi mezunlarından olan Süheyl Ünver'in defter ve notlarından, Necmeddin Okyay'ın hâtırâ defterindeki “Medresetü'l-Hattâtîn'e Duhûlüm Nasıl Oldu?” bahsinden faydalandığını belirtmiştir (Derman, 2015: 5).

Uğur Derman'ın yazdığı sayısız makalenin ve onlarca kitabın neşredilmesinde Okyay'ın rolü büyüktür. Bildiğini esirgemeyen yapısı ve genç talebesinde gördüğü öğrenme aşkını perçinleyen teşvikleriyle Türk hat sanatı tarihi alanındaki boşluğun giderilmesinde payı olmuştur. Bu konu hakkında Ayvazoğlu (1999, s. 137, 138), Sûretler ve Sûretler adlı kitabında şu ifadeleri kullanmaktadır:

“Necmeddin Hoca, Uğur Derman'a kendi bildiklerini öğretmekle yetinmeyecek, eski kültürün son temsilcilerini yakından tanıyıp onlardan da bir şeyler almasını sağlamak için gerekli şartları hazırlayacaktır. Tanımasını sağladığı önemli isimlerden biri de A. Süheyl Ünver'dir. Tıpkı Necmeddin Hoca gibi hevesli ve kabiliyetli gördüğü gençleri hemen himayesi altına alıp yetiştiren Süheyl Bey, üstadın gönderdiği sıkılğan gence hiç düşünmeden “Artık buraya da sık sık geleceksin” diyiverir. Uğur Derman, İstanbul Gezileri'nde zenginliklerini keşfettiği İstanbul'un hiç kimsenin bilmediği güzelliklerini de Süheyl Bey'den öğrenmiş ve eşi müzehhibe Çiçek Derman'ı onun yanında tanımıştır.”

Derman'ın, hat albümü olarak neşrettiği çalışmalarda eserlerin tezyinî özelliklerinin tespiti Çiçek Derman tarafından yapılmıştır. Ayrıca Uğur Derman, çalışmalarında hat sanatı dalında bilgi, birikim ve deneyimlerinden istifade ettiği Mahir İz, Necmeddin Okyay, Süheyl Ünver, Mâcid Ayrar, Halim Özyazıcı ve Nihad Çetin'e duyduğu minneti dile getirmektedir (Derman, 1998: VIII).

Neşriyatlarında çektiği fotoğraflarla Derman'a destek veren muhterem zevatı da unutmamak gerekir. Bu isimlerin başında Mustafa Düzgünman, Hasan Âli Göksoy, Mehmet Özçay, Mahmut Sami Kanbaş (Ömrümün Bereketi serisinde) gibi önemli şahıslar gelmektedir.

Fotoğraf 102: Uğur Derman ile Hasan Âli Göksoy Bir Makale İçin Çalışırken. (T. Y.)

Kaynak: Derman, (2019). Ömrümün Bereketi: 2. s. 319.

1980'li yıllarda tanıdığı Amerikalı hattat Mohamed Zakariya da Uğur Derman'ın yayınlarında etkileşimde bulunduğu şahıslar arasındadır. 1961 yılında Fas'a yaptığı bir seyahatle İslâmiyetle tanışan ve sonrasında hat sanatına sevdalanan bir Amerikalı olan Mohamed Zakariya (gerçek ismini telaffuz etmemektedir), kendi çabasıyla yazıyı öğrenmeye çalışmış ancak 1980 senesinde bu şekilde ilerleme kaydedemeyeceğini anlamıştır. Washington Freer Gallery'de İslâm sanatı küratörü olan Dr. Esin Atıl, Zakariya'ya İstanbul'da yeni kurulan IRCICA'dan bahsederek kurucu Genel Müdürü Ekmeleddin İhsanoğlu'yla tanıştırmıştır. 1984 yılında IRCICA'ya davet edilen Zakariya, Hasan Çelebi'den sülûs ve nesih hattı meşkederek 1987'de icâzet almıştır. İstanbul'a geliş gidişlerinde Uğur Derman'la da tanışan Zakariya'ya, Derman'ın 1992 senesinde

neşredilen “İslâm Kùltür Mirasında Hat San’atı” isimli kitabının 1998 yılında tercümesini yazma vazifesi verilmiştir (Schick, 2000: 63, 65,69, 70).

3.3. Uğur Derman’ın Aktarımıyla Cumhuriyet Döneminde Hat Sanatı

Uğur Derman, Türk kùltürünün kıymetli bir ögesi olan gelenekli sanatlara ilgi duymaya başladığı sıralarda, bu alana karşı ilgi tamamen yitirilmiştir. Özellikle de temeli İslâm dinine dayanan, ilahi aşkın kaleme oradan da kâğıda yansıyan sûreti olan hat sanatı rağbet görmemekte, günden güne itibar kaybetmektedir. Necmeddin Okyay’ın tâbiriyle otuzlu yıllar “hattatım” demeye korktukları bir zaman dilimidir. Modern Türkiye’nin temellerinin atıldığı o yıllarda eskiye dair çoğu teâmül ortadan kalkmış, bunlardan biri olan eski yazının kullanımı kanunlarla yasaklanmıştır. Belki de toplumun bu yeni oluşuma adapte olmasının yegâne çaresi budur. O zamanın şartları bunu gerektirmektedir. Lâkin Latin harfleriyle sanat eseri oluşturmanın da imkânı yoktur. Çünkü Arapçanın imlâsındaki mükemmellik yazımında da görölmekte, harflerin kıvraklığı, zarafeti ve estetiğinin yanı sıra istife elverişli yapısı, bu yazıyı sanatsal kılmaktadır.

Şeyhülislam Ürgüplü Hayri Efendi devrinde, Cağaloğlu’nda faaliyete geçen (20 Mayıs 1915) Medresetü’l Hattâtîn isimli müessese, usta isimlerin katıldığı derslerle kitap sanatları eğitimi veren ilk kurumdur. Bu kurum zamanla gerek talebe gerekse halk tarafından hayli ilgi görmüştür. Özellikle Ramazan aylarında açılan sergiler İstanbullular için tam bir göz ziyafetidir. Lâkin Cumhuriyet’in kurulmasından kısa zaman sonra “medreselerin kapatılması” (3 Mart 1924) kanunuyla bu müessese isminde ‘medrese’ olması sebebiyle kapatılmıştır. Müzeler müdürü Halil Edhem Eldem, kapatılan kurumun muhterem hocalarına “Onlar burada ne yapıldığını bilmiyorlar. Ne olur sizden rica ediyorum, fahriyen derslerinize devam edin. Burayı kapatmayalım. Ben bunu takip edip, açtıracağım” diyerek zaman istemiştir. Nitekim Ankara’da bu mevzuyu takip edip, kanun çıkarttırarak 1925 yılında Hattat Mektebi adıyla tekrar açtırmıştır. Esasen burada sekiz ay müddetince hocalar maaş almadan eğitime devam etmişlerdir.

Harf inkılâbından iki yıl evvel de tuğralar ve methiyelerle ilgili bir kanun çıkarılmış, bu kanuna ön ayak olan Ekrem Rize, mücadelesine çok daha öncesinden başlamıştır (Turing Kùltür Sanat, 2019). 1927 yılında çıkarılan kanuna göre, Devlet veya Belediye binalarında bulunan Tuğra, arma ve kitâbelerin kaldırılarak müzelere konulması yahut üzerlerinin mermer plakayla kapanması hükmü yer almaktadır. Hâl böyleyken,

Sultanahmet'te bulunan şu anki Türk Edebiyatı Vakfı binası, o dönemin Cevri Kalfa Sıbyan Mektebi Müdürü, artık lüzûmu kalmadığını düşünerek kanunun çıktığı günün sabahı mektebin kitâbesinin kazıtılması emrini vermiştir. Oradan geçen Muallim Cevdet Bey ve Necmeddin Okyay vaziyeti görüp Müzeler Müdürü Halil Edhem Eldem'e haber vermişler, Halil Bey, bizzat gidip olaya müdâhale ederek kazıma işlemini durdurmuştur. Yıllar sonra Türk Edebiyatı Vakfı kitâbeyi yeniden yaptırmak istemiş fakat Uğur Derman, bu ibret âbidesinin kalmasının daha doğru olacağını düşünerek böylece bırakılmasını uygun görmüştür. Çünkü bu kitâbe tarihten çıkarılması gereken bir derstir. Bir daha benzeri gelmeyecek büyük hattat Yesarizâde Mustafa İzzet Efendi'nin eseridir söz konusu olan. Yazık ki o dönemde birçok tuğra ve kitâbe bilinçsizce kazınmıştır (Derman, 2019a: 184).

Nitekim, çıkarılan “Tekke ve Zaviyelerin kapatılması” kanunu (30 Kasım 1925) gereğince kapatılan bu binalardaki eserlerin bir bölümü vakıfların bağış ambarlarına kaldırılırken bir kısmının da yok edilmesi tercih edilmiştir. (Derman, 2019a: 181, 182).

3 Kasım 1928 tarihinde ise “harf inkılâbı” yapılmıştır. Bu durum hattatlar için zor zamanların habercisidir. Mesleklerini devam ettiremeyecekleri, bir daha eskisi gibi hürmet görmeyecekleri bir sürece girmişlerdir. Necip Fazıl'ın Sakarya şiirinde dile getirdiğı “Öz vatanında garipsin, öz yurdunda parya” dizeleri, hattatların o devirdeki durumunu anlatır niteliktedir. Uğur Derman, bu devrin hat sanatkârlarını yakından tanıma fırsatını bulmuş ve onlar ile Cumhuriyet devri arasında bir köprü olmuştur. Hat sanatı hakkında birçok bilinmezi tespit ederek gelecek nesle aktarmıştır.

Cumhuriyet döneminde ani bir kararla yazı dili değişmiş olsa da, 1900'lü yılların başında doğan zevat 1940'lı 50'li yıllarda, zamanında Osmanlı Türkçesini öğrenmiş olduğundan gayri ihtiyarî yazışmalarını eski yazıyla yapmaktadır. Derman, “Bilenlere steno gibi kısaltılmış yazı şeklinde gelirdi. Muharrirler, üniversite hocaları, gazeteciler... Gazete mürettepleri de henüz eski nesilden olduğu için, bu konuda uyum içindeydiler, hiç zorluk çekilmezdi” diyerek bu zevatın o devirde eski yazıyı kullandıklarını bildirmektedir (Berk, 2006: 84).

Bir anda ortaya çıkan harf inkılâbı neticesinde Hattat Mektebi de kapatılmıştır. Halil Edhem Bey, tekrar devreye girerek (dört ay sonra) bu defa hat sanatı dışında kalan kitap sanatlarının eğitiminin verildiğı Şark Tezyinî Sanatlar Mektebi'nin açılmasına vesile olmuş (1929) ve bu müessesenin 1936 yılına kadar devam etmesini sağlamıştır. Bu

kurum, 1936'da Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'ne intisap ederek, Türk Tezyinî Sanatlar Şubesi adıyla eğitime devam etmiştir (Geleneksel Sanatlar Derneği, 2021). Akademi'de çalışan Hikmet Onat, İbrahim Çallı, Feyhaman Duran gibi ressamırlar eski nesilden hattı çok takdir eden sanatçılardır. “Ankara'ya duyursak acaba müsâade çıkar mı?” diye düşünüp, İstanbul mebusu ve aynı zamanda koleksiyon sahibi Salah Cimcoz'u⁸⁸ da aralarına alarak bir akşam Çankaya sofrasında bu konuyu açarlar. Salâh Bey, Ata'nın huzurunda “Paşam benim nazarımda bir Rafael tablosuyla Mustafa Râkım'ın celî sülûs Besmelesi fark etmez. Ben Râkım'ın yazısını tercih ederim” diyerek bu sanata olan saygısını dile getirmiştir (Derman, 2019a: 185). Hat sanatının Türkler elinde geliştiğini, Türklerin bu alanda başarılı olduğunu ve bu sebeple hüsn-i hattın öğretilmesi gerektiğini söylemiştir (Schick, 2000: 342). “Üstelik bu sanatın Avrupa'da karşılığı olmadığı için yarın öbür gün tamire ihtiyaç gösterdiğinde bunu da bulamayacağız” diyerek yazının öğretilmesi için müsâade istemiştir. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa, okumak değil de yalnızca yazmanın öğretilmesi hususunda gerekli izni vermiştir (Karalama Defteri, 2020). Bu şekilde yazının günlük hayatta kullanılması engellenmiş, sanat yazısı olarak gelişimine zemin hazırlanmıştır. Naticede, Güzel Sanatlar Akademisi'ne gelen Maarif Vekâleti emrinde “Tezyinî olarak Arap harflerinin öğretilebileceği” izni yer almıştır. Bu durum hocalara bildirilmiş ve Akademi'de hat sanatı eğitimi resmen başlamıştır. Bölümün hat muallimliğine Reîsülhattâtîn Hacı Kâmil Akdik⁸⁹ getirilmiştir (Derman, 2019a: 186).

Uğur Derman'ın aktarımıyla özellikle otuzlu yıllar hat sanatı açısından oldukça zorlu geçmiştir. Bir örnek vermek gerekirse; katı kuralların uygulandığı bu dönemde, (1934 yılında) Şah Rıza Pehlevi İstanbul'a gelmiş, Pehlevi'yi karşılamak için de Galata Köprüsü üzerine bir tâk kurulmuştur. Belediye tarafından o tâkın üzerine eski yazıyla bir beyit yazması için Necmeddin Okyay'a teklif götürülmüş ve ta'lik hatla Farsça “Vürûd-ı mes'ûd-ı Şâhinşâh-ı muazzam-ı millet-i birâder, tehniyet mîgû'im” yazdırılmıştır. Okyay,

⁸⁸ Osmanlı Meclisi'nde İstanbul mebusluğu yapmış, iyi bir hat koleksiyoneri. Eski Cumhurbaşkanlarından Fahri Korutürk'ün kayınpederi.

⁸⁹ Sâmi Efendi'den hat meşkeden Kâmil Akdik, 23 yaşında yazdığı hilyeyle sülûs-nesih icâzetnâmesi almıştır. Sırasıyla Dîvân-ı Hümâyûn Mühimme Kalemi, Nişân-ı Hümâyûn Kalemi, Hutût-ı Mütenevvia muallimliği, Dîvân-ı Hümâyûn'da hüsn-i hat hocalığı, Medresetü'l Hattâtîn'de sülûs-nesih muallimliği, Galatasaray Sultanîsi'nde rik'a hocalığı, Şark Tezyini Sanatlar Mektebi müdürlüğü, Güzel Sanatlar Akademisi yazı hocalığı yapmıştır. II. Abdülhamîd döneminde resmen reîsü'l- Hattâtîn seçilen Muhsinzâde Abdullah Bey'in yerine Sultan Reşad'ın arzusuyla bu unvâna sahip olmuştur. Detaylı bilgi için; bkz. Uğur Derman, (2015). Medresetü'l-Hattâtîn Yüz Yaşında. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.

14 metre uzunluğunda, 2.5 metre yüksekliğinde bir yafta yazmıştır (Fotoğraf: 103) ve âdet olduğu üzere yazısının altına da imzasını atmıştır (Turing Kültür Sanat, 2019). Fakat o zamanın kamu hakkını savunan savcısı (İstanbul Müddeiumumisi) Kenan Bey, yazıyı görünce imza kısmını kapattırmıştır. Çünkü kanuna göre bir Türk vatandaşının eski yazıyı yazması bir suç teşkil etmektedir (Derman, 2019a: 183).

Fotoğraf 103: Necmeddin Okyay'ın, İran Şahı'nı Karşılama İçin Kurulan Tâk Üzerindeki Celî Ta'lik Hattı. (T. 1934)

Kaynak: Derman, (2011). Ömrümün Bereketi: 1. s. 183.

Bir başka örnek de, Ayasofya Câmii'nin devasa levhalarıyla ilgilidir. 1934 senesinde müzeye çevrilen Ayasofya Câmii'nin duvarlarındaki Kadıasker Mustafa İzzet Efendi (1801-1876) hatlı 7,5 m. çapındaki dairevî levhalar yerde, duvarlara rastgele dayalı bir şekilde yıllarca kalmıştır (Fotoğraf: 104). Dedesi tarafından çocukluk yıllarında (1944) ablasıyla Ayasofya'ya giden Uğur Derman, onlara rehberlik eden yaşlı adama “Bunlar niye yerde duruyorlar?” diye sorduğunda, “Kapıdan çıkarılamadığı için” cevabını almıştır.

1948 senesine kadar levhalar câminin dört bir yerinde atıl bir şekilde durmuştur. Bu durumu içlerine sindiremeyen İbnülemin Mahmud Kemal İnal ve Ekrem Hakkı Ayverdi dönemin müze müdürü Muzaffer Ramazanoğlu'na bu konuda müracaat ettiklerinde, Muzaffer Bey, “Benim için asılmasında mahzur yok fakat bunları tamir ettirip asabilmem için tahsisat yok. Eğer para bulursanız buyurun yaptırın” diyerek asılmalarına onay vermiştir. Ekrem Hakkı Bey ve Nazif Çelebi işin maddî tarafını üstlenmişler, levhaları tamir ettirip 1949 yılında yerlerine tekrar astırmışlardır (Berk, 2006: 82).

Fotoğraf 104: Ayasofya Câmii’ndeki Celî Sülûs Levhalardan “Hz. Hüseyin” Levhasının Yerde Sütunlar Arasında Görüntüsü. (T. 1934 sonrası)

Kaynak: Derman, (2011). Ömrümün Bereketi: 1. s. 184.

Uğur Derman, Güzel Sanatlar Akademisi’nin Türk Tezyinî Sanatlar Şubesi’nden 1948’de yaş haddinden emekli olup evinde ders vermeye devam eden Necmeddin Okyay’dan 1955 senesinde ta’lik dersine başladığında, Okyay’ın Derman’la beraber dört talebesi bulunmaktadır. Bu dönemde, Bekir Pekten, Numan Batur, Mesud Kacaralp hocadan ders alan kişilerdir. Bekir Efendi, aynı zamanda Halim Özyazıcı’dan sülûs-nesih yazı meşk etmektedir. Halim Efendi’nin ise, ortalama beş-altı öğrencisi bulunmaktadır. O dönemde Akademi’de görev yapmasına rağmen talebeleri akademi dışından, misafir öğrenciler olmuştur. Pekten’den başka Baha Doğramacı, Süleymaniye Câmii imamı Hafız Sâim Özel de Özyazıcı’nın talebelerindendir. Sâim Hoca, Hacı Kâmil Akdik’in de öğrencisi olmuştur. Bu sıralarda Ali Alparslan da Akdik’ten dîvânî ve celî dîvânî meşkine başlamıştır (Berk, 2006: 84, 86).

Cumhuriyet’in ilk dönemlerinde hattatlar arasında, Akademi’nin hat hocası Kâmil Akdik kadar şanslı olmayan cevherler de bulunmaktadır. Medresetü’l-Hattâtîn’in ta’lik muallimi Mehmed Hulûsi Yazgan (1869-1940), yeni harflerin kabulüyle bir anda işsiz kalmıştır. Maddî ve manevî sanat şevkini söndüren bu hazin vakadan sonra, düştüğü sıkıntıyı gören Müzeler Müdürü Halil Edhem Eldem (1861-1938), Hulûsi Efendi’ye “Türebeler Başbekçiliği” vazifesini vermiştir. Zaten Hulûsi Efendi, mesleğinden koparıldığı 1929 tarihinden sonra kısmî bir felç geçirmiş ve sanat kabiliyeti sönmeye başlamıştır. Oysaki Hulûsi Yazgan, ta’lik hattında kolay kolay geçilemeyecek kudrette bir hattattır. İlk açılan

Büyük Millet Meclisi binasının toplantı salonundaki celî ta'lik ile “Hâkimiyet Milletindir” yazısı onun elinden çıkmıştır (Derman, 2017: 584-586).

Hulûsi Efendi'nin hayatının son yılları maddî yönden sıkıntılı geçmiştir. Mehmed Âkif Ersoy'un yakın arkadaşlarından biri olan Fuad Şemsi İnan'ın her biri sahasında “erişilmezlik” mertebesinde olan üç yakın arkadaşından biri olan (diğerleri Mehmed Âkif Ersoy ve Ressam Hoca Ali Rızâ Bey) Yazgan'ın, onda ayrı bir yeri vardır. Fuad Bey'in Uğur Derman'la paylaştığı bir hâtırâsı Hulûsi Efendi'nin hazin durumunun delilidir. İbrahim Bey nâmında varlıklı bir dostu, birgün İnan'ı ziyaret ederek her ay belli bir miktar nakdî yardımda bulunmak istediğini ancak bu şahsın yardımı yaparı tanımaması, kendisinin de bu şahsı bilmemesini şart koşmuştur. Fuad Şemsi Bey, o zaman için mühim sayılacak miktarı “Peki” diyerek almış ve “Sen her ay buraya bırakırsın, ben icâbına bakarım” demiştir. Fakat o anda kime verebileceğine dair bir fikri yoktur. İbrahim Bey, gönül rahatlığıyla İnan'ın yanından ayrılmış, hemen ardından Hulûsi Yazgan çıkagelmiştir. Fakat düşünceli bir hâldedir. Fuad Şemsi İnan'ın, bu dertli halini sorması üzerine; Hulûsi Efendi, geçirdiği rahatsızlık sebebiyle yazamadığını üstelik aldığı bekçi maaşıyla geçinmekte de güçlük çektiğini çekinerek anlatmıştır. Bunun üzerine İnan, üzölmemesini ve her ayın beşinde yanına uğramasını, kendisine bir zarf vereceğini söylemiştir. Ancak bu zarfın kimden geldiğini sormamasını istemiş ve ilk zarfı uzatmıştır. Hulûsi Efendi, dualar ederek zarfı almış, epey bir müddet bu hâl böyle devam etmiştir. Hayr sahibi İbrahim Bey de durumdan hoşnuttur. İnan'ın üzüntölü bir gününde İbrahim Bey yanına gelerek işlerinin birden bozulduğunu, her ay bıraktığı zarfı artık getiremeyeceğini söylemiştir. Bunun üzerine Fuad Şemsi Bey'in verdiği yanıt, ibretlik bir hâdisenin dile dökölmesidir. İnal, bu zarfa artık ihtiyaç kalmadığını, çünkü bu mübarek zatı bir gün önce Hakk'ın rahmetine tevdî ettiklerini, şimdi kendisine ancak Fatihalar gönderebileceklerini ifade etmiştir. O an ikisinin de gözleri yaşlarla dolmuştur (Derman, 2011a: 212, 213, 214).

Hacı Nûri Korman (1868- 1951) da benzer sıkıntıları yaşamıştır ancak nisbeten daha şanslıdır denilebilir. Aynı zamanda bestekâr olan Beşiktaşlı Mehmed Nûri Efendi, 1893 yılından itibaren iki yıl Matbaa-i Âmire'de ser-hattatlık vazifesinde bulunmuştur. Bir vakitler Osmanlı toprağı olan Kâhire'de bir buçuk yıl yazı hocalığı yapan Nûri Efendi, Babiâli'de açtığı yazıhânesinde bu mesleğı sürdürmüştür. 1919 senesinde Hasan Rıza Efendi'nin sağlık sebeplerinden dolayı Medresetü'l Hattâtîn'den ayrılması üzerine sölüs-

nesih derslerine Korman getirilmiştir. Harf inkılâbıyla hat derslerinin kesilmesi üzerine Kastamonu civarındaki köyüne giderek ziraatle geçimini sağlayan Korman, 1936 senesinde Güzel Sanatlar Akademisi'nde hat derslerinin başlaması üzerine 7 Nisan 1938'de tekrar sülüs-nesih hocalığına başlamış, 30 Kasım 1944' de emekliye ayrılmıştır. Vefatına kadar da levha yazımına devam etmiştir (Derman, 2017: 594). Uğur Derman, kendisinin iki talebesinden bahsetmektedir. Mahmud Öncü ve Nuruosmaniye müezzini Recep Berk (Berk, 2006: 85).

Öte yandan büyük hattatlardan biri olan Mâcid Ayrıl (1891-1961), harf inkılâbı öncesi Babîâli Caddesi'ndeki yazıhânesinde sipariş üzerine yazı yazarken, harf devriminden sonra, Ankara'ya yerleşerek uzun yıllar Vilâyet Meclis-i Umûmî Başkâtipliği vazifesinde bulunmuştur (Derman, 2017: 652). Emekli olup Ankara'dan İstanbul'a gelince Süheyl Ünver'in Topkapı Sarayı Nakışhânesi'nde bir-iki kişiye biraz yazı göstermiş, üstünden fazla zaman geçmeden Bağdat'a gitmiştir. Mâcid Bey'in hocalığı mükemmeldir ve Bağdat'ta bir hayli talebesi olmuştur. Onun anlatış tarzına ve hat tariflerine Bağdatlılar dualar etmişlerdir (Berk, 2006: 86).

Derman'ın yakından tanıdığı sanatkârlardan mûsıkî bestekârı ve ta'lik hattatı Kemâl Batanay (1893-1981) ise, otuz sene geçimini temin ettiği İstanbul Ticaret Odası'ndaki raportörlük vazifesinden, 1956 senesinde emekli olmuştur. 1976 senesinden sonra Teknik Üniversite'nin Türk Mûsikîsi Devlet Konservatuvarı'nda repertuar hocalığına başlamış ve vefatına kadar bu vazifede kalmıştır. Batanay, hat sanatına bir hayli emek vermesine karşın, geçim kaygısı ve yasaklı yılların tesiriyle yazıya gereken zamanı ayıramamıştır. Lâkin emekli maaşını alamayışı ve Naime Hanım'la evlenmesi üzerine hem mûsıkî de hem de hat sanatında eser vermeye tekrar başlamıştır. Uğur Derman, Batanay'ın Hulûsi Efendi'den ta'lik hattı meşk ettiğini ancak yazılarında ilk hocası Hasan Hüsni Efendi'nin etkisinin görüldüğünü ifade etmektedir. Bazen de Yesârî Es'ad Efendi tarzında yazdığını söyleyerek, böyle zamanlarda Kemâl Bey'e, Hüseyin Hâşim Bey'in (1861-1920); "Yesârî'yle İmâd'ın nâmı kaldı, Reîs-i Rûm ü İran'dır Hulûsi" beytini okuduğunu ve gülümsemesine vesile olduğunu anlatmaktadır. Celî ta'lik yazılarında ise çoğu kez sıkışıklık ve tıknazlık görüldüğünü söylemektedir. Hâlbuki bu durum onun karakterine tamamen zıttır ve Derman, bu hâle bir anlam verememektedir. Rik'a hattında ise, kaleminden İzzet Efendi tarzında, çok düzgün yazılar çıkmıştır.

Kemal Batanay, her iki sanatta da talebeler yetiştirmiştir. Kendisinin hat öğrencilerinden ve bu mesleği halen sürdüren sanatkârlardan ilk akla gelenler ise, Hasan Çelebi, Savaş Çevik ve Muhittin Serin'dir (Derman, 2011a: 426, 429).

Derman, son devir hattatlarının en büyük talihsizliğinin, sanatlarının kemâle erdiği devrin, harf inkılâbından sonraya rastlaması olduğunu dile getirmektedir. Üstâd Hâmid Aytaç, 1928'den sonra matbaacılıkla uğraşmış ve o dönemde birkaç hâmi kendisine sahip çıkmıştır (Topbaşlar, Akosmanlar vd.). Bu zevat, o zamanlar sanat endişesinden ziyâde, din gayretiyle yazdırmaktadırlar. Özellikle Musa Topbaş, yazıdan anlayan zevkli bir zattır ve Hâmid Bey bu sayede çok hoş eserler vermiştir (Berk, 2006: 92). Aytaç'ı diğerlerinden ayıran en büyük özellik, hat sanatının son temsilcisi olması ve ders verdiği talebelerinin gayretiyle bu sanatın günümüze ulaşmasıdır.

Fotoğraf 105: Uğur Derman, Necmeddin Okyay ve Halim Özyazıcı. (T. 1962)

Kaynak: (Der.) Schick, (2000). M. Uğur Derman 65 Yaş Armağanı. s. 10.

En hazin hikâyelerden biri de Halim Efendi'ninkidir. Halim Özyazıcı (1898-1964), Medresetü'l-hattâtîn'de üç sene eğitim aldıktan sonra askerliğini hattat olarak Askerî Matbaa'da tamamlamıştır. Sonrasında Evkaf Matbaası ve Devlet Matbaası gibi resmî müesseselerde sanatını icrâ etmiştir. 1924'te Babıâli'de açtığı yazıhânede serbest hattatlık devrinin en verimli zamanlarını geçirmiştir. 1928 senesinde yapılan inkılâptan sonra, Silivrikapı dışında Tepebağ semtinde bir arazi (yirmi bir dönümlük) satın alıp bağcılığa başlamıştır. Neyse ki zaman içinde hat sanatı ile harf inkılâbının birbirinden farklı olduğu

resmen kabul edilmiştir (1936). Halim Efendi, bu tarihten sonra vakıf eserlerin tamirâtı sırasında, eserlerin restorasyonunda veyahut yeni inşâ edilen câmilerin kubbe ve kuşak yazılarında emek vermiştir. 1946 senesinde ise, Akademi'nin Türk Tezyinî Sanatlar Şubesine hüsn-i hat muallimi olmuş, buradan da yaş haddiyle 1963 senesinde emekliye ayrılmıştır (Derman, 2017: 658-660). Uğur Derman'ın kendisini tanıdığı yıllarda 30 liraya, 50 liraya yazılar yazmaktadır. Çünkü isteyen yoktur. Halim Efendi, bir akşam saati Tepebağ'daki bağından çıkıp yolun karşısına geçerken elim bir trafik kazası geçirmiş, hastanede geçen on günün ardından 1964'te vefat etmiştir (Berk, 2006: 92).

En çok talebe yetiştiren hattat Halim Özyazıcı'dır. Lâkin talebelerinden hiçbiri hattı meslek edinmemiştir. Kendisi bir hocadan yazı talim etmeyen Hâmid Aytaç'ın önceleri talebesi de yoktur. Ancak zamansız kaybedilen Halim Efendi'nin vefatından sonra, kapısını aşındıranların talebiyle hocalığa başlamıştır. Bugünkü neslin en büyük isimleri, işte o zamanının genç hüsn-i hat öğrencileridir. Hasan Çelebi, Hüseyin Öksüz ve Hüseyin Kutlu, Hâmid Bey'den o dönemde meşke başlamıştır.

Fotoğraf 106: İstanbul Üniversitesi Bahçesinde Halim Özyazıcı ve Uğur Derman.
(T. 1960)

Kaynak: Derman, (2011). Ömrümün Bereketi: 1, s. 26.

Yirminci asrın başlarında hattatların siparişleri azaldığından, onlar da farklı alanlarda kabiliyetlerini değerlendirmişlerdir. Örneğin Halim Özyazıcı, İstanbul Üniversitesi'nin

bazı fakültelerinin diplomalarını tanesi 2.5 liraya Latin harfleriyle cazip bir şekilde yazmaktadır. Halim Efendi, zaten boş durmayı sevmeyen bir yapıya sahiptir. Hiçbir şey olmasa “Karalama” yapmaktadır. Ne çok yazdığı vefatından sonra ortaya çıkan eserlerinden anlaşılmıştır. Necmeddin Okyay, sipariş üzerine yazdığı için, onun çok az eseri olmuştur. Evinin duvarında bile kendi yazısı yoktur. Derman’ın hat öğrenimine başladığı ilk yılın Ramazan ayının bereketiyle Hoca, her gün bir adet celî ta’lik Besmele yazmış, sevdiklerine hediye etmiştir.

Cumhuriyetin ilk zamanlarında halkın içinden sadece, hüsn-i hatta ilgisi olan kültürlü Osmanlı aydınları hattatlara yazı yazdırmaktadırlar. Bunların dışında kalan halk arasından maalesef ki hiçbir surette bu sanata ilgi bulunmamaktadır. 1900’lerde doğan nesil yirmili yaşlarında iken bu alfabe kullanımdan kaldırıldığından, bir de aksi yönde propagandalar yapıldığından, git gide bu sanattan kopmuşlardır (Berk, 2006: 87).

Osmanlı bakiyesinin maddî imkânı geniş, kültürlü ailelerinde kitap sanatlarına karşı ilgisi bulunanlar mevcuttur. Bir kısmı eski eserleri toplayarak koleksiyon yapmış, bir kısmı da zamanın önde gelen sanatkârlarına eser ısmarlayarak hem onların geçimine katkıda bulunmuş, hem de koleksiyonlarına yeni eserler eklemişlerdir. Bu aristokrat ailelerden birine mensup olan Esad Fuad Tugay (1884-1973),⁹⁰ bu ikinci kısma hizmet edenlerdendir. Örneğin; evinin salonunda sülüs hattını Kâmil Akdik’in yazdığı, tezhibi Tuğrakeş İsmail Hakkı Altunbezer’e ait “Âyete’l-Kürsî”, kütüphâne odasının kapısının üzerinde yine Tuğrakeş Hakkı Bey’in celî sülüs müsennâ istifli “Fîhâ Kütübün Kayyıme” âyeti, yemek salonunda Necmeddin Okyay’ın celî ta’lik hattıyla “Allah indinde yemeğin sevileni, üzerine çok el uzananıdır”⁹¹ levhası, hâne sahibinin cömert tabiatını hâl diliyle göstermektedir (Berk, 2006: 87).

⁹⁰ Esad Fuad Tugay, sözünü esirgemeyen bir yapısı olduğunda “deli” lakabıyla anılan Müşîr (Mareşal) Fuad Paşa’nın oğludur. 1902 yılında Saint Joseph okulunu bitiren Tugay, 1905 senesinde Robert College’e girmiş ve mezun olmuştur. 1909 senesinde hariciye sınavını kazanarak Petersburg elçiliğine atanır. İki yıl sonra Atina’ya gönderilir. Balkan Savaşı başlayınca İstanbul’a döner. Tahrirat-ı Hariciyye de görev yaptıktan sonra Sadaret Tercümanlığına geçer. Bundan sonraki görev yerleri hep yurtdışında olur. Lozan Barış Antlaşmasından sonra ülkeye döner ve 1927-34 yılları arasında Robert College’de fahri olarak İslâm Tarihi dersleri verir. Detaylı bilgi için; bkz. Derman, *Ömrümün Bereketi*-2, s. 295-303.

⁹¹ Esad Fuad Tugay 1973 senesinde vefat etmiş, 1974 yılında elindeki yazılar kendi evinde satılmıştır. Necmeddin Hoca’nın bu levhası iki bin beş liradan alıcı bulmuştur. Derman, ertesi gün Necmeddin Hoca’yı ziyaret eder ve durumu anlatmış, Okyay gözlerini yumup, ellerini açarak, Allah’ım! Şükürler olsun sana, yazımın iki bin beş yüz lira ettiğini bana gösterdin." diyerek mutluluğunu dile getirmiştir (t. 1974). Levha daha sonra Türkp petrol Vakfı Sergi Salonu’na intikal etmiştir. Bkz. <http://www.kalemguzel.org/index.php?go=icerikgoster&MKNO=158>.

Gelenekli sanatlar eğitimi 1936'da Cağaloğlu'ndaki medreseden çıkarılıp Fındıklı'daki Akademi'ye bağlanınca bu sanatların muhterem hocaları, Avrupa'da eğitim almış hocalar tarafından (Akademi'nin Hikmet Onat, İbrahim Çallı gibi hürmetkâr hocaları hariç) istenmemişlerdir. Ayrıca Akademi'nin Müdürü Burhan Toprak⁹² da asistan aldirtmayarak şubenin kapanması için özel bir çaba sarfetmiştir (1966'da bölümün yeniden ihyası için Uğur Derman'ın hoca olarak alınması düşünülmüş ancak bir neticeye varılamamıştır). Sonuç olarak Şube 1970 yılı başlarında tamamen kapatılmıştır (Geleneksel Sanatlar Derneği, 2021).

1947 senesinde Akademi'de hat hocası olan Halim Özyazıcı bölümü tercih eden talebe olmadığından ancak misafir öğrencilere ders vermiştir. Uğur Derman, Halim Efendi'nin birçok kez talebesizlikten yakındığına ve mimarlık öğrencilerine “Yahu eliniz kalem tutuyor. Gelin de şurada hat öğrenin” dediğine şahit olmuştur. Ancak talebeler bu sanata ilgi göstermemiş ve Özyazıcı, 1963'te emekli olmuştur (Derman, 2019a: 187, 190).

Dönemin Maarif vekili Hasan Âli Yücel, eski personel kanununa tâbi olan, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi hocalarının, Akademi'den ayrılırken emekli maaşı alamadığını öğrenince (1945'te rahatsızlığı sebebiyle Akademi'den ayrılan Tuğrakeş İsmail Hakkı Bey gibi) bu haksızlığı gidermek adına bir uygulama başlatmıştır. Bu uygulamayla hocalar her ay o dönem için azımsanmayacak bir rakam olan 200 TL (kesintilerle 178 Türk lirası) karşılığında bir eserini Akademi'ye vermeye başlamışlardır. İsmail Hakkı Bey, hemen vefat edince bir ya da iki, Hacı Nuri Bey de ancak birkaç kere bu şekilde maaş alabilmiştir (Berk, 2006: 85). Tek başına Necmeddin Okyay'ın, 1948 senesinden 1960 yılı sonuna kadar 157 yazısı, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi bünyesinde toplanmıştır. Kâmil Akdik (ö. 1941), Nuri Korman (ö. 1951), Necmeddin Okyay (ö. 1976), İsmail Hakkı Altunbezer (ö. 1946), Mustafa Halim Özyazıcı (ö. 1964), Mâcid Ayrıl (ö. 1961) gibi sanatkârların özgün eserlerinin bir kısmı Mimar Sinan Üniversitesi'nde mezuniyet çalışması olarak öğrencilere tezhip ettirilmiş, sonrasında Resim ve Heykel Müzesi koleksiyonuna dâhil edilmiştir. Diğer hat eserleri 2001 senesinde Mimar Sinan Üniversitesi Rektörlüğü'nden çelik dolabıyla birlikte kaybolmuş, neyse ki bir müddet sonra bulunmuştur (Derman, 2007: 345). Bu nadide eserler yakın bir

⁹² Fevzi Çakmak'ın damadı. Tam adı Burhan Ümid Toprak'tır. Doktor Ali Rıza Bey'in oğlu, Mareşal Fevzi Çakmak'ın damadıdır. Güzel Sanatlar Akademisi'nde müdürlük, MEB'nda müfettişlik, MEB Talim ve Terbiye Kurulu üyeliği yapmıştır.

zamanda Uğur Derman'ın özverili çalışmalarıyla Güzel Sanatlar Akademisi Hat Koleksiyonu ismiyle albüm şeklinde yayınlanarak gün ışığına çıkarılmıştır.⁹³

Fotoğraf 107: Üsküdar Bülbulderesi'ndeki Yusuf Küçükçavuş'un Taş Atölyesi Önünde, Halim Özyazıcı, Uğur Derman, Yusuf Küçükçavuş ve Çırakları. (T. 1958)

Kaynak: Derman, (2019). *Ömrümün Bereketi*:4. s. 340.

Uğur Derman'a göre, Cumhuriyet döneminde sona kalan dört büyük hat üstadının yazının bugünlere gelmesinde ve mirasın yeni nesle intikal etmesinde büyük rolü vardır. Bu santkârlar, Necmeddin Okyay, Mâcid Ayrıl, Hâmid Aytaç ve Halim Özyazıcı'dır (Berk, 2006: 85). Ancak 1970'lere kadar hat sanatına pek fazla ilgi olmamıştır. Bir tek Hâmid Aytaç, Cağaloğlu'nda dükkânı olması sebebiyle klişecilik ve çinkografılık yaparak eski yazıyla olmasa da yeni yazıyla meşgul olmuştur. Nadiren de olsa hüs-n-i hatla ilgili siparişler alarak vefat ettiği 1982 senesine kadar kâğıt kalem elinden düşmemiştir (Derman, 2014: 405).

1963 yılında Akademi'den emekli olan Halim Özyazıcı, 1964'te elim bir trafik kazasıyla vefat edince gençler Cağaloğlu'nda atölyesi bulunan Hâmid Aytaç'a gidip ders almak istemişlerdir. Hâmid Bey'in çok yaşlı bir zamanıdır, buna rağmen hat sanatının devamı onun ve talebelerinin eliyle sağlanmıştır (Karalama Defteri, 2020). Derman'a göre, Hâmid Hoca fazlasıyla kaabiliyetli usta bir hattattır ve gençliğinde çok daha iyi bir sanatkâr olduğunu düşünmektedir. Ancak Halim Efendi'nin vefatından sonra tek kalan

⁹³ Uğur Derman, (2023). Irvin Cemil Schick, Zeynep Durukal (çev.) *Güzel Sanatlar Akademisi Hat Koleksiyonu*. İstanbul: IRCICA- MSGSÜ.

Hâmid Aytaç, eskisi gibi fevkalâde eserler ortaya koyamamıştır. Bunun sebebi artık rekabet edeceği bir sanatçının olmamasıdır. Bu sanatlarda rekabetin önemli bir yeri olduğunu vurgulayan Derman, Halim Özyazıcı'nın kendisi aracılığıyla aldığı siparişlere büyük özen gösterdiğini anlatmaktadır. Nedeni, bu yazıları Necmeddin Okyay'ın da görecektir olmasıdır. Ertesi hafta Halim Hoca'nın yanına gittiğinde, Özyazıcı muhakkak Okyay'ın yazılar hakkındaki görüşünü sormuş, övgüyle bahsettiğini duyunca da bu durumdan büyük bir keyif almıştır. Derman, bu konuyla ilgili, sanatçının en büyük motivasyonunun takdir edilmek ve rekabet etmek olduğunu dile getirmektedir. Bu sebeple 1965 yılından sonra, ne yazsa alıcısı çıkan Hâmid Aytaç'ın zirvedeki kaabiliyeti, yavaş yavaş inişe geçmiştir. Daha sonra da yaşlılık gelip çatmıştır (Berk, 2006: 92).

1970'lerden sonra, sergiler açılmaya, yarışmalar düzenlenmeye başlamıştır. Bunun karşılığında genç kuşaktan hat sanatına karşı ilgi olmuştur. 1980 yılında ise üniversitelerde gelenekli sanatlar eğitimi kursu olarak verilmeye başlamış, daha sonra Yök'ten gelen talimatla üniversitelerde bölümler tekrar açılmıştır (Geleneksel Sanatlar Derneği, 2021). İlhami Turan'ın isteğiyle Uğur Derman, Marmara Üniversitesi ve Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde 2009 tarihine kadar hocalık yapmıştır. Derman, bu sanatın eğitimi hususunda “Hattı en güzel öğreten Halim Özyazıcı'ydı” ifadesini kullanmaktadır. Onun vefatıyla bu vazife Hâmid Aytaç'a düşmüş ancak onun öğretisi zayıf kalmıştır. Çünkü kendisi hususî bir hocadan öğrenim görmemiştir (Beyoğlu Kültür Yolu Festivali, 2022). Buna rağmen hat sanatı onun talebeleriyle devam etmiştir.

İslâm Tarih Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA)'nın 1986'dan itibaren üç yılda bir düzenlediği uluslararası hüsn-i hat yarışmalarıyla da genç hattatların yetişmesine imkân sağlanmıştır. 10 Eylül 1998'de New York Metropolitan Müzesi'nde Sabancı Koleksiyonu'ndaki Osmanlı-Türk hattının en latif 71 eseri sergilenmiş ve yabancılar nezdinde de bu sanata karşı ilgi artmıştır (Derman, 2019a: 191).

Uğur Derman, Cumhuriyet dönemi hattatlarından şu isimleri bizzat tanıdığını beyan etmektedir: Merhum Hezârfen Necmeddin Okyay, Mâcid Ayrıl, Halim Özyazıcı, Hâmid Aytaç, Kemâl Batanay, Emin Barın ve Ali Alparslan (Alparslan hakkında müstakil bir de kitap yazmıştır). Ayrıca “Son Hattatlar” kitabında isimleri geçen şu üç ismi de “En az bir kere gömüslüğüm vardır” diyerek eklemektedir: Şevket Pektaş, Kâmil Ülgen (Küçük Kâmil) ve Abdülkadir Saynaç (Berk, 2006: 85).

3.4. Uğur Derman'ın Cumhuriyetin İlk Dönemlerinde Yaşayan Sanatkârlarla Hâtıraları

Osmanlı bakiyesi son büyük sanatkârları tanıma fırsatı bulmuş nadir kişilerden olan Uğur Derman, ilk olarak 1955 senesinde Necmeddin Okyay'ı tanımış ve öğrencisi olmuştur. Derman'ın, 7 Temmuz 1956 tarihinde Okyay'a yaptığı ziyarette Hoca, “Ben şimdi Akademi'ye gidiyorum, hadi seni de götürüyim” demiş ve birlikte Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'ndeki toplantıya katılmışlardır. Okyay'ın eşliğinde gittiği Akademi'nin ders yılı kapanış toplantısında genç talebe, Halim Özyazıcı, Rikkat Kunt, Muhsin Demironat ve Emin Barın'la tanışmış, İbnülemin Mahmud Kemal İnal'ı da o gün ilk kez uzaktan görmüştür (Berk, 2006: 87).

Akademi'de tanıştığı Emin Barın'la bir sonraki görüşmeleri ertesi sene Derman'ın eline yeni geçen bir yazıyı halkârî tezhibi yaptırmak amacıyla Rikkat Kunt'a müracaat etmesiyle gerçekleşmiştir. Kunt kendisine: “Ben artık yazı yaptırmakla uğraşmıyorum cicim. Sen bunu Emin'e götürüp levha şeklinde yapıştırılmasını istersen, o bunu halleder; sonra ben de îcâbına bakarım” diyerek yazıyı Barın'a sevk etmiştir.

Rikkat Hanım'dan adresi alan Derman, Çemberlitaş'taki cilt atölyesinin yolunu tutar. Bugünkü Barın Hanı'nın yerinde bulunan eski binanın sokağa bakan odasında bir müddet otururlar. Barın'ın kayınpederi İzzet Samurkaş da o gün yanlarındadır. Derman, sohbet sırasında bazı hat eserlerinin duvarlarda asılı olduğunu farketmiştir. Aralarında en çok dikkatini çeken Mahmud Celâleddin Efendi'ye ait olan celî sülüs levha olmuştur. O yıllarda Barın henüz kendi hat çalışmalarına başlamadığından duvarlarda eski üstâdlara ait eserler bulunmaktadır.

1957'den sonra Barın ve Derman'ın görüşmeleri aralıklı olarak devam etmiştir. Ertesi yıl yeni harflerle oluşturulmuş bir kabir kitâbesinin taş nakli için bir araya gelirler. Çemberlitaş'taki cilt atölyesi yıkılıp yerine Barın İş Hanı inşâ edildikten sonra Emin Bey, kendine burada dostlarıyla hemhal olabileceği bir oda bırakmıştır. Meşgaleleri gittikçe arttığından, her hafta Perşembe günlerini, kitap sanatları hususunda gelenlere ayırmaktadır. Bu toplantılarda hat sanatıyla fiilen uğraşanların yanı sıra, bu sanattan hoşlananlar ve koleksiyonunu yapanlar bir araya gelmektedirler. Uğur Derman, meslekî yoğunluğu sebebiyle ara sıra katılır bu toplantılara. O günlerde Medresetü'l-hattâtîn gibi feyizli bir mekâna benzettiği için olsa gerek Necmeddin Okyay, buraya Medrese-i Cedîde-i Emîniyye (Emin'e ait yeni medrese) ismini yakıştırmıştır.

Uğur Derman'ın, hafızasında kaldığı kadarıyla bu toplantılara katılanlar; Kemâl Batanay, Şevket Rado, Rikkat Kunt, Ali Alparslan, Muhsin Demironat, Muammer Ülker, Gıyâseddin Akgül, Recep Berk, Mâlik Aksel, Tahsin Aykutaalp, Râgıp Tuğtekin, Midhat Sertoğlu, Mahmud Öncü gibi isimlerdir. Toplantılar genellikle saat 16.00'ya kadar sürmekte ancak işi olanlar daha erken ayrılmaktadırlar. Kemâl Batanay o yıllarda atölyede, Osmanlı tarihi doktorası yapan birkaç Japon gence rik'a hattı dersi vermiştir. Bu toplantılar, ileriki zamanlarda ömrünü tamamlayan zevatın aralarından ayrılması sebebiyle eski neşesini kaybetmiştir. Uğur Derman'ın manevî babası kabul ettiği Necmeddin Okyay'ı evinde misafir ettiği zamanlarda "Perşembe toplantısı" müdavimlerinden bazıları günü Pazartesi'ye kaydırıp Dermanların Balmumcu'daki evlerine misafir olmuşlardır (Fotoğraf: 108).

Fotoğraf 108: Dermanların Evinde Toplanan Devrin Sanatkârları. Sağdan İtibaren, (Öndekiler) Niyazi Sayın, Necmeddin Okyay, Selim Derman; (Arkadakiler) Kemal Batanay, Emin Barın, Şevket Rado, Gıyaseddin Akgül, Uğur ve Çiçek Derman. (T. 12 Temmuz 1971)

Kaynak: Derman, (2010). Osmanlı'da Hat Sanatı (Emin Barın Koleksiyonu). s. 189.

1970'li yılların sonlarına doğru Şevket Rado, "Türk Tezyinî Sanatları"na dair hem isim başlıklarına hem de konularına göre tasnif edilmiş ayrıntılı bir kitap yayınlamak niyetine girmiştir. Bunun üzerine Barın atölyesinde tekrardan (Perşembe harici bir günde) buluşmaya başlanmış ancak maalesef Emin Barın, Uğur Derman, Muhsin Demironat,

Midhat Sertoğlu'nun bir araya gelip sürdürdükleri çalışma, teşebbüsten fiile geçemeyip, yazma safhasında kalmıştır (Derman, 2010b: 6, 7).

Emin Barın 1960'lı yıllardan itibaren, senelerce terkedilmiş bir şekilde kenarda kalan kûfî yazıyla fiilen ilgilenmeye başlamıştır. Uğur Derman, Barın'ın bu yazıya ilgi duymasını, ihtisas alanı olan Latin harflerinin kûfiye yakınlığından olabileceğini düşünmektedir. Barın, sonraları celî dîvânî ve tuğraya da ilgi duymuş ve değişik istif denemeleri yapmıştır. Derman'a göre, Emin Barın'ın, harf inkılâbının yanlış yorumlanması sonucu hat sanatının kaybettiği itibarın geri verilmesinde büyük hizmeti olmuştur. Klasik hattat görünümünden şahsıyla da yazdıklarıyla da farklıdır. Bu sebeple çağdaş havasıyla yeni neslin ilgisini çekmiştir.

Uğur Derman, Emin Barın'ın vefatından bir ay evvel 1987 yılı Ekim ayında Mısır'a giderek üç hafta orada kalıp, kapsamlı bir çalışma yapmıştır. Dönüşte IRCICA'da, çektiği dialarla bir konferans vermiştir. Mısır'a gitme fırsatı bulamayan Emin Barın, bu konferansa katılmayı çok istese de artan sağlık sorunları buna müsâade etmemiştir. Barın, durumu anlatıp üzüntüsünü ifade edince Derman, “Sen gelemesen, ben gelirim ağabey” diyerek ertesi Pazar, projeksiyon makinesini alıp evlerine gitmiş ve Barın ailesine özel, konferansını yinelemiştir. Bu zarif hareketten Emin Barın'ın ne kadar duygulandığı nemlenen gözlerinden okunmaktadır. Bu ziyaret, iki güzel insanın son görüşmesi olmuş, dostlukları Mısır hâtîrâlarıyla noktalanmıştır (Derman, 2010b: 8, 9).

Derman'ın 1956'daki Akademi'nin yılsonu toplantısında tanıdığı diğer sanatkâr Halim Özyazıcı ise, döneminin en fazla kubbe ve kuşak yazılarını yazan kişidir. İlahî bir lütufla kendisinden istenen sûreyi verilen ölçüye uygun bir şekilde sıkışıklığa mahal vermeden yazma kudretine sahiptir. Bir görüşmelerinde Halim Efendi'ye eserlerinin nerelerde bulunduğunu soran Derman, söylediklerini tek tek not etmeye başlamış, bu hâl Özyazıcı'nın pek hoşuna gitmiştir. Halim Efendi, “Bunu bana ver, eksiklerini tamamlayalım” deyince Derman, bir suretini çıkarıp kendisine bırakmıştır. Halim Efendi'yi bağında her ziyaret edişinde listeyi daha da genişlemiş bulmaktadır. Lâkin ne yazık ki Özyazıcı'nın ani vefatından sonra metrûkâtının arasından inci gibi rik'asıyla yazdığı bu müsvedde çıkmamıştır (Derman, 2011a: 28).

Süheyl ve Necmeddin Hocaların vesilesiyle birçok mühim şahsiyeti tanıma bahtiyarlığına erişen Uğur Derman, 1960 senesinin bahar aylarında iki sefer Necmeddin Hoca'yla Beşiktaş Serencebey 53 numaralı hânelerinde Ayşe Sultan ve annesi Müşfika

Kadınefendi'yi (II. Abdulhamid'in eşi) ziyaret edip tanışma imkânı bulmuştur. Üçüncü ve son gidişi Süheyl Hoca'yla Müşfika Kadınefendi'ye (1867-1961) kızı Ayşe Sultan'ın (1881-1960) vefat haberi üzerine taziyet beyanı için olmuştur (Ağustos 1960). İlk gidişlerinde Kadınefendi, Sultan Abdulhamid'in evlendikleri gün (1886) kendisine Kadiasker Mustafa İzzet Efendi'nin Hicrî 1288 (1871) tarihinde yazdığı Mushaf'ı hediye ettiğini ve bu Mushaf'tan bir sayfa açarak, asıl adı Ayşe Destizer olmasına karşın kendisine Müşfika ismini verdiğini anlatmıştır. Kadınefendi daha sonra bu Mushaf'ı okunması için II. Abdulhamid'in türbesine vakfetmiştir. Okyay, bu Mushaf'ı hemen hatırlayarak muhafaza edilmesi maksadıyla Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'ne intikal ettiğini söylemiştir. Derman'ın ifadesiyle daha sonra bu Kur'ân Ajans-Türk tarafından orijinaline uygun olarak bastırılmıştır. O gün, kendisi de kemankes olan Necmeddin Hoca, Sultan Abdulhamid'in de şehzadeyken okçulukla uğraştığını bu konudaki hocası Sultan Abdulaziz'in okçubaşısı Seyfeddin Bey'den işittiğini anlatmıştır (Derman, 2019a: 395, 396, 399).

Uğur Derman'ın kıymet verdiği zevat arasında 'Ahî' geleneğine bağlı kalarak faaliyetini yıllarca sürdüren Üsküdar'daki aktar dükkânının sahibi Sâim Efendi, mahdumları Ahmed Düzgünman ve Mustafa Düzgünman gelmektedir. Özellikle Mustafa Esat Düzgünman'ın ondaki yeri ayrı olmuştur. Derman'ın aktarımıyla, geçim kaygısıyla aktarlığa devam etse de Düzgünman, bilhassa 1956 senesinden sonra ebrûculuğa ağırlık vermiş, fırçanın tekneye boya serpmek için devamlı surette ve sertçe vurduğu sol işaret parmağında gün geçtikçe belirgin bir eğrilik oluşmuştur. Uğur Derman'a göre ebrû sanatında kendisini geçtiğini her fırsatta gururla söyleyen Necmeddin Efendi'nin çiçekli ebrû türlerine papatyayı eklemiş ve diğer çiçek ebrûlarını da ıslah etmiştir. Derman, Düzgünman'ın, son yıllarında Necmeddin Hoca'ya hediye ettiği karanfil ebûsuna karşı, Okyay'ın şu beyitlerle cevap verdiğini aktarmaktadır:

“Hüdâyî türbedârı Mustafa Bey kârı bu ebrû,

Kopartıp koklamak ister, gören her bir zen-î hûb-rû!” (Derman, 2011a: 434, 435).

1976 senesinin bir Pazar günü Amerika'nın İstanbul Konsolosluğu Mustafa Düzgünman'ın ebrûhânesine gelerek ebrûculuğun nasıl yapıldığını görmek isteyenler için uzunca bir film çekmiştir. Programdaki konuşmaları da Uğur Derman yapmıştır. Bir müddet sonra filmin çalındığını öğrenirler. Aynı yıl Yale Üniversitesi'nin fizik-kimya profesörü Oktay Sinanoğlu (1935-2015), Derman'a ebrûculuğu merak ettiğini

söyleyince, kendisini Düzgünman'ın teknesinin başına götürmüştür. Sinanoğlu gördükleri karşısında çok heyecanlanmış ve bu konunun bir fizik-kimya hâdisesi olduğunu söyleyerek Doktora çalışması olarak ele alınmasını istemiştir. Ancak böyle bir talebe bulunamadığından arzusu yerine getirilememiştir (Derman, 2019a: 515).

1958 senesinin son çeyreğinde, Uğur Derman'a Bayezid Umûmî Kütüphânesi'nde bulunan eski ciltlerin tamirinde kullanmak üzere üç yüz adet ebrûya ihtiyaç duyulduğu bilgisi gelince Mustafa Düzgünman'a durumu haber vererek hayırlı bir işe vesile olmuştur. Düzgünman, işin maddî durumunu düşünmeden masrafı için tanesi 1 Lira'dan 300 Lira'ya bu işi kabul etmiştir. Gece geç saatlere kadar süren çalışmalarda Derman da bulunmuştur. Sabah 7.00'de dükkânı açmaya giden Düzgünman'ın ardından tekneye oturup kendince ebrûlar yapmaya çalışmıştır (Derman, 2019a: 514).

Fotoğraf 109: Batanayların, Derman Ailesini Ziyaret Ettikleri Günün Anısına Çekildikleri Fotoğraf. (T. 6 Mayıs 1973)

Kaynak: Derman, (2011). Ömrümün Bereketi:1. s. 428.

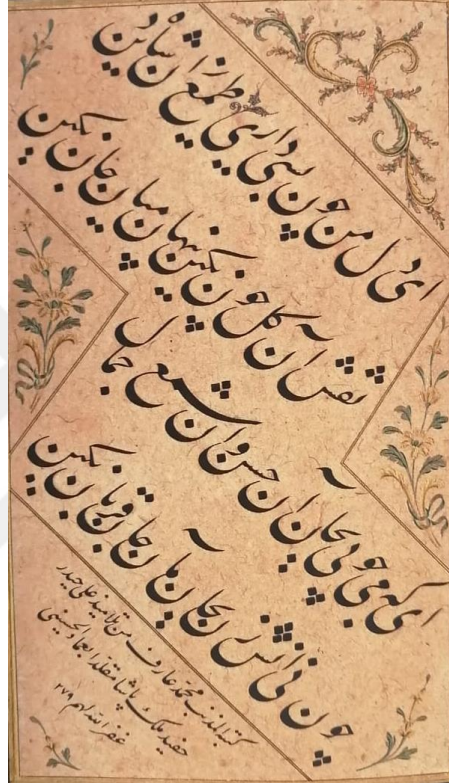
Uğur Derman, 1957 senesinde Necmeddin Hoca'nın Toygartepesi'ndeki evinde mûsıkîşinas ve hattat Kemâl Batanay'la tanışmıştır. Batanay, o sıralar henüz emekli olmamıştır. Önceleri selamlaşma ve hatır sormadan ileri gitmeyen bu tanışıklık, 1963 sonlarından itibaren yerini sık ve muhabbetli görüşmelere bırakmıştır. Her Cuma namaz çıkışı Derman'ın eczâhânesini ziyaret eden Kemâl Bey'e karşılık Derman da fırsat buldukça Batanayların Kadıköy'de Nüzhetefendi sokağında bulunan bahçeli tek katlı evlerini ziyaret etmektedir.

Kemâl Batanay, 1965 yılında Uğur-Çiçek Derman çiftinin nikâh törenine Hulûsi Efendi'nin hoş bir kıt'asını getirip "Sen benim yazdıklarımın ziyade, bundan keyif alırsın" diyerek hediye etmiştir. 1965 senesinden itibaren ailece görüşmeye başlayan Dermanların "cicianne" diye hitap ettikleri Naime Hanım yemek pişirip sunmakta son derece mâhirdir. Derman, yemek malzemesinin bir kısmını bahçesinde yetiştiren ve değme aşçılara külah çıkarttıran Naime Hanım'a Niyazi Sayın'ın "Yemeğin Paganinisi" dediğini aktarmaktadır. Ayrıca, bir Ramazan günü iftardan sonra Naime Hanım'ın sofraya getirdiği milföy tepsisinin Niyazi Sayın, Necdet Yaşar, Çiçek ve Uğur Derman tarafından yedi dakikada bitirildiğini anlatmaktadır. Beraber gittikleri pikniklerde de "cicianne"nin enfes yiyecekleriyle mest olmuşlardır (Derman, 2011a:426, 427).

Uğur Derman'ın hocası ve manevî babası kabul ettiği Necmeddin Okyay'la beraber geçirdikleri yirmi iki sene boyunca elbette ki bir hayli anısı olmuştur. Derman'ın, birçok kültür ve sanat adamıyla tanışmasına merhum Necmeddin Hoca vesile olmuştur. Bunlardan biri de Uğur Derman'ın neşriyat hayatında yazdığı ilk makalesinin konusunu teşkil eden Mâcid Ayrıl'dır. 1956 senesi Ağustos ayında Okyay, genç talebesine "Evladım, benim Mâcid'im Bağdat'tan dönmüş, işte adresi... Aksaray'daki evine git de kendini tanı, anlattıklarından feyiz al; çok seveceksin ve sevineceksin" diyerek Ayrıl'ı ziyaret etmesini istemiştir. Elindeki adresle eski kârgir bir evin önüne gelen Derman, kapıyı çaldığında yukarıdan gelen "Buyrun, kimi aradınız?" sorusu Mâcid Ayrıl'la ilk diyalogu olmuştur. Kendini tanıtır hocasının selamını getiren gence kapıyı açan Ayrıl ile ilgili Derman'ın ilk intibâsı "Artık emsali kalmayan bir İstanbul Beyefendisi" olmuştur. Derman'ın bir yıldır Bağdat'ta hat hocalığı yapan Mâcid Bey'e oradaki talebeleri sorması üzerine Ayrıl, meraklı ve kabiliyetli gençlerin olduğunu lâkin Irak'ın kamış kalemin vatani olduğu halde doğru dürüst kalem bulunmadığını İstanbul'dan götüreceğini söylemiştir. O gün iki saat süren hoş sohbetin ardından Ayrıl, Derman'ın defterine yazılar yazıp bir de sülüs hattını hediye etmiştir (Derman, 2011a: 223, 224).

Uğur Derman'ın aynı yıllarda yaşadığı bir anısı da yaşarken görmenin kısmet olmadığı Hulûsi Yazgan'la ilgilidir. 1956 yılında bir gün Derman'ın, Necmeddin Hoca'ya "Son devirde ta'lik hattını en güzel kimler yazardı" sorusu üzerine üstâd Okyay: "Hocamız Sâmi Efendi Hazretleri" cevabını vermiştir. "Lâkin onun yetiştirdiği, benim de kendisini ikinci hocam saydığım bir Hazret-i Hulûsi vardı. Bu zat-ı akdes, celî ta'likden başka meşk ta'likini ve hürde ta'liki gerek Türk gerek Acem üslûbunda öylesine ruhnüvâz ve şiveli

yazmıştır ki, yalnız son devirde değil, geçmiş asırlarda da naziri yoktur” diye eklemiştir. Söylediklerinde bir abartı olmadığını ispat için elinde bulunan Hulûsi Efendi’ye ait eserler üzerinde îzâhat vermiştir. Hocasının anlattıklarıyla Yazgan’a hayranlığı günbegün artan genç talebenin bu hayranlığını gören Okyay, talebesinin beğendiği bir meşki olursa veya başka bir sebepten sevindirmek isterse Hulûsi Efendi’nin yazılarından birkaçını hediye etmiştir.

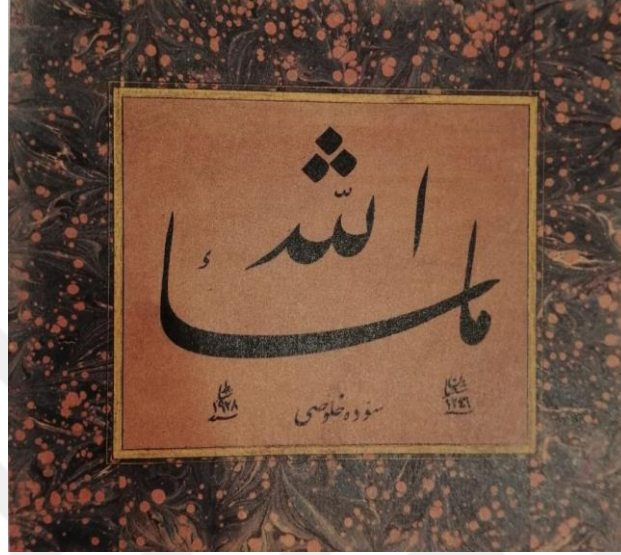

Fotoğraf 110: Çarşanbalı Ârif Bey’in, Mîr İmâd’ı Taklîden Yazdığı Mâil Kıt’ası.
(T. 1863)

Kaynak: Derman, (2011). Ömrümün Bereketi: 1, s. 36.

1958 senesinde Derman’ın bir ziyareti sırasında Necmeddin Efendi: “Evlâdım, mâruf Hattat Çarşanbalı Ârif Bey’in çok san’atlı bir ta’lîk kıt’ası Hattat Hulûsi Efendi merhumda idi. Onu ailesinden alabilsen ah ne iyi edersin!” deyince yazıyı görmeden heyecanlanan Derman, evine nasıl gideceğini sormuş, Hoca da “Süheylime söylersen seni götürür” cevabını vermiştir. Ünver’le gün kararlaştırıp birlikte gittikleri Fatih Çarşamba’daki ahşap evde Hulûsi Efendi’nin eşi Nâdire Hanım ve oğlu Hayri Bey’e durumu anlatırlar. Bahsedilen yazıyı hemen getiren Hayri Bey karşılığında bir bedel istemediğini yalnız merhum babasının ellerinde hiçbir yazısı kalmadığını bir levhasını

bulabilirse memnun olacaklarını söylemiştir. O sevinçle Hoca'sına koşan genç, yazıyı gösterip ailenin ricasını iletmiştir. Okyay, içeri gidip, Hulûsi Efendi'nin ta'lik hattıyla "Maşallah" yazısını getirmiş ve bunu yapıştırıp levha haline getirerek ailenin arzusunu yerine getirmesini istemiştir.

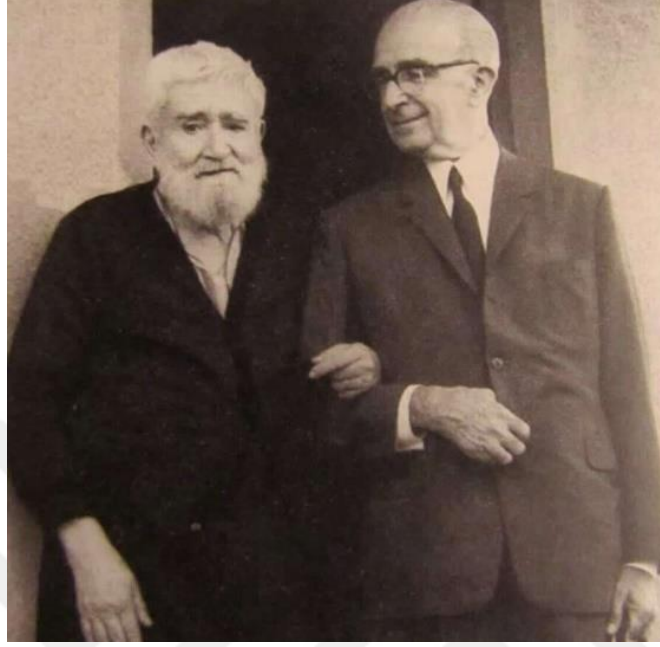
Fotoğraf 111: Hulûsi Yazgan'ın, Ta'lik Hatlı "Maşallah" Levhası. 18 x 16 cm. (T. 1928)

Kaynak: (yay. haz.) Kanbaş, (2024). Defternâme. s. 493.

Derman, Çarşanbalı Ârif Bey'in levhasını (Fotoğraf: 110) evlerinin duvarına asarak Yazgan'ın yazısını da mukavvaya yapıştırmıştır. Ancak aradan epey zaman geçmiş fakat bir türlü yazının etrafını ebrûlayıp altın cetvellerini çekip götürmek nasip olmamıştır. Sanki gizli bir güç mani olmaktadır. Derman, mezun olup Diyarbakır'da askerlik yaptığı sırada İstanbul'a bir gelişinde (1962 Yazı), levhayı tamamlayıp çerçeveletmiş ve Çarşamba'nın yolunu tutmuştur. Ancak eve girince gördüğü manzaradan ürpermiştir. Elinde "Maşallah" yazılı levha (Fotoğraf: 111) karşısında sünnet yatağında Hulûsi Efendi'nin üç torunu yatmaktadır. Bunca zaman neden levhayı tamamlayıp götüremediğini o an anlamıştır. Bu yazı Hulûsi Efendi'nin torunlarına sünnet hediyesidir ve genç talebenin ellerinden yollanmıştır (Derman, 2011a: 199, 200, 214, 216).

Uğur Derman'ın üzerinde Necmeddin Hoca'nın pek çok emeği bulunmaktadır. Öyle ki Derman çiftinin şerî nikâhlarını bile merhum Üstâd Okyay kıymıştır. Mahir İz ve Niyazi Sayın da bu nikâhın şahitleridirler. Derman, kendisinin seri hareket eden bir yapısı

olduğunu söyleyerek Süheyl Ünver'in bu hususta "Cübbesi ona yetişemezdi" diyerek latife ettiğini anlatmaktadır.⁹⁴

Fotoğraf 112: Necmeddin Okyay'ın, Dermanlara Misafir Olduğu Dönemde Kendisini Ziyarete Gelen Süheyl Ünver. (T. Mayıs 1968)

Kaynak: Derman, (2011). Ömrümün Bereketi: 1, s.272.

Mâlûm Necmeddin Okyay, gülü pek sevmektedir. Vaktiyle Toygartepesi'ndeki evinin bahçesinde birçok gül çeşidi yetiştirmiştir. Hanımının vefatı üzerine bahçeli evinden, bir apartman dairesine yerleşince de hep gül özlemiyle yaşamıştır. Derman ailesi de o yıllarda Balmumcu semtinde bahçesinde güller olan bir evde oturmaktadırlar. Hoca'nın gül sevgisini bildiklerinden Mayıs-Haziran aylarında güller açmaya başladığı zaman Dermanlar, Necmeddin Efendi'yi alarak on gün kadar evlerinde misafir etmektedirler. Hoca'nın her gelişinde ya O'nun ziyaret etmek istediği yerlere veya kişilere gitmekte veyahut Necmeddin Efendi onlardayken Mahir İz'e, Süheyl Ünver'e haber vermektedirler. Kim o sıralar hocayı ziyaret etmek isterse Dermanların Balmumcu'daki evini ziyaret etmektedir. Çiçek Derman; "Allah'ım ne güzel mevzular konuşulur ne güzel dualar edilir, ne güzel sohbetler yapılırdı. Bunu bütün kalbimle söylüyorum, evimize nur yağdığını hissedirdim. Hakîkaten evin bereketi artar, bolluk olurdu. Böyle insanlara

⁹⁴ Altıntaş, (Doktora Tezi Görüşmesi) <https://www.youtube.com/watch?v=jsoddn6kq7M>

hizmet etmek nasip olduğu için ben de hep şükrederim, hamdolsun bunları yaşadım” sözleriyle ve büyük bir özlemle o güzel günleri anmaktadır (Yeni Şafak, 2023).

3.5. Uğur Derman’ın Yayınladığı Neşriyatın Türleri ve Kronolojisi

(h.c) Prof. Uğur Derman’ın yayın hayatı çok küçük yaşlarda başlamış, ilk makalesi “Minik Hikâye”, 1945 yılında Bilmece Çocuk Dergisi’nde, ikincisi ise Eczâcılık Fakültesi’nde okuduğu yıllarda “Farmasötik Edebiyatımız” başlığıyla 1957’de Eczâcî Yıllığı’nda neşredilmiştir. 1961 yılından bu yana da “Gelenekli Sanatlar” alanında gerek müstakil kitap, gerekse makale, tebliğ, ansiklopedi maddesi ve konferanslarıyla kitap sanatlarının tanıtılmasına ve korunmasına hizmet etmiştir. Her bir çalışması başvuru kaynağıdır.

Kronolojik bir düzen içinde hazırlanan bu bölümde yer alan çalışmalar Uğur Derman’ın ömrünün bereketi olan araştırmalarıdır. Künyeler;

Yazar - Neşre Hazırlayan (Yıl). Editör - Çeviren vb. Kitabın Başlığı. Yer. Yayınevi. Sayfa Sayısı. İsb. n.

Yazar adı. (Yıl). Kitap Bölüm Başlığı. Kitabın adı. [Kitabın yazarı]. Yer. Yayınevi. Sayfa Aralığı.

Yazar adı. (Yıl, Ay). Makale Başlığı. Yer. Yayın Adı (Dergi-Kitap vb.). Yıl. Sayı. [Yer]: Yayınevi. Sayfa Aralığı.

Yazar adı. (Yıl, Ay). Bidiri Başlığı. Kongre/Seminer Adı. Yer. Sayfa Aralığı.

Yazar adı. (Yıl, Gün, Ay). Yayınlanmamış Bidiri Başlığı. Yer.⁹⁵

Yazar adı. (Yıl). Madde Başlığı. Yer. Yayın Adı (Ansiklopedi). Sayı. Cilt. Sayfa Aralığı. şeklinde düzenlenmiştir. Bu bölümde, yararlanılan başlıca kaynaklar: Medine Akgül’ün 1996 yılında neşredilen “Uğur Derman Bibliyografyası” çalışması, “Ömrümün Bereketi” isimli kitap serisi ve alanda yazılmış muhtelif kaynak kitaplardır.

⁹⁵ Uğur Derman’ın katıldığı 20 Aralık 2023’te Sakarya Üniversitesi’nde yapılan Doğumunun 150. Yılında Mehmed Âkif programı çıkışında yapılan görüşmede yöneltilen soruyla, 2000 yılından sonra yayınlanmamış bildirilerin tespiti hususunda takibin bırakıldığı bigisi alınmıştır.

3.5.1. Kitapları

- (neş. haz.) Derman, U. (yaz.) Yazır, M. B. (1972, 1974, 1989). Medeniyet Âleminde Yazı ve İslâm Medeniyetinde Kalem Güzeli. Ankara: Diyânet İşleri Başkanlığı. Basım Yılları 1. C. 1972, 2. C. 1974, 3. C. 1989.
- (yaz.) Derman, U. (1977). Türk Sanatında Ebrû. İstanbul: Akbank Yayınları. S.s. 63. (İndeks ve İngilizce özet var).
- (neş. haz.) Derman, U. (1982). Türk Hat Sanatının Şaheserleri. İstanbul: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları. S.s. 66. (ikinci baskı 1990).
- (neş. haz.) Derman, U. (1990). İhsanoğlu, E. (edit. ve önsöz) Çetin, N. (1. Bölüm yaz.) Salih Sadavi (çev.) Mine't-Turâsi'l İslâmî Fennü'l Hat. İstanbul: İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi. S.s. 235. ISBN: 92-9063-520-7
- (neş. haz.) Derman, U. (1992). İhsanoğlu, E. (edit ve önsöz) Çetin, N. (1. Bölüm yaz.) İslâm Kültür Mirâsında Hat Sanatı. İstanbul: İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi. S.s. 244. ISBN: 92-9063-521-5
- (yaz.) Derman, U. & Giray, K. (1995). Sabancı Koleksiyonu. Hat – Resim – Heykel - Porselen. İstanbul: Akbank Yayınları. S.s. 479. ISBN: 97-5788-004-3
- (yaz.) Derman, U. & Giray, K. (1995). The Sabancı Collection. Calligraphy - Paintings - Sculpture – Porcelain. İstanbul: Akbank Yayınları. S.s. 479. ISBN: 9757880059
- (neş. haz.) Derman, U. (1996). İhsanoğlu, E. (önsöz) Çetin, N. (1. Bölüm yaz.) Heibonsha Ltd. (edit.) Kouichi Honda (çev.) İslam Shodo Geijutsu Taykan. Tokyo: (y.y). S.s. 260. ISBN: 4-582-20883-5
- (yaz.) Derman, U. (1998). Letters in Gold, New York: The Metropolitan Museum Of Art. New York: The Metropolitan Museum of Art. S.s. 196. (1999). Catalog of an exhibition held at The Metropolitan Museum Of Art. (2000). The Harvard University Art Museum. ISBN: 0-87099-873-0 (hc), 0-87099-874-9 (pbk.: alt.paper), 0-8109-6526-7 (Abrams)
- (yaz.) Derman, U. (1998). Osmanlı Hat Sanatı Sakıp Sabancı Müzesi. Berlin: Deutsche Guggenheim Müzesi. S.s. 211. ISBN: 978-0892072422
- (neş. haz.) Derman, U. (1998). İhsanoğlu, E. (edit. ve önsöz) Çetin, N. (1. Bölüm yaz.) Mohamed Zakariya, Mohamed Asfour (çev.) The Art of Calligraphy in the İslamic Heritage. İstanbul: İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi. S.s. 282. ISBN: 92-9063-074-4

- (yaz.) Derman, U. (1999). İhsanoğlu, E. (önsöz) Amshaq al-Hattat Muhammad Shawqi fial-Naskh = The Thuluth and Naskh Mashqs by Mehmed Şevki Efendi = Şevki Efendi'nin Sülüs-Nesih Hat Meşikleri. İstanbul: International Commission for the Preservation of Islamic Cultural Heritage. S.s. 204. ISBN: 92-9063-087-6
- (yaz.) Derman, U. (2000). Calligraphies Ottomanes. Paris: Reunion des Musees Nationaux. S.s. 204. ISBN: 2-7118-4020-4
- (neş. haz.) Derman, U. (2000). İhsanoğlu, E. (önsöz) Çetin, N. (1. Bölüm yaz.) Dewan Bahasa dan Pustaka. (edit.) Remzi Omar, Favzi Mustafa (çev.) Seni Khat Warisan İslâm. Kuala Lumpur: (y.y). S.s. 274. ISBN: 983-62-6971-1
- (yaz.) Derman, U. (2001). Siegel des Sultans: Osmanische Kalligrafie aus dem Sakıp Sabancı Museum. Berlin: Deutsche Guggenheim Berlin. S.s. 211. ISBN: 0892072431
- (yaz.) Derman, U. (2002). S.Ü. Sakıp Sabancı Müzesi: Hat Koleksiyonundan Seçmeler. İstanbul: Akbank Yayınları. S.s. 272. ISBN: 978-975-8362-13-5
- (neş. haz.) Derman, U. (2002). Cemil, M. (yaz.) Tanbūri Cemil Bey'in Hayâtı. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı. S.s. 320. ISBN: 978-975-7663-98-0
- (neş. haz.) Derman, U. (2006). Ayverdi, E. (yaz.) 18. Asırda Lâle. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı. S.s. 68. ISBN: 978-975-6444-28-3
- (neş. haz.) Derman, U. & Akkuş, M. (2008). Mevlid-i Şerif Vesiletü'n Necat (Mevlid). Ankara: D.İ.B. Yayınları. S.s. 130. ISBN: 978-975-1943-40-8
- (yaz.) Derman, U. (2009). Eternal letters from the Abdul Rahman Al Owais, Collection of Islamic Calligraphy, Sharjah. İstanbul: Sharjah Museum of Islamic Civilization. S.s. 125. ISBN: 9948150481
- (yaz.) Derman, U. (2009). Irvin Cemil Schick. (çev.) Murakka'-ı Hâs Tuğrakeş Bir Pâdişah: Sultan III. Ahmed. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı. S.s. 57. ISBN: 978-975-6444-72-6
- (yaz.) Derman, U. (2010). Doksan dokuz İstanbul Mushafı. İstanbul: İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Ajansı. S.s. 423. ISBN: 978-605-8815-32-2
- (yaz.) Derman, U. (2010). Edebi ve Hattı ile Ali Alparslan. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. S.s. 128. ISBN: 978-975-081-834-9

- (yaz.) Derman, U. (2010). Irvin Cemil Schick. (çev.) Ninety-Nine Qur'an Manuscripts From İstanbul. İstanbul: İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Ajansı. S.s. 422. ISBN: 6058815320
- (neş haz.) Derman, U. (2010). Emin Barın Hat Koleksiyonu-Osmanlı'da Hat Sanatı. İstanbul: Boyut Yayınları. S.s. 282. ISBN: 978-975-2307-39-1
- (yaz.) Derman, U. & Derman, F. Ç. (2011). Kâdiasker Mustafa İzzet Efendi Hilyesi-Zeki Cemal Özen Hat Koleksiyonu. İstanbul: Meşk Yayıncılık. S.s. 48. ISBN: 978-605-6114-15-1
- (yaz.) Derman, U & Derman, F. Ç. (2011). Calligraphy: Kâdiasker Mustafa İzzet Efendi (1801- 1876). İstanbul: Meşk Yayıncılık. S.s. 48. ISBN: 6056114155
- (yaz.) Derman, U. (2011). Ömrümün bereketi: 1. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı. S.s. 523. ISBN: 978-975-6444-84-9
- (yaz.) Derman, U. (2011). Yeni Câmî Çeşme ve Sebîli'nin Kitâbesi = The inscriptions of the Yeni Câmî (New Mosque) Fountain and Sebil. İstanbul: Meşk Yayıncılık. S.s. 48. ISBN: 978-605-6141-4-4
- Kolektif Çalışma. (2014). Cumhurbaşkanlığı Sanat Koleksiyonu / 3. İstanbul: Cumhurbaşkanlığı Yayınları. S.s. 1067. ISBN: 978-994-4549-66-0
- (yaz.) Derman, U. (2014). Harflerin Aşkı- Kerem Kıyak ve Mustafa Balcı Koleksiyonlarından. İstanbul: Korpus Yayıncılık. S.s. 444. ISBN: 978-605-5495-32-9
- (yaz.) Derman, U. (2015). Medresetü'l-Hattâtîn Yüz Yaşında. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı. S.s. 226. ISBN: 978-605-4750-15-3
- (yaz.) Derman, U. (2017). Türk Hat San'atından Seçmeler. İstanbul: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları. S.s. 699. ISBN: 978-975-1633-41-5
- (yaz.) Derman, U. (2017). Ummana Dökülen Irmaklar - Mehmet Akif Ersoy'un Dost Çevresi - Fuad Şemsi İnan. İstanbul: Pendik Belediyesi Yayınları. S.s. 68. ISBN: 978-605-2138-22-9
- (yaz.) Derman, U. (2019). Ömrümün Bereketi: 2. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı. S.s. 517. ISBN: 978-605-4750-45-0
- (yaz.) Derman, U. (2019). Ömrümün Bereketi: 3. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı. S.s. 519. ISBN: 978-605-4750-29-0

- (neş. haz.) Derman, U. & Pala, İ. (2021). Hilye-i Hakânî - Kazasker Mustafa İzzet Efendi Hattıyla. İstanbul: Albaraka Yayınları. S.s. 342. ISBN: 978-625-7312-00-4
- (dan.) Derman, U. (2021). Kubbealtı Vakfı Yazma Eserler Kataloğu. S.s. 547. ISBN: 978-605-4750-65-8
- (yaz.) Derman, U. (2021). Ömrümün Bereketi: 4. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı. S.s. 537. ISBN: 978-605-4750-64-1
- (neş. haz.) Derman, U. (2023). Irvin Cemil Schick, Zeynep Durukal (çev.) Güzel Sanatlar Akademisi Hat Koleksiyonu. İstanbul: IRCICA- MSGSÜ. S.s. 298. ISBN: 978-92-9063-406-5

3.5.2. Kitap Bölümleri

- Derman, U. (1970). Kanûnî Devrinde Yazı Sanatımız. Kanûnî Armağanı. Ankara: Türk Tarih Kurumu. s. 269-289.
- _____. (1972). Eser ve Müellifi Hakkında. Medeniyet Âleminde Yazı ve İslâm Medeniyetinde Kalem Güzeli. Mahmud Bedreddin Yazır. Ankara: Diyânet İşleri Başkanlığı Yayınları. C. 1. s. IX-XVI.
- _____. (1975). Uğur Derman Konuşuyor. İçimizden Otuz Kişi. Haz. Ergun Göze. İstanbul: Boğaziçi Yayınları. s. 131-135.
- _____. (1975). Sonsöz. Osmanlı Türklerinde Tuğra. Mithat Sertoğlu. İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları. s. 47.
- _____. (1978). Fethi Gemuhluoğlu İçin Söylenenler. Dostluk Üzerine. Fethi Gemuhluoğlu. İstanbul: Boğaziçi Yayınları. s. 199 – 201.
- _____. (1978). Bir Güzel Adam. Dostluk Üzerine. Fethi Gemuhluoğlu. İstanbul: Boğaziçi Yayınları. s. 332 – 333.
- _____. (1982). Le vakıf de Türkipetrol. Travaux et Recherches en Turguie 1982. İstanbul: L'Institut Français d' Etudes Anatoliennes d'Istanbul. s. 195 – 197. Extrait = ayırbasım.
- _____. (1984). Hattat Silsilenâmeleri. Türk Hattatları. Şevket Rado. İstanbul: Yayın Matbaacılık Tic. Ltd. Şti. s. 282 – 295.
- _____. (1984). Ondokuzuncu Yüzyılda Türk Hat Sanatı. Türk Hattatları. Şevket Rado. İstanbul: Yayın Matbaacılık Tic. Ltd. Şti. s. 191.

- _____. (1984). Yirminci Yüzyılda Türk Hat Sanatı. Türk Hattatları. Şevket Rado. İstanbul: Yayın Matbaacılık Tic. Ltd. Şti. s. 247.
- _____. (1985). Hat Sanatımızın Dünü, Bugünü, Yarını. Türkiye’de Sanatın Bugünü ve Yarını. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi. s. 411 – 414.
- _____. (1986). Salih Balakbabalar’a Dair. Salih Balakbabalar Ahşap, Sedef ve Metal Uygulamalar Sergisi (5 – 23 Mayıs 1986: [İstanbul]). İstanbul: İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi. s. [3].
- _____. (1987). Büyük Reis Şânındadır... Yeni Türk Nesri Antolojisi. Haz. Şükrü Elçin ve Muhtar Tevfikoğlu. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı. s. 637 – 642.
- _____. (1987). Divit ve Kuburlar. Âletler ve Âdetler. İstanbul: Akbank Kültür Yayınları. s. 26 – 30. İngilizcesi s. 28 – 30’da.
- _____. (1987). Kâğıt Makaslar. Âletler ve Âdetler. İstanbul: Akbank Kültür Yayınları. s. 38 – 39. İngilizcesi s. 39’da.
- _____. (1987). Kalemtraş ve Makta. Âletler ve Âdetler. İstanbul: Akbank Kültür Yayınları. s. 43 – 44. İngilizcesi s. 46 – 48’de.
- _____. (1987). Kamış Kalem. Âletler ve Âdetler. İstanbul: Akbank Kültür Yayınları. s. 40 – 42. İngilizcesi s. 80 – 82’de.
- _____. (1987). Makta. Âletler ve Âdetler. İstanbul: Akbank Kültür Yayınları. s. 45 – 46.
- _____. (1987). Mürekkep ve Hokka. Âletler ve Âdetler. İstanbul: Akbank Kültür Yayınları. s. 77 – 80. İngilizcesi s. 83 – 86’da.
- _____. (1987). The Art of Calligraphy in Islam. Arts, The Islamic World. Y. 4. N. 3 s. 81 – 87.
- _____. (1989). Une Sourate Coranique Calligraphiée au XVIe s. En Caractères Coufiques Laqués. Les Manuscrits du Moyen Orient, Essais de Codicologie et de Paleographie (Actes du Colloque d’İstanbul, 26-29 Mai 1986). Ed. François Déroche. Paris, İstanbul: Institut Français d’Etudes Anatoliennes et Bibliothèque Nationale. s. 113.
- _____. (1990). Bu Eser ve Hat Sanatı Hakkında. Hüsn-i Hat Bibliyografyası (1888 – 1988). Haz. Ali Haydar Bayat. Ankara: Kültür Bakanlığı. s. IX – XIII.
- _____. (1990). Uğur Derman Konuşuyor. Soruşturma. Haz. Ergun Göze. 3. bs. İstanbul: Boğaziçi Yayınları. s. 241 – 243.

- _____. (1990). Vakıf Eserlerinde Hat Restorasyonu. VII. Vakıf Haftası Kitabı. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü. s. 305 – 308.
- _____. (1992). Mektuplar: Mahir İz'e. Mehmet Akif Külliyyatı: Açıklamalı ve Lugatçeli. Haz. İsmail Hakkı Şengüller. İstanbul: Hikmet Neşriyat. C. 9. s. 389 – 446.
- _____. (1993). Bu Eser Hakkında... Bedâiyü'l-Hattâtiye Mina'r-Ravzati'n-Nebeviyye: Abdullah Rıza al-Hattat: Ahad Hattatı al-Haram al-Nabavî al-Şarîf: 1413=1993. [y.y.:y.y.], (İstanbul: Yıldız Matbaacılık). s. [16].
- _____. (1993). Hat Sanatı. Müzeler için Düş Bilançosu: Tutkular ve Nesneler. Edit. Şennur Aydın. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. s. 61 – 75.
- _____. (1993). Hat Sanatımızın Dünü, Bugünü, Yarını. Türk El Sanatları. Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Md. Yayını. s. 411 – 414.
- _____. (1993). Türk Hat Sanatı. Başlangıçtan Bugüne Türk Sanatı. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. s. 373 – 396.
- _____. (1995). Hat San'atında Murakkaalar. Sabancı Koleksiyonu. İstanbul: Akbank Yayınları. s. 47 – 21.
- _____. (1995). Merhum Ekrem Hakkı Ayverdi için Rıhlet Tarihi. Ekrem Hakkı Ayverdi Hâtırâ Kitabı. İstanbul: Fetih Cemiyeti. s. 9.
- _____. (1996). Takrîz. Üsküdar'da Bir Attar Dükkânı. Ahmed Yüksel Özemre. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı. s. 9 – 11.
- _____. (1997). XV. ve XVI. Asırlarda Türk Hat Sanatı. XV. ve XVI. Asırları Türk Asrı Yapan Değerler. Ed. Abdülkadir Özcan. İstanbul: İslâmî Araştırmalar Vakfı Ensar Neşriyat. s. 489 – 491. Not: Müzakereler s. 492- [6 y.rnkres.] 497; Dipnotları s. 498 – 499.
- _____. (1998). Osmanlılar'da Hat Sanatı. Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi. Edit. ve önsöz Ekmeleddin İhsanoğlu. İstanbul: İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi. C. 2. s. 481 – 486.
- _____. (1998). Öldürüp Evvel Onu Açlıktan. Dar çağda Bir Çelebi: Ziyad Ebuzziya Kitabı. Haz. Ö. Faruk Şerifoğlu. İstanbul: Timaş Yayınları. s. 105 – 108.
- _____. (1999). Fennü'l Hatt İnde'l-Osmaniyyîn. Ed-Devletü'l Osmaniyye: Târihun ve Hazâretun. Önsöz Ekmeleddin İhsanoğlu; çev. Salih Sadavi. İstanbul:

- International Commission for the Preservation of Islamic Cultural Heritage. s. 739 – 749.
- _____. (1999). Geçikmiş Bir Vaad. Prof. Dr. Nihat Çetin'e Armağan. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi. s. 371 – 406.
- _____. (2000). Emin Bey Hoca için. Emin Bilgiç Hâtırâ Kitabı. Haz. Oktay Aslanapa, Ekmeleddin İhsanoğlu. İstanbul: İslâm Tarih, Sanat ve Kültürünü Araştırma Vakfı (ISAR). s. 105 – 106.
- _____. (2000). The Ottoman Calligraphy. The Great Ottoman-Turkish Civilisation. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları. C. 4. s. 659 – 668.
- _____. (2004). Çocukluğumun Boğaz Vapurları. Fethin 550. Yılında İstanbul Şiirleri-Yazıları. İstanbul: İBB Kültür Daire. s. 70.
- _____. (2004). Ahmed Aydın Bolak için. (2004 yılında yazılan 2019'da neşredilen bir yazı). Ömrümün Bereketi: 2. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı. s. 271 – 279.
- _____. (2005). Hat San'atında Hz. Ali. Tarihten Teolojiye İslâm İnançlarında Hz. Ali. (haz.) Ahmed Yaşar Ocak. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları. s. 277 – 288.
- _____. (2005). Tarikatler ve Hat San'atı. Osmanlı Toplumunda Tasvvuf ve Sûfiler. (haz.) Ahmed Yaşar Ocak. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları. s. 501 – 504.
- _____. (2006). Hâmid Aytaç. Emin Barın Koleksiyonu. İstanbul: Boyut Yayınları. s. 204 – 211.
- _____. (2006). Hâfiz Kemal Batanay. Emin Barın Koleksiyonu. İstanbul: Boyut Yayınları. s. 212 – 215.
- _____. (2006). Kâhire'deki Ümmü-Abbas Sebîl-Küttâbı'nın Kitâbesi. Essays in honor of Ekmeleddin İhsanoğlu. İstanbul: IRCICA. C. 1. s. 353 – 361.
- _____. (2006). Muazzez Bir Gayretin Timsâli: İlhan Ayverdi. İlhan Ayverdi: Bir Hayat Bir Lügat. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı. s. 41 – 42.
- _____. (2006). Mustafa Düzgünman. Emin Barın Koleksiyonu. İstanbul: Boyut Yayınları. s. 266 – 267.
- _____. (2008). Es'ad Fuad Tugay. Süleyman Çelebi, Vesiletü'n-Necât (Mevlid). İstanbul: D.İ.B. Yayınları. s. 27 – 33.
- _____. (2008). Türk Mücellidliğinde İslâm Seçen'in Yeri. Klasik Türk Cild San'atı Duâyenî İslam Seçen 45. San'at Yılı Etkinliği. İstanbul: İBB Yayınları. s. 3.

- _____. (2010). Sultan II. Mahmud'un Hattatlığı. II. Mahmud, Yeniden Yapılanma Sürecinde İstanbul. İstanbul: İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Yayınları. s. 218 – 237.
- _____. (2011). Mehmet Turgut Ağabeyim için. (2009 yılında yazılan 2011'da neşredilen bir yazı). Ömrümün Bereketi-1. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı. s. 499 – 501.
- _____. (2011). Surnâme'nin Resimlendirilmesine Dâir Mühim Bir Belge. Gelenek, Kimlik, Bireşim: Kültürel Kesişmeler ve Sanat. Prof. Dr. Günsel Renda'ya Armağan. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları. s. 95 – 103.
- _____. (2012). Sultan II. Abdülhâmîd Devrinde Hat ve Tezyînî San'atlarımız. Sultan II. Abdülhâmîd Dönemi. İstanbul: Sultanbeyli Belediyesi. s. 211 – 235.
- _____. (2013). Abdülbâkî Gölpınarlı Hoca. Abdülbâkî Gölpınarlı. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. s. 449 – 452.
- _____. (2013). Yesârîzâde Mustafa İzzet Efendi ve Osmanlı Kitâbelerine Getirdikleri. (Yesârîzâde Mustafa İzzet Efendi and his Contributionts to Ottoman Architectural Calligraphy). Calligraphy and architecture in the Muslim World. Edinburgh: Edinburgh University Press. s. 326 – 345.
- _____. (2014). İbnülemin Mahmud Kemal Bey'in Manzum Öfkesi. Kitaplara Vakfedilen Bir Ömre Tuhfe: İsmail E. Erünsal'a Armağan. İstanbul: Ülke Yayınları. C. II. s. 735 – 740.
- _____. (2014). Mîr İmâdü'l-Hasenî Hakkında. Harflerin Aşkı. İstanbul: Korpus Yayıncılık. s. 80 – 83.
- _____. (2014). Ekrem Hakkı Ayverdi'nin Koleksiyonerliği ve "Encümen-i Dâniş" Toplantıları. Ekrem Hakkı Ayverdi 1899-1984 Mimarlık Tarihçisi, Restoratör, Koleksiyoner. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı. 27 – 32.
- _____. (2016). Ahmed Yakupoğlu'na Dâir. Ahmed Yakupoğlu. İstanbul: Toplu Konut İdaresi Başkanlığı Yayınları. s. 16 – 18.
- _____. (2016). Nuri Arlasez İçin. Nuri Arlasez'in Saklı Hayatı-Bir Medeniyeti Kurtarmak. İstanbul: BKG Yayınları. s. 48.
- _____. (2016). Türk Ebrîciliğinin Mûteber İsmi: Hatib Mehmed Efendi. M. Sadreddin Özçimi 60. Yaş Armağanı. Ankara: A Kitap. s. 40 – 47.

- _____. (2017). Ebrû Hâtîrâlarım. Türk Ebrûsu-Nakş-ı ber âb. İstanbul: Klasik Türk Sanatları Vakfı Yayınları. s. 13 – 16.
- _____. (2017). Hat Sanatının Yüzakı: Amasyalı Şeyh Hamdullah. Osmanlı'dan Günümüze Kur'an ve Hüsn-i Hat. Ankara: DİB Yayınları. s. 35 – 46.
- _____. (2018). Bu Mektuplara Dâir... Gurbetnâme Süheyl Ünver-Uğur Derman Mektuplaşmalar. Sâmiha Uluant. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat. s. 21 – 23.
- _____. (2018). Hattat Hasan Rıza Efendi. Hasan Rıza Efendi ve Sultan Reşad İçin Yazdığı Mushaf-ı Şerif. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı. s. 63.
- _____. (2018). Sultan III. Ahmed İçin Hazırlanan Bir Tefsir Kitabı. Filiz Çağman'a Armağan. İstanbul: Lale Yayıncılık. s. 265 – 272.
- _____. (2019). XX. Yüzyılın Fâtih Dîvânı. (2003 yılında yazılan 2019'da neşredilen bir yazı). Ömrümün Bereketi: 2. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı. s. 237 – 257.
- _____. (2021). Kadıasker Mustafa İzzet Efendi'ye Dâir Yeni Notlar. Ömrümün Bereketi-4. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı. s. 531 – 537.
- _____. (2021). Osmanlı'nın Hattat Pâdişahları. Ömrümün Bereketi-4. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı. s. 503 – 529.
- _____. (2021). Ekrem Hakkı Ayverdi Hat Koleksiyonu. Kubbealtı Vakfı Yazma Eserler Kataloğu. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat. s. 11 – 12.

3.5.3. Makaleleri

- Derman, U. (1945, 7). Minik Hikâye: Kızmasın Diye. Bilmece Çocuk Dergisi. s. 9.
- _____. (1957). Farmasötik Edebiyatımız. İstanbul: Eczacı Okulu Talebe Cemiyeti. 1957 Eczacı Yıllığı. s. 70.
- _____. (1961). Hattat Mâcid Bey. İstanbul: Yeni İstiklal. S. 14. s. 5.
- _____. (1965). Edirne Hattatları ve Edirne'nin Yazı Sanatımızdaki Yeri. Edirne'nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı. Ankara: Türk Tarih Kurumu. s. 311 – 320.
- _____. (1967). Hattat Hâfız Osman'ın Yazı Sanatımızdaki Yeri. İstanbul: Hayat Mecmuası. S. 51. s. 8 – 9.
- _____. (1967, 6). Eski Mürekkepçiliğimiz. İstanbul: İslâm Düşüncesi. Y. 1. S. 2. s. 97 – 112.
- _____. (1967, 9). Kalem 1. İstanbul: İslâm Düşüncesi. Y. 1. S. 3. s. 161 – 176.

- _____. (1967, 10). Elsiz Bir Hattatımız. İstanbul: İslâm Medeniyeti. Y. 1. S. 3. s. 42 – 43.
- _____. (1967, 12). Kalem 2. İstanbul: İslâm Düşüncesi. Y. 1. S. 4. s. 255 – 266.
- _____. (1968). Hattat Suyolcuzâde Eyyûbî Mustafa Efendi. İstanbul: Yeşilay Dergisi. S. 413. s. 18 – 20.
- _____. (1968). Hezârfen Üstâd Necmeddin Okyay ile Bir Konuşma. İstanbul: Hayat Mecmuası. S. 51. s. 8 – 10.
- _____. (1968, 4). Kâğıda Dair. İstanbul: İslâm Düşüncesi. Y. 2. S. 5. s. 338 – 347.
- _____. (1968, 11). Hattat Halim Efendi. İstanbul: İslâm Düşüncesi. Y. 2. S. 6. s. 399 – 406.
- _____. (1969). Hat Dehâlarımızdan Şeyh Hamdullah. İstanbul: Hayat Mecmuası. S. 47. s. 23 – 25.
- _____. (1969). Ölümünün 163. Yıldönümünde Hattat İsmail Zühdi Efendi. İstanbul: Hayat Mecmuası. S. 49. s. 23 – 26.
- _____. (1969, 1). Hattat Sâmi Efendi'nin Diş Kirası. Hayat Tarih Mecmuası. Y. 2. S. 12. İstanbul: Hayat Yayınları. s. 20 – 22.
- _____. (1969, 6). Büyük Bir Sanatkârımız: Sâmi Efendi. Hayat Tarih Mecmuası. Y. 1 S. 5. İstanbul: Hayat Yayınları. s. 4 – 10.
- _____. (1969, 10). Yazı Nasıl Yazılır? İstanbul: İslâm Düşüncesi. Y. 2. S. 8. s. 505 – 512.
- _____. (1970). Kadıasker Mustafa İzzet Efendi ve Yazdığı Hilye-i Saadet. İstanbul: Hayat Mecmuası. S. 47. s. 23 – 26.
- _____. (1970, 8). Yazma Kur'an-ı Kerîmler Nasıl Hazırlanırdı? Hayat Tarih Mecmuası. S. 2. C. 7. İstanbul: Hayat Yayınları. s. 12 – 15.
- _____. (1971). Tuğrakeş İsmail Hakkı Bey'den Çizgiler. İstanbul: Hayat Mecmuası. S. 33. s. 24 – 26.
- _____. (1971). Türk Süslemeleri Sergisi ve Bir Teklif. İstanbul: Hayat Mecmuası. S. 11. s. 18.
- _____. (1971, 7). Ölümünün 25. Yıldönümünde Tuğrakeş İsmail Hakkı Altunbezer. Hayat Tarih Mecmuası. Y. 1. S. 6. İstanbul: Hayat Yayınları. s. 43 – 51.
- _____. (1971, 8). Ölümünün 30. Yıldönümünde Re'îsü'l Hattâtîn Kâmil Akdik. Hayat Tarih Mecmuası. Y. 1. S. 7. İstanbul: Hayat Yayınları. s. 35 – 41.

- _____. (1971, 11). Elsiz Ayaksız Bir Hattat: Bîdest-ü Bîpâ Mehmed Efendi. Hayat Ayna. S. 1. İstanbul: Doğan Kardeş Matbaacılık. s. 31 – 33.
- _____. (1971, 11). Elsiz Yazan Bir Güzel Sanatçımız. Hayat Tarih Mecmuası. Y. 2. S. 10. İstanbul: Hayat Yayınları. s. 30 – 31.
- _____. (1972). Hat Sanatımızda-Resim Yazılar. İstanbul: Kubbealtı Akademi Mecmuası. Y. 1. S. 3. s. 65 – 72.
- _____. (1972). Yazı Sanatımızda Tabâbet. Image. S. 11. İstanbul: Roche Yayınevi. s. 27 – 32.
- _____. (1972, 1). Boğaziçinde Eski Bir Türk Evi. Hayat Tarih Mecmuası. Y. 2. S. 12. İstanbul: Hayat Yayınları. s. 45 – 53.
- _____. (1972, 5). Uğur Derman’la Bir Mülakât. Konuşan Saim Okan. Pınar Dergisi. S. 5. İstanbul: Otağ Matbaası. s. 33 – 37.
- _____. (1973). İranlı Ta’lik Üstâdı Mîr İmâdü’l-Hasenî. İstanbul: Güneş. S. 18. s. 16 – 18.
- _____. (1973, 9). Mevlevilikte Sanat. Organorama Dergisi. Y. 9. S. 5. İstanbul: Organon İlaçları A.Ş. s. 10 – 14.
- _____. (1974, 10). Benzeri Olmayan Bir Sanat Albümü: Gazneli Mahmud Mecmuası. Türkiyemiz Dergisi. S. 14. İstanbul: Akbank Yayınları. s. 17 – 21.
- _____. (1974, 11). The Tools Calligraphy: 1 The Penknife And The Knibbing-Block. İlgi Dergisi. Y. 9. N. 19. İstanbul: Shell Yayını. p. 40 – 43.
- _____. (1974, 11). Türk Hat Sanatında Kullanılan Âletler 1: Kalemtraş ve Maktalar. İlgi Dergisi. Y. 9. S. 19. İstanbul: Shell Yayını. s. 40 – 43.
- _____. (1974, 11). Üsküdarlı Hoca Ali Rıza Bey. Kültür ve Sanat. S. 3. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları. s. 16 – 17.
- _____. (1975). Mezar Kitabelerinde Yazı Sanatımız. İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni. S. 49-328. s. 36 – 37.
- _____. (1975, 1). Mahir Hoca’dan İzler. İstanbul: Kubbealtı Akademi Mecmuası. Y. 4. S. 1. s. 15 – 26.
- _____. (1975, 4). Mehmet Âkif’den Mektuplar. İstanbul: Kubbealtı Akademi Mecmuası. Y. 4. S. 2. s. 45 – 48.
- _____. (1975, 7). Mehmet Âkif’den Mektuplar. İstanbul: Kubbealtı Akademi Mecmuası. Y. 4. S. 3. s. 33 – 38.

- _____. (1975, 10). Mehmet Âkif'den Mektuplar. İstanbul: Kubbealtı Akademi Mecmuası. Y. 4. S. 4. s. 27 – 31.
- _____. (1976). Hat Sanatında Türkler'in Yeri, İslam Sanatında Türkler. İstanbul: Yapı Kredi Bankası. s. 52 – 56. Makalenin İngilizcesi s. 58 – 62'de; Arapçası s. 18 – 22'de; s. 65 – 88'de resimler var.
- _____. (1976). Necmeddin Okyay. İstanbul: Hayat Mecmuası. S. 3. s. 14.
- _____. (1976). Ölümünün 100. Yıldönümünde Kadıasker Mustafa İzzet Efendi. İstanbul: Meydan Fikir ve Sanat Dergisi. S. 540. s. 43 – 45.
- _____. (1976). Uğur Derman Necmeddin Hoca'yı Anlatıyor. Pınar Dergisi. C. 5. S. 56. İstanbul: Otağ Matbaası s. 37 – 41.
- _____. (1976, 1). Türk Hat Sanatında Kullanılan Âletler: 2: Kamış Kalem ve Mahfazaları. İlgi Dergisi. Y. 10. S. 22. İstanbul: Shell Yayını. s. 36 – 39.
- _____. (1976, 1). Mehmet Âkif'den Mektuplar. İstanbul: Kubbealtı Akademi Mecmuası. Y. 5. S. 1. s. 34 – 42.
- _____. (1976, 1). The Tools of Turkish Calligraphy: 2. Reed Pens. İlgi Dergisi. Y. 10. N. 22. İstanbul: Shell Yayını. p. 36 – 39.
- _____. (1976, 5). The Tools of Turkish Calligraphy: 3. Soot-ink and Inkpots. İlgi Dergisi. Y. 10. N. 23. İstanbul: Shell Yayını. p. 33 – 35.
- _____. (1976, 5). Türk Hat Sanatında Kullanılan Âletler: 3: Mürekkep ve Hokka. İlgi Dergisi. Y. 10. N. 23. İstanbul: Shell Yayını. s. 33 – 35.
- _____. (1976, 7). Mehmet Âkif'den Mektuplar. Kubbealtı Akademi Mecmuası. Y. 5. S. 3. s. 47 – 50.
- _____. (1976, 9). The Tools of Turkish Calligraphy: 4: Inkstand and Inkpots. İlgi Dergisi. Y. 10. N. 24. İstanbul: Shell Yayını. p. 33 – 35.
- _____. (1976, 9). Türk Hat Sanatında Kullanılan Âletler: 4: Divitler, Kuburlar. İlgi Dergisi. Y. 10. S. 24. İstanbul: Shell Yayını. s. 33 – 35.
- _____. (1976, 10). Mehmet Âkif'den Mektuplar. İstanbul: Kubbealtı Akademi Mecmuası. Y. 5. S. 4. s. 14 – 22.
- _____. (1977). XIV. Yüzyılda Kitap Sanatı. Yüzyıllar Boyunca Türk Sanatı (14. yy.). Haz. Oktay Aslanapa. [Ankara]: Millî Eğitim Bakanlığı. s. 56 – 60.
- _____. (1977, 1). Mehmet Âkif'den Mektuplar. İstanbul: Kubbealtı Akademi Mecmuası. Y. 6. S. 1. s. 43 – 49.

- _____. (1977, 4). Mehmed Âkîf'in son Günleri: Bir Dostun Kaleminden. Türk Edebiyatı Dergisi. S. 42. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayını. s. 14 – 17.
- _____. (1977, 6). Colouring and Sizing the Paper. İlgi Dergisi. Y. 11. N. 25. İstanbul: Shell Yayını. p. 32 – 35.
- _____. (1977, 6). Kâğıt Boyaması ve Âherleme. İlgi Dergisi. Y. 11. S. 25. İstanbul: Shell Yayını. s. 32 – 35.
- _____. (1977, 11). Bir Güzel Adam. Petrol ve Biz. Y. 1. S. 3. İstanbul: Tabgis Yayınları. s. 13.
- _____. (1978). Ebrû Ustası Mustafa Düzgünman. Köprü Dergisi. S. 18. İstanbul: Yeni Asya Yayınları. s. 11 – 14.
- _____. (1978, 4). Menzil Yolları ve Namazgâhlarımız. Petrol ve Biz. Y. 2. S. 4. İstanbul: Tabgis Yayınları. s. 14 – 16.
- _____. (1978, 4). Paper Supports For Calligraphy. İlgi Dergisi. Y. 12. N. 26. İstanbul: Shell Yayını. p. 33 – 35.
- _____. (1978, 4). Yazı Altlığı. İlgi Dergisi. Y. 12. S. 26. İstanbul: Shell Yayını. s. 33 – 35.
- _____. (1979, 4). Mıstar ve Kâğıt Makasları. İlgi Dergisi. Y. 13. S. 27. İstanbul: Shell Yayını. s. 32 – 35.
- _____. (1979, 4). The Mistar the Ruler and Scissors for Paper. İlgi Dergisi. Y. 13. N. 27. İstanbul: Shell Yayını s. 32 – 35.
- _____. (1979, 17 Ağustos). Ölmez Bir Türk Sanatı: Hat. İstanbul: Tercüman Gazetesi Ramazan İlâvesi. s. 4.
- _____. (1979, 12). The Hilye About The Prophet in Turkish Calligraphic Art, The Hilye. İlgi Dergisi. Y. 13. S. 28. İstanbul: Shell Yayını. p. 32 – 39.
- _____. (1979, 12). Yazı Sanatımızda Hilye-i Saadet. İlgi Dergisi. Y. 13. S. 28. İstanbul: Shell Yayını. s. 32 – 39.
- _____. (1980, 1). Vefatının 40. Yıldönümü Dolayısıyla Hattat Hulûsi Efendi. İstanbul: Kubbealtı Akademi Mecmuası. Y. 9. S. 1. s. 35 – 54.
- _____. (1980, 5). Celî Yazılar. İlgi Dergisi. Y. 14. S. 29. İstanbul: Shell Yayını. s. 30 – 35.
- _____. (1980, 5). The Celi Style of Calligraphic. İlgi Dergisi. Y. 14. N. 29. İstanbul: Shell Yayını. p. 30 – 35.

- _____. (1980, 11). The Turkish Calligraphic Art The Kıt'a. İlgi Dergisi. Y. 14. S. 30. İstanbul: Shell Yayını. p. 32 – 35.
- _____. (1980, 11). Yazı Sanatımızda Kıt'alar. İlgi Dergisi. Y. 14. S. 30. İstanbul: Shell Yayını. s. 32 – 35.
- _____. (1981). Vefatının 20. Yıldönümünde Hattat Mâcid Ayrıl. Sandoz Bülteni. S. 2. İstanbul: Sandoz Ürünleri A.Ş. s. 7 – 12.
- _____. (1981, 11). The Murakka an Album of Calligraphic, Collage. İlgi Dergisi. Y. 15. N. 32. İstanbul: Shell Yayını. s. 40 – 43.
- _____. (1981, 11). Türk Sanatında Murakkalar. İlgi Dergisi. Y. 15. S. 32. İstanbul: Shell Yayını. s. 40 – 43.
- _____. (1982). Bakkal Ârif Efendi. Kök Dergisi. Y. 2. S. 13. İstanbul: Elif Matbabası. s. 13 – 15.
- _____. (1982). Çarşanbalı Hacı Ârif Bey. Kök Dergisi. Y. 2. S. 13. İstanbul: Elif Matbabası. s. 14 – 15.
- _____. (1982). Hâmid Aytaç. Lâle Dergisi. S. 1. İstanbul: Türkp petrol Vakfı Yayını. s. 18 – 19.
- _____. (1982). Kadiasker Mustafa İzzet Efendi. Kök Dergisi. Y. 2. S. 4. İstanbul: Elif Matbabası. s. 14 – 18.
- _____. (1982). Kendi İzahlarıyla Hafız Osman'ın Mushafları. Sanat Dünyamız Dergisi. Y. 9. S. 24. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. s. 10 – 15. Makalenin İngilizcesi. s. 16 – 17.
- _____. (1982, 5). Tuğralarda Estetik. İlgi Dergisi. Y. 16. S. 33. İstanbul: Shell Yayını. s. 16 – 24.
- _____. (1982, 5). The Esthetic of the Tuğra. İlgi Dergisi. Y. 16. S. 33. İstanbul: Shell Yayını. s. 16 – 24.
- _____. (1982, 7). İki Kardeş Hattatımız: Hatip Ömer Vasfî Efendi (1880 – 1928), Neyzen Emin Efendi (1883 – 1945). Kök Dergisi. Y. 2. S. 17. İstanbul: Elif Matbabası. s. 5 – 9.
- _____. (1982, 7). Mevlevilikte Sanat. Boğaziçi Aylık Kültür ve Sanat Dergisi. Y. 1. S. 1. İstanbul: Boğaziçi Yayınları. s. 15 – 17.
- _____. (1982, 8). Mevlevilikte Mûsikî. Boğaziçi Aylık Kültür ve Sanat Dergisi. Y. 1. S. 2. İstanbul: Boğaziçi Yayınları. s. 25.

- _____. (1982, 9). İki Kardeş Hattatımız: Hatip Ömer Vasfî Efendi (1880 – 1928), Neyzen Emin Efendi (1883 – 1945). Kök Dergisi. Y. 2. S. 18. İstanbul: Elif Matbabası. s. 12 – 19.
- _____. (1982, 10-12). Mahmud Celâleddin (? – 1829). Kök Dergisi. Y. 2. S. 20 – 22. İstanbul: Elif Matbabası. s. 14 – 17.
- _____. (1982, 10-12). Türk Hat Sanatını Yaşatmalıyız. Kök Dergisi. Y. 2. S. 20 – 22. İstanbul: Elif Matbabası. s. 12 – 13.
- _____. (1983). Hattat Hâmid Aytaç. Suffe Kültür ve Sanat Yıllığı. [y. y., y. y.], İstanbul: Suffe Yayınları. s. 398 – 399.
- _____. (1984). Türk Hat Sanatını Yaşatmalıyız. İstanbul: İnanç Dergisi. S. 1. s. 26 – 29.
- _____. (1984, 2). Hat Sanatımıza Dair. Türk Edebiyatı Dergisi. S. 124. s. 19 – 22.
- _____. (1984, 6). Merhum Ekrem Hakkı Ayverdi İçin Rıhlet Tarihi. Türk Edebiyatı Dergisi. S. 128. İstanbul: Türk Edebiyat Vakfı Yayını. s. 61.
- _____. (1984, 7). Büyük Reis Şânındadır... İstanbul: Kubbealtı Akademisi Mecmuası. Y. 13. S. 3. s. 109 – 116.
- _____. (1984, 7). Kaybettiğimiz Müzehhib Muhsin Demironat. Lale Dergisi. S. 2. İstanbul: Türkp petrol Vakfı Yayını. s. 12 – 20.
- _____. (1984, 12). Türk Hat Sanatını Yaşatmalıyız. Ajans-Türk. S. 209. İstanbul: Ajans- Türk Matbaası. s. 8 – 9.
- _____. (1985). Mustafa Düzgünman. Doğuş Dergisi. S. 19. Ankara: Doğuş Yayınevi. s. 12 – 13.
- _____. (1986). İslam Sanatında Hilve. Altınoluk Dergisi. S. 9. İstanbul: Erkam Yayın. s. 40 – 41.
- _____. (1986, 4). Merhum Süheyl Ünver İçin Mücevher Vefat Tarihi-1406 H. Türk Edebiyatı Dergisi. S. 150. İstanbul: Türk Edebiyat Vakfı Yayını. s. 37.
- _____. (1986, 11). Yeni Câmî Sebîlinin Kitâbesi. Lale Dergisi. S. 4. İstanbul: Türkp petrol Vakfı Yayını. s. 14 – 17.
- _____. (1988, 4). Ebrûnun Ustası Mustafa Düzgünman. Antika Dergisi. Y. 3. S. 36. İstanbul: Mısırlı Yayınevi. s. 6. İngilizcesi s. 8'de.
- _____. (1988, 12). Hâtırâlardaki Süheyl Ünver. Lâle Dergisi. S. 6. İstanbul: Türkp petrol Vakfı Yayını. s. 31 – 39.

- _____. (1988, 12). Sultan Üçüncü Ahmed'in Yazdırdığı Mushaf. Türkiye İş Bankası Kültür ve Sanat Dergisi. Y. 1. S. 1. s.70 – 74. İngilizcesi s. 91 – 92'de.
- _____. (1990, 12). Ölümünün 50. Yılında Hattat Hulûsi Efendi. Lâle Dergisi. S. 7. İstanbul: Türkp petrol Vakfı Yayını. s. 15 – 20.
- _____. (1993, 4-7). İntikal Tarihi. İstanbul: Kubbealtı Akademi Mecmuası. Y. 22. S. 2 – 3. s. 8.
- _____. (1995). Kanûnî Devrinde Hat Sanatımız: Kanûnî Sultan Süleyman'ın 500. Doğum Yılı. Antik Dekor Dergisi. S. 29. İstanbul: Antik A. Ş. s. 29 – 30.
- _____. (1995). Yeni Yönetmelik: Özel Koleksiyonculuğu Değil, Kaçakçılığı Teşvik Edecek. Antik Dekor Dergisi: Antika, Dekorasyon ve Sanat Dergisi S. 29. İstanbul: Antik A.Ş. s. 30.
- _____. (1996). Sabancı Koleksiyonu'ndan Dört Hat Şaheseri. P: Sanat Kültür, Antika Dergisi. Y. 1 (Bahar). İstanbul: Raffi Portakal Sanat ve Kültür Evi. s. 96 – 99.
- _____. (1996, 10). Kuba Mescidi Kitâbesi. İstanbul: Kubbealtı Akademisi Mecmuası. S. 100. s. 66 – 70.
- _____. (1997, 12). Türk Hat Sanatı: İncelikleri ve Bedii Değerleri = The Art of Turkish Calligraphy: Its subtleties and Aesthetic values. Aris 1. Y. 1. S. 3. s. 54 – 67.
- _____. (1998, Kış). Hâfız Osman'ın Üçüncü, Yesârî'nin İkinci Ölüm Yüzyıldönümleri. P: Sanat, Kültür, Antika Dergisi. S. 12. İstanbul: Raffi Portakal Sanat ve Kültür Evi. s. 140 – 147.
- _____. (1998, Kış). Maktalar. P: Sanat, Kültür, Antika Dergisi. S. 12. İstanbul: Raffi Portakal Sanat ve Kültür Evi. s. 136 – 139.
- _____. (1998, Bahar). Altın Harfler Sergisinden Osmanlı Hat Şaheserleri. P: Sanat, Kültür, Antika Dergisi. S. 10. s. 120 – 131.
- _____. (1998, 4). Türk Hat Sanatı. V: Very Important Person Magazin. Y. 13. S. 54. s. 140 – 144.
- _____. (1998, Yaz). Kâğıt Makasları. P: Sanat, Kültür, Antika Dergisi. S. 10. İstanbul: Raffi Portakal Sanat ve Kültür Evi. s. 112 – 115.
- _____. (1998, 9). Sabancı Hat Koleksiyonu Metropolitan Müzesinde = Sabancı Calligraphy Collection at the Metropolitan Museum. Skylife. Y. 17. S. 128. s. 74 – 80.

- _____. (1998, Güz). Kalemтірашлар. P: Sanat, Kùltùr, Antika Dergisi. S. 11. İstanbul: Raffi Portakal Sanat ve Kùltùr Evi. s. 128 – 131.
- _____. (1998, 9-12). Cumhuriyet Devrindeki Türk Hat Sanatı. Yeni Türkiye: Cumhuriyet Özel Sayısı IV. 4. S. 23 – 24. İstanbul: Yeni Türkiye Yayını. s. 3173 – 3176.
- _____. (1998, 10). Zarurî Bir Cevap. Aksiyon Dergisi. S. 202. İstanbul: Feza Gazetecilik. s. 7.
- _____. (1998, 12-18 Aralık). Yakın Plan: Uğur Derman. Beşir Ayvazoğlu. Aksiyon Dergisi. S. 201. İstanbul: Feza Gazetecilik. s. 56 – 57.
- _____. (1999). The Art of the Ottoman Calligraphy. P: Sanat, Kùltùr, Antika Dergisi. Autumn-Winter. İstanbul: Raffi Portakal Sanat ve Kùltùr Evi. s. 50 – 65.
- _____. (1999). Tools and Materials Employed in Calligraphy. P: Sanat, Kùltùr, Antika Dergisi. S. 2. Autumn-Winter. İstanbul: Raffi Portakal Sanat ve Kùltùr Evi. s. 66 – 71.
- _____. (1999, 1). Osmanlı'nın Amerika'daki Yâdigârı. Antik ve Dekor: Antika, Dekorasyon ve Sanat Dergisi. S. 50. İstanbul: Antik A.Ş. s. 146 – 148.
- _____. (1999, 3). Geleneği Yaşatan Bir İstanbul Beyefendisi: Uğur Derman. Meltem Cansever. Marie Claire Maison. S. 20 s. 36 – 37.
- _____. (1999, 3). M. Uğur Derman Anlatıyor: Ben İki Nesil Arasında Köprü Oldum. Söyleşen Beşir Ayvazoğlu. Türk Edebiyatı Dergisi. S. 305. s. 16 – 21.
- _____. (1999, 7-8). Yazıyı Sanat Katına Çıkardılar. Hürriyet Gösteri Dergisi. S. 212. İstanbul: Hürriyet Yayınları. s. 64 – 69.
- _____. (2000). Hat San'atının Büyük İsimlerinden Sâmi Efendi. Akademik Araştırmalar Dergisi: Osmanlı Özel Sayısı, Şubat-Temmuz S. 4-5. İstanbul: Maestro İnsan Kaynakları. s. 473 – 485.
- _____. (2000). Osmanlı Türklerinde Hat Sanatı. Yeni Türkiye: 701 Osmanlı Özel Sayısı IV. Ankara: Yeni Türkiye Yayıncılık Kùltùr ve Sanat. 6 (34). s. 589 – 594.
- _____. (2000, 2-7). Hat Sanatının Büyük İsimlerinden: Sâmi Efendi. Akademik Araştırmalar Dergisi (Osmanlı Özel Sayısı). Y. 2. S. 4-5. s. 473 – 485; İngilizce özet s. 486.
- _____. (2006, 4). Toygartepesi'ndeki Ev. Türk Edebiyatı Dergisi. S. 389. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları. s. 24 – 32.

- _____. (2006, 7). Hüseyin Hâşim Bey'in Tanbûrî Cemil Bey Hakkındaki Rübâileri. Türk Edebiyatı Dergisi. S. 393. İstanbul: Kelebek Matbaacılık. s. 65 – 67.
- _____. (2007). Ölümünün 200. Yıldönümünde Hattat İsmâil Zühdi. P Dergisi. S. 43. İstanbul: Portakal Kültür Sanat. s. 88 – 89.
- _____. (2008). Bir Levhanın Hatırlattıkları. Türk Edebiyatı Dergisi. S. 413. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları. s. 13 – 16.
- _____. (2008). Bir Levhanın Hatırlattıkları Zeyl. Türk Edebiyatı Dergisi. S. 415. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları. s. 41 – 42.
- _____. (2008). Mâhir Hoca'ya göre Cenab Şahâbeddin. Türk Edebiyatı Dergisi. S. 412. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları. s. 26 – 27.
- _____. (2010, 11). Elli Yıllık Can Kardeşim Hasan Âli Göksoy. Türk Edebiyatı Dergisi. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları. S. 445. s. 58 – 62.
- _____. (2011, 5). Hattat Mahmud Celaledin Efendi. Antik & Dekor. İstanbul: Antik A.Ş. S. 126. s. 108 – 114.
- _____. (2013, 12). Osmanlı Devrinin Adalı Hattatları. Türklük Bilgisi Araştırmaları- Journal of Turkish Studies. (neş. Selim S. Kuru- Bâki Tezcan). Cambridge [Mass.] : Harvard University Print. s. 397 – 405.
- _____. (2020). Çocukluğumun Bursası. Bursa Günlüğü Dergisi. Bursa: BBB Yayınları. S. 9. s. 4 – 7.
- _____. (2020, 7). Mustafa Râkım'ın Bilinmeyen Hilyesi. Cins Dergisi. İstanbul: Ketebe Yayınları. S. 58. s. 33 – 36.
- _____. (2021). 1897'deki Türk-Yunan Harbinden İki Latîf Hâtırâ. Hece Dergisi. Ankara: Hece Yayıncılık. S. 294. C. 2. s. 1332 – 1336.

3.5.4. Bildirileri

- Derman, U. (1973). Hat Tarihimizde Hattat İmzâ ve Şecereleri. (VII: 25-29 Eylül 1970) Türk Tarih ve Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler. Ankara: Türk Tarih Kurumu. C. 2. s. 727 – 732.
- _____. (1973). Türk Yazı Sanatında İcâzetnâmeler ve Taklîd Yazılar. (VII: 25-29 Eylül 1970) Türk Tarih ve Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler. Ankara: Türk Tarih Kurumu. C. 2. s. 716 – 727.

- _____. (1975). Osmanlı Devri Şehir ve Menzil Yollarında İstirahat ve İbadet Yerleri (Namazgâhlar). Atatürk Konferansları. (V: 1971-1972: Ankara). Ankara: Türk Tarih Kurumu. s. 281 – 298.
- _____. (1977). Ressam Ali Rıza Bey'in İstanbul'u. Atatürk Konferansları (VII: Haziran 1973 – 1974: Ankara). Ankara: Türk Tarih Kurumu. s. 151 – 161.
- _____. (1980). Yazı Sanatının Eski Matbaacılığımıza Akisleri. Türk Kütüphâneciler Derneği Basım ve Yayıncılığımızın 250 Yılı Bilimsel Toplantısı (10 – 11 Aralık 1979. Ankara): Bildiriler. Ankara: Türk Kütüphâneciler Derneği. s. 97 – 118.
- _____. (1982). Türk Hat Sanatını Yaşatmalıyız. Millî Kültür Şûrası: Kurum Görüşü ve Kurum Temsilcisi Bildirileri, Kişisel Bildiriler (1: 23 – 27 Ekim 1982: Ankara). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı. s. 379 – 382.
- _____. (1983). Padişah Tuğralarındaki Şekil İnkılâbına Dair Bilinmeyen Bazı Gerçekler. Türk Tarih Kongresi (VIII: 11 – 15 Ekim 1976: Ankara): Kongreye Sunulan Bildiriler. Ankara: Türk Tarih Kurumu. s. 1613 – 1618.
- _____. (1987). Richness of Form in “Hilyat al-Nabi” Plates : (Hilye). The 8 th International Congress of Turkish Art, Summaries (8: 26 September 1987: Cairo). İstanbul: [y.y]. s. 143.
- _____. (1987). XVI. Yüzyılda Hat Sanatı. Mimar Sinan Dönemi Türk Mimarlığı ve Sanatı Sempozyumu Bildiri Özetleri Kitabı (7-9 Mayıs 1987). İstanbul:[y.y]. s. 17.
- _____. (1987). Yazma Eserlerde Kullanılan Âlet ve Malzemeye Dair. Fırat Havzası Yazma Eserler Sempozyumu (5-6 Mayıs 1986) Bildiriler. Elazığ: Fırat Üniversitesi. s. 15 – 33.
- _____. (1988). Celî Dîvânînin Tekâmülüne Dair. Tarih Boyunca Paleografya ve Diplomatik Semineri Bildirileri (30 Nisan-2 Mayıs 1986: İstanbul). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi. s. 15 – 18.
- _____. (1989). Mimar Sinan'ın Eserlerinde Hat Sanatı. Vakıf Haftası Türk Vakıf Medeniyeti Çerçevesinde Mimar Sinan ve Dönemi Sempozyumu (VI: 5-8 Aralık, 1988). İstanbul: Vakıflar Genel Müdürlüğü. s. 287 – 292.
- _____. (1990). Sultan İkinci Mahmud'un Hattatlığı. Sultan İkinci Mahmud ve Reformları Semineri (28-30 Haziran 1989: İstanbul): Bildiriler. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi. s. 37 – 47.

- _____. (1991). Râkım'ın Celî Sülûs Kuşaklarına Dair. Türk Sanatları Kongresi (IX: 23-27 Eylül 1991: İstanbul): Kongreye Sunulan Tebliğler, Bildiri Özetleri. Ankara: Kültür Bakanlığı. s. 68.
- _____. (1994). Sultan İkinci Abdülhamid Devrinde Hat ve Tezyînî Sanatlarımız. Sultan İkinci Abdülhamid ve Devri Semineri (27-29 Mayıs 1992: İstanbul): Bildiriler. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi. s. 85 – 92.
- _____. (1995). Râkım'ın Celî Sülûs Kuşaklarına Dair. 9. Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi: Bildiriler. Ankara: Kültür Bakanlığı. C. 2. s. 47 – 50.
- _____. (1995). Selçuklu'dan Osmanlı'ya Celî Sülûs Hattının Gelişimi. Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri (IV: 25-26 Nisan 1994. Konya). Konya: Selçuk Üniversitesi Rektörlüğü. s. 91 – 96.
- _____. (1996). Süleymaniye Câmii'nde Hat Sanatı. Architectural Heritage Today = Mimarî Mirasın Bugünü: İstanbul – Süleymaniye & amp; Master 2004. Program Report = Program Raporu 95. İstanbul: İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi. s. 303 - 305. İngilizce Özet: Calligraphy in the Süleymaniye Mosque. s. 305.
- _____. (1997). Hâmid Bey. Hattat Hâmid Aytâç (Âmidî) Anma Paneli-Eylül 1996. İstanbul: Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi. s. 33 – 56.
- _____. (1997). Türk İslâm Sanatında Modernleşme veya Redd-i Miras Tebliğinin Müzakeresi. İslâm ve Modernleşme: II. Kutlu Doğum İlmi Toplantısı. İstanbul: İslâmî Araştırmalar Merkezi. s. 343 – 345.
- _____. (1999). A Remarkable Collection Calligraphy of Mashq. Art Turc = Turkish Art: 10 th International Congress of Turkish Art = 10é Congres International d'Art Turc: Geneva = Genève, 17-23 September 1995 = 17-23 Septembre 1995: Actes = Proceedings. Ed. François Déroche ve öte. Genève: Fondation Max van Berchem. s. 252– 259.
- _____. (1999). Hattat Derviş Abdi'nin Türkçe Şehnâme Nüshası. Üçüncü Türk Kültürü Kongresi Bildiriler: (3: 25-29 Eylül 1993: Ankara). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları. C. II. s. 715 – 718.

- _____. (1999, 8). XVI. Yüzyılın “Taşınabilir” En Büyük Osmanlı Hattı. XI. Milletlerarası Türk Sanatı Kongresi (23-28 Ağustos 1999: Utrecht): Bildiri Özetleri. Utrecht. [y.y.]. s.31.
- _____. (2000). Eyüpsultan Reşâdiye Nümûne Mektebi’nin Kazınmış Kitâbesine Dair. Eyüp Sultan Sempozyumu: III: Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla, Tebliğler. İstanbul: Eyüp Belediyesi. C. 3. s. 170 – 175.
- _____. (2000). Piyer Loti Kitâbesi ve Ta’lik Hattına Dâir Bir Mülâhaza. IV. Eyüpsultan Sempozyumu: (IV. 05-07 Mayıs 2000): Tebliğler. İstanbul: Eyüp Belediyesi Yayınları. s. 278 – 283.
- _____. (2003). Mütefennin Bir Şeyh Tipi: Hezârfen Edhem Efendi. I. Türk Bölüm ve Teknoloji Târihi Kongresi Bildirileri (15-17 Kasım 2001). İstanbul 2003. s. 165-169.
- _____. (2003, 4). Vâkıfları Anma Toplantısı (5 Nisan 2003, Cumartesi). (Kubbealtı Vakfı’nda yapılan konuşma metni). Ömrümün Bereketi: 2. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı. s. 233 – 235.
- _____. (2003, 6). Ununtulan Bir Mevlevî: Murtazâ Elker. X. Millî Mevlânâ Kongresi (Haziran, 2003) Tebliğler. Konya 2003. C. 2. s. 41 – 53.
- _____. (2004). Hezârfen Hattat Üsküdarlı Necmeddin Okyay. Uluslararası Üsküdar Sempozyumu 1. (23-25 Mayıs 2003) Bildiriler. C. 2. İstanbul 2004. s. 182 – 194.
- _____. (2004, 9). İslâm Yazılarının Türk Kültüründeki Yeri. Bişkek: II. Milletlerarası Türk Medeniyeti Kongresi. Ömrümün Bereketi: 4. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı. s. 174 – 185.
- _____. (2004, 10). Doğumunun 200. Yıl Dönümünde Mehmed Şakir Recâi Efendi. (2.10.2004’de IRCICA’da verilen konferansın metni). Ömrümün Bereketi: 2. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı. s. 259 – 269.
- _____. (2006, 2). İstanbul’un Osmanlı Devri Kitâbeleri. (Osmanlı Bankası Müzesi’nde verilen konferans metni). Ömrümün Bereketi: 4. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı. s. 338 – 357.
- _____. (2008, 11). Âkif Bey için Yazılmış Bir Mersiye ve Târih Manzûmesi. Uluslararası Mehmed Âkif Sempozyumu Bildiriler Kitabı (19-21 Kasım 2008). Burdur 2009. s. 773 – 779.

- _____. (2009). Buhârâ'nın Vabkenti'nden Üsküdar'ın Sultantepeci'ne. Uluslararası Üsküdar Sempozyumu VI. (6-9 Kasım 2008) Bildiriler. C. 2. İstanbul 2009. s. 95 – 100.
- _____. (2009). Türk Hat San'atının Mısır'da Hayranlık Uyandıran Bir Nümûnesi. 6. Uluslararası Türk Kültürü Kongresi Bildirileri. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları. C. 3. s. 1231 – 1242.
- _____. (2010). Said Paşa İmâmı. Yazılışının 600. Yılında Bir Kutlu Doğum Şâheseri U. A. Sempozyumu (2009). Ankara 2010. s. 520 – 529.
- _____. (2011). İbnülemin Mahmud Kemâl Bey'e Dâir. İbnülemin'in 50. vefat yıldönümü dolayısıyla İ. Ü. Edebiyat Fakültesi'ndeki anma toplantısında yapılan konuşmanın metni (2007). Ömrümün Bereketi:1 (2011). İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı. s. 455 – 459.
- _____. (2015). Çocukluğumun ve Gençliğimin Hayâl Şehri: Üsküdar. Uluslararası Üsküdar Sempozyumu VIII (21- 23 Kasım 2014 – Bildiriler). İstanbul: Üsküdar Belediyesi. C. 1. s. 29 – 41.
- _____. (2018). Sultan Reşad ve Hat San'atı. Sultan V. Mehmed Reşad ve Dönemi Sempozyumu. İstanbul: TBMM Milli Saraylar Yayınları. C. 3. s. 1182 - 1201.

3.5.5. Yayınlanmamış Bildiriler

- Derman, U. (1964, 30 Mayıs). Hat Sanatımız. İstanbul: İstanbul İmam Hatip Ortaokulu.
- _____. (1966, 9 Eylül). Kanûnî Devrinde Yazı Sanatımıza Bir Bakış. İstanbul: Türk Tarih Kurumu Kanûnî Semineri.
- _____. (1967, 25 Mayıs). Türk Hat Sanatı. İstanbul: Yüksek İslâm Enstitüsü.
- _____. (1969, 26 Kasım). Üniversite Kütüphânesinde Mevcut Nâdide Eserlere Bir Bakış. İstanbul: Türk Kütüphâne Haftası.
- _____. (1969, 28 Kasım). Yazı Sanatımız 1-2. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesi.
- _____. (1970, 25 Aralık). Yazı Sanatımız 1. İstanbul: Kubbealtı Akademik Seminerleri.
- _____. (1971, 8 Ocak). Yazı Sanatımız 2. İstanbul: Kubbealtı Akademik Seminerleri.
- _____. (1971, 15 Ocak). Yazı Sanatımız 3. İstanbul: Kubbealtı Akademik Seminerleri.
- _____. (1971, 29 Ocak). Yazı Sanatımız 4. İstanbul: Kubbealtı Akademik Seminerleri.

- _____.(1971, 21 Mayıs). İstanbul Üniversitesi Kütüphânesinde Türk Tezhip ve Minyatürlü Sanat Eserlerimiz. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- _____.(1971, 20 Aralık). Yazı, Tezhip, Cilt ve Minyatür Sanatımızdan Örnekler. İstanbul: Türkiye Sanarserverler Derneği.
- _____.(1973, 22 Şubat). Türk Yazı, Tezhip, Cilt ve Ebrû Sanatlarına Toplu Bir Bakış. İstanbul: Amerikan Kültür Merkezi.
- _____.(1973, 28 Şubat). Türk Kitap Sanatları Üzerine Bir Sohbet. İstanbul: Fransız Kültür Merkezi.
- _____.(1974, 17 Mayıs). Türk Ebrûculuk Tarihi. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- _____.(1974, 26 Kasım). Türk Ebrûculuk Tarihi. İstanbul: Kubbealtı Akademik Seminerleri.
- _____.(1975, 11 Nisan). Tarihimizde Kullanılan Yazı Âlet ve Malzemesi. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- _____.(1975, 30 Kasım). Ölüm Yıldönümünde Mehmed Âkif. İstanbul: Kubbealtı Akademik Seminerleri.
- _____. (1976, 6 Nisan). Türk Hat Sanatı. Kahire: Aynşems Üniversitesi.
- _____. (1976, 8 Nisan). Türk Hat Sanatı. Kahire: el-Ezher Üniversitesi.
- _____. (1977, 11 Ocak). Türk Hat Sanatı Hakkında. İstanbul: Kubbealtı Akademik Seminerleri.
- _____. (1978, 30 Mayıs). Osmanlı Tuğraları Hakkında Bir Sohbet. İstanbul: Topkapı Sarayı Müzesi Sanat Tarih Araştırmaları Semineri.
- _____. (1978, 2-6 Ekim). Yazı Sanatımızda Hilve. [I]. Millî Türkoloji Kongresi.
- _____. (1979, 24-29 Eylül). Yazı Sanatının Eski Matbaacılığımıza Akisleri. [II]. Milletlerarası Türkoloji Kongresi.
- _____. (1980, 10 Ekim). Türk Sanatında Murakkalar. [III]. Millî Türkoloji Kongresi.
- _____. (1981, 9 Haziran). Hat ve Tezhip Sanatına Giriş. Geneve: Salle Simon Patino.
- _____.(1981, 16-17 Haziran). Hat ve Tezhip Sanatına Giriş. London: Commonwealth Institute.
- _____. (1981, 25 Haziran). Hat ve Tezhip Sanatına Giriş. Milano: Centro di Ricerca per il Teatro.
- _____. (1981, 19-23 Eylül). Şeyh Hamdullah Yazılarına Dâir Bir Mülâhaza. [IV]. Millî Türkoloji Kongresi.

- _____. (1982, 5 Ocak). Sanat Tarimizden Çehreler. İstanbul: Kubbealtı Akademik Seminerleri.
- _____. (1982, 16 Haziran). XVI. Yüzyılda Saray Hat Sanatı. İstanbul: Topkapı Sarayı Müzesi Sanat Tarih Araştırmaları Semineri.
- _____. (1982, 20-25 Eylül). Sultan III. Ahmed'in Tuğra Albümü. [V]. Milletlerarası Türkoloji Kongresi.
- _____. (1983, 22 Ocak). Üstâd Necmeddin Okyay'ın Sanat Dünyası. İstanbul: Sadberk Hanım Müzesi.
- _____. (1983, 12 Nisan). Doğumunun 100. Yılında Necmeddin Okyay. Ankara: Ankara Resim Heykel Müzesi.
- _____. (1984, 7 Haziran). XVII. Yüzyılda Saray Hat Sanatı. İstanbul: Topkapı Sarayı Müzesi Sanat Tarih Araştırmaları Semineri.
- _____. (1984, 26-29 Eylül). Yirmibirinci Ölüm Yıldönümünde Hattat Halim Özyazıcı. [VI]. Milletlerarası Türkoloji Kongresi.
- _____. (1985, 23-28 Eylül). Yeni Câmî Çeşme ve Sebilinin Kitâbesine Dâir. [VII]. Milletlerarası Türkoloji Kongresi.
- _____. (1986, 4 Aralık). Eserleriyle Müzehhibe Rikkat Kunt. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Konferansları.
- _____. (1987, 17 Ocak). Türk Sanatında Hilyeler. İstanbul: Sadberk Hanım Müzesi.
- _____. (1988, 27 Nisan). Fennü'l-Hattı Inde'l-Etrâke'l Osmaniyyîn. Baghdad: Baghdad International Festival for Arabic Calligraphy and Islamic Ornamentation.
- _____. (1988, 1 Haziran). XVI. Yüzyıldan İki Hat Sanatkârı. İstanbul: Topkapı Sarayı Müzesi Sanat Tarih Araştırmaları Haberleşme Semineri.
- _____. (1988, 24 Ekim). Celî Yazılar. İstanbul: Uluslararası Antika ve Sanat Fuarı.
- _____. (1989, 30 Mayıs). Hattat Abdullah bin İlyas Üzerine. İstanbul: Topkapı Sarayı Müzesi Sanat Tarih Araştırmaları Haberleşme Semineri.
- _____. (1989, 2 Kasım). Yazı Âlet ve Malzemeleri. İstanbul: Uluslararası Antika ve Sanat Fuarı.
- _____. (1992, 1-6 Haziran). Sultan Reşad'ın Yazdırdığı Saray Kütüphânesindeki Eserler. İstanbul: Topkapı Sarayı Müzesi Sanat Tarih Araştırmaları Haberleşme Semineri.

- _____. (1992, 2 Aralık). Hat Sanatı. Kuweyt: Kuweyt Millî Müzesi.
- _____. (1993, 23 Ocak). Medrsetü'l Hattatîn Üzerine. İstanbul: İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırmaları Merkezi.
- _____. (1994, 24 Ocak). Sibirya'dan Esintiler. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Konferansları.
- _____. (1994, 5 Nisan). İstanbul Üniversitesi Kütüphânesindeki Kıymetli Yazma Eserlere Toplu Bir Bakış. İstanbul: Kütüphâne Haftası.
- _____. (1994, 14 Mayıs). İbnülemin Mahmud Kemal İnal'ın Vakıf, Kütüphânecilik, Edebiyat ve Sanat Anlayışı (sinevizyon gösterisi). İstanbul: İbnülemin Mahmud Kemal İnal'ın Vakıf Şeref Âzâlığı Merasimi
- _____. (1994, 12 Ekim). Hat Sanatı. İslâmâbad: Birinci Milletlerarası Sanatkârlar İşbaşında Festivali.
- _____. (1994, 24 Aralık). Karakurum Dağlarında (sinevizyon gösterisi). İstanbul: İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırmaları Merkezi.
- _____. (1995, 17 Şubat). Ölümünün 50. Yılında Neyzen Emin Dede. İstanbul: İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırmaları Merkezi.
- _____. (1995, 24 Nisan). Koleksiyoncu Olarak Ekrem Hakkı Ayverdi. İstanbul: Tarık Zafer Tunaya Kültür Merkezi Söyleşileri.
- _____. (1995, 28 Mayıs). İstanbul Kitâbeleri. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi İstanbul Toplantıları.
- _____. (1995, 2 Aralık). Nâdide Yazmalarımızla Başbaşa. İstanbul: Beyazıt Devlet Kütüphânesi.
- _____. (1997, 1 Ekim). Hat Sanatında Osmanlı Mektebi. Tunus: Beytü'l-Hikme.
- _____. (1998, 20-21 Mayıs). Hat Sanatı 1-2. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- _____. (1998, 14-15 Aralık). İslâmi Hat Sanatı 1-2. Abu Dabu: Güzel Sanatlar Merkezi.
- _____. (1998, 17 Aralık). İslâmi Hat Sanatı. Eş-Şarika = Şarja: Şarja Kültür Merkezi.
- _____. (1998, 19 Aralık). Hâfız Osman ve Yesârî'yi Anma Toplantısı. İstanbul: İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırmaları Merkezi.
- _____. (1999, 4-8 Ekim). Osmanlı Çağında Hat Sanatı ve Hattatlara Dâir Yapılan Araştırmalar. Ankara: Türk Tarih Kongresi.

- _____. (1999, 8 Ekim). The Ottoman Tradition of Calligraphy and its Latest Representative Necmeddin Okyay. Boston: Arthur M. Sackler Auditorium Harvard.
- _____. (1999, 6 Kasım). Muhsinzâde'nin Yüzüncü, Yesârizâde'nin Yüzellinci Vefat Yıldönümleri. İstanbul: İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırmaları Merkezi.
- _____. (1999, 18-21 Kasım). Osmanlı Şiirinden Osmanlı Hattına Akisler. İstanbul: Osmanlı Dünyasında Şiir Milletlerarası Sempozyumu.
- _____. (1999, 7 Aralık). Vakıfların Uhdesindeki Hat Eserlerinin Geleceği. Ankara: Türkiye Vakıflar Şûarası.
- _____. (2000, 21 Nisan). Yazı Âlet ve Malzemesi. Adapazarı: Sakarya Üniversitesi.
- _____. (2000, 6 Mayıs). Piyer Loti Kitâbesi. İstanbul: Eyüpsultan Sempozyumu.

3.5.6. Ansiklopedi Maddeleri

- Derman, U. (1969). A: Elif Harfinin Muhtelif Yazı Nevilerindeki Şekilleri. İstanbul: Meydan Larousse. S. 1. s. 1 – 2.
- _____. (1970). Hâfız Osman. Türk Ansiklopedisi. C. 18. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. s. 307 – 308.
- _____. (1970). Hakkâklık. Türk Ansiklopedisi. C. 18. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. s. 330 – 331.
- _____. (1970). Halkâr. Türk Ansiklopedisi. C. 18. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. s. 409 – 411.
- _____. (1970). Hamdullah Efendi, Şeyh. Türk Ansiklopedisi. C. 18. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. s. 435 – 436.
- _____. (1971). Hasan Çelebi. Türk Ansiklopedisi. C. 19. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. s. 11.
- _____. (1971). Hasan Rıza Efendi. Türk Ansiklopedisi. C. 19. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. s. 27.
- _____. (1971). Hasan-ı Üsküdarî. Türk Ansiklopedisi. C. 19. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. s. 30.
- _____. (1971). Hasan-ı Üsküdarî (Sâni). Türk Ansiklopedisi. C. 19. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. s. 30.

- _____. (1971). Haşım Efendi, Mehmed. Türk Ansiklopedisi. C. 19. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. s. 48.
- _____. (1971). Hat, Hattat. Türk Ansiklopedisi. C. 19. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. s. 49 – 60.
- _____. (1971). Hatâi. Türk Ansiklopedisi. C. 19. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. s. 61.
- _____. (1971). Hokka. Türk Ansiklopedisi. C. 19. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. s. 326 – 427.
- _____. (1971). Hulûsi Efendi. Türk Ansiklopedisi. C. 19. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. s. 374.
- _____. (1971). Hüseyin, Haffazâde. Türk Ansiklopedisi. C. 19. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. s. 414.
- _____. (1971). Hüseyin Haşım Bey. Türk Ansiklopedisi. C. 19. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. s. 418.
- _____. (1971). Hüseyin-i Hablî. Türk Ansiklopedisi. C. 19. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. s. 427.
- _____. (1972). Esmâ İbret. Türk Ansiklopedisi. C. 20. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. s. 14.
- _____. (1972). İbrahim Şevki. Türk Ansiklopedisi. C. 20. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. s. 9.
- _____. (1972). İlmi Efendi. Türk Ansiklopedisi. C. 20. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. s. 101.
- _____. (1972). İmâdü'l Hasenî Mîr İmâd. Türk Ansiklopedisi. C. 20. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. s. 103.
- _____. (1972). İmâmzâde Mehmed. Türk Ansiklopedisi. C. 20. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. s. 104.
- _____. (1972). İmâm Mehmed, Muhammedü'l-İmâm. Türk Ansiklopedisi. C. 20. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. s. 104.
- _____. (1972). İsmail Ağakapılı. Türk Ansiklopedisi. C. 20. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. s. 302 – 303.
- _____. (1972). İsmail Nefeszâde. Türk Ansiklopedisi. C. 20. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. s. 303.

- _____. (1972). İsmail Zühdi 1. Türk Ansiklopedisi. C. 20. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. s. 313.
- _____. (1972). İsmail Zühdi 2. Türk Ansiklopedisi. C. 20. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. s. 313 – 314.
- _____. (1972). İs Mürekkebi. Türk Ansiklopedisi. C. 20. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. s. 222 – 223.
- _____. (1973). Kakmacılık. Türk Ansiklopedisi. C. 21. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. s. 125 – 126.
- _____. (1973). Kalem. Türk Ansiklopedisi. C. 21. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. s. 149 – 153.
- _____. (1973). Kalemtraş. Türk Ansiklopedisi. C. 21. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. s. 154 – 155.
- _____. (1975). Makta. Türk Ansiklopedisi. C. 23. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. s. 204.
- _____. (1975). Mahmud Celaledin Efendi. Türk Ansiklopedisi. C. 23. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. s. 172 – 173.
- _____. (1975). Murakka. Türk Ansiklopedisi. C. 23. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. s. 448.
- _____. (1976). Mustafa Vâsıf, Çömez. Türk Ansiklopedisi. C. 24. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. s. 504.
- _____. (1977). Mühre. Türk Ansiklopedisi. C. 25. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. s. 24.
- _____. (1977). Mühür ve Mühürcülük. Türk Ansiklopedisi. C. 25. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. s. 24 – 26.
- _____. (1977). Mürekkeb. Türk Ansiklopedisi. C. 25. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. s. 36.
- _____. (1977). Müsenna. Türk Ansiklopedisi. C. 25. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. s. 38.
- _____. (1977). Okyay Necmeddin. Türk Ansiklopedisi. C. 25. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. s. 409 – 410.
- _____. (1977). Osman Nuri Efendi (Hâfız Kayışzâde). Türk Ansiklopedisi. C. 26. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. s. 80.

- _____. (1977). Ömer Vasfî Efendi (ö. 1825). Türk Ansiklopedisi. C. 26. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. s. 266 – 267.
- _____. (1977). Ömer Vasfî Efendi (1880 – 1928). Türk Ansiklopedisi. C. 26. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. s. 267.
- _____. (1978). Râkım Efendi, Ahmed. Türk Ansiklopedisi. C. 27. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. s. 213.
- _____. (1978). Rasim, Mehmed Eğrikapılı. Türk Ansiklopedisi. C. 27. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. s. 230 – 231.
- _____. (1981). Sülüs. Türk Ansiklopedisi. C. 30. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. s. 111 – 113.
- _____. (1988). Abdullah Amâsî: XVI. Yüzyıl Osmanlı Hattatı. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 1. İstanbul: TDV Yayınları. s. 113.
- _____. (1988). Abdullah Kırımî (ö. 999 / 1591): Osmanlı Hattatı. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 1. İstanbul: TDV Yayınları. s. 113.
- _____. (1988). Abdullah Zühdi Efendi (ö. 1879): Mescid-i Nebevî'nin Yazılarını Yazan Osmanlı Hattatı. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 1. İstanbul: TDV Yayınları. s. 417.
- _____. (1988). Abdülfettah Efendi (1815 – 1896): Meşhur Osmanlı Hattatı. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 1. İstanbul: TDV Yayınları. s. 203.
- _____. (1988). Ağakapılı İsmail (ö. 1118/1706): Türk Hattatı. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 1. İstanbul: TDV Yayınları. s. 461 – 462.
- _____. (1988). Âhar: Hat, Tezhip ve Minyatür Sanatlarında Kullanılan Kâğıt Üzerine Sürülen Koruyucu Tabaka. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 1. İstanbul: TDV Yayınları. s. 485.
- _____. (1989). Ahmed Râkım Efendi (ö. 1866): Tanınmış Osmanlı Hattatı. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 2. İstanbul: TDV Yayınları. s. 117.
- _____. (1989). Akdik, Kâmil (1861 – 1941): Son dönemin Reisü'l-Hattâtın Unvânlı Meşhur Hattatı. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 2. İstanbul: TDV Yayınları. s. 234 – 236.
- _____. (1989). Ali Efendi, Çırçırılı (ö. 1906): Türk Hattatı. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 2. İstanbul: TDV Yayınları. s. 389.

- _____. (1989). Ali Haydar Bey (1802 – 1870): Türk Hattatı. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 2. İstanbul: TDV Yayınları. s. 395 – 396.
- _____. (1989). Ali Rıza Bey (1858 – 1930): Daha Çok Manzara Resimleriyle Tanınan Türk Ressamı. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 2. İstanbul: TDV Yayınları. s. 439 – 440.
- _____. (1989). Altılık. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 2. İstanbul: TDV Yayınları. s. 542 – 543.
- _____. (1989). Altunbezer, İsmail Hakkı (1873 – 1946): Son Devrin Meşhur Hattatlarından. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 2. İstanbul: TDV Yayınları. s. 543 – 544.
- _____. (1991). Ârif Bey, Çarşanbalı (ö. 1892): Son devrin hattatlarından. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 3. İstanbul: TDV Yayınları. s. 363.
- _____. (1991). Ârif Efendi, Filibeli (1830-1909): Sülüs ve Nesih Yazılarıyla Tanınmış Osmanlı Hattatı. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 3. İstanbul: TDV Yayınları. s. 364.
- _____. (1992). Kalem, Kağıd, Mürekkep. Osmanlı Ansiklopedisi. C. 1. İstanbul: İz Yayıncılık. s. 204 – 205.
- _____. (1993). Şeyh Hamdullah. Osmanlı Ansiklopedisi. C. 2. İstanbul: İz Yayıncılık. s. 92 – 94.
- _____. (1994). Derviş Abdi-i Mevlevi (ö.1057/1647): Türk Ta'lik Hattatı. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 9. İstanbul: TDV Yayınları. s. 190 – 191.
- _____. (1994). Derviş Ahmed (ö. 1127/1715): Türk Hattatı. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 9. İstanbul: TDV Yayınları. s. 191.
- _____. (1994). Derviş Ali, Büyük (ö. 1084/1673): Türk Hattatı. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 9. İstanbul: TDV Yayınları. s. 191.
- _____. (1994). Derviş Ali, İmam (ö. 1127/1715): Türk Hatattı. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 9. İstanbul: TDV Yayınları. s. 192.
- _____. (1994). Derviş Ali, Üçüncü (ö. 1200/1786): Türk Hattatı. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 9. İstanbul: TDV Yayınları. s. 192 – 193.
- _____. (1994). Derviş Mehmed, Kevkeb (ö. 1129/1717): Türk Hattatı. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 9. İstanbul: TDV Yayınları. s. 193.

- _____. (1994). Divit: Eskiden Yazı Takımlarının Korunması ve Kolayca Taşınması İçin Kullanılan Mahfaza. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 9. İstanbul: TDV Yayınları. s. 450 – 451.
- _____. (1994). Düzgünman, Mustafa (1920-1990): Son Devrin Tanınmış Ebrû ve Cilt Sanatkârı, Dinî Mûsikî İcrâcısı. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 10. İstanbul: TDV Yayınları. s. 62 – 63.
- _____. (1994). Ebrû: Kitreli Su Üzerine Serpilen Boyalarla Bezenmiş Kâğıt ve Bunu Hazırlama Sanatı. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 10. İstanbul: TDV Yayınları. s. 80 – 82.
- _____. (1994). Edhem Efendi, Hezârfen (1829-1904): Nakşibendî Şeyhi, Fen ve Sanat Adamı. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 10. İstanbul: TDV Yayınları. s. 416 – 417.
- _____. (1994). Besmele: Hat. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. İstanbul: TDV Yayınları. s. 529 – 537. Not: Besmele / Suat Yıldırım; Hat / Uğur Derman, Mustafa Uzun.
- _____. (1995). Esmâ İbret: Osmanlı Kadın Hattatlarının En Önde Geleni. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 11. İstanbul: TDV Yayınları. s. 418 – 419.
- _____. (1995). Fehmi (1860-1915): Osmanlı Hattatı. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 12. İstanbul: TDV Yayınları. s. 296 – 297.
- _____. (1995). Ferid Bey: Osmanlı Hattatı. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 12. İstanbul: TDV Yayınları. s. 392 – 393.
- _____. (1997). Hafız Osman. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 15. İstanbul: TDV Yayınları. s. 98 – 100.
- _____. (1997). Hasan Çelebi (ö. 1002/1594'ten sonra): Osmanlı Hattatı. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 16. İstanbul: TDV Yayınları. s. 312 – 313.
- _____. (1997). Hasan Rıza Efendi, Hacı (1849-1920): Âyet-berkenar Mushafıyla Tanınan Osmanlı Hattatı. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 16. İstanbul: TDV Yayınları. s. 344 – 346.
- _____. (1997). Hasan Üsküdarî (ö. 1023/1614): Osmanlı Hattatı. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 16. İstanbul: TDV Yayınları. s. 358.

- _____. (1997). Haşim Efendi, Mehmed (ö. 1845): Osmanlı Hattatı, Tuğrakeş, Sikkezen. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 16. İstanbul: TDV Yayınları. s. 408 – 409.
- _____. (1997). Hat: Arap Harflerinden Doğarak İslam Medeniyetinde Müstakil ve Olağanüstü Bir Mevki Kazanan Güzel Yazı Sanatı. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 16. İstanbul: TDV Yayınları. s. 427 – 437.
- _____. (1997). Hattat: Arap Harflerinden Doğan İslâm Yazısını Sanat Gâyesiyle Yazan ve Öğreten Kişi. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 16. İstanbul: TDV Yayınları. s. 493 – 499.
- _____. (1998). Hilye: Bilhassa Hz. Peygamber’in Fiziki Özellikleri, Bunları Anlatan Edebi Eserler ve Aynı Konuda Hüsn-i Hatla Yazılmış Levhalar İçin Kullanılan Terim. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 18. İstanbul: TDV Yayınları. s. 47 – 51.
- _____. (1998). Hokka: İçine Mürekkep Konulan Genellikle Çanak Şeklinde Küçük Kap. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 18. İstanbul: TDV Yayınları. s. 216 – 218.
- _____. (1999). Osmanlı Türkleri’nde Hat Sanatı. Osmanlı Ansiklopedisi. C. 11. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları. s. 17 – 25.
- _____. (1999). Osmanlılar’ın Renk Cümbüşü: Ebrûculuk. Osmanlı Ansiklopedisi. C. 11. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları. s. 189 – 192.
- _____. (1998). Hüseyin Hablî (ö. 1157/1744): Osmanlı Hattatı. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 18. İstanbul: TDV Yayınları. s. 547 – 548.
- _____. (2000). İbrâhim Rodosî (ö. 1201/1787): Osmanlı Hattatı. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 21. İstanbul: TDV Yayınları. s. 348 – 349.
- _____. (2000). İmam Mehmed Efendi (ö. 1052/1642): Osmanlı Hattatı. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 22. İstanbul: TDV Yayınları. s. 194.
- _____. (2001). İsmâil Zühdi, Eski (ö. 1144/1731): Osmanlı Hattatı. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 23. Ankara: TDV Yayınları. İstanbul: TDV Yayınları. s. 124 – 125.
- _____. (2001). İsmâil Zühdi, Yeni (ö. 1221/1806): Osmanlı Hattatı. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 23. Ankara: TDV Yayınları. İstanbul: TDV Yayınları. s. 125 – 126.

- _____. (2001). İstanbul / 6. Bölüm: Hat. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 23. İstanbul: TDV Yayınları. s. 267 – 271.
- _____. (2001). İstif. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 23. İstanbul: TDV Yayınları. s. 330 – 333.
- _____. (2001). Kalem. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 24. İstanbul: TDV Yayınları. s. 245 – 247.
- _____. (2002). Fatma Rikkat Kunt. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 26. Ankara: TDV Yayınları. s. 377 – 379.
- _____. (2002). Türk Hat San'atında Celî Kavramı. Türkler Ansiklopedisi. C. XII. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları. s. 248 – 257.
- _____. (2003). Mahmud Celâleddin Efendi (ö. 1829): Osmanlı Hattatı. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 27. Ankara: TDV Yayınları. s. 359.
- _____. (2003). Makas. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 27. Ankara: TDV Yayınları. s. 419 – 420.
- _____. (2003). Makta'. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 27. Ankara: TDV Yayınları. s. 454.
- _____. (2003). Medresetü'l-Hattâtîn. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 28. Ankara: TDV Yayınları. s. 341 – 342.
- _____. (2003). Mehmed İlmî Efendi. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 28. Ankara: TDV Yayınları. s. 491.
- _____. (2003). Mehmed İzzet Efendi (1841-1903): Rik'a Yazısında Çığır Açan Osmanlı Hattatı. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 28. Ankara: TDV Yayınları. s. 493 – 494.
- _____. (2003). Mehmed Nazif Bey (1846-1913): Osmanlı Hattatı. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 28. Ankara: TDV Yayınları. s. 532 – 533.
- _____. (2003). Mehmed Şefik Bey (1820-1880): Osmanlı Hattatı. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 28. Ankara: TDV Yayınları. s. 530 – 531.
- _____. (2003). Mehmed Şevki Efendi (1829-1887): Osmanlı Hattatı. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 28. Ankara: TDV Yayınları. s. 532 – 533.
- _____. (2003). Mehmed Râsim, Eğrikapılı (ö. 1169/1756): Osmanlı Hattatı. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 28. Ankara: TDV Yayınları. s. 514 – 515.

- _____. (2003). Mehmed Vasfi, Kebecizâde (ö. 1831): Osmanlı Hattatı. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 28. Ankara: TDV Yayınları. s. 539 – 540.
- _____. (2006). Mürekkep. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 32. İstanbul: TDV Yayınları. s. 46 – 47.
- _____. (2006). Nefeszâde Seyyid İsmâil Efendi (ö. 1090/1679): Osmanlı Hattatı. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 32. İstanbul: TDV Yayınları. s. 523.
- _____. (2007). Nesih. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 33. İstanbul: TDV Yayınları. s. 1 – 3.
- _____. (2007). Okyay, Mehmed Necmeddin (1883-1976): Hat, Ebrû ve Kitap Sanatları Üstâdı. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 33. İstanbul: TDV Yayınları. s. 343 – 345.
- _____. (2007). Özyazıcı, Mustafa Halim (1898-1964): XX. Yüzyılın Büyük Türk Hattatı. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 34. İstanbul: TDV Yayınları. s. 135 – 137.
- _____. (2009). Sâmi Efendi, İsmâil Hakkı (1838-1912): Osmanlı Celî Ta'lik ve Celî Sülüs Hattının Son Büyük Üstâdı. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 36. İstanbul: TDV Yayınları. s. 72 – 74.
- _____. (2010). Suyolcuzâde Mustafa Efendi (ö. 1097/1686): Osmanlı Hattatı. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 38. İstanbul: TDV Yayınları. s. 2 – 3.
- _____. (2010). Ta'lik. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 39. İstanbul: TDV Yayınları. s. 507 – 508.
- _____. (2012). Tuğra. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 41. İstanbul: TDV Yayınları. s. 336 – 339.
- _____. (2012). Tuhfe-i Hattâtîn. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 41. İstanbul: TDV Yayınları. s. 351 – 353.
- _____. (2013). Yahyâ Hilmi Efendi (1833-1907): Osmanlı nesih hattının seçkin üstâdlarından. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 43. İstanbul: TDV Yayınları. s. 253 – 254.
- _____. (2013). Yazıcı, Mehmet Emin. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 43. İstanbul: TDV Yayınları. s. 357 – 358.

- _____. (2013). Yazır, Mahmut Bedrettin (1895-1952): Kalem Güzeli Adlı Eseriyle Tanınan Hattat. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 43. İstanbul: TDV Yayınları. s. 365 – 366.
- _____. (2013). Yesârî Mehmed Esad (ö. 1213/1798): Ta‘lik Hattına Osmanlı-Türk Kimliğini Kazandıran Hattat. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 43. İstanbul: TDV Yayınları. s. 486 – 487.
- _____. (2019). Laz Ömer Efendi: Osmanlı Hattatı. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. EK-2. Ankara: TDV Yayınları. s. 147 – 148.
- _____. (2019). Mehmed Şevket Efendi (ö. 1877 [?]): Osmanlı Hattatı. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. EK-2. Ankara: TDV Yayınları. s. 233.
- _____. (2020). Hasan Üsküdarî, Sânî: Osmanlı Hattatı. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. EK-1. Ankara: TDV Yayınları. s. 538 – 539.
- _____. (2020). Hatîb Mehmed Efendi (ö. 1187/1773): Türk Ebrû Sanatının Önde Gelen İsimlerinden. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. EK-1. Ankara: TDV Yayınları. s. 544 – 545.
- _____. (2020). Murakka‘. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 31. Ankara: TDV Yayınları. s. 204 – 205.
- _____. (2020). Mustafa İzzet, Kazasker (1801-1876): Osmanlı Hattatı. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 31. Ankara: TDV Yayınları. s. 304 – 307.
- _____. (2020). Mustafa İzzet, Yesârîzâde (ö. 1849): Osmanlı Hattatı. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 31. Ankara: TDV Yayınları. s. 307 – 309.
- _____. (2020). Mustafa Vâsıf, Çömez (ö. 1269/1853): Osmanlı Hattatı. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 31. Ankara: TDV Yayınları. s. 360.
- _____. (2020). Mühre. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 31. Ankara: TDV Yayınları. s. 525 – 526.
- _____. (2022). Kelime-i Tevhid / 2. Bölüm: Hat. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. . 25. Ankara: TDV Yayınları. s. 215 – 216.

SONUÇ

Milletlerin tarihinde, bazen ihtilallerle, bazen de inkılâplar ya da devrimlerle devlet sisteminde köklü değişimler yaşanmıştır. Kimi zaman bu değişimler “Devlette devamlılık esastır” ilkesine tamamen zıt bir istikamette olmuş, ülkeler farklı kulvarlara girmiştir. Birinci Dünya Savaşıyla başlayan Osmanlı Devleti’nin çöküşü, 1923’te ilan edilen Cumhuriyet’le bambaşka bir yola girmiş, bu hâl bazı kesimlerce kabul görürken, karşı görüşte olanlar tarafından benimsenmeyerek keskin bir tavırla reddedilmiştir. Yeni Türkiye’nin temelleri atıldıktan sonra meydana gelen uygulamalar neticesinde, bir zamanlar “makbul” olan kişiler “makduh” (makbul olmayan) sıfatına bürünmüşler, bu ani değişime ayak uyduramayarak kenara çekilen “küskenler” olmuşlardır. Neyse ki birbirinden hızla uzaklaşan bu iki dünyayı (Devlet-i Aliye-i Osmanlı’da kalanlar ve Türkiye Devleti’ne ayak uyduranlar) birbine tanıttacak ilim ve fikir adamları ortaya çıkmıştır. Bunlara “köprü nesil” denilmiştir.

İslâm Medeniyeti’nin son cazibe merkezlerinden biri olan Üsküdar semtinin manevî atmosferinde karakteri şekillenen Uğur Derman da bu köprü neslin temsilcilerindendir ve Türk kültürüne önemli katkıları olmuştur. Kendisinin bu alanda akademik bir alt yapısı olmamasına karşın duyduğunu, gördüğünü ve bildiğini profesyonelce aktarmıştır. Konferanslarında genellikle teknik konulardan ziyâde tarihe yönelik konulara değinmiştir. Ancak editörlüğünü üstlendiği Kalem Güzeli adlı çalışma hat sanatının tariflerini de içeren bir kaynak kitap olmuştur. Ayrıca yayın ve söyleşilerinde ihmal edilmiş bir kesimin hâtırâlarını da gün ışığına çıkarmıştır.

Bu araştırmada, Uğur Derman’ın hat sanatına katkılarının yanı sıra Osmanlı’dan Cumhuriyet’e geçiş döneminde yaşanan kültür erozyonuna da mercek tutulmuş ve Derman’ın bu aşamadaki rolü gözler önüne serilmiştir. Genç Türkiye’nin oluşumunda birbirini izleyen değişimlerin ardından kısa zamanda modernleşme sürecine girilmiştir. Osmanlı’nın izlerini kaldırma çabalarının da sürdüğü bu dönemde Türk milletinin aslını unutmamasına mâni olmaya çalışan bir avuç mütefekkirle bağ kurmuş bir hizmet adamının gayreti bu çalışmaya konu edilmiştir.

Osmanlı Türklüğüyle bağları koparılmış bir neslin mensubu olan Uğur Derman, çocukluk yıllarında İslamî ve Kur’anî bir terbiye almamış, buna rağmen üniversite çağlarında, on beşinci asırdan itibaren millî bir hüviyete bürünen Türk hat sanatına ilgi duymuştur. Bu

yıllarda temelleri yokluk içinde atılan çağdaş eğitim sisteminde değişimler yaşanmaktadır. Bunun neticesinde 1950’li yıllarda lise eğitimi dört seneye çıkarılmış, talebelerin üniversite yaşamına adaptasyonu amaçlanmıştır. Genç Uğur Derman, bu dönemde Haydarpaşa Lisesi’nde Edebiyât öğretmeni Mahir İz’i tanımıştır. İz’in hocası Mehmed Âkif için kullandığı “O bir menşur (prizma) idi” tavsifini, Derman da Mahir Hoca için kullanmış, yıllar sonra kendisi de bu tâbirle örtüşen bir kimliğe bürünmüştür. Mahir Hoca esasen onun içindeki cevheri ortaya çıkarmıştır. Bu vesileyle eski yazıya ilgi duyarak Necmeddin Okyay’dan da ta’lik yazı meşketmeye başlamıştır. Fakat Derman’ın hüsn-i hatta meylettiği dönemde bu sanatlar ilgi görmemekte, tam tersine tezyif edilmekte, ilgilenenler ise hor görülmektedir. Buna rağmen o, akıntıya ters hareket ederek, gündelik aldanışlara kapılmadan, alanın henüz hayatta olan son dönem temsilcilerinden hat sanatına dair bütün incelikleri öğrenmektedir. Ancak o devirde bu alanı temsil edenlerin sayısı bir elin parmaklarını geçmemekte, dolayısıyla yazı sanatı da yavaş yavaş terk edilmektedir.

İsmi hat ve ebrû sanatlarıyla özdeşleşen Uğur Derman, Osmanlı kitap sanatları kültürünün son temsilcilerinden Hezârfen Necmeddin Okyay’a çok genç yaşta talebe olmuştur. Necmeddin Efendi, derya gibi bir sanatkârdır. El attığı her mevzuda sonuna kadar gitmiş, talebesini de bu engin birikimiyle bir eksper olarak yetiştirmiştir. Yıllar sonra tüm sanat birikimini aktaran Derman’ın bu dönemde tanıdığı, sanatkârlar, koleksiyonerler, ilim ve kültür adamları çalışmalarında konu çeşitliliği olarak kendini göstermektedir.

“Millet olarak yüzümüzü Batı’ya çevirdikten sonra gelenekli sanatlarımızı unuttuğumuzdan, mâzîde var olan bu hüner yumağını yeni nesiller için çözelim, onları da yâd edelim, istedik” (Derman, 2017: 21) sözleriyle maksadını açık bir dille ifade eden Derman, kültürel mirası fiilen icra etmekten ziyâde, yazdığı kitap ve makalelerle aktarmayı tercih etmiştir. En doğru kaynaklardan edindiği mirası sözlü ve yazılı olarak geniş kitlelere ulaştırmıştır. Görsellerle de zenginleştirdiği yayınları akademik çalışmaların da başlıca kaynağı olmuştur.

Cumhuriyet’in ilk yıllarında yaşamış Osmanlı bakiyesi hattatların dahi ayırt etmekte zorlandığı yazı çeşitlerinin doğru bir şekilde ayrımını yapan ve yayınlarıyla tespit eden Derman, bir sebeple yurtdışında bulunan eserlerin eksperliği hususunda da en yetkin kişi durumundadır. Uğur Derman’ın çalışmalarında ısrarla vurguladığı Türk İslâm kültürünü yaşatma çabası onun araştırmalarının temelini oluşturmaktadır. Bir dönem sistematik

olarak yok edilmeye çalışılan bu olgunun savunucusu olmak elbette ki kolay olmamıştır. Hâliyle ve kâliyle bu kavramı üzerinde taşıdığı açıkça belli olan Derman'ın müellifi olduğu birçok çalışmanın konusunu İslâm sanatları teşkil etmektedir. Üzerinde durduğu bir başka önemli husus ise, Türkçe'nin doğru kullanılmasına gösterdiği özendir. Bu konuda oldukça hassas olan Uğur Derman'ın, katıldığı program, hattâ ödül törenlerinde dâhi, doğru bildiğini cesurca ve nazıkçe ifade etmesi takdire şayandır.

Derman'ın yeni neslin, eski kültürü kaybetmemesi için verdiği mücadele aziz bir çabanın ürünüdür. Katıldığı söyleşilerde gençlere hitaben: “Eskiye, sözlü, sazlı ve kitaplı olarak okuyabildikleri kadar okusunlar. Bir de konuşurken araya şiir serpiştirmeye alışsınlar. Biz de bu âdetti. Bu konuşmaya güzellik verir” nasihatı kaybedilen kültürün yeniden canlanmasına duyduğu inancı göstermektedir. Yayınladığı makalelerde şiire mutlaka yer veren Derman'ın bu hususta da güzel bir örnek olduğu muhakkaktır.

Kaleminde dikkatli, hayatında disiplinli bir birey olan Uğur Derman, hat sanatının zengin ilim malzemesini ortaya koymuş ve birçok araştırmaya da kapı aralamıştır. Buna mukabil kendisiyle alâkalı derli toplu, müstakil bir çalışmanın olmayışı bu araştırmanın ortaya çıkmasında önemli bir faktördür. Bu tezde, Derman'la ilgili dağınık hâldeki bilgiler biraraya getirilerek bir çatı altında toplanmıştır. Aile hayatı, yaşadığı semt, üstlendiği vazifeler, sosyal ilişkileri, sanat çalışmaları ve yayınları ilk kez bir araştırmada bir arada bulunmaktadır.

Bu çalışmayla yalnızca Uğur Derman'ın hayatına temas edilmemiş, kayba uğramış bir sanatkâr neslin hazin hikâyesi de irdelenmiştir. Dönemin hat sanatı açısından sosyo-politik durumu yüzeysel de olsa çalışmaya dahîl edilmiştir. Hattatların yaşadıkları zorlu süreç, onlara yardım için teşrîk-i mesâî yapan muhterem zevat, yapılan yanlışları zamanla geri dönüş ve bugün gelinen nokta sistematik olarak ele alınmıştır.

Araştırma kapsamında karşılaşılan en büyük zorluk dağınık hâlde geniş bir alana yayılmış verilerin tespit edilerek tasnif edilmesi ve yorumlanması olmuştur. Sonuç olarak yapılan bu çalışmada, Uğur Derman'ın müstesna hizmetinin gün ışığına çıkarılması amaçlanmıştır ve bu uğurda titizlikle çalışılmıştır. Ömrünün (dile kolay) yetmiş yılını İslâm sanatlarıyla hemhâl olarak geçiren, ülkenin önde gelen aydınlarından biri olan Sayın Prof. Uğur Derman'ı hakkıyla anlatmak şüphesiz ki kolay değildir. Bu sebeple kıymetli hizmetlerinin yanında son derece cılız kalan bu çalışmanın, bir yüksek lisans tezinin sınırlı zaman ve imkânları dahilinde yapıldığı dikkate alınmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akçıl Harmankaya, N Ç. (2022). Köprü Köşklerine Bir Örnek: Edirne Mecidiye Köprüsü Kitabı ve Seyir Köşkü. (Cilt. 31). Sanat Tarihi Dergisi. S. 2. s. 1517-1539.
- Akgül, M. (1996). “M. Uğur Derman Bibliyografyası” (Der.) Schick, İ. C. (2000). M. Uğur Derman 65 Yaş Armağanı. İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınevi.
- Akgün Karaata, C. (2006). Ord. Prof. Dr. Ahmet Süheyl Ünver’in Türk Süsleme Sanatı Eğitimine Katkıları. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları Eğitimi Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.
- Akün, Ö. F. (1991). Hüseyin Nihal Atsız. (Cilt.4). İstanbul: Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. s. 87-91.
- Akün, Ö. F. (2000). İbnülemin Mahmud Kemal. (Cilt. 21). İstanbul: Türk Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. s. 249-262.
- Altıntaş, M. (2020). Türkiye’de Hat San’atının Toplumsal Yansımaları (Cumhuriyet’in Kuruluşundan Günümüze). İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih ve Medeniyet Araştırmaları Anabilim Dalı. Doktora Tezi.
- Arioğlu, İ. E, Aydoğdu Aatasoy, Ö. (2015). Somut Olmayan Kültürel Miras Kapsamında Geleneksel El Sanatları ve Kültür ve Turizm Bakanlığı. Ankara: Turkish Studies. C. 10. S. 16.
- Atik, N. (2019). Hattat Hâmid Aytaç’ın Verdiği İcâzetnâmeler. İlahiyat Araştırmaları Dergisi. S. 11. s. 01-52.
- Armağan, M. (2023). İslâm: Sanat ve Estetik. Lale Kültür, Sanat ve Medeniyet Dergisi. S.7. s. 64-77.
- Ayvazoğlu, B. (1999). Sîretler ve Sûretler. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Ayvazoğlu, B. (2011). Kendi Gök Kubbemizde Bir Kuyruklu Yıldız Necmeddin Okyay. (yay. haz.) Berk, S. (2011). Vefatının 35. Yılında Hattat Necmeddin Okyay. İstanbul: İBB Yayınları.
- Bakan, S. Özdemir, H. Demirkanoğlu Y. (2013). Türk Modernleşmesinin Bir Aracı Olarak Harf İnkılâbı. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. S. 9. s. 41-60.
- Bala, A. M. (2018). Hattat İle Hattan Anlayan Apayrı Şeylerdir. Sakarya: Serdivan Ajans. S. 36. s. 6-9.
- Berk, S. (2006). Gelenek ve Gelecek. İstanbul: İSMEK El Sanatları Dergisi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları Yayını. S. 2. s. 78-95.

- Çağlar, Y. (edit.). (2010). Bir Fotoğrafın Aynasında İstanbul'un Meşhur Hattatları. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A. Ş. Yayınları.
- Çakkal, Ö. (2017). Uğur Derman: Artık İstanbul'a Hiçbir Çare Bulunamaz. Hayata ve Sağlığa Dair Sağlık Düşüncesi Üzerine Söyleşiler. İstanbul: Türkiye Eğitim Sağlık ve Araştırma Vakfı. s. 263-272.
- Çongur, R. (2006). Gönlü Zengin Bir Vakıf Adamı; Aydın Bolak. Vakıflar Dergisi, Özel Sayı. s. 42-45.
- Derman, F. Ç. (2013). Rikkat Kunt Hoca Hanım 1903-1986. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- Derman, F. Ç. (2020). Demironat, Muhsin. EK-C. 1. Ankara: Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. (gözden geçirilmiş 2. basım) s. 317-318
- Derman, M. U. (1982). Türk Hat San'atının Şâheserleri. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- _____. (1992). İslâm Kültür Mirâsında Hat San'atı. İstanbul: IRCICA.
- _____. (1998). Osmanlı Hat Sanatı Sakıp Sabancı Müzesi. Berlin: Deutsche Guggenheim Müzesi.
- _____. (2004). Hezârfen Hattat Üsküdarlı Necmeddin Okyay. (edit.) Kurşun, Z. Bilgili, A. E. Kahraman, K. Güngör, C. Üsküdar Sempozyumu: 1 23-25 Mayıs 2003 Bildiriler. (Cilt. 2). İstanbul: Üsküdar Belediye Başkanlığı Üsküdar Araştırmaları Merkezi.
- _____. (2007). Mehmed Necmeddin Okyay. (Cilt. 33). İstanbul: Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. s. 343-345.
- _____. (2010a). Edebi ve Hattı ile Ali Alparslan. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- _____. (2010b). Osmanlı'da Hat Sanatı (Emin Barın Koleksiyonu). İstanbul: Boyut Yayınları.
- _____. (2011a). Ömrümün Bereketi: 1. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- _____. (2011b). Bir San'at Hazînesini Gömdük. (yay. haz.) Berk, S. (2011). Vefatının 35. Yılında Hattat Necmeddin Okyay. İstanbul: İBB Yayınları.
- _____. (2014). Harflerin Aşkı - Kerem Kıyak ve Mustafa Balcı Koleksiyonlarından. İstanbul: Korpus Yayıncılık.
- _____. (2015). Medresetü'l-Hattâtîn Yüz Yaşında. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- _____. (2017). Türk Hat San'atından Seçmeler. İstanbul: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

- _____. (2019a). Ömrümün Bereketi: 2. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- _____. (2019). Ömrümün Bereketi: 3. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- _____. (2021a). Ömrümün Bereketi: 4. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- _____. (2021b). Mektublarında Mâhir Hoca. Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi. S. 47. s. 19-27.
- _____. (2023). Güzel Sanatlar Akademisi Hat Koleksiyonu. İstanbul: IRCICA.
- Erbaş, F. (2016). Medresetü'l Hattâtîn Yüz Yaşında. Tarih Kritik Dergisi. S. 2. s. 112-116.
- Eryavuz, Ş. Sakin, O. Göloğlu, S. Duran, G. (2021). Kubbealtı Vakfı Yazma Eserler Kataloğu. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- Gölpınarlı, A. (2011). Hat, Ebrû ve Cilt Ustası N. Okyay'ın Ölümüyle Bir Âlem, Bir Devir Kapandı. (yay. haz.) Berk, S. Vefatının 35. Yılında Hattat Necmeddin Okyay. İstanbul: İBB Yayınları.
- Güneş, C. (2014). Türklerin İslâmlaşma Süreci Kaynaklarına Genel Bir Bakış. Mavi Atlas Gümüşhane Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi. S. 2. s. 101-117.
- İmamoğlu, A. (2010). Mehmet Akif'te Medeniyet Kavramı. (Cilt. 21). Journal of Islamic Research (İslâmi Araştırmalar Dergisi). S. 3. s. 165-171.
- İz, M. (1981). Tasavvuf / Mâhiyeti, Büyükleri ve Tarikatler. İstanbul: Med Yayınları.
- Kalpaklı, M. (1993). Mehmed Çavuşoğlu. (Cilt. 8). Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. s. 238-239.
- Kanbaş, M. S. (2024). Defternâme (Süheyl Ünver-Uğur Derman). (yay. haz.). İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- Karaçam, F. (1996). İrfan Fethi Gemuhluoğlu. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 14. s. 16-17.
- Karahan Köksal, C. (edit.). (2021). Gönüllerde İz Bırakan Muallim: Mahir İz. Dilhâne Dergisi. S. 45. s. 7-45.
- Kemikli, S. B. (2018a). Hattat Hüseyin Kutlu'nun Hayatı ve Eserleri. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Türk-İslâm Sanatları Tarihi Bilim Dalı. Yüksek lisans tezi.
- _____. (2018b). Geleneğin İzini Sürmek: Hattat Hüseyin Kutlu'nun Hayatı ve Sanatı. (Cilt. 3). İslâm Medeniyeti Araştırmaları Dergisi (İMAD). S. 2. s. 225-257.

- _____. (2022). Özel Bir Koleksiyon: Ali Şakir Ergin ve Hat Koleksiyonu. (Cilt. 20). İSTEM. S. 40. s. 441-472.
- Kenan, S. (2011). Söz ve Yazı Arasında Türk Sanatı Üzerine Bereketli Bir Eser. (Cilt.37). İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Dergisi. S. 37. s. 213-221.
- Kut, G. (2011). Ali Nihad Tarlan. (Cilt. 40). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. s. 108-110.
- Memiş, M. (2023). Süheyl Ünver'in Gözüyle Eniştesi Hattat Hasan Rıza Efendi. İstanbul: Lale Dergisi. S. 8. s. 1-12.
- Memiş, M. (2024). Hattat Hüseyin Öksüz'ün Hayatı ve Sanat Dünyası. Hattat Hüseyin Öksüz Kalıplar Atlası. Konya: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.
- Mesera, G. Esiner Özen, M. (2013). Süheyl Ünver'in Edirne Defterleri. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- Oker Karagöz, F. (2022). Gelenekli Türk Sanatlarının Hâmisi, Türkp petrol Vakfı. Lale Kültür, Sanat ve Medeniyet Dergisi. s. 47-59.
- Özemre, A. Y. (1996). Üsküdar'da Bir Attar Dükkânı. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- _____. (2007). Hasretini Çektiğim Üsküdar. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- _____. (2002). Üsküdar Ah Üsküdar. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- Özkafa, F. (2014). Hocam Hüseyin Öksüz. Hattat Hüseyin Öksüz 45. Sanat Yılı Hâtırâsı. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları.
- Özkafa, F. (2023). Hat Sanatı Osmanlı'dan Bugüne. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Sayar, A. G. (2015). Süheyl Ünver'in İstanbul'u. İstanbul Risaleleri. İstanbul: İBB Kültür A.Ş.
- Schick, I. C. (2000). M. Uğur Derman 65 Yaş Armağanı. (Der.). İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları.
- Serin, M. (1999). Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- Serin, M. (1999). Hattat Aziz Efendi, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- Tanman, M. B. (edit.) (2014). Ekrem Hakkı Ayverdi'nin Koleksiyonerliği ve "Encümen-i Dâniş" Toplantıları. Ekrem Hakkı Ayverdi (1899-1984) Mimarlık Tarihçisi, Restoratör, Koleksiyoner. İstanbul: Mega Basım Yayın Sanayi ve Ticaret A.Ş.
- Taşatan, U. (2020). Hezârfen Necmeddin Okyay. (Cilt. 1). Lale Kültür, Sanat ve Medeniyet Dergisi. S. 2. s. 25-37.
- Tekin, T. (1997). Tarih Boyunca Türkçenin Yazımı. Ankara: Simurg Yayınları.

- Topçuoğlu, İ. (2021). İdeal Öğretmen Modeli: Muallim Mahir İz. İstanbul: Tasavvuf İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi. S. 47.
- Tosun, A. (2021). Osmanlı Türkçesi Hakkında. Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Genç Atebe Dergisi. S. 2. s. 13-15.
- Törenek, M. (2007). Şevket Rado. (Cilt. 34). İstanbul: Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. s. 390-391.
- Tuncay, İ. (2006). Balıkesirli Bolak Ailesi ve Türkpetrol Vakfı. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- Ulvan - Ataman, S. (2018). Gurbetnâme Süheyl Ünver-Uğur Derman Mektuplaşmaları. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- Uzun, M. İ. (2001). Abdullah Mahir İz. (Cilt. 23). İstanbul: Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. s. 501-503.
- Unat, E. K. (1986). Türk Tıp Tarihi Kurumu Faaliyetleri. İstanbul: Tıp Tarihi Araştırmaları I.
- Yazıcılar, A. Gür, F. (2022). Disiplinli mi Kurallı Yaşam mı? Prof. Dr. Uğur Derman. Mekteb-i Üsküdarî Eğitim ve Kültür Dergisi. Y. 6. S. 25. s. 12-13.
- Yazır, M. B. (Der.) Derman, U. (1972). Medeniyet Âleminde Yazı ve İslâm Medeniyetinde Kalem Güzeli. Ankara: Diyânet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Yılmaz, N. (2019). Prof. Uğur Derman ve Prof. Dr. Fatma Çiçek Derman'la Mülâkat. Nevalem Kültür ve Edebiyat Dergisi. S. 4. s. 104-109.
- Yivlik Neftçi, A. (2013). İstanbul'un 100 Geleneksel Sanatçısı. İstanbul: İBB Kültür A.Ş.
- Yücel, Y (Gör. Yön.). (2019). Süheyl Ünver'in Objektifinden – 2. İstanbul: Nakkaş Tezyini Sanatlar Merkezi Yayınları.

Elektronik Kaynakça

- Akasyam haber. (2019, Temmuz 1). Hattat Uğur Derman: Ruhu Bedenine Aksetmiş Sanatkâr. (Bilal Dursun Yılmaz). e-gazete. <https://www.akasyam.com/hattat-ugur-derman-ruhu-bedenine-aksetmis-sanatkr-168754/>. E.T. 13/11/2023.
- AKM Kütüphâne Buluşmaları. (2022, Ekim 27). Bizim Neslin Hata Yapmasına İmkân Yok. [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=1Xl4KGodAYw>. E.T. 03/08/2023.
- Antikalar.com. (t.y). Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi Açıldı. Web sitesi. <http://www.antikalar.com/sabanci-universitesi-sakip-sabanci-muzesi-acildi>. E.T. 13/11/2023.

- Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı. (2022, Eylül 27). Türk Kültürünün Canlı Tanıkları Belgesel Serisi- Prof. Uğur Derman. [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=j8Ibyp9fF6A>. E.T. 02/08/2023.
- Arkitekt. (2021a, Ocak 5). Tezhip Sanatının Nadide Ustalarından Biri: Çiçek Derman. (Ayşe Nur Ayyıldız). e-dergi. <https://www.gzt.com/artikekt/tezhip-sanatinin-nadide-ustalarinden-biri-cicek-derman-3566329>. E.T. 12/07/2023.
- Arkitekt. (2021b, Mayıs 13). Kadim Sanatın Umut Işığı: Uğur Derman. (Hatice Kübra Keskin). e-dergi. <https://www.gzt.com/arkitekt/kadim-sanatin-umut-isigi-ugur-derman-3591776>. E.T. 08/07/2023.
- Beyoğlu Kültür Sanat. (2020, Kasım 17). Bir İstanbul Sohbeti Uğur Derman. [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=ePveSIzY4w8>. E.T. 22/11/2023.
- Biyografya Beta. (t.y.). M. Uğur Derman. Web sitesi. <https://www.biyografya.com/biyografi/6156>. E.T. 17/05/2023.
- Bursa Şadırvanlı Han Eğitim Akademisi. (2022, Ekim 24) . Süheyl Ünver Hoca'dan Çiçek Derman'a Altın Öğütler. [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=EUabyUuIx4>. E.T. 05/07/2023.
- Derin Tarih. (2021, Ekim). Uğur Derman: Bereketli Bir Ömrün Hâsılası. (Taha Kılınç) Bir Kitap Bir Yazar. Web sitesi. <https://www.derintarih.com/soylesi/ugur-derman-bereketli-bir-omrun-hasilasi/>. E.T. 25/11/2023.
- Esenler Belediyesi Kültür İşleri Müdürlüğü. (2019, Kasım 14). Zevk-i Tahattur. [Video]. YouTube. <https://www.istanbultakipte.com/haberler/kultur-sanat/tezhip-sanatcisi-cicek-derman-esenler-belediyesinin-konugu-oldu.html>. E.T. 08/07/2023.
- Esenler Kültür Sanat. (2020, Kasım 17). Ayasofya'nın Hattatı: Kazasker Mustafa İzzet Efendi | Dr. Coşkun Yılmaz - Uğur Derman. [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=8NnqUeUg7r0>. E.T. 17/01/2024.
- Esenler Kültür Sanat. (2024, Ocak 24). Prof. Uğur Derman | Tarih Ne Diyor? [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=eay9EzQg8Ho>. E.T. 16/03/2024.
- Fikriyat. (2019, Mart 16). Ömrünü kültür ve medeniyetimize adayan bir ehl-i gönül: Uğur Derman. e-dergi. <https://www.fikriyat.com/kultur-sanat/2019/03/16/hocanin-feyzi-omrun-bereketi>. E.T.13/05/2023.
- Geleneksel Sanatlar Derneği. (2021, Haziran 27). Gelenekli Sanatlar (Uğur Derman). [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=uAkdjLy7Wko>. E.T. 03/08/2023.
- Haberler.com. (2019, Aralık 22). 2019 Necip Fazıl Ödülleri Sahiplerini Buldu. e-gazete. <https://www.haberler.com/guncel/2019-necip-fazil-odulleri-sahiplerini-buldu-12741671-haberi/>. E.T. 07/08/2023.

- Haberler.com. (2020, Aralık 2). Çarşamba Sohbetleri'nde Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı Konuşuldu. e-gazete. <https://www.haberler.com/kultur-sanat/son-dakika-haberleri-carsamba-sohbetleri-nde-kubbealti-akademisi-kultur-13774400-haberi/>. E.T. 28/06/2023.
- Haberler.com. (2021, Temmuz 8). Türk Eğitiminin Örnek Öğretmeni: Mahir İz. e-gazete. <https://www.haberler.com/guncel/turk-egitiminin-ornek-ogretmeni-mahir-iz-14253741-haberi/>. E.T. 22/11/2023.
- Hat Sanatının Toplumsal Yansımaları. (2019, Mayıs 14). Uğur Derman Hattat- Yazar. (Muhammet Altıntaş). [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=jsoddn6kq7M>. E.T. 25/01/2024.
- Hattat Hüseyin Öksüz (Konevi) Söyleşisi. (2022, Ekim 16). SÜ Selçuk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları Bölümü Söyleşisi. [Video]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=iOwqu_ZX9hA. E.T. 02/02/2023.
- İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi. (2023, Şubat, 25). In Wikipedia. https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0sl%C3%A2m_Tarih,_Sanat_ve_K%C3%BClt%C3%BCr_Ara%C5%9F%C4%B1rma_Merkezi. E.T. 05/08/2023.
- İttifak (2024, Nisan 17). Kalem Güzelleri Çamlıca'ya vedâ ederken... (İbrahim Ethem Gören). e-gazete. <https://www.ittifakgazetesi.com/kalem-guzelleri-camlcaya-veda-ederken>. E.T. 20 Nisan 2024.
- Ketebe.org. (T. Y.). Hüseyin Öksüz. Web sitesi. <https://www.ketebe.org/sanatkar/huseyin-oksuz-400>. E.T. 03/12/2023.
- Ketebe.org. (T. Y.). Hüseyin Kutlu. Web sitesi. <https://www.ketebe.org/eser/7615?ref=artist&id=2108>. E.T. 06/12/2023.
- Klasik Türk Sanatları Vakfı. (t.y.). Hattat Yrd. Doç. Hüseyin Öksüz ile sohbet. Web Site. <https://www.ktsv.com.tr/183-hattat-yrd-doc-huseyin-oksuz-ile-sohbet>. E.T. 03/12/2023.
- Klasik Türk Sanatları Vakfı. (t.y.). Uğur Derman Hocamızla Sohbet. Web Site. <https://www.ktsv.com.tr/566-ugur-derman-hocamizla-sohbet>. E.T. 22/05/2023.
- Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı. (2021, Eylül 17). Kubbealtı Sohbetleri - Uğur Derman. [Video]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=BB64_RSKnPc. E.T. 04/07/2023.
- Litro Sanat. (2021, Mart 31). Klasik Sanatlarımızın İki Güzide Muhafızı. (Özcan Ünlü) e-gazete. <https://www.litrossanat.com/klasik-sanatlarimizin-iki-guzide-muhafizi>. E.T. 18/06/2023.
- Mürekkep Damlaları. (2022, Temmuz 26). Hat Sanatının İzinde Bir Ömür: Uğur Derman. Vav Tv. [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=3VJYeGvIXFc&t=5577s>. E.T. 25/01/2024.

- Meridyen Genç. (2019, Nisan 20). Alışkanlık İşte! [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=LQTZK2N0GUA>. E.T. 21/06/2023.
- My Mecra. (2021, Aralık 24). İzler / Uğur Derman. [Video]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=8_KhpBTXuYc. E.T. 02/08/2023.
- Nezih Uzel. (2023, Ekim 10). In Wikipedia. https://tr.wikipedia.org/wiki/Nezih_Uzel. E.T. 22/11/2023.
- Niyazi Sayın. (2023, Haziran 16). In Wikipedia. https://tr.wikipedia.org/wiki/Niyazi_Say%C4%B1n. E.T. 22/11/2023.
- Öteki Gündem. (2013, Ocak 2). Kitabe, Hat ve Hattat. Habertürk. [Video]. YouTube. <https://tv.haberturk.com/tv/programlar/video/oteki-gundem-2-ocak-2013-kitabe-hat-ve-hattat-13/80815>. E.T. 29/05/2023.
- Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi. (2015-16, Aralık, Ocak, Şubat). Prof. Dr. Uğur Derman: Artık İstanbul'a Hiçbir Çare Bulunamaz. SD. Web Site. <https://www.sdplatform.com/Soylesiler/74/Artik-Istambula-hicbir-care-bulunamaz.aspw>. E.T. 23/09/2023.
- Son Haberler. (2023, Ocak 13). Fatma Rikkat Kunt Kimdir? Portre. e-gazete. <https://www.sonhaberler.com/fatma-rikkat-kunt-kimdir-portre-haber-889712>. E.T. 28/07/2023.
- Star. (2014, Aralık 22). Bana Evladım İşin mi Yok Demişlerdi. e-gazete. <https://www.star.com.tr/kitap/bana-evladim-isin-mi-yok-demislerdi-haber-979809/>. E.T. 18/05/2023.
- TDV İslâm Ansiklopedisi. (T. Y.). M. Uğur Derman. Web Site. <https://islamansiklopedisi.org.tr/muellif/m-ugur-derman>. E.T. 19/03/2024.
- TRT Haber. (2019, Temmuz 2). İnsanlık Hali. [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=S6a4hmvqvk8>. E.T. 09/04/2023.
- TRT 2. (2019, Şubat 26). Hayat Sanat. [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=76tCdhLQ9-o>. E.T. 05/05/2023.
- TRT 2. (2020, Ocak 27). Doğan Hızlan ile Karalama Defteri. [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=qMvqoVFKIL0>. E.T. 14/07/2023.
- Turing Kültür Sanat. (2019, Aralık 22). Hayata Dair Konuşmalar. [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=vPtUfQWBMG0>. E.T. 11/11/2023.
- TVNET. (2019, Mayıs 30). Türk Kahvesi - Uğur Derman. [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=DOg9njpkZ9g>. E.T. 17/05/2023.
- TVNET. (2020, Ocak 6). Türk Kahvesi – Çiçek Derman. [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=NyjUCwNyyqTA>. E.T. 23/06/2023.

Vehbi Koç Vakfı Ansiklopedisi. (2020, Ekim 27). Ahmed Aydın Bolak. Web sitesi. [https://web.archive.org/web/20201027172419/https://ansiklopedi.vkv.org.tr/Kategoriler/Kisiler/Yoneticiler/Bolak,-\(Ahmet\)-Aydin](https://web.archive.org/web/20201027172419/https://ansiklopedi.vkv.org.tr/Kategoriler/Kisiler/Yoneticiler/Bolak,-(Ahmet)-Aydin). E.T. 19/07/2023.

Yaşayan Hazine. (2023, Mayıs 16). Klasik Kitap Sanatçısı (Uğur Derman). Diyânet Tv. [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=x-s-cOLVFh8>. E.T. 26/06/2023.

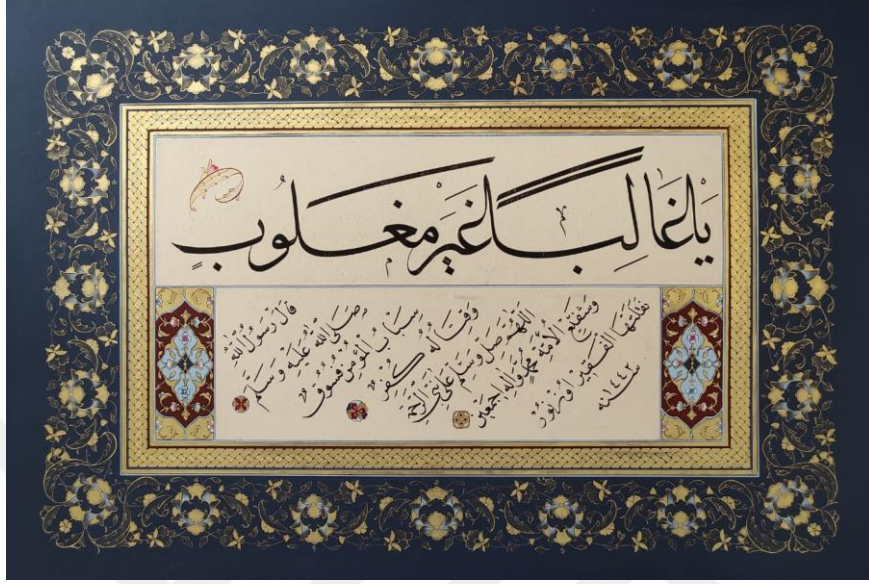
Yeni Şafak. (2012, Aralık 16). 48 Yıldır Sanatla Evliyiz. (Kübra Sönmezışık). e-gazete. <https://www.yenisafak.com/hayat/48-yildir-sanatla-evliyiz-436169>. E.T. 23/09/2023.

Yeni Şafak. (2023, Şubat 26). Sanatkâr Gizli Güzelliği Aşıkâr Eder. e-gazete. <https://www.yenisafak.com/hayat/sanatk-ar-gizli-guzelligi-asik-ar-eder-4511071>. E.T: 25 Haziran 2023.

EK

Ek 1: Uygulamalar

Uygulama 1: Yâ Ğaliben Ğayra Mağlûb. Kâle Rasûlullâh sallallahu aleyhi vessellem...

Meali: Sülüs: Mağlup olmayan, dâima Gâlip olan Allah... **Nesih:** Rasûlullâh (s.a.v) buyurdu ki: Mümine sövmek, fisk (kötülük), onu öldürmek ise küfürdür.

Malzeme: Ahârlı kâğıt üzerine is mürekkebi ile yazılmıştır.

Eserin Boyutu: 38 x 55 cm.

Hat: Sülüs-nesih kît'a.

Hattat Mâcid Ayral'ın H. 1372 (M. 1952-53) tarihli eseri takliden yazılmıştır.

Uygulama 2: İnne-lhasenâti yuzhibne-sseyyi-ât(i)(c) zâlike zikrâ lizzâkirîn(e)

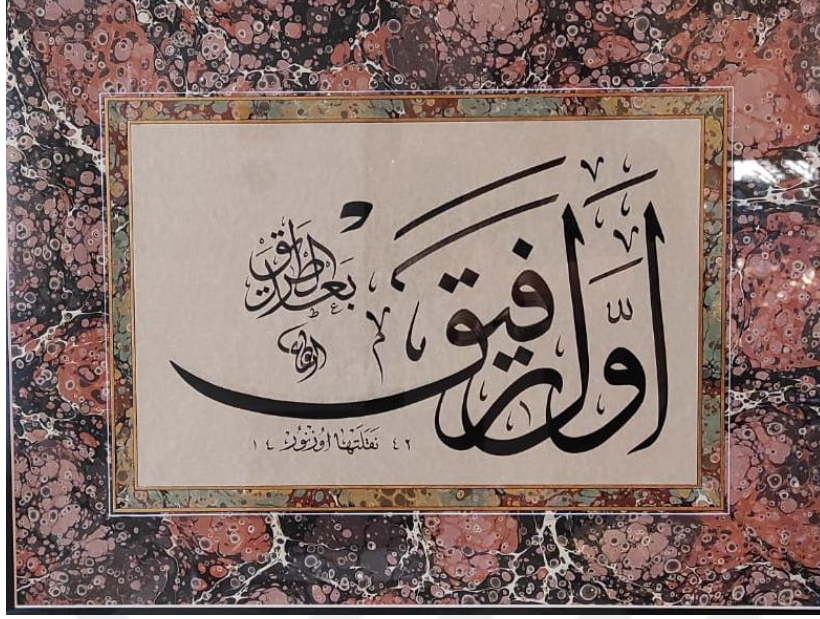
Meali: Şüphesiz ki iyilikler kötülükleri yok eder.

Malzeme: Ahârlı kâğıt üzerine is mürekkebi ile yazılmıştır.

Eserin Boyutu: 53 x 78 cm.

Hat: Celî sülûs levha.

Hattat Sâmî Efendi'nin H. 1321 (M. 1903-04) tarihli eseri takliden yazılmıştır.

Uygulama 3: Evvel Refik Ba'del Tarik

Malzeme: Ahârlı kâğıt üzerine is mürekkebi ile yazılmıştır.

Eserin Boyutu: 40 x 60 cm.

Hat: Celî sülüs levha.

Özgün çalışma.

Uygulama 4: Bu sekiz şeydir, belayı ehl-i dünya bil yakın Hırsu şehvet, fahru ziynet, la'bu gaflet, kibru kin

Malzeme: Ahârlı kâğıt üzerine is mürekkebi ile yazılmıştır.

Eserin Boyutu: 46 x 80 cm.

Hat: Sülüs küt'a.

Hattat Nazif Bey'in H.1316 (M. 1898-99) tarihli eseri takliden yazılmıştır.

Uygulama 5: Besmele.

Malzeme: Ahârlı kâğıt üzerine is mürekkebi ile yazılmıştır.

Eserin Boyutu: 30 x 53 cm.

Hat: Sülüs küt'a.

Anonim çalışma.

Uyulama 6: Ya Hafız

Malzeme: Ahârlı kâğıt üzerine is mürekkebi ile yazılmıştır.

Eserin Boyutu: 30 x 30 cm.

Hat: Sülüs levha.

Ananim çalışma.

Uygulama 7: Allah Lafzı

Malzeme: Kûfî hat ahârlı kâğıt üzerine is mürekkebi ile yazılmıştır. Etrafına sulu boya tekniği ile renkli sulu boya ve altın kullanılarak geometrik desen uygulamıştır.

Eserin Boyutu: 50 x 50 cm.

Hat: Geometrik desenli Kûfî levha.

Kûfî hat Emin Barın'a ait olup genel tasarım özgündür.

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Öznur İSEN	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Sakarya Üniversitesi
Fakülte	Sanat, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi
Bölümü	Geleneksel Türk Sanatları Hat A.S.D.
Makale ve Bildiriler	
1.Öznur İsen-Mehmet Memiş. “ Hat Sanatında Özgür Yorum: Karalamalar ”. Akademik İncelemeler Dergisi. Cilt 18. Sayı 2 (2023), 351-377.	
2. Sakarya Üniversitesi Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi “30x30” Karma Sergi 2017	
3.Sabancı Olgunlaşma Enstitüsü Karma Sergi 2018	
4.Sakarya Üniversitesi Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi “Temel Sanat Eğitimi” Sergisi 2018	
5.Sakarya Üniversitesi Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi “30x30” Karma Sergi 2019	
6.Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Neşet Ertaş Güzel Sanatlar Fakültesi Karma Sergi 2019	
7.Sakarya Üniversitesi Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Mezuniyet Sergisi 2021	
8.Sakarya Üniversitesi Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Yüksek Lisans Sergisi 2022	
9. Sakarya Büyükşehir Belediyesi Geleneksel Sanatlar İhtisas Merkezi Yılsonu Sergisi 2023	